

1888

77338

RECEIVED

RECEIVED

1888

RECEIVED

1888

RECEIVED

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

ELBESZÉLÉSEK

IRTA

PETELEI ISTVÁN

AZ ÍRÓ ARCKÉPÉVEL ÉS ÉLETRAJZÁVAL KIADJA

AZ ERDÉLYI IRODALMI TÁRSASÁG

II. KÖTET

KOLOZSVÁR, 1912.

SINGER ÉS WOLFNER KÖNYVKERESKEDÉSE

BUDAPEST.

135
A két kötet ára 7 korona.

ELBESZÉLÉSEK

OSZK

OSZK

Országos Széchenyi Könyvtár

ELBESZÉLÉSEK

IRTA

PETELEI ISTVÁN

AZ ÍRÓ AROKÉPÉVEL ÉS ÉLETRAJZÁVAL KIADJA

AZ ERDÉLYI IRODALMI TÁRSASÁG

II. KÖTET

KOLOZSVÁR, 1912.

SINGER ÉS WOLFNER KÖNYVKERESKEDÉSE
BUDAPEST.

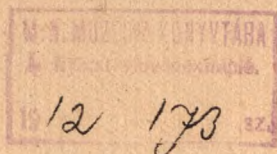
10. könyv.
7257 ce

OSZK

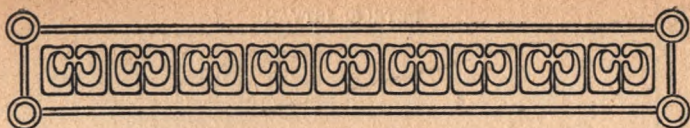

77339

AJTAI K. ALBERT KÖNYVNYOMDÁJA KOLOZSVÁR.

ÉJJEL A MALOMBAN.

POKLOS mentén az egész nagy völgy csupa fűzfa. Igazi költői fa ez. Sovány és haszontalan. Se árnyéka, se tüze. A völgyben megteremne egyéb is, de hát már ott örökké fűzfa nőtt. Szép, görbe, lyukas, nagy, öreg fűzfák; azt nem bántják.

A Pokloson egy derék malom zakatol. A fűzfás berek körülfogja.

Elalkonyodtunk s arra fordítottuk a szekerünket. Szép, nagy, faragott ajtójú, négykövű vén malom volt ez. Tavaszodott. Már az üres kutyatej szára kivetette sárga virágát s a fűzfák veres bogjaikat kiverték a barkák mellett. A malom feketének és igen avatagnak látszott ebben az ifjodó környezetben.

Izmos, tagbaszakadt, kampósorrú ember állt ki a tornácra s hogy közeledtünk, a kutyákat mocskolta. Ez a molnár volt.

— Reggelig szállást keresünk.

— Isten hozta.

Nem volt igen szíves, de barátságtalan sem, csak tartózkodó, mint a székely ember szokott lenni az idegenekkel szemben. Nem kérdezte, kik vagyunk? hová igyekezünk? Bekisért a házba, aztán kiment, hogy a lovakat elhelyezze.

Kinn zúgott a víz, nagy lármát ütve. Egy otromba, idomtalan testű, szőrös férfiú czammogott be s a tátott szájú kemenczében tüzet gyújtott.

A szobában egy fölszerszámozott osztováta állott és a falon meg a gerendákon mindenféle ácsszerszámok: bárdok, fejszék, fűrők, gyaluk, üvegek s a kemencze tetején megszáritott burjánok. A piros láng a fejszék aczélán játszott s a fűrészek hegyes fogain. Sajátságos nehéz szag volt. A vízzel teli levegő némi penészszel s a száraz burjánok nehéz illatával elegyedett.

A tűzrakótól némit kérdezősködtünk. Inkább csak morgott, sem hogy feleljen. Sohasem láttam otrombább ábrázatot. Apró szeme volt s csak az orra puffadt ki a sok szörből, mely húsos orcáját egészen belepte. Leült a kemencze padkájára s végigvonogatta lomhán, gyanakodóan rajtunk a tekintetét.

— Odább, rücskös, szólt reá a molnárné, amint belépett. Galambfalviak jöttek zsákokkal.

Szemrevaló menyecske ez az asszony. Erős, ropogós fehérnép. Nem volt fiatal már s az arczbőre olyan, mintha cserlével mosdatták volna meg. De némi kerelességgel volt öltözve. Koczkás lájbi ölelte szorosán a mellét s fodros inge fehérje valósággal villogott ki a szélén. Erős, vastag nyakán piros kláris viritott.

A szőrös, nehéz ember kedvetlenül mozdult meg. Az asszony felcsattant.

— Nő, mi az istennyila lesz?

Úgy beszélt hozzá, mint egy dög kutyához. Aztán nyájasan nézett rögtön reánk s mentegetőzött az osztovátáért.

Az alkony hamar leereszkedett. Igen jól esett hallgatnunk. A parányi lámpát felgyújtotta az asszony. Árnyékok húzódtak el az ablak előtt, libegve benn a falon. Nem volt hideg, mégis fáztunk. A víz szüntelen zuhogása izgatott.

A molnár is benézett szó nélkül.

— A hólé dörömből a gát vesszőkötésén a dobogón, felelte a kérdésre.

Örlők jöttek a malomba, lóhátas legények. A lajon a fényes víz lecsúszott és belocscsant a végén. Az elborult tájék végén a hegy lábánál egy kis falú szigorgott. Körülötte erdők feketéltek. A molnár megmondta a falú nevét.

— Ki benne az uraság? — kérdeztük, hogy kérdezzünk valamit.

— Az Isten.

Egyáltalán nem látszott beszédes embernek. A válasz inkább durva volt. Nem folytattuk a kérdezősködést. A molnár kiment s rövidesen intett a feleségének. Az ablakon láttuk egy darabig őket, aztán elnyelte őket a sötétség.

A zaj bántott és kimentünk az udvarra. Enyhe este volt. A völgyet sűrű vén erdő szegélyezte. A malom ajtajában elég eleven élet volt. Nehány legényke dőflőzött a fehérnépekkel. Lovak dobogtak az álláson s a kutyák ugatása a faluból odahallszott. Az úton heverő, vásott malomköre ültünk, hogy nézzük az elhomályosodó képet. Az otromba tüzrakó hozzánk kullogott s mellénk ült.

— Mondott valamit maguknak Kalári? — kérdezte morogva. Alig értették meg.

— Ki az a Kalári?

— A molnárné. Milyen sötét, gyanakodó szemmel méregetett végig. Aztán rugdosta a sarkával a kavicsokat.

Egy borostás, ránczos arcú hitvány, szegényes öreg ember ballagott el előttünk.

— Mi jóban jár? — kérdeztük.

Leemelte a tarisznyáját s egy halat vett ki belőle.

— Paducz, — mondta magyarázva.

— Halász?

— Ki nem halász? — kérdezte. A halat az Isten adja. A búzát annak adja az Isten, aki megdolgozik érte s a törökbúzát annak, aki kapálja. Hanem a halat mindenkinek adja az Isten, aki megfogja. Azért dugta a vízbe, hogy senkié se legyen.

A magyarázat egészen eredeti volt.

A molnár arra tévedt s komolyan odaszólt:

— Még megkeserülöd a pászkódásodat. Arra való a fináncz.

— A vén ember így habogott:

— A juh az a tied; a hal az mindenkié. Fogd meg, akkor a tiéd, mert amit az Isten az embernek adott, azt kiadta a földre. A hal a vízben van; fogd meg.

Aztán lustán tovább mentek.

— Semmit sem kérdett Kalári? — tudakolta ismét a szőrös legény.

Akkor egy hitvány öreg asszonyka jött át az ösvényen s a hátunk mögött, a Poklos martján egy szál gerendából álló palló végén megállott és a molnár után kiabált.

— Hé, Ferencz bá', Ferencz bá'!

— No.

— Nem mehetek át a pallón. Alig tudok szuszogni. Kalárit keresem. Nincsen kendnek lova? szekere? Kalárit kiáltom.

A viz zugásától alig hallatszott a beszéde. Kiabált.

— Mi kell? mi lel?

— Oda van Minya bá', a Kalári — apja. Azért küldtek ide. A lelketem mindjárt kiadom, úgy elszuszogósodtam a futás mián. Ha Kalári látni akarja Minya bát, hát mindjárt jöjjön, mert vége van az öregembernek. Már pap se kell annak. Kalárit kiáltom, ha még látni akarja az édes apját.

A molnár csendesen azt kérdezte:

— Honnan jön kend?

A szőrös legény fölemelkedett s nyughatatlanul morogta.

— Elkisérjem?

A molnár tán nem is hallotta a kérdést.

Az asszony aztán fölkészülődött. A mint beléptünk a szobába, a szögletben láttuk Kalárit, ki egy tenyérszék előtt igazgatta a kontyát és csokrot kötött a keszkenőjéből a nyakán. Nem volt megkeseredve, de szaporán magyarázta nekünk, hogy e rossz hír az apjáról szól. Erősen vén ember az apja és eljött az órája. Ferencz bá' is tudja. Már kétszer hívták hozzá. Ferencz bá' is tudja. Pedig a harmadik faluba kell mennie hozzája s az út doroncsos, selymékes. Ezt Ferencz bá' is tudja, de ilyenkor egész éjjel örölnék a malomban s csak így magára küldi el, mert ott nem hagyhatja az ember a garadot. Igen sebesen beszélt s igen izgatott volt. A míg beszélt, babrált a fersingével s önkéntelen mozdulattal csinositgatta magát, míg csak Ferencz bá' be nem lépett.

Akkor egymásra is alig néztek. A szekér az úton

állott. A hirtozó öregasszony is átbiczegett a pallón. Igen rossz képü, apró szemü viseltes vén asszony volt. Nehezen mászott föl a felhérczen s a kocsis mellé föl-kuporodott. A menyecske frissen lépett föl s nem tudta kitartani az urának erős nézését.

A molnár mogorván legyintett neki s aztán a malom felé lépkedett. A szekér elment. Az éjszaka is reá feküdt a tájékra. Egy falusi fehérnép jött be s megvetette az ágyakat. Egy fadivánra két párnát dobott s behozta a molnár kis leányát (egy szöske, nyolcz-tiz éves apróság) s lefektette.

A csillagok kiültek a gyászos boltra s elcsendese-dett minden. A lovak nyughatatlankodtak az álláson, rágva a szénát s a víz locsogott.

Elcsendesedtünk s lefeküdtünk.

Azonban nem birtam nyugodni. Bizsergett minden tagom. Mintha szorongatott volna valami. Mintha csak félnem kellett volna valamitől. A penészes levegő kellemetlenül terhelte a mellemet; a nagy fenyőfa-hasábok pattogtak a kemenczén s valami fojtó füstszag szállongott a szobán. A molnár leánykája is fel-fel-nyöszörgött a divánon. A párnák is kissé dohos szaguak voltak s a kemence tetején a burjánok valósággal kábitottak. Szerettem volna felkelni, de még is annyit forogtam, mig valami fél álomba kábultam el. Az udvaron ha megmozdult valami, ha kutya csahintott, vagy ló nyerített fel, felpattant a szemem s az ablak félsötétjére függesztettem.

Valami homályos félszürkeség derengett az ablak-ban már akkor, a mikor a pítvarba lépett valaki.

Világosan hallottam, hogy egyszer csak kivágta az ajtót a jövevény (oda is ütődött valamihez) s tudom, hogy nyitva hagyta,

— Ki az? a molnár hangja volt.

— Én, hallja Ferencz bá'. Ébredjen kend. Agyonvertem a Kalári szeretőjét.

A szőrös, otromba legény tagolatlan morgó hangja ez. Felszöktem az ágyból. A félhomályban minden igen nagy volt. Alig tudtam tájékozni magamat. A merre megindultam, beléütődtem valamibe. Felráztam a társamat. A gyermek is felült a párnáján. Kis fehér ingét jól megkülönböztethettem.

A hang dőlt ott kinn:

— Agyonvertem a Kalári szeretőjét. Nem beteg az apja. Hazugság. Nem is oda ment a szekérrel, csak ide a lábba. Nem is mentek be a faluba, hanem a szeretőjéhez. Agyonvertem.

A kisleány megfázott és visszabujt az ágyába. Nem birtam megtalálni a kilincset. A tűz már rég elhamvadt egészen.

— Utánuk szaladtam. Mert tudtam én, hogy hazudnak. A tagba, a sztina mellett, a veres köbircze alatt a pásztorházba mentek. Jól bezárták az ajtót, de betörttem. Együtt voltak . . . Agyonvertem. A szekeret viszsza küldték. Nézze meg kend.

A hangja mélyen recsegett. Mintha egy megbőszült bival bögne az éjszakába. Lihegése utálatos volt. Szinte hörgött.

— Ne féljen kend! Kalárit egy újjal sem bántottam. Ott hagytam. A szeretőjét csak egy bottal vertem agyon. Kalárit keresse meg. Valahol megkapja a berekben. Tán nem maradt a szeretője mellett? Fogja kend a botomat! ha fél egyedül. És keresse meg, hogy ne bolyongjon Kalári magára. Még kárt tehet magában.

Aztán minden elcsöndesedett.

Későre visszahúzódtam az ágyig. Egy pillanatra az jutott az eszembe: nem álmodtam-e?

Még a lélekzetemet is visszafojtottam. A hajnal kezdett derengeni. A keleti ég eleven pirosba kezdett játszani. Füstös köd omlott szét a fekete hegy hátára. Nagy későre a molnár belépett a szobába, szótlánul s csendesen.

Egy baltát akasztott le a falról és erősen megmarkolta. Ránk se nézett.

A gyerek felé lépett, aztán meggondolkozott s visszalépett.

A milyen nyugodtan jött be, olyan csendesen lépett ki s úgy tetszett nekem, még lustábban tette be az ajtót.

Az ablakon át láttam, a mint az ösvényen átvágott a bereknek.

Hajnalban fogattunk be s elhajtottunk. A malom ajtójába zsákokat vittek be az őrlők.

A molnár nem volt odahaza.

APRÓ KÉPEK.

I.

AZ ASZTALOS KÖLCSÖNT AD.

ÉGIG kurkásztam a falut utánad, Simeon asztalos. Ok nélkül. Elveszünk. A tegnap még kegyelmesen vigyorgott a nap, mintha tavasz kezdődne, — de látod, az éjjel havazott. Nincs munkám, — senkinek se kellek. Megfagyunk. Az asszony nem süt kenyeret. Nincs lisztje. Nem árulhat, s persze nincs rágnivalója a gyerekeknek se. A meleg gúnyákból kifogytunk. Segíts, Simeon! Ha szuszogni tudok egy kicsit, összeszedem magamat s valahogy megélek. Adj öt pengőt. Noked nagy műhelyed van, pénzt látsz. Elpusztulunk, ha nem adsz. Kölcsönbe kunyorálok, tudod. Lássam: van-e lelked, Simeon?

— Nincs pénzem. Ma deczkát fizettem a gyárban, s a legényeket fizettem, minthogy szombat vagyok. — Kifürödtem a pénzből. Segíts magadon Izsák. Sajnálak. Menj a zsidó atyádfiaidhoz. Azoknak örökké van pén-

zük. Én leégtem. Ha nincs is gyerekem, de alig állok. Nincs.

— Nincs?

Az alkony rásimul völgyre, hegyre; bogzó fákra, mocskos hóval letakart gyepre. A rongyos zsidó összefogja kávészínű, hosszú, libegő kabátját, megvakarja a fületövét és belép az ösvény homályába, mely a falú felé visz.

— Jó, hát akkor megdöglünk éhen. A kölykök nem esznek ma se. Vonítani fognak kínjukban.

Az asztalos ümmög és megfordul.

— Vonítani fognak a gyerekek. Kínjukban.

Egyszerre visketni kezd az asztalos háta, s a föld felé ejti a fejét. A konyhán loboğ a tűz; az aszszony kotyfol valamit a vacsorára. A perczegős zsírban piruló hagyma szagjától émelyeg. Egypárszor ráüt a tenyerével a csipőjére, felfütyent s nagyot kiált:

— Véri.

— No.

— Mi mégis csak nem jutottunk odáig, Véri. A fenét! Azok odatúl a zsidónál éhen-vesznek. Szólj Izsák után. Szaporázz az ösvényen utána. A farkas rágja meg a nyavalyását. Szólítsd vissza. Csak valami pénz kerül valahonnan. A kölykei vonítanak az éhségtől. Dobd le a kulcsokat az övedből s fuss a zsidóért. Hivd vissza.

A kuvaszok összekülömböztek a zsidóval az ösvényen. A kaszten fiókjait az asztalos felturja s kihajít holmit belőle, de öt régi húszasnál több nem került elé. Elfeketedett, váslott, vékony pénzek. Az egyiket a megholt borbélytól kapta kölyökkorában, amikor betörte a kuvasz az asztalosinas fogát... a másik huszast a bérmaanyjától kapta, a bábanénitől... a harmadikat...

— Ne, Izsák . . . itt a vagyonom. Nincs több. Odaadom, de egy köszönő szót se szólj. Agyonverlek, ha áldáskodsz. Fuss a pénzzel. Több nincs. Adj vacsorát a kölyköknek. Itt a Szász Pali boltja a szegeleten. Szép, húsos szalonnát árul. Végy nekik. Azt a disznót is az Isten teremtette. Alo vele. Ne forgasd a szemedet. Négy huszasom van . . . mind odaadom.

— Öt volt, gazda.

— Volt. Ne beszéljünk sokat. Sok szó szegénység . . . .

Mind a ketten lökdösnek egyet a kimeresztett szemű zsidón és a mint a kezük összeér, szembe-mosolyognak.

— De öt húszas volt, gazda.

— Van, Véri . . . Azonban az utolsó perczen úgy gondoltam, hogy jó volna, ha megmaradna egy magnak. Nekünk sincs több. No, mit mondsz?

— Az Istennek adta kölcsön kied. Jó helyt van.

Mind a ketten úgy lépdegéltek a tűzhely felé, hogy kézenfogva lógatták a karjukat. Ifjak voltak. Az asztalos átölelte a menyecskét.

— Tudja-e, gazda . . . úgy szeretem magát, ha az irgalmas szívét látom. Jót írnak fel ma rólunk odafenn. Adja ide gazda azt a húszast . . . az utolsót. Egy kis italt hozok haza rá magának. Akarja?

Valami kist faltak. Nem szóltak, de ha egymásba tévedt a szemük, jól megnézik egymást, közelebb hajolnak.

— Tudod-e, Véri? Gyere velem a fogadóba. Odatúl jobban esik az a korty, ha megfelezzük. Add rá a kezedet. Meleg, dolgos, édes kezed van, Véri. Gyere át Szász Palihoz. Egy csepp édest nyalogatunk . . . Júj! beh hamisan vág a szemed . . .

Keszkenőt vetett a fejére az asszony és átléptek a szegeletig. A bolt még világos. Összeölekeztek, mert senki se látja őket az úton. A bolt homályos szegeletében valaki könyököl az asztalon.

Az asztalos közelebb járul :

— Te vagy-e az, zsidó! Te rongyos. Itt heversz, te tolvaj? Iszogatsz?

— Mit tegyek?

— Kortyolsz az én pénzemen? Hát a gyerekeid odahaza, te bunyik?

— Mit tegyek? Öt forinttal vagyok adósa az árendásnak. Ha ki nem fizetem, kidob. A te pénzed nem elég. Hát inkább betértem ide keservemben. Rongy a világ, Simeon asztalos. Nehéz az élet . . . Igyál egy kortyot velem, testvér . . . Az Isten megáld, ha nem veted meg a szegény embert.

— Tolvaj vagy, Izsák . . . És mind megiszsa a pénzemet a gazember. Véri . . . ülünk mellé, hogy nekünk is jusson belőle . . .

Letültek . . . és mire mind megitták a húszasokat, kiüvöltötte a bakter már az éjfél.

II.

AZ ÖREG GAZDÁK BESZÉLGETNEK.

Az öreg gazdák a pipáikkal bajlódtak. A szekér mellett kis tűz pisláncolt és a giz-gaz senyvedő parazsából rakosgattak a dohányra. De a szerszám nem füstölt. A bivalyok heverték a mezitelen mezőn az ekék mellett. A felhasított barázdákon madarak szök-döstek, s rigók fütyörésztek a bogzó bokrokon. A nap

súgara gyengén simult az oldalra s rádőlt a patak locsogó, fényes vizére.

— Megkeskenyedett Jusztin, a leányod.

— Mintha a szememre vetnéd, Gergely, a Jusztin pusztulását. Olyan drága nekem, mint a szemem világa, de hát a becsületem.

Egy vékony, hajlós ágacska válogatásában nagy időt töltött, hogy kiszúrja szortyogó pipaszárát.

— A leány jóban volt Máté Gyurival. Ezt nem tagadom. Egymásnak valók voltak. Voltak. Amint nőtt Jusztin, az anyja helyén megállott az életen, a mezőn. Ha láttam, az anyját láttam. Búzavirág szemén, lenhaján: elföldelt feleségemre emlékeztem. A fiú se alábbvaló. Formás, dolgos, tisztességes. Mikor elvitték katonának, Jusztin sokat sirdogált esténként az udvar fenekén. „Mi a bajod?” — riadtam rá. — „Én?” — így visszakérdezett hazugul.

— A nagyságos csendességet idétlenül zavarta meg néhány kuvasz, mely ugatva kergetett valami futó vadat. Az öreg gazda csendesen káromkodott és végigdőlt a szekér szénabélésén.

— Láttam. Sírt. „Valami esett közöttetek?” — kérdeztem egyszer. — „Kivel?” — tudakolta. Szerettem volna a falhoz verni a fejét az ilyen feleletre. Kivel? A postás-kölyök levelet hozott a városból egyszer. A kopertája virágos s egy szív a közepén. „Tedd le!” — morgok rá. De Jusztin kikapja a papírt a kezemből, s kaczagva, csipegve kiáltotta „az enyém, az enyém.”

— Hát nem volt-e ifjú kied is, István?

— Ifjú, ifjú... Bár megse születtem volna. A hó lehullásáig csak éltünk.

— A magyarosi hegyen szemelget az eső, István... A szántás elmarad a beszélgetésben.

— Hagyja, hogy heverjenek a marhák. Ez a kutya kemény föld kiveszi az erejüket.

A hangja hangosabb, boszúsabb lett. Fölkelt, a tűz mellé huzódott és megpiszkálta a zsarátnokot.

— Karácsonykor hazanézett a fiú. „Csak három napra eresztették haza“, — panaszolta Jusztin és megjött a beszélő-kedve, felczipfázta magát nagyszombatra . . .

A tűzre ráhajigálta a kezeügyéből a faágakat és felélesztette.

— Ezen az estén történt a szégyen. Hiszen tudja kied, no. Alig láttam közélről a leányt aznap, pedig ügyeltem rá. Rájuk. A kertfenekén odalogtak, a Szovát patak martján. Jó! Úgy is három a napjuk . . . mondtam . . . beszéljék ki magukat. A szövöszékre rakosgatják fel a terveiket . . . nem elegyedem belé. Alkonyatra benézett Jusztin; megrakta a cserepest fával — mert ropogott a fagy — s a láng elejébe kuporodott.

Az eső szemelgetni kezdett csakugyan. A bivaly a hátán hentergett, lábait fölfelé meresztve. A tűz füstje átmászott a földön s ráfeküdt az öreg gazdákra.

— Még későre, — kilencz óra felé is — világlott ki az ablakon a gyertyaláng. Karácsonyesti eszemiszom volt, tudja-e? Mindenki ébren volt. A legények kántáltak az utcán. Jól hallottam az ordításukat, mert az álom kerülte a szememet. A vérem bizsergett. Amit láttam az egész napon át, felzaklatott. Mintha üzött volna valami. Kimentem a tornácra az utca felé. A hó, amit a szél ráhordott, nyikorgott a talpam alatt és az is dühösített. Rákönyököltem a tornácfára s hajadon fejfel voltam. Az utcán szálingáltak a tekergők és valaki rám szólt. A vén bábaasszony volt, Rébi. Utálom; a nyavalya sorvaszsza el. Megismert. „Hé, István bá! — csipogta — jó kedve van, látom, mert

hajadon fejjel van. Az Úr tarcsa meg, — azt mondja. — Látom, nem bánja, hogy abba a jóízű ételbe, amit tizenennyolcz esztendő óta főzöget tisztességes házába — belépőknek. Jól teszi, ha nem bánja. Máté Gyuri az imént szökött be a korláton. A kis Jusztin jóízű falatka. Minden legény éhes rá. Gyuri most beléharap, hogy másnak ne legyen kedve hozzá. Jól teszi, — ha teheti. Szép karácsonyeste, István bá'. Dicsőség az Urnak a mennyekben, békesség a földön a jóakaratu embereknek . . . .“ Úgy! Azt hittem, hogy sziven lőttek.

— Csendesen, István. Az erek mind kidagadtak a homlokán. Már elmúlt . . .

— Nem. Átrohantam a tornáczon. Nem hallották a lépésemet. A tornácz léczéből kiszakadt egy szál — s a kezemben maradt. „Itt vagytok! kiáltottam be a pitvarból. Senki se moccan. „Itt vagytok!“ ordítottam. A cserepesben izzadt meg a szén. Valaki fölemelkedett a padkáról s én nekimentem. „Gazember, — riadtam rá — ki vagy?“ Még tán hallottam a leányom síró szavát. „Gazember!“ kiáltottam ismét, de valaki így szólt: „Nem. Én nem vagyok az István bácsi.“ „Az vagy. A leányom becsületére éhez. Tolvaj vagy.“ Úgy láttam, hogy kézen fogják egymást. Akkor rácsaptam a lécczel a ficzkóra. Még tudom, hogy a leányka rám kúszott, a nyakamba fogózott. Egyebet már nem tudok bizonyosan. Kitértam az ajtót és kidobtam a megvert Gyurit. Nem mert kezét tenni rám. Kidobtam. Még láttam zsinóros húszárkabátját a havon. A vérét akkor még nem láttam a tornáczfán. Sötét volt hozzá.

— Csendesen, István. Láss! ismét ordít, mint egy farkas.

— Ne-e-em. Már nem vagyok az. Én egy összedarabolt, letört fa vagyok. Semmi se vagyok. Mégis

tudok valamit. Tán az utcán röhögött valaki, amikor kihajítottam Gyurit. Tán többen is voltak ott. A fiú pajtásai tán. Akik tudtak az én szégyenemről s az ő szégyenéről, az ő nagy szégyenéről.

Aztán nem is láttam többet a fiut. Mert mikor másnap reggel levágták az én vaczkorfámról, a kertem végéből, ahol gyügyögött a leánnyal ezen nap délután — és amire kötötte magát szégyenében . . . én nem néztem meg. Az apja vitte el . . . Nagy az Isten felettünk.

Az eső sűrűbben hullott. A bivaly bőgött jóérzésében a földön s hempergett. A tűz elhamvadt a gazdák lábánál. Csak csendesen hallszott a mély beszélő szó: — Azóta pedig . . . Így van. Már se él, se hal Jusztin. Tesz, vesz, mintha álmában mozogna. A szeme tüze kialudt. A gúnyái csak lógnak rajta. Mit tegyek már? Mit? Meg nem szólít s ha felel, úgy érzem, mintha engemet ütne. Pedig oly szeliden beszél, mint az a nyári szellő, amely a nyárfa levelét rezegetti. Az Isten nézzen rá, reám, mindnyájunkra . . .

A BOROS SAMU HÁZA.

BOROS SAMU, a szűrszabó, sárfalú házban született, nőtt fel, abban deresedett meg és abban lépesedett meg. Magára sokat tartó, ravasz hírű, jó beszédű ember lévén, nemcsak polgártársai, de (kivált választások idején) az úri renden valók is barátkoztak vele. — Volt egy hallgató, keszkenyős, alázatos felesége (kinek házi használatban „hallgass“ volt a neve) s miután e jámbor párát kikísérte volna a temetőkertbe, a torán a polgármester, a főkapitány és más nevezetes úri emberek ott lakozván a Samu asztalánál, a patikárius így szólt: „Samu barátom! im oly számos tisztelői vannak, hogy úri háza már nem képes befogadni“, mert a régi házban csakugyan a teménytelen ember alig fért el a terített asztalok mellett. — Samu erre így felelt: „Nem is hagyom így én tekintetes uram a házamat, hanem Isten segítségével megépítem, hogy kedves városunknak valósággal dísze legyen . . .“

A régi ábrándjait foglalta szóba, így beszélvén. Egész életében arról álmodozott, hogy emeletes házat szerez magának, melynek az ablakából lepökhessen az utcán járó népségre. Mindig ily nagyra vágyakozó ember volt; uraskodni, ágálni szeretett. A járása peczkes, a beszéde válogatott, virágos s nem egyszer este hevesen, avagy finomul gesztikulálva, most szidva, most kegyesen bocsánatot osztva szónokolt magában ama bizonyos „népeknek“, kiknek előtte jár Boros Sámuel... De a néhai „hallgass“-nak mi érzéke se volt az előkelőség iránt s ha Samu durváskodott valami szegény emberrel, vagy ha egy vörös krajczárt hajigált ki ok nélkül: a „hallgass“ képes volt elkeseregni egy szegetben egy hétig, alássan könyezve, szó nélkül. S minél jobban szavalt Samu, annál bővebben permetélt az asszonyi szem, melynek áradatában megolvadt a Samu kevélysége. Hja! a háborukat nem egyforma fegyverekkel viselik. Elég az hozzá, ama nagy ház, melynek ablakából lepökheti Samu a „népséget“, álomnak maradt mindedig . . .

Amint azonban a toron kifejezte a vágyát Samu — betette maga után az ajtót. A borozó mesteremberek éljeneztek a kijelentésre s az úri renden valók is ugrasztották Samut. — „Emeletes lesz a ház?“ — kérdezte a patikárius. „Fog-e kocsit tartani?“ — tudakozódott a főkapitány, ki nagy kupecz volt. — Samu nekihevülve, magát kevélyen megszegve, igenelt mindent. Az ember sokat beszél a jó társaságért . . .

Ám másnap valaki az utcán, egyéb beszéd hiján, így köszöntötte a gyászoló férfiút: „Kétemeletű házat épít Samu bácsi? hallom . . .“ s napközben egy kőmives, méljen köszönve, így szólt: „Ne felejtsem ki a munkából, Samu bácsi . . .“

Szent Úr! A Samu szíve megremegegett... im beszélnék a háza felől. „Persze fiam“... mondta kegyesen... „Még most a tavaszon építjük?“ tudakolta valami szájas ács... Gangosan ment végig a piac-téren, leereszkedően köszönt az iparosoknak. A „hallgass“... valóban tökéletesen el van temetve... Samunak új párja vagyon: egy ház... Odahaza végigjárva a rongyos ház szobáit s a szép nagy színekkel teleépített udvart, az újjaival szántotta a levegőt, kirajzolgatva az új ház formáját.

Néhány nap mulva a patikárius (rátarti szép kövér úriember) így szólította meg: „Csakugyan házat épít, barátom?“ Samu — mások is hallván a kérdést — merészen felelte: „Hogyne...“ „Azt hittem, csak tréfál...“ tette hozzá a patikárius... Samu felfujta magát: „A férfiszó, nem gyerekjáték“ vette oda és ekkor igen tekintélyesnek képzelte magát.

Mindenki tudni kezdett a Samu házáról. „Jól teszi Boros — mondta a polgármester — gazdagodik a város egy szép házzal.“ — „Egészséges nagy szobákat csináltasson — mondta a főfizikus — első az egészség, Samu“... s a Samu tőszomszédja (egy penészes százgallérú, irigy, rossz máju, pénzzel kereskedő ember) irigyen rátámadt egyenesen: „Megbolondultál? — kérdezte. — Házat építsz, szamárr! hogy tönkre tedd magadat, csak azért, hogy mutogasd magadat...“ Samu előkelően rálegyintett: „Nem kérek kölcsön rád tőled,“ vágta vissza. „Azt is megérhetem,“ dunnyogta a gonosz ember...

Pedig valósággal... némi baj van ezzel a házzal. Van annyija Samunak... amennyije, de házra valója igazán nincsen... Ha téglába teszi, amit összekuporgattak, nem marad a mesterségre sem, még ha a róka-

málos bundán való ezüstgombokat is odaadja. Aztán miből éljen meg?

Azt a szerencsétlen beszédet csak könnyelműen ejtette ki a száján . . . s mintha minden ördög szárnyra vette volna. A város megtelt az építés hírével s rettegni kezdett Samu arra a gondolatra, ha igazán meg kell csinálnia.

Pedig meg kell csinálni . . . Ha nem épít, oda a becsülete, oda a hitele. Mindenki gazdag embernek tartotta addig őt . . . „Hát nincsen aprópénzed?“ kérdezte a szomszédja. Ha épít tönkre megy . . . És pedig nem valami kis tatarozásról van szó. „Dísze legyen a városnak,“ intette a polgármester. „Két emeletet emel?“ kérdezte a kótyagos polgár. Apránként mind rosszabbul érezte magát Samu. Ha visszaszívhatná! Nehány napig nem ment ki az udvaráról; szobáról-szobára bandukolva, lehorgadt fejjel róttá az udvart. Csak este mert kinézni s szorongva nézett ki az utcára, nem kérdezi-e a sötétből valaki: „Mikor kezdi, Samu bácsi?“ . . . Hátha elfelejtik az egész szóbeszédet, ha nem látják Samut, miért is elbujt a világ elől. Egy hét alatt egészen lesoványodott magányos töprengésében s persze a munkát se kezdhette meg a műhelyben. A dolgot kereső szűrszabó-legényeknek azt mondta: „Búsulok a feleségemért . . . nem dolgozhatunk még . . . A legények így szóltak: „Tán épített a ténsúr?“ s arra Samu öszszeszorította az öklét.

Mind izgatottabb, mind kiállhatatlanabb lett. A tavasz vége felé a korláton átszólt a rosszmájú szomszéd, csufondárosan, így: „Elkésel az építéstől, Samu?“ „Ne félts engemet, Józsi“, — felelte kesernyésen. „Féltelek bizony, Samu“ — hangzott ismét, mire Samu dühében egy követ csapott a korláthoz s reszketve

dadogta: „Bajlódj az apáddal, uzsorás.“ „Megkeserülöd, kecske“ — hangzott vissza... Samu toporzékolt s káromkodott az irigy szomszédra.

Azonban mind világosabban látta, hogy építnie kell. Vége a becsületének, ha vonakodik. Ha beletörik is, építenie muszáj. Minden fiókot szászor kikurkászta és összeszámítgatott minden krajczárt... Oh! Mégse elég...

Ha későre kezd az építéshez, a vonakodásból azt veszik észre, hogy nincsen pénze Samunak, s akkor még kölcsönt se kap. Mit tegyen? Tépte a haját és egy nap azért erős elhatározással kinyitotta a kaput a szekereknek, és ácsokat állított a fedeleknek. Az Isten kezében vagyunk. Lessz, a mi lesz.

Hozzákezdett s bárha káromkodva kiáltott az ácslegényre, mert „lelketlenül“ vágta be a fejszóját a szarvzatba, mégis — a tisztesség okáért — kiállott az utca közepére s felfujva magát, méltóságteljesen dirigálta a dolgozókat, gyér ősz szakállát simogatva.

Az első napokban valami boldogságféle melegítette, az általános érdeklődés, mely körülvette a háza dolgát. Minden sétáló ember mintha ott adott volna találkozót. Egész udvar támadt Samu körül az utcán. Tanácsolók, kritizálók, dicsérők, kicsinylők. A pereczsek az új ház előtt telepedtek le s a kofák gyümölcsös kosaraikkal ott állottak meg. Samu nyájasan hallgatta a véleményeket s amint az alapokat ásták javában, alkonyatkor maga is a munkások közé állott, szorgosan ügyelve, mintha az ásó nyomán valamit keresne:

— Kincset keresel? — kérdezte agyarkodva a szomszéd.

— Bánod tán? — vetette oda.

— Nekem építéd azt a házat, — mondta fenye-

getve. Samu elfordult elsárgulva: „Tömlecz neked“ morogta, de sötétig meg nem mozdult a helyéről.

Miért is másnap az a hir futott szét, hogy Samu egy fazék pénzt talált a pincze helyén . . . Némi ezüst huszasokat találtak csakugyan a munkások reggel, szétszórva a földön. Samu azon reggel nem volt látható.

„Aranyat kapott . . . egy veder huszast“, beszéltek suttogva a cigányok. A mesteremberek összedugták a fejüket. Egy percz alatt mindenki tudta. Pénzt talált Samu. Délfelé, amint meglátták Samut, a mesteremberek bizalmaskodva közeledtek hozzá: „Nekünk megmondhatja, Samu ur! Sokat kapott?“ Samu mosolygott s dörgölte a kezét, — de mit se felett.

Délután mindjárt két téglamester is vetekedett egymással Samu előtt s a tutajosok kinálták a gerendákat nyakra-főre és másnap oly eleven élet kezdődött a Samu háza előtt, mintha valami kis vásár vette volna kezdetét.

— Most csak emeletes lesz mégis a háza? — kérdezte a patikárius, mert az urakig is eljutott a hir.

— Miért ne? — vágta oda könnyedén Samu.

Csak az ő szíve tudta mily könnyedén. Amint a fal nőtt, a zsebe aszerint apadt. Már alig volt benne a keservesen összegyűjtött garasokból valami és a fedél még sehol se volt. Egy éhezett német pléhes mind a hét gyerekével járt a Samu nyakára a munkáért. Egyszer botot emelt izgatottságában Samu. „Ez aztán a hazafi“, mondták az ácsok s megéljenezték. De ezt az utolsó éljenzést élvezhette Samu, mert a következő szombaton a kőmivesmester egyenesen rátámadt Samura: „A mult szombaton is a magam zsebemből fizettem ki a legényeket s ha most nem ad az úr: félbehagyom szégyenszemre az egész munkát“. A napszámosok

mind körülvették a pallért. „Elfelejtettem“ — dadogta Samu. . . . „Ha mi is elfelejthetnénk az evést, szép lenne“ — vetette oda parasztul . . . De mégse verte meg a lázadó Samu.

Nem. Sőt Samu odahaza összekapart minden garast, kasztenek fiókjaiból, lajbikat felkurkálva, a „hallgass“ ócska köntösének a zsebeit. Oh! ha félbehagyná a falat a pallér: hiszen akkor agyoncsapja egyenesen Samut. Tán kapna más pallért, de új becsületet hol szerezzen aztán, ha a most meglevőt elvesziti? Teljesen kiizzadt erre a fenyegetésre. „Vegye elő a pénzesfazekat, tekintetes úr! — sugta titkolózva a pallér — ha penészesek is azok a máriások . . . nem beszélek én soha senkinek . . .“

— Elé . . . eléveszem, fiam . . . elé, — mondta szorongva, csendesen.

— Hát csakugyan vannak?

— Hogyne, fiam — suttogta rebegő ajakkal.

A pallér gyanuskodva nézett rá. „De hétfőn reggel ne is álljunk addig dologba, tekintetes úr? Olyan bizonyos? . . .“

Honnan vegyen Samu? honnan Istenem! Körül-nézett, mintha attól félne, hogy mindjárt elsülyed. Hol keressen? Senkit se tudott. Akárhányan féltek tőle, de senki se jutott az eszébe, aki igaziba szeresse s akihez bizalmasan fordulhasson. Azon egész éjjel forgolódott az ágyában s törte a fejét.

Vasárnap azonban mégis felvette a zsinóros fekete magyarkáját s kiment azzal a felsarjadó reménnyel, hogy valakit talál az úton, aki kisegítse őtet. Boldogság! Az udvara teljesen fel volt turva; lerombolva még a szinek is, melyeket munkás elődjei vertek a szükségükre. Az egyikben a nagyapját czéhmesternek

installálták a kötélverők; . . . a másikban meg a szép-
 anyja varta a kozsókokra a virágokat a szücslegényekkel.
 Munkás elődei nemes levelei . . . Mi se maradt belőlük . . .
 Csak egy nagy kapu áll még, amit hiúságból állított
 fel a Marosra vezető kertre Samu. A kapuzábéra felíratta :
 „Béke a bemenőknek. Boros Samu életepárjával, Német
 Máriával emelte Isten segítségével . . .“ Elöl pedig, az
 utczára nézőleg az égnek mered az új ház fala . . .
 csonkán, félbehagyva.

A piacz a templomból kijövőekkel volt tele. Mind-
 egyiket ismerte, de senki se közeledett bizalmas szere-
 tettel Samuhoz. Ődöngött köztük, de csak nem támad-
 hatja meg őket, hogy kikiáltssa nekik a szegénységét
 s pénzt kérjen tőlük. „Adjatok nekem pénzt, mert
 nincs . . .“ Mi lenne, ha kikiáltaná. Az emberek elmen-
 tek mellette mind, haza igyekezve. Egy szegény asztalos
 így szólt Samuhoz, jól megnézve őt: „Nem beteg,
 Samu bátyám?“ Elfordult tőle. A nagy piactéren az
 úri emberek sétáltak a napfényen. Azok alig bicczen-
 tettek Samunak. Nem volt választásos idő. A patikárius
 valami tréfás szót vetett Samuhoz. Nem is értette Samu
 tisztán. Kissé zavart volt.

Holnap nem állanak munkába a kőművesek. Az
 emberek kaczagva fognak megállani a Samu csonka
 háza előtt.

Amig hazaért, megizzadt. A szomszédja, az uzsorás,
 a maga kapujában egy kurtaszáru pipából füstölt.

— Nagyon lehorgadt az orrod, Samu . . . Mi lelt?
 — kérdezte. — Elfogyott tán a municzió?

Samu megállott. A szó fojtogatta s önkéntelenül
 bölintott feléje.

— Igazán? Megakadtál?

— Adnál nekem, Józsi, — kérdezte rebegeve.

A hitvány ember vontatva kérdezte: „Sok kellene?”

Samu mohón ismételte: „Adnál?”

— Nem! — mondta szárazon. — Nem adok neked. De hát a talált pénz? Csak komédia?

Samu lehajtotta a fejét, megalázottan s meg sem mozdult.

„Komédia volt az egész talált pénz?” Teljesen megzavarodva keservesen felnyögött. Ó! kimondta a titkát... és kinek? Mintha a fejére ütött volna valaki.

A harangozásra a szomszéd bebiczegett a kapuján s Samu hátra vergődött valamikor az udvarára s leült a hátul épen maradt kamara ajtajába. A meleg levegő szinte rebegett. A vasárnap délután mián egészen csendes volt az utca. Samu nem is hallotta a lépéseket, amint átlépve a lebontott korláton át rászólt a szomszéd:

— Mit ebédeltél, Samu? — kérdezte.

Samu fölemelkedett: „Miért?” kérdezte.

— Gyere, beszéljünk ketten.

— Adsz pénzt?

— Mire? A minap uzsorásnak neveztél, kövel hajigáltál meg: azért adjak? Hát te mit adsz?

— Neked testálom a házamat, ha senkinek se szólsz felőle.

— A házadat? bolond! Hát hol van? Mit ne szóljak róla másnak?

— Senkinek, hogy pénzt kértem tőled.

— Minek?

— Szégyenlem.

— Adjak? Igen, ha mindjárt kipusztulsz innen, ha félreállsz s elmégysz innen, akkor adok. Nem szeretem a képedet...

— Kiüznél? ... Gaz vagy ...

— Gaz vagyok? De pénzem van,

— Gaz vagy — nem is kell a pénzed, van nekem amennyi kell . . .

Az utczán, a ház előtt, egy csomó vasárnapi sétáló lézengett, köztük a pallér, amint magyarázott valamit.

A szomszéd csendesesen megfordult: „Majd utánam jössz még, Samu . . . Itt lakom a szomszédban . . . Én nem költözöm ki . . .“

Mindennek vége van. Elárulta magát az ellenségnek . . . Szégyenének a hirtelmege. Mindenki tudni fogja, hogy Boros Samu bukott ember. Holnap kizagja mindenki, paraszt és úr! Nem parolázik vele a kaputos, nem süvegelik a mesteremberek . . . Oda a becsülete, az élete . . .

A keserűség fojtogatta. Mint tudott szólani ama vén gazembernek. Tán még felállhatott volna Samu. Már a földön hever Samu, a fekete földön. A kőmives belépett az udvarra az emberekkel. Bizalmasan közeledett Samuhoz s suttogva, — hogy más ne hallja — kérdezte:

— Holnap pénzt látunk, tekintetes úr?

Samu kínna mosolygott: „Holnap? Akármennyit . . .“

— Beállunk mind a munkába, tekintetes úr, s az asztalos jön mérni az ajtókat. Mind két szárnyasok legyenek?

— Mind . . . mind, — felelte Samu — és a hallgató idegen emberekre tekintettel, így folytatta — mind a legszebben, ahogy tudja . . .

A kőmives tovább sétált az udvaron.

Később a Maroson túl ágaskodó erdős hegyhát tetejére fekvő veresszélű felhőkre meredve, leült Samu az ép kapu küszöbére. A felhőkét bearanyozta aztán a lemenő nap, mindenféle bolond formákat rajzolva belé. Künn zajongtak a cselédek az utczán. Samu nem látott és nem hallott igazán,

„Emelte élete párjával, Német Máriával“, — így szólt a kapu írása. Mintha valaha hallotta volna Samu ezt a nevet. Aztán összeszedte magát és ránézve a betűkre . . . két csepp bugygyant ki a Samu szemtáskájára. Felkelt s megfenyegette az öklével a csonka falakat.

Aztán amint teljesen besötétedett, Samu egy jó erős posztószeletet választott ki a rongyos zsákból, szétszórva a tartalmát az egész kamarában, és támo-lyogva a kapuhoz járult s reszkető karral felhajtotta a kereszt-gerendára . . .

NAPSUGÁR A TÉLBE.

Z UTCZÁM szegeletháza a Kerestei Sándoré, ez előkelő, nagyon öreg úri emberé. Miután a gyermekeit elhelyezte, ő meghúzódott egy nagy, kettősfedelű tornáczos házban és egy szegény fazekas árváját, az utczámból, vette maga mellé, hogy ne legyen éppen egyedül. Nehéz, hirtelen természetű ember lévén, a gyermekeivel nem tudott összeférni; és a fiai, leánya, kik családot alapítottak maguknak, elkerülték az apjukat. Idővel, hogy az öreg embernek szemei annyira megromlottak, hogy alig látott velük: mind komorabb, barátságtalanabb lett és úgy élt, mintha nem is köztünk, de mintha valami lakatlan szigeten élne.

Nálunk az volt a szokás, hogy esténként kitelepedtünk az utczára: a kapú elé kitett padokon tereferélni, míg a gyerekek a porban játszadoztak, az ifjak egy-egy gitár mellett énekeltek, mulatkoztak; a Kerestei-

ház ablakait, ajtait ilyenkor bezárták, sőt még a világgosságot is eloltották, hogy oly rejtelmes, komor és fekete lett, mint maga a rossz lelkiismeret.

A ház cselédei is mind aféle öreg, szóvalan cselédek voltak; a fazekas árvája is oly visszavonuló, tartózkodó leány volt, hogy a házra igazán szorongó érzéssel néztünk és aki elment előtte, önkéntelenül meghalkította a beszédét. Az öreg úr idővel mind vakabb, vakabb lett és látszott, hogy amint kijött néha délfelé járkálni az utcára, a fazekas árvájára támaszkodva, ha hangos szóval köszöntötték is, csak nézett erre arra, de elnézett piros szélű üvegszerű szemeivel s nem látott odafelé, ahova visszafelelt. Mind sajnáltuk, mert jófajta embernek tudtuk s nem felejtettük el, hogy a maga korában szívesen segített a szegény emberen jó tanácssal — prókátor volt — és bármiféle segítséggel, ha nyavalyás koldus kopogtatott az ajtaján.

Egy nap az őszön, az utcám derekán, a fazekas házat licitálták el. Az árván maradt putri gazdája — a fazekas iszákos, rossz fia — úgy eláradt, hogy a korcsmáros zsidó kotyavetyére dobta az adósság fejében. Az a váratlan dolog esett, hogy a dobszóra úri vevők jelentkeztek a rongyos házikó körül: nevezetesen a Kerestei fia, egy robusztus úri ember, valami nagy kataszteri hivatalnok a feleségével és a Kerestei nagy, veres leánya, egy nagymódu kereskedő felesége. Az utcám még alig ócsudott fel a bámulatból, hogy mi közöttük van úri embereknek egy oly rongy portéka licitálásához, már újabb meglepetés érte. A végrehajtó ugyanis alig kezdett mesterségéhez, az utcám szegeletház kapúja nyílt meg és maga az öreg Kerestei, a fazekas árvájára támaszkodva tipegett a licitációhoz.

A következő beszéd folyt ekkor: „E helyre te

rendeltél minket, apám, — mondta a nagyhivatalnok — de mi végre? mit tegyünk?“ „Én? — felelte álmélkodva az öreg Kerestei — sőt ti hivatok meg engemet egy levélben, hogy jelenjek meg itt egy engemet érdeklő árverezésen, — mit jelentsen ez, nem tudhatom“. A licitáló zsidó vigyorgott, dörzsölte a kezét s sakál tekintetét idegesen röpítette az egyik haragvótól a másikig... Mi tudtuk, hogy mind a két félt e ravasz kuvasz csalta ide a másik fél nevével, hogy publikumot szerezzen a licitációhoz. Elég az hozzá, így kerítette össze az apát a gyermekeivel, de nem volt haszna ebben. Az ifjabb Kerestei fenhéjázó csufszággal szólt az apjához: „Csalódtunk! Mi azt hittük, hogy családi érdekből rendeltél ide minket, mert a kedves fogadott leányod családi vagyonáról van szó“. Az öreg így felelt: „Az én fogadott leányomnak nincs szüksége arra, hogy titeket hívjalak ide segítségül. Elég vagyok én is egyedül arra, hogy megvédjem minden bajtól“. A Kerestei nyelves leánya — a boltos felesége — meggondolatlanul odadobta hirtelen: „Meddig?“ Az öreg Kerestei arca ólomszínűvé vált és elhallgatott. Aztán darabosan rárivalt a durva fehérnépre: „Amig élek... De azt kérdezed, meddig élek? Ha tőled függne, hamar vége lenne, de az Isten kezében van az, szerencsémre, nem a tietekében“. A fiú restellvén pedig a szóváltást, enyhébben szólt az öreghez: „Na, na apám, ne emészd magadat, még károdra válhatna a méreg!...“ „Menj, szólt zordonan az öreg ember — nem akarok tudni rólatok“. Te, (a zsidóhoz fordult), ha mi követelésed van e házikó gazdáján, gyere hozzám. Kifizetem. Ide csődítettél minket. Rosszul tetted. De javára fordul valaki másnak ez a durva támadás, melylyel illettek minket... valaki másnak... Majd meg fogjuk látni

azt!“ — végezte fenyegetően és reszkető kezét az árva leány gazdag, fényes, szőke hajára tette s megindult, hogy hazatérjen. A nyelves boltosné utána sziszegett: „Úgy viszed, mintha a kedvesedet vezetnéd, apám . . .“ Az öreg visszafordult: „Ne nevezz — mondta — apádnak“. Gyöngéden átölelve a leányt: „Ne is halljad őket Jolán“ — mondta lágyan. A boltosné még egyet rikoltott utánuk: „Gratulálunk, apám, gratulálunk . . . A te korodban szép siker ez!“

Oh, mi megvoltunk botránykozva. A leányka szeméből láttuk, peregtek a könyecseppek; az öreg roskadtan vonszolta a lábait . . . bizony megtudtuk volna verni a lelketlen perszónát . . .

S ennek az áldatlan csúf jelenetnek kinos folytatása is lett. Egyszer, hogy az utca mind erről a nyilvános botrányról zsvatolt: másszor másnap fényes délben oly szégyenteljes látványnak lettünk látói, amelyet többet ember nem láthatott.

Ekkor ugyanis a kint járók magából kikelve, futva látták a kis Jolánt, amint fejét mind a két tenyerével befedve, ijedten rohant haza; megtépett köntőssel, kalap nélkül, vonagló ajakkal. A hir egy perczre szétszaladt az utcán: „Azt megtépték, — mondta az egyik szomszéd. — „Dehogy, — mondta a másik — megnyirták, mint a becstelen asszonyokat“. — „Összerontották“ — kiáltották utczahosszat. — „Hát nincs törvény már? — zugták mindenfelé. — Ki tette? — kiáltották az egyik kapuból a másikba. — „A boltosné“ — riadtak mindenfelől a kérdezőkre. — „Ki is tehetné más?“ — „Mi történt?“ — tudakolták mindenfelé és oly zugás, zürzavaros morgás töltötte be az utcát, mint ahogy a vásárban, mikor rablót üz a felbolygatott paraszt nép.

Mindjárt pedig délebéd után, egy öreg cseléd

kijött a házból és négy polgárt hívott be közülünk, minthogy az öreg úr ezt így parancsolta. Az egész utca a ház elé vonult és irigy szemek kísérték be minket, a mint beléptünk a széles, nagy, kongó gangra. — „Mi fog történni odabenn? — pussogták mindenfelé s igazi ijedelem fogta el a szíveket, mikor kocsi állott meg a szegeletház kapuja előtt s a nagy esperes a sekrestyésével száll ki belőle. — „Beteg lett tán az öreg? — kérdezték egymástól. — „Vagy a szegény árvát ijesztették halálra?“

Eső kezdett zuhogni kinn; az emberek az eszterhéj védelme alatt a falak mellé szorultak, szóltanul, szorongva, de haza nem ment senki.

És belépve a nagy pap, az öreg Kerestei így szólt:

— Főbenjáró dologban kértem ide főtisztelendő uram! és hivattam be négy tiszteletreméltó szomszéd emberemet, hogy tanui legyenek azoknak, amiket mondanom kell. Kérem, hallgasson meg engemet...

Mi sohase láttuk belül a Kerestei-ház szobáit; a mély ablakközök mián félhomályos nagy arczképekkel telerakgatott falait; a kissé dohos, dohányfüsttől kesernyés nagy, kongó dolgozótermét, öreg, kemény, vénségétől fekete butorait; mind újak voltak nekünk és a komorságával lenyűgözött minket.

— Idekértem, hogy igazságot tegyek, — mondta tagolt, határozott szóval az öreg ember s ráütve az öklével az asztalra, az ajtó megnyilt mindjárt. — Ti is, — szólott ki — ti is, öreg cselédém is álljatok meg ott az ajtóban, minél több fül kell ide, hogy hallják mind, amit mondani fogok... és mert ti a szívetekkel is hallani tudjátok az én igazságtételemet, senkinek sincs itt inkább joga lenni, hogy hallják a szót — mint ti.

— És így szólt:

— E leány mellettem, ragaszkodik hozzám. Elboruló világosságomnak ő a fényessége; elkomoruló lelkemnek ő a felderítője. Valahogyan megtűr engemet s a hangjából érzem, hogy meleg szívből erednek azok... Azért vettem őt magam mellé, mert neki senkije se volt és úgy lett, hogy az én mindenem ő lett. Mivel pedig mind több irigységgel látták, hogy mint ragaszkodunk egymáshoz — annál inkább huzódtunk egymáshoz... Erről pedig elég...

Felsőhajtott és legyintett.

— A tegnap halálosan megbántottak engemet, éppen azok, kik a vérük szerint védeniök lett volna kötelességük, ha megtámadna valaki. E leány, irántam való ragaszkodásból, ma, tudtomon túl, elment, hogy kiegyenlítse azt a vizályt, melyet ők támasztottak. Elment, hogy a gyermekeimet kérje, hogy ne bántsanak engemet, és félajánlta magát, hogy elmegy a házamból, ha ő a botránykő közöttünk. És arra megcsúfolták őtet...

Erre kissé felemelkedett ültéből az öreg Kerestei, fél öklével az asztallapra támaszkodott, fél kezével magához vonta a leányt. Fehér szakálla eltakarta a leány megnyirt, ijedt fejét.

— Megcsúfolták érdemtelenül. Nem látom megbélyegzését, de érzem. Ő mit se mond, de érzem, hogy ezt mondták: „Te becstelen vagy, eladtad magadat egy vén ember telhetetlen kényének, az ilyen fehérnépet megnyirták hajdan, hogy megkülönböztessék a becsületes asszonyoktól“ — és megnyirták őtet....

A vén Kerestei hangja erősebb lett.

— Becstelennek neveztek egy ártatlan leányt, s amiben gyönyörűségem volt: selymes, meleg, puha

haját lenyiszálták. Irigyelték az örömet. Szépségéből csak a lelke szépségét, s az ujjaimon át ifjú ékességét : a haját éreztem. Mind a kettőért elégtétellel tartozom neki. Jó hírét becsületes nevemmel, lenyirt haját asszonyi koszorúval takarom el. Tanunak azért hívtam ide becsületes szomszédaimat és azért kértem ide főtisztelendő uramat, hogy kimondjam, ime : én tiszta észszel, erős akarattal, meleg szeretettel magamhoz csatolom őtet s feleségemmé teszem.

Kezét kinyújtotta.

— Fogja meg a kezünket, főtisztelendő uram. Én feleségül veszem e leányt. Én bekötöm a fejét ott, ahol megbélyegezték. Nevemnek és vagyonomnak a részesévé teszem. És kérdezem tőled, édes leányom : elfogadsz-e engemet ?

A hangja bizonytalanabb lett.

— Én már rom vagyok, én semmi se vagyok már. Mit se adhatok neked a világi örömeiből, és utálatos önzőképpen, a magam gyönyörüségeért, elrabolok egy keveset ifjú idődből . . . . De csak egy keveset, mert már csak egy kis arasznyi útam van idefenn. Felelj : elfogadsz-e engemet erre az időcskére ? A kegyelmes élet kipótolhat, ha most megrövidítek egy kissé. Vess számot magaddal. Felelj bátran . . .

A leány alázatosan meghajtott a fejét, egészen az öreg ember melléig. Az öreg Kerestei ismét hangozatosan folytatta:

— Ez tehát a feleleted . . . Ime, főtisztelendő uram, tehát, régi szokás szerint, e tisztességes tanuk előtt : feleségemmé teszem ezennel e leányt . . . S egyező akaratomat az egyház képviselője előtt kijelentjük. S most add ide a kezedet, édes . . . jaj annak, aki bánt

tégedet. Az Isten velünk vagyon . . . Főtisztelendő uram,
áldjon meg minket az ő nevében . . .

Végre felemelte magasan a homlokát.

— Valaki sir itt, — mondta az indulattól rebegő
hangon. — Senki se sirjon. A feleségem sirna-e tán?
Ez örömnap . . . napsugár a télben. Más sirjon ma,
odakünn.

OSZK

AZ ÉLHETETLEN.

BELÉÜLT a városvégi korcsmába s bort rendelt. A kesernyés, savanyuszagú, legyektől hemzsegő nagy ivó üres volt. A ronda ablaküvegen, — mint valami lyukas daróczon át — látszott a berek s fölötte a gyapjas erdő.

Lekönyökölt, a hajába túrta az újjait és mélyen sóhajtott. A bor ízét nem érezte. Egymásután hajtotta föl a poharakat. Sápadt volt, de a szeme ragyogott. Amint egy üveg kiürült, csengetett és a mosatlan konyhadényre emlékeztető vén néemberre rámordult:

— Nincs erősebb bora?

— Van pálinka is . . .

Amint a kövér edény kifordult, megtapogatta a revolvert a zsebében, kivette, a padra tette maga mellé s rásandított.

. . . Vége. Ez az utolsó barátja. Egy újjnyomás a ravaszon s Nagy Kálmán beledől a semmibe. Ez sikerülni fog.

Neki semmi dolga se sikerül. A sors kidobta az

életbe 35 esztendő előtt s azóta csufolkodik vele. Módot adott rá, hogy megkezdjen mindent, de félúton rávigyorgott az igyekezetére s meggátolta abban, hogy bevégezen valamit. Ez az egy sikerülni fog.

A borból mohón töltött s ivott. Mintha csak vizet csurogtatna le a torkán. Kinézett a napfényes, poros útra. Üres volt. Haszontalan üres semmiségek rajzottak az agya körül s valósággal kényszerítette magát arra, hogy a revolverre gondoljon. Végezni akar. Egyszer igazítani fog végképpen. Azért jött ki a városból, hogy végezzen az életével.

Tulajdonképpen nem valami katasztrófa üzte ki e kálváriai útra. Csak megcsömörlött az élettől s a birkozástól. Akármibe kezdett, a sikere elejébe állott valami.

Az öklébe könyökölt és inventáriumot csinált :

Egy jó módú kereskedő fia volt. Mulatós, kényelemben nevelkedett gyerek volt, akinek az élete útjából elsepertek minden göröngyöt. Szavaló, éneklő, selyemfiú lett. Amihez könnyen jutott, abban ragyogott; ha nehézség gördült elejébe, azt megkerülte. Tele volt ügyességgel, csinos tempókkal, mindenki gyönyörködött benne s amint egy majálison tánczolt a leánykákkal, a vén penzionált generális így szólt hozzá: „Ki fia vagy szép legényke?” — és az aranyhajú unokáját hozzá vezette.

— Tánczolj vele, Tilda; ez a legszebb ficzkó a majálison.

Igy szólt. — (Kálmán, a fonnyadó ember, elhúzza a kezét a revolverről és fanyar mosoly eleveníti fel az arcát ez emlékre.)

De mindjárt odafurakodik a kövér boltos és esetlenül meghajol a generális előtt:

— Az én fiam, akivel parancsolni méltóztatott...

Kálmán elkedvetlenedik . . . A kis Tildát egy nyavalyás kadét-rügy elkapta és elvitte. Restelte Kálmán az apját.

. . . Mikor aztán az életbe lépett, arra ébredt meg, hogy tulajdonképpen semmit se tudott igazítani — csak csinosan forgolódni, meghajolni és finomkodni. A pajtásai, a nehézkes otromba fiúk, minden hasznos dolgot eltanultak előle. Ha komoly dolgokról vitatkoztak, Kálmán elhallgatott. „Mondd el a véleményedet“ — unszolták. Belülről egy kissé elkomorodott ilyenkor, de kívülről valami sejtelmes mosoly alá rejtette el a tudatlanságát. Ez sikerülni kezdett. Milyen elmélkedő híre lett . . . Ez az álarcz tetszett neki, le se vetette, hogy ne kelljen a tanulással kinlódni.

A pajtásai meglibbentették a szárnyukat s szállani kezdtek fölfelé a hivatalos úton. Ő elmaradt. Arra is várt, hogy az ő hóna alá nyuljon a világ és vigye őt előre. A világ nem tette. A hiuságát bántotta ez a méltatlanság; keserűbb lett és haragot kezdett tartani a világgal. Ha nem törődik véle a világ: jó; ő se vele. Ekkor verseket kezdett írni . . .

Ebbe az emlékebe belefeledkezett és az előtte álló bor ízét keserűnek találta. Már finom, szőke bajusza hosszúra kinyúlt az orra alatt, még semmi se volt. De ekkor — egy keddi napon — a városvégi csorgó előtt finom, parányilábú úrileányt látott meg, amint a csúszós köveken át egy pohár vízért igyekezik.

— Engedje meg, hogy szolgáljam, szép kisasszony.

— Nagyon kedves, uram — felelte a piruló leány s mosolyogva fogadta el a tele poharat.

A virágok erre a mosolyra illatozni kezdtek; a napfény valósággal szökdelni kezdett.

— Én a generális unokája vagyok, — mondta a leány.

— Én . . . én . . . — dadogta Kálmán és meghajolt csinosan, minthogy nem mondhatta, hogy ő még mindig a boltos fia.

Azon a nyáron, míg csak a virágok virágoztak, ott kéz kézben andalogtak; rebegő vágyban, édes ábrándban, — őszre pediglen jött egy penzionált kapitány és a szőke leány így szólt hozzá:

— Öreg kapitány! A karja, amely utánam nyúlt, erős és én rátámaszkodom, mert egyedül vagyok a világon. — S elmentek karonfogva az oltár elé, minthogy Nagy Kálmán még semmi kenyérpályára nem lépett.

Erre aztán a Kálmán önbízalma elveszett. Szerelmi verseit elégette s teljesen elsavanyodott. Miért? tündött, a durva, nyers csöcseléknék miért kedvez a sors a finomabb, gyöngédebb lények fölött? A hiuságát sebezte meg a méltatlankodó sors. Éreztetni akarta a sértődöttségét s visszavonult a barátaitól, úri kisasszonyaitól; és lógó, bő kabátokat szabatott magának; a nadrágja alját feltúrte, gyűrött kalapokat szerzett s az apja társaságába elegyedett. Vasárnaponként kuglizni járt velük, esténként garasos kártyajátéokra ment el. De, mert ezeket a vereskezű boltosokat kicsinyelte s félvállról beszélt velük, — kimarták Kálmánt a társaságukból. Egyedül maradt lebegve, mint a Mohamed koporsója az ég és a föld között.

Be nem állott a pudli mellé, de, mert a törekvése nyilvánvaló volt, régi, úri kompániája is elhuzódott tőle. Ekkor valami keserű dühvel rávetette magát a könyvekre. Összeszorított ököllel meg akarta mutatni az egész világnak, hogy ő többet ér, mint e közönséges, szürke népek. De csak egy darabig jutott el. A fejtörő, durva rögökkel tele ösvényen igen nehéz előre-menni. Megakadt minduntalan; elfáradt, mielőtt egy

lépést tehetett volna és tehetetlensége érzetében durva lett és összeveszett mindenkivel.

Oh, mégis egy köny szívárgott ki a szemhéja alól s eltorzult az arcza . . . Mert ekkor hunyta le a szemét örökre a vén boltos, az apja. Egy csomó macska maradt utána, amiket nagyon szeretett: egy lalom tajtékpipája, amiket örökké szítt, — de egyéb vagyona nagyon szűken maradt. A pudli kiadta nap-nap után, sok verejtékezés fejében, mindazt, ami csak kellett az úrfi Kálmán szemének, szájának; — de hogy kidőlt mellőle a csendes boltos, csak úgy ígerte segíteni tovább Kálmánt, ha dolgozik mellette.

— Nem. — Képtelen volt reá. Fehér, hosszukás, szépen ápolt körmeivel ékes kezére nézett s az egyforma, hétköznapi napokra gondolt; — nem, lehetetlen Kálmánnak, hogy a pudli mellé álljon.

Azzal a kevéssel, ami maradt, behúzódott a vén házba; fúrt-faragott az apja gyalupadján időtöltésből s miközben szűkesen éldegélt, azt vette csak észre, hogy a homloka nap-nap után nő s még aránylag ifjú évei daczára fonnyadni kezd az ábrázata.

Ez az egyformán, disztelenül vánszorgó napok emléke volt a legkínosabb az életében. Pattintott az újjával és hogy elűzze a csúnya képeket az eszéből, harsányan kiáltott:

—Hát vén asszony! nincs már bor ebben a butyikban?

Töltött, ivott s a revolvért óvatosan bedugta ismét a zsebébe. A legyek meglepték kopaszodó fejét, felcsapta a kalapját és nehezen tért vissza a helyes hangulatba.

Pedig mindez csak az imént történt . . .

Ez akkor esett, mikor a vén kapitánynak takaródót fújtak az égben s az öreg katona minden rezonrozás nélkül, ropogós lépéssel bemasírozott a legisleg-

felsőbb regimentbe és magára hagyta ismét a generális unokáját, a szép szöke Tildát . . .

Ekkorra egy kissé nekigömbölyödött a szelid nő, s mikor a kosárral kiment a piacra vásárolni — Kálmánra ismét biztató mosolylyal tekintett. Úgy látta Kálmán.

Hazakisérte. Egyszer, kétszer, aztán nap-nap után. Két szegénységből szűk mód lesz, — de mód, ha összeszik szépen, s e mián kihuzta a derekát ismét Kálmán és a régi, szép mondásaiból kiásott néhányat a bemohosodott múltból.

S ez az utolsó csalódás. A legislegutolsó. A revolvert érezte a zsebében Kálmán. Mert egy ifjú hadnagy került elé valahonnan; szép, ruganyos, jókedvű fiú és így szólt Kálmánhoz:

— Nézze: mit akar a hadnagy? Ő a nagypapa barátjának a fia . . . és szeret engemet. Maga már, Kálmán, úgy se házasodik, mert öreg. Mondja, mit tegyek? Ő postás lesz az én kedvemért . . .

Vége. Kálmán nem arra született, hogy küzködjön valamivel. Bezárta az apja háza ajtaját, a revolverét bedugta a zsebébe és kihuzódott a városvégi korcsmába . . . Közel a csorgó onnan. Valami regényes formát keresett arra, hogy szépen végezze be az életét. Ami vallomás is legyen, szép is legyen és megható is.

Azonban megfázott a gondolattól. A bor kimelegíti tán. Az alsó ajkát rágta éles fogaiival és visszatartotta a lélekzetét, hogy keményítse magát. Egy pattintás a ravaszon — és vége a küzdelemnek, s a csalódásoknak . . . Egyedül is van a nagy, üres mezőn, mint a kukoriczaszár, mely a hóból kimered, ha magasabbra vágta a gondatlan munkás. Egyedül . . . Keseríteni kívánta magát, hogy erősítse magát a határozatában. A zsebéből egy plajbászszal kúszán írott czé-

dulát (melyről azt hihette akárki, hogy nagy felindulásban, az utolsó pillanatban írták) vett elé és maga elé tette. A sok bor csakugyan felverte a vérét. Az arcza égett s a szeme lobogott. Megy. Egy mozdulat és Kálmának vége van. Ez a legkönnyebb dolog is.

„Jöjjön utánam két csendőr, — így szól a czédula — a berek, nagy szikla csorgójához. Ott találják a testemet. Sokat szenvedtem. Isten bocsásson meg nekem; én megbocsátok azoknak, akik bántottak“.

Egy kissé összegyűrte a czédulát, nehogy igen újnak látszassék. Aztán a vén néember után kiáltott:

— Ismeri az órát, asszonynéni? — kérdezte.

— Há mért ne, úrfi?

— Nézze. Ezt a zsebemből magának hagyom, az órámot. Tegye maga elé s nézze. Nekem már nem kell. Aztán, ha a mánus egy félóráig előrehalad, — oh, mi lesz akkor! — elmegy a zsandár-kaszárnyába . . .

A vén portéka lesütötte a szemét.

— Én nem járok már oda, úrfi . . .

— Mindegy. Erősítse meg magát. Magának adom az órámat; csak adja oda a levelet az őrmesternek. Ennyi az egész . . . Megértette? Egy félóráig vár. Érti?

Fölemelkedett. Nagyon nehéznek érezte a lábait. Végigtörülte a homlokát. Ki volt gyöngyözve. Szorongást érzett a mellében s kinyújtózkodott keményen, hogy erősítse magát. Fájdalmat érzett a gyomrában s az arcza elsápadt. Megindult. Az ajaka ismét ellágyult. Még nem elég kemény Nagy Kálmán. A keze reszketett. Kissé görbén állott meg, mert a revolver — úgy érezte — ráfeküdt az oldalára.

— Még két üveg bort adjon, vén asszony, — mondta érdesen.

— A bor árában hagyja az úrfi, az órát?

— Oh, aljas haszonlesés! Fogja, fizetek mindent, — mondta és kilépett az útra.

Alig tudott állani. Egy szekér szénával haladtak az-ökrök, nagy port verve föl. Az árokba állott eléjük-ből. Ott hűvösebb volt a levegő s előrebaktatott a sáros füveken gázolva. Érezte, hogy nagyon lassan halad előre. De a czédula jutott az eszébe, mely a vénasszony kezében maradt. Erre megemberelte magát. Egy félórája van csak. Fölsóhajtott, fölnézett az égre, s egy köny pergett le az arczán. A boros üveget kinyitotta és nagyot húzott belőle.

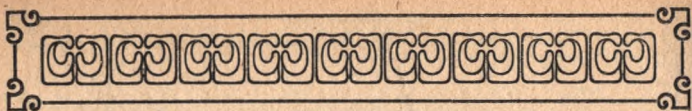
A nagy szikla mohos oldala csak amott zöldül. Vékony vizerecske csúszik az aljából a füvek között tovább. Leült előtte. Nem is érezte a víz hidegségét. Kábult volt. De bizonyos, hogy a csendőrőrmester már a kezéhez kapta a czédulát. Mily felfordulás lesz most a kaszárnyában . . . Már lótnak-futnak, kiabálnak össze-vissza. Az emberek megiramodnak . . . Egyszer látott ő egy ily zenebonát a vásárban, az apja bolt-jában . . . Elájult a szorongásban egy ifjú leány . . . A mellényét kibontották . . . Mily fehér volt a kebele. Vízért szaladtak mind . . . Mások a korczát vágták föl, egy bicsokkal . . . egy ember . . .

És eldőlt Nagy Kálmán a mohos sziklához ütve a fejét . . .

Csak arra ébredt meg, amint a nagybajuszú őrmester fölemelte a vizes füvekről Nagy Kálmánt.

— Az ilyen cselekedet, tisztelt uraság, törvénytelen és büntetendő — mondta feddőleg. — Nézze, a revolvere egészen elázott. Elteszem. Egészen el fog rozsdásodni. Nem szégyenli magát?

MÁRTON BÁCSI.

TAMÁSI, a nyugalomba vonult mészáros és egyházi templomozás után benézett Márton bácsihoz évödni egy kisség.

Éppen akkor liferálták ki, nagy nyögődözések között a kövér Márton bácsit a tornácra — a terjedelmes karosszékbe behelyezve őt, a pipát pedig a szájába — a Tamási reggeli köszöntés helyett a bácsit így boszantotta:

— Szép szerencse öreg embernek olyan formás perszonát szereznie házába, amelyet szerez a Jancsi fiú Márton bácsinak.

Márton bácsi a pipaszárát nyugton áttévén a szája egyik szegeletéből a másikba, így felel:

— Az én házába? Micsa szerencséről beszélsz?

— Ne tegye magát, Márton bácsi! A menyére menendőről szólok, a szép komédiásnéról, akinek Jancsi, bizonyosan a Márton bácsi kedvéért, kurizál.

— Az én házamba, te kolontos? Az én kedvemért, te?

— Mit hint port az én szemembe? Hiszen szép perszona az ipsze. Jóízű, husos, dalosságú, világi kedvű fehérnép, amilyen után futkosott Márton bácsi egész világéletében. A kezemet teszem a tűzbe, hogy Jancsi csak azért kurizál most is, hogy az apjának a kedvébe járjon. Aztán elvéteti vele. Idehozza, a maga házába?

Márton bácsi megpiszkálta a pipáját, kiverte a hamut a földre, morgott, összeránczolta a homlokát és kedvetlenül elfordult:

Nagykésőre vontatva megszólalt:

— Jól teleltek-e a búzák, Józsi? Jársz ki a mezőre? Jó dolgod van, hogy bírod magadat? Én nem győzöm már a járást. A beszterczei szilvák, látom, szépek, virágosak. Jó termést ígér . . .

A ház végében a hegy oldaláról derülten mosolyogtak le a szilvafák. Tiszta, szűzfehérbe burkolták a fejüket, mint megannyi oltár elejébe menő menyasszony s a virágok finom, kesernyés illata lengett a langyos levegőn. A békességes, derült nyugalomba így folytatta:

— Ül le oda a grádicsra, Józsi. Innen látjuk az utczán járókat. Mi a hír a piaczon?

Régebben a vén kanczák kilépdeltek a piacra, a kóberes szekér előtt Márton bácsival, de úgy megromlottak a flaszterek, — minden megromlik! — hogy a döcögéstől fáradtan ért haza a bácsi. Tehát nem ment ki. A régi kollégáiból egy-egy — csupa ismeretlen népek sűrögnek, futkároznak már az ócska utczákban! — be-benézett Márton bácsihoz egy kis szóbeszédre, valami csöndes márjásra, de ő maga nem igen mozdult ki hazulról. Mányi néni csoszog a pampóban: a kamarából a szobába, a szobából a kamarába

egy csomó kulccsal, de azokkal neki annyi a dolga, hogy nem ér rá bajlódni Márton bácsival, ha csak éppen nem a megterített asztal mellett. Az igaz, hogy ezt az asztalt minduntalan borítják s terítgetik a meztlábás cselédek s hordják a jóillatú, forró ételeket.

— Ismersz-e valakit, Józsi, azok közül, akik itt eljárnak a nyitott kapum előtt? — vetette oda szóbeszédképpen. Mintha idegen városban laknánk, Józsi? Na úgy-e? S beszélnek a városban a fiamról? — tette hozzá váratlanul. — Mit, te?

— Hát semmit.

— De arról beszéltél, hogy a fiú összeszürte a levelet valami komédiásnéval. Arról szóltál, úgy tetszik nekem . . .

— Tetszik magának? Hagyja el Márton bácsi.

— A feleségem sóhajtozva nyögődözött nekem a fiamról. Én nem látom a fiút úgy, mint eddig. Elhidegedett tőlünk . . . Az anyja úgy beszél fiunkról, mintha elkárhozott volna . . . Találta a fiút . . . valami truppal, jó reggeli időben, amint egy korcsmából omlottak ki. Dajnáltak . . . Fehérnépek is voltak velük. Az egyik összebújva Jancsival ment hátul . . .

— No, ne . . . milyen keserűen vonaglik a szája, Márton bácsi! Még megbetegíti magát. Hát mi? Fiatalok . . . Legfeljebb búcsuztak a teatrálisták. Mert elmennek. Mind. El, Isten ucsce . . . Tán csak búcsuztak és akkor láthatta Jancsiékat Mányi néni, amint búcsuztak . . .

— Te is tudsz róla? Az egész világ tud róluk . . . Láttad? Hát megbolondult tán a fiam; ha éféle néppel együtt dorbézol is, s aztán reggel a világ szeme előtt megindul velük az utcán . . .

— No hát nagy dolog is az? Nem ifjú-e a vére?

— De az utcán, mindenek szeme előtt. A fiam

kanczellista. Tanult fiú . . . úri fiú . . . Ismered ama női személyt? Tán megboszorkányozta?

— Megboszorkányozta? Mi elmaradtunk a világtól. Már süveget emelnek az eféle népeknek az utcán; nemcsak az olyan ifjú kanczellista, de akár a prézes is . . . Mi lemaradtunk; a világ előbbre ment.

— Még tán védelmezed?

— Nekem mereszi a szemét? Azt hiszi, hogy megijedek a szemétől, Márton bácsi? Nézze . . . Öreg ember, legyen bölcs ember . . . Mit akar? Tudja a bibliából mint vakult meg Tóbiás?

— Mi bajom a bibliáddal?

— Pedig nem rossz tudni azt is. Megtanulja belőle, hogy nemcsak olyan ifjú legényekkel történnek váratlan szerencsétlenségek, hanem istenes férfiakkal is. Mert úgy tartotta a fiát Márton bácsi az oldala mellett mindig, eldugva a világ elől, ahogy magában ült, üldögélt Tóbiás ama bibliai fal tövében egyedül, felfelé nézdegélve a szálló madarak után. És amint ott magában elzárva ült: a csicsergő madarak fészkeből egy kis pizok hullott a Tóbiás szemébe. Csak egy kis pizok onnan felülről . . . És arra megvakult mindjárt Tóbiás mind a két szemére. Így, Márton bácsi! a Jancsi fiú szemébe is a maga öreg házából kikivánkozva, egy kis éneklőmadár fészkeből a Jancsi szemébe egy kis pizok hullott. Arra megvakult.

— S megvakult? A pipát kivette a bácsi a szájából.

— Megvakult . . . — maga beszédétől becsipve, mohón folytatta Tamási. — Utána járt ama komédiásnének, amerre csak ő járt. Éjjel az ő ablaka alatt gitározott; nappal ötet kerülgette és versifikált vele. A néember szive nicsen kőből . . . a legény szerelmetes . . . hát mi legyen abból? Mindenki tudja aztat . . . csak maga

nem tud róla, Márton bácsi. Az egész város látja. A szemük előtt folyt az egész. Sohase látja őket egyedül, csak ketten. „Tán elvette feleségül?“ tudakolják az emberek... „Még nem, — felelik — de összeköltöztek“ ... azt mondják...

— Összeköltöztek? — mordult felháborodva.

— Hát ezt se tudja? Ifjak dolga az... na, ne borsolja fel magát, Márton bácsi... Hiszen kiszederjesedett egészen az orczája... Bolond is, aki magának beszél valamit...

— Összeköltöztek! — kiáltott kigyúlva — és én ne tudjak róla... én? és az édesanyja, aki táplálta, nevelte? Egy komédiásnéval... Oh bűnök büntetése... Összeköltöztek? El is vette tán? Az én becsületes nevemet odaadta egy komédiásnének... Hiszen én még élek. Nem adom oda neki. Nem adom.

Egy kissé felemelkedett. A pipát kiejtette s a szék karja megrecscent, amint hozzátámaszkodott, hogy felkeljen. Nem tudott.

— Mányi! — kiáltotta. — Mányi! Hallod-e? Asszony, hagyd oda a fazekaidat. Mindennek hagyj békét, Mányi!... Gyere. A fiad elveszett. Hát nem tudsz mozogni? Hallod-e, a fiadnak vége van. Elveszett.

Aztán Tamásira riadt.

— Hozzám ne beszélj. Mi vagy te itt? A feleségemmel beszélek. A feleségem fiáról van szó... nem rólad, nem is rólam. Ki se tátsd a szádat. És csak most mondjátok nekem ezt? És eztet bizonyosan tudod? Nem aféle pletyka? Összeköltöztek?... Mert te aféle kolontos ember vagy. Nem tudod, lám, mit beszélsz. Összeköltöztek? Hiszen szép kompániába keveredtünk... Igaz-e, Mányi? Te is tudsz róla?... Megszaporodunk. Leányod lesz... egy komédiásné...

Az erőlködésben elfáradt. Hangosan lélezett és értelmetlenül nézett ki a kapun. Egy pár rongyos ember állingált künn, csodálkozva nézve be a nagy, fűves udvarra. Tamási lassan felkelt és betette a kaput. Az öreg, tiszta néni egy hang nélkül az ő vén ura mellé simult és rátette kezét megnyugtatóan a gyér fehér hajszálokra és egy pár könnycseppjét rápotyogtatta a bácsi remegő kezére.

— Nézze, Márton, — szólalt meg csendesen — a pipája eltört. Tán mást hozok ki magának. Hát nem is lát engemet itt maga mellett?

Künn szekerek dörömböltek az utczán. Egy kis cseléd veres abroszszal jött ki a tornácra, hogy megterítse az asztalkát a Márton bácsi széke mellett. A legyek dongva repültek fel. A szolgálócska sűrögre elseperte a pipa cserepeit s a hamut a pádimentumról. A néni így szólt:

— Jó, hogy itt vagy, Tamási. Egyél velünk. Nézd, barabolyt hoztak a cigánypurdék a báránysült mellé és egy kis foghagymával sütöttem meg, mert így szereti Márton. Ülj mellénk egy asztalhoz. Hát meg se kóstolja. Márton? tette hozzá, mert a bácsi maga elé nézett, mintha nem is látna, nem is hallana.

— Elveszett, — bólintotta sűrűen nagykesőre Márton bácsi. — Ne szóljatok hozzám; senki se szóljon hozzám. A fiú nem tud a becsülethez. Kifigurázott minket . . . Jó. — Mi öregek vagyunk. Mikor késő korunkra adta őt az Isten, azt hittük, hogy jutalomként adta, pedig büntetésül adta.

— De meghül az asztalon minden, Márton bácsi . . .

— Kifigurázott minket, — folytatta maga elé nézve. — Jó! De a becsülethez se ért a fiú. Egy asszonyt vitt a gyalázatba. Megette a szívét. Elbolondította.

Összeköltözött vele, isteni és emberi törvények ellen. Megbüntetem . . .

A szemét összehúzta boszúsan, rázogatta a fejét és a kezével fenyegette a levegőt.

— Hallod, Tamási! Én is tudom a bibliát, ám-bátor hogy nem vagyok egyházi ember, mint te. Hát azt tudod, Tamási, hogy miképpen gyógyult ki Tóbiás a vakságából a bibliában? Így volt: Egy hal keserű epéjével kenték meg az ő megvakult szemeit és arra viszont láthatott Tóbiás . . . Én megkenem a keserű epével a fiunknak a szemeit, hogy lásson ismét és abban légyen az ő büntetése, hogy lásson ismét . . . Megnyítom az ő szemeit.

A hangja emeltebb, határozottabb lett.

— Ide ügyelj! Mányi! Én ezt akarom: Te menj el a fiadhoz s így szólj neki: „Mert te gyalázatba csaltad azon nőt, akivel összeköltöztél, elrontottad az ő hírét, az apád így akarja: Menj el te Jancsi fiú oda, ahova megy a te kedvesed. (Az öreg bácsi akadozva s tompábban beszélt.) Menjél oda, kérd meg őtet becsülettel s vedd el őtet feleségül az oltár előtt. Ezt az apád követeli. Vedd el őt hitestársadul, csak így nyerhetsz bocsánatot az apádtól. S addig ne kerülj az ő szeme elé és keze után ne nyulj, mig csak a becsületnek eleget nem teszel“. Ezt mondd el neki Mányi! Ezt rendelem én . . . És most, most . . . te Tamási! Te rossz barát! töltsd meg a pipámat. Ügyelj jól, hogy szeleljen. Mert te nem igen értesz valamihez.

. . . És aztán nehéz hetek következtek Márton bácsi házára. A kaput betéve tartották. A bácsi ki se vitette a karosszékét a tornácra, daczára annak, hogy melegedni kezdett az idő s a legyek a nagy ebédlőszobában zsinatoltak. Az asztal végére vitték a bácsi székét s a

pipáit. Megcsendesedett felettébb Márton bácsi. Nem tréfált Mányi nénivel, nem zsörtölődött a cselédekre. Az öreg pajtásaival, ha betértek hozzá, nem figurált velük, nem évődött. A fiáról sohase beszélt, de ha így szólt: „Van-e pénze elég?” a néni tudja, hogy a fiúról beszél. „Lesz-e lakása?” szólt egyszer. „A fiúnknak?” kérdezi a néni. De a bácsi úgy tesz, mintha nem hallaná a kérdést s így folytatta: „Az udvar ellenkező oldalán . . . odaköltöztetheted őket . . . Ellakhatnak . . .” A néni szeme felragyog erre: „Megbocsájt nekik?” Erre így felel: „A mai sóskamártás, Mányi! nem volt jó; igen sok rántást tett bele. Vénül maga, minden nap felejt valamit“.

Összemegy a bácsi. A szeme körül a táskák megnagyobbodnak s a pofacsontja mintha megnőtt volna. Nem is engedi a borbélynak, hogy lekaparja a kiserkedő szőröket: „Mire már?” kérdi legyintve s egész nap inkább szunyókált egy hang nélkül.

És egy nyári napon Mányi néni kihevülten szól be az ajtón:

— Óh, Márton, Márton! nagy dolog történt. A gyermekek megjöttek . . . A gyermekek érkeztek meg az udvarodra . . . Bejöjjenek-e? Benyíthatnak, Márton?

A bácsi kipirul a hirre.

— Adja ide a kabátomat, Mányi! adja a kabátomat . . . Csak nem ülhetek így egy ingben . . . Mányi!

— S jöjjön a fia, a gyermekek, Márton?

— Miért?

— Hogy a kezét csókolják meg a sok jóságáért.

— Magára van a fiú?

— Nem egyedül van, Márton, hanem úgy, ahogy maga akarta, Márton.

— Nem, Mányi! Én nem akarom látni őket. A

becsületért el kellett vennie, de látni . . . látni . . . nem akarom őket . . .

Ebéd után mégis így szól a bácsi:

— Kimegyek a tornáczomra. Vigyétek ki a széke-
met. Én nem tartok senkitől. Nekem nem kell szégyen-
lenem valamit. A cseléd vigye ki a széke-
met.

S kettőtől kétfelől támogatva megy ki a bácsi a
tornácra, míg hátul kiterjesztett karral kíséri ki őket
a néni. Minden jót vár ez uttól.

Szemben a bácsi székével, az ellenkező tornác-
zon, egy ragyogó szemű fehérnép ül egy karosszékben.
Egyik lábát átveti a másik lábára, hogy finom bokái
kaczéron ragyognak ki Márton bácsira a fodros szok-
nyák alól. És papírszivarkát sodor a formás fehérnép;
rágyujt s kihívóan bodor füstöt fuj karikába felfelé.

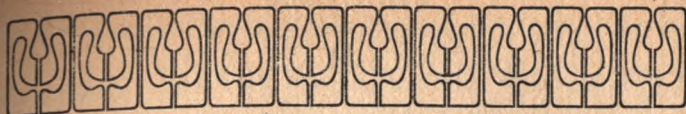
A háta mögött egy elborult képü ifjú férfiú áll
szótalanul.

Márton bácsi átnézvén oda a fehérnépre, így szól:

— Mégis, Mányi! nem vagyok elég erős. Nem
győzöm látni, amit látok. Reszketést érzek a belsők-
ben. Menjünk be innen, Mányi . . .

S amíg a cselédleánykák besegítik a bácsit az
ajtón, egy-egy könnycsepp szivárog a bácsi ráncos
orczájára.

IGAZMONDÁS.

OGY HIVJÁK?

— Ilána.

— Miféle Ilána? Az apját, hogy hívják?

— Ki tudná azt, instálom.

— Hány esztendő?

— Vagy tizennyolcz . . . Vagy nem. Tán tavaszkor lesz 18, nem, mégis búzaéréskor lesz . . . Nem, de úgy beszélnek a faluban, ezt én nem tudhatom bizonyosan. Mert engemet ott hagytak valahol egy boglya mellett, de erre nem emlékszem . . . A bakter fogott fel egy éjjel, de az nagyon szegény, köhögős ember volt és ő nem is élt sokáig. Ez igaz . . . akár mint néz reám az az úr a könyvek mellett az asztal végén. Ő fogott fel, amíg szolgálni mentem, de csak a zsidóhoz állhattam be, mert más nem akart felfogadni. Addig a libákkal jártam.

. . . Azt mondták, hogy igen hitvány vagyok a dologban, de a zsidó mégis felfogadott, mert neki

korcsmája volt. Én ott nőttem fel. Én mindig csak ilyen silimán voltam. Valami nehéz dolgot nem bírtam, de a Jákob megmondhatja, ő él, megmondhatja, hogy nála nőttem fel és szolgáltam a parasztnak a pálinkával — amint egy kicsit megnőttem. Ő egy hosszuszakállu jó ember, ő nevezett engemet Ilánának, hogy éppen nevem legyen.

— Jó. Arról a bajról beszéljen Ilána.

— Hagyja csak, bíró úr, hogy én beszéljek. Én elmondok mindent. Én nem akarok hazudni. Ő ruházott, de csak olyan rongyokat adott, hogy azt örökké varrtam, varrtam, s mégis lyukas volt és sohase láttam újat, pedig én jól dolgoztam. Azért mégis megnőttem, és senkinek se volt akkora szőke haja, mint nekem. A bokámig ért igazán . . . és a mellem . . . de ezt szégyenlem is mondani. Egyszer elhívtak a legények a tánczba és fizettek értem a cigánynak — holott én inkább leányka voltam . . . s egy fiú akkor selyemszalagot vett nekem a tóttól, aki a szekeren húzta a boltját. A zsidó ezt megtudta és meg is vert, pedig ő nem volt verekedő ember; mégis azt mondta: „te egy cifra, rossz személy vagy, hogy te a tánczba jársz, te kol-dus . . . és úgy megvert, hogy kék lettem . . . s mégis ekkor történt a szerencsétlenség.

. . . Mert én csak ott aludtam a pítvarban, este, mikor hazamentek a parasztnak, egy vaczokban — de én mindig arról a vasárnapról álmodoztam, ahol forgattak a legények engemet, és mosolyogtam és énekeltem. Igen, én énekelek, ha dolgozom; a Jákob azt mondta: „te valami énekes komédiás porontya lehetsz, aki pénzért mutogatla magát. Igen, ezt mondta az . . . a . . . a . . . nyámról.

A fiú pedig, ki a szalagot vette nekem, nem is

onnan ami falunkból való, hanem a hodákból való. Mert nekünk igazi falunk van, de ők, a móczok, szerte-szét laknak a havasban, a nagy erdőkben, a patakok mellett. Ő akkor jött a falunkba a tánczba . . . s nekünk van utczánk és templomunk. Én is ott jártam az iskolába egyszer-egyszer . . . de a tanító, ki a zsidó mellett lakott, így szólt hozzám: „Te Ilána, mióta nem hallom az énekedet . . . és a beszélőszavad is elfogyott. Elvette valami a kedvedet?“

El, bíró úr, elvette aztat valami. A zsidó csak csóválta a hosszuszakállas fejét: „te kölyök“ kiáltott reám és lepökött. „Hát hagyjon békét nekem, mondtam, és sirtam, hát én nem dolgozom eleget?“ . . . Ő sohase fizetett nekem, csakhogy tartott engemet és ezért egy hajnalban elmentem a hodákba, hogy lássam meg azt a fiut, aki a selyemszalagot vette nekem. Mert a falusi leányokra se tudtam nézni, minthogy ők csúfoltak engemet és a legények egy rongyos főkötőt dobtak a nyakamba a korcsmában. Ezek mián vezett el, tehát a fejem — és elmentem a hodákba.

De meg is találtam a fiut. „Menj el innen“, mondta, és meg akart ölelni. „Hát szabad ez?“ — kérdeztem. De ő röhögött. „Széphaju Ilána, te gyönyörű leány vagy — így szólt. — A szemed színe a nefelejtsre emlékeztet, mely a pocsolya szélén, a lágy füvekből néz ki . . . a te melled hasonlatos a fagyöngyre, mely a sudar fa ágán nő . . . az ajakad íze édesebb az eperszemnél . . .“ és eféle ostobaságokat beszélt nekem. „Én szegény pakulárfiu vagyok csak. Ha te bajban volnál — azon én mit segítsek? Mert, ha a gazdám egy báránya elkallódna, megölne . . .“ Nagyon szép fiú volt ez, instálom, de hát mit csináljak, ha neki sincs semmije és nekem sincs semmim . . . Istenem,

és ott maradtam a hodákban két napig, hogy kigondoljunk valamit, de nem találtunk semmit.

— Nem kell elkalandozni, Ilána — szólt közbe a bíró úr — a vádbeli tényekről . . .

— Mitől kalandoztam el, bíró úr? Én nem tudom mit mondjak el, ha nem hagyja hogy én beszéljek, mert én akkor csufultam el, bíró úr, és nehezedtem el. Eleget búsultam, búsultam, de az se segített a bajomon. Mert úgy elszélesedtem és nem tudtam forgolódní a korcsmában és úgy se birtam dolgozni a Jákob földjén, hogy a zsidó egyszer úgy szólott hozzám: „Mi lesz veled már, Ilána? . . . itt nem tarthatlak én tégedet, egy princzet, ingyen.“ Nagyon megijedtem és sirtam. „De itt neked nincsen helyed a te csúfságoddal; itt én betegszobát nem nyithatok neked, mert nekem nincsen, hanem — így szólt — hanem menjél el Kolozsvárra, ott van egy nagy ház, ahol befogadják ingyen a szerencsétlen leányokat, míg a nagy terhedet leteszed.“

Én ilyet sohase hallottam, de mégis elmentem a fiuhoz a hodákba, hogy lássam az ő akaratát. De a fiú nem volt már a hodákban, hanem felmentek az állatokkal a havasba és én így megállottam egyedül a világon, s nem tudtam, mit csináljak . . . Összetettem a kezemet és így könyörögtem Jákobnak: „Oh, hagyja, hogy éljek én itten. Én itt voltam örökké, nem bántottam még a kutyákat se . . . senkim sincsen a földön . . . én nem mehetek el innen, én egy kis kenyérhajan is megélek, egy kis szegeletben is megleszek, meg se látnak. Hagyja, hogy éljek,“ mondtam és letérdepeltem . . . de mégis, mégis el kellett mennem abba a nagy városba, ahol ingyen eltartják a szerencsétlenül járt szegény leányt . . .

Engedelmet kérek, bíró úr, ha én rosszul beszélek, mert csak fojtogatja valami a torkomat, azért nem kapom a szavakat, hogy elmondjam, mily nehéz volt az az út, instálom. Mindenkitől megkérdeztem, — hogy merre kell mennem? de inkább csak kaczagtak rajtam, talán azért, mert csúf volt a döcögésem. És amint mentem hegyek, falvak ellen, nem volt egy egy darab kényerem és a gúnyám lerongyosodott és nem volt már erejem. Csak a mezőkön háltam és az út árkában és a szekeresek nem vettek fel, minthogy rondának találtak engemet . . . oh, rettenetes messze esik, város város után, falu falu után, és milyen nehéz az út, Istenem. Napok is teltek el, éjszakák is teltek el. Egy szekeres székely, ki szenet árult, ő adott egyszer egy kis helyet az üres zsákok között, minthogy megsajnál; ő öreg ember volt s Isten, meglátja, meg fogja jutalmazni ötét . . . ő vett fel, engemet, minthogy nem volt erőm és ő vitt be a városba és ő mutatta meg, mely nagy házba kell mennem, hogy ingyen tartsanak el, mert senkim se volt a világon . . .

. . . A vádlott mellett egy hatalmas testü börtönőr rámeredt a beszélőre; a jól táplált polgáresküdtek mozgolódtak az emelvényen álló padokon, minthogy a napsugár éppen az ábrázatokra tűzött. Az elnök komoran babrált az előtte fekvő papirosokon. A nyivalgó egyforma beszéd hallgatása elfárasztotta a hallgatóságot. Mindenki türelmetlenül nyugtalanzkodott, minthogy a vádlott elhallgatott és csendesen sziporgott az orrán át.

A kisegítő bíró halkán rászólt a vádlottra: „És?”

— Magának nem felelek, másik bíró úr — vágott közbe megelevenedve — maga oly nehezen néz reám. A bajusza úgy felfelé áll, mint ama fiunak, aki a selyemszalagot vette volt a vasárnapi tánczban . . .

Nem. Engedelmet kérek, én nem tudom mit beszélek. Én már nem is tudom elbeszélni az egészet. Csak azt tudom megmondani, — mert én nem akarok hazudni, — hogy ott abban a nagy házban, ahol ingyen adtak nekem mindent, ott akkor adott nekem az Isten egy apró kis leányt — nekem . . . Csak akkora leányt mint egy alma, de olyan eleven szeme volt, mint a fecskéfióka szeme, és a haja a hó pihéjére hasonlított, mert fehér volt igazán. És én úgy örvendtem rajta; és mily ránczos volt az arcabőre, és a kezecskéje felett és mily hangja volt; mert sirt. Lássa, főbíró úr, maga, én látom sajnálja ötét. Az Isten szeresse is magát. Engemet nem szeretett, tudja . . . engedelmet kérek, én nem tudom: miért? mert én addig nem bántottam meg ő szent felségét . . .

— Jó, pihenjen egy kissé vádlott. Majd folytatni fogja. Üljön le addig.

— Nem, főbíró úr, én nem ülök le, én el akarom mondani végig. Engemet ott elláttak ingyen, tisztán ingyen és adtak egy kis segítséget, mikor ki kellett mennem. És adtak gúnyát a gyermekemnek és így szóltak: „Már te jól vagy, és most menj haza és neveld fel a gyemekedet.“ Én? Hát hol van az én hazám? Összettem a kis leányka ránczos kezecskéjét s felfelé tartottam: „Úristen taníts meg, hol az én hazám, hol legyen e kis bogaram hazája?“ Hiszen engemet egy boglya mellett talált meg a bakter . . .

De ekkor volt némi segítségem, amit a nagy úri háztól kaptam és nekimentem az útnak, hogy visszatérjek Jákobhoz, ahol én felnőttem . . . a hodák tövében . . . Az erdő lombját leette az ősz, mig én beteg voltam és a hegyek éle fehér volt már a hótól. Tehát pénzt adtam egy borvizes székelynek, ki hazafelé tar-

tott, hogy búvasson el a pokrócra alá minket, mint-hogy fáztunk . . .

Hát így jöttünk el . . . Ő le akart hányni a szekéréről előbbször, mert a gyermek sírt, minthogy fázott, de én már akkor pénzt adtam volt neki . . . És szépen rimáncodtam a gyermekemért és az ő szíve megesett rajtunk és úgy megújult a reménységem, hogy tudtam, hogy odahaza minden jól lesz, csak odajussak, ahol én éltem, énekelve, dolgozgatva.

S úgy megsajnálta, hogy betakart minket és ki is tért az útból, hogy betegyen minket a falunkban, a havas lábánál, a Jákob korcsmája előtt.

És így jöttünk haza. A zsidó azonban így szólt, mikor beléptem a kapuján: „Hogy mersz te ide bejönni a gyermekeddel? A gyermek utálatos itt nálam. Tégedet eltartanálak, de a gyermek bög a vendégeknek. Én ide nem ereszhetlek; menj odább innen.“ Jó. Én elmentem onnan a hodákba azon ifjút keresve, ki a selyemszalagot vette. De ott senki se volt már. Az állatokat hazavitték, a fiút a katonák közé. Én ismét visszamentem a faluba. De a sok hó akkor egyszerre leomlott mindenekre. Bementem tán egy pitvarba, ahol tűz pisláncolt, de azt kiáltották: „Ki innen e piszkos porontytyal.“ És kifutottam. A pap gazdasszonya a seprűt utánam hajította: „csak nem szemtelenkedsz itt egy ily tiszta helyen egy gyerekkel!“ — kiáltotta. Az én pénzes segítségem is elfogyott . . . és úgy botorkáltam, hogy majd lefagyott a lábam. Sehova se eresztettek be.

Hiszen akkor én elveszek a gyermekkel és a leányka beleakasztotta az újjait a testem bőrébe, mint-hogy ő éhes volt. Mig ő nem volt, szeliden szóltak hozzám; a kezüket nyújtották, ha el akartam esni.

Már nem ismert meg senki — minthogy egy gyermekem vagyok . . .

Ez akkor történt . . . Én nem akartam rossz lenni. Nem. De én akkor elvesztettem az eszemet, minthogy kergetett minket az egész falú, mert gyermekem volt. És éhezünk és elaléltunk, minthogy gyermekem vagyok. És megutáltam a gyermeket és mindenkit, akinek meleg vaczka van és étele van.

Engedelmet kérek . . . A vér ismét a fejembe rohan. Én tán nem is tudom, hogy mit beszélek. Rosszul szólok, úgy-e? Már nem tudok semmit. Én tettem. Igaz. A Jákob istállója sarkán az ölembe szorítottam a gyermeket, mert a kutyák nagyon ugattak, minthogy a leányka ordított. A kendő vége véletlenül betévedt a szájacskájába. Oh, nagyon bőgött, mert éhes volt. Ez az újjam utána símult, hogy elhallgatassam. Én nem tudom miképpen történt. Mind belenyúlt, haladt, haladt az újjam . . . és valahogy . . . ki tudja miért? . . . a gyerek csak elhallgatott.

Most már mindent elmondtam . . . Aztán jött a kisbíró és a csendőr úr. Engedelmet kérek. Az Isten hát verjen meg, ha én vagyok a hibás. De én már mit tehettem? . . .

— És meghalt?

— Így mondják ezt . . . Most már én itt vagyok. Én nem bánom, akármi lesz. De én nem sirok már többet. Mert én nem akartam megdögölni éhen . . . a gyermek miatt, kit én nem kivántam . . . Én csak élni akartam . . . Én utálok mindent, ki rugott, taposott engemet, utált, gyötört, en-ge-met . . .

A kövér öreg esküdt, kinek a kezébe adta az írásokat az elnök — amiket egy csinos ifjú irdogált — így szólt a kollégájának:

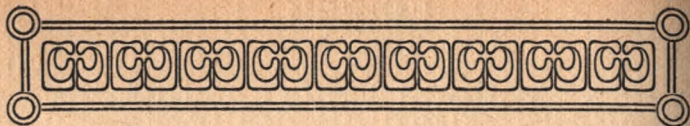
— Gonosz lélek és rossz fajta e fehérnép. Unom e söpredéket . . . Nincsen neki szíve. Ez nem siratja, bezzeg az ártatlan csecsemőt . . .

S nagyon nyújtózkodva, lassan húzódtak ki, hogy ítéletet mondjanak. A napsugár vidáman tánczolt az ellágyult polgárokon . . . A hatalmas, erős börtönőr hatalmas lépésekkel kísérte ki a keskeny, hitvány fehérnépet, ki könnyben úszó szemére húzta veres fejkendőjét.

Az ítéletet csak alkonyatra hozták meg. Az esküdtszék bűnösnek mondta ki a vádlottat a gyermek elvesztésében.

A bíróság elítélte.

APRÓ TÖRTÉNETEK.

I.

A LEGNAGYOBB ÚR.

KIOSZTOGATJÁK a katonák absit-levelét. Vége a szolgálatnak, a legények hazamennek. Beadják a risztungot a magazinnumba; kiüresítik a strozsákat; kinyújtózkodnak a hálósűr ajtajában s nagy tolakodással tódulnak ki a kaszárnya' kapuján, feketefüles ládikával a kezükben. Kire szekér, kire szerető, szüle vár a fiukra a fás téren.

— Aztán mihez kezdesz, Ábrahám Mózsi most?

— Mi? Hát hazamegyek.

— Az apád házába?

Nem felel. Néhány lépés után szól csendesebben:

— Se apám, se anyám. A bátyám, Andris bátyám és a részem vár reám.

— Gyermekai vannak Andris bá'nak?

— Nincs annak egy csepp se, csak két leánykája.

— Odamégysz?

Ábrahám Mózsik kikotorja az utolsó gyújtószálcáját a zsebe fenekéről, elévonia óvatosan a szalmás szivarvéget, mely a mellén két gomb között szerénykedik; ráfúj: körülölményesen behelyezi a foga közé; tempósan rágyújt, felfelé fújja a füstöt, kiscerczent s így szól:

— Oda? Előbb sohova se, hanem így szólok be az ablakon: „He, Andris bátyám, adj ki a részemből egy idei kövér bárányt és adj ki egy veder bort a kapun, a tavalyi termésünkből egy átalagban; s keresd ki a régi rudalómat a vasas kamarából.“

Elnéz. Terve. Bőv füstkarikákat fuj ki.

— Aztán? Aztán meg se állok, kihuzódom a csepepkő aljáig a fenyvesbe s beveszem magamat a régi kalyibába, nyársat faragok, tüzet éleszték, megsütöm a bárányt, beverem az átalag fenekét és addig eszem, iszom, amíg tart a pecsenyéből, borból és amíg belém fér. Aztán lefekszem a hátamra s addig alszom, amíg meg nem unom. De senkinek se parancsolok, *nekem se parancsoljon* senki.

— Jó . . . Aztán?

Ábrahám Mózes kinyújtózkodik, megpödrí a bajuszát, rápökik a szivarvégre, elotja és bedugja a gombjai közé, hetykén végigné az kérdezőn s nagysokára így szól:

— Aztán ha meg unom a jó életet, bemegyek a faluba, felkapom a legnagyobb követ s beverem a plébános ablakát.

— Haragosod? — Nekem? Fenét . . . Nem is ismerem. Új ember nálunk.

— Hát aztán mi a bajod vele?

— Ő a *legnagyobb úr* a faluban.

Többet nem szól, de mikor a város utolsó házát is elhagyja, csendesesen morog a bajuszába:

— Aztán beállok a munkába.

II.

A HŐS.

A féléjszakát a bokrok mentén járta az ösvényt a kis Kántor Rózsika a szomszédombba — sirdogálva... A tavaszon lehalványkodott. Az arcza megsápadt, a keze megkeskenyedett, és a köhögés néha úgy el-el-fogta, hogy egy lépést se tudott tenni, míg a fulladozó, huzó, éles hangra a madarak felrebbennek.

Reggel egy szekér állott meg a kapu előtt s egy kemény, sugár katona — egy igazi baka-örmester bizony — szállt le és bekiáltott:

— Rózsika.

Az elejébe járókra rá se igen nézett, hanem végigszáguldott az udvaron s a kerten, kiabálva: Rózsika, Rózsika . . .

A fehérhajú édesanya taszigálta elő Rózsikát. Szép, sugaras, jókedvű nap volt; a mályvák virágoztak. „Mindjárt, mindjárt“, mondta vonakodva Rózsika.

— Itt vagyok, Rózsika, látod, (hallottam a korláton túl). — Megjöttem. Itthon maradok is.

Félénk hang felelt rá: „Miért?”

— Miért? Hogy itthon maradjak. Te kérdezed? Vége a szolgálatnak. Ha akartam volna, benn maradtam volna, amint megirtam neked . . . Nagyon tartóztattak . . . de reád vágytam.

— Vágyott reám?

— Lel valami? Meg se öleltél. Megkeskenyedett a tested is, a kedved is. Nem vagy a régi. Nem kívánsz

úgy, mint én tégedet. Azt kérde: vágytam reád? Hogyne. De meg se öleltél . . .

— Mindjárt . . . Mindjárt . . .

A katona hevesebben folytatta:

— Leülsz, ahelyett, hogy a karomba szaladj. Elfáradtál? Én futva jöttem a sófalvi hegyeken a szekér mellett felfelé, hogy hamarabb lássalak. De tégedet valami lel. Te reám vártál évek óta s én reád vártam. Fedelünk, hideg tűzhelyünk vár reánk, hogy bemelegítsük. Jaj. Ezeket kell; hogy magyarázzgassam neked, mikor hazajövök? Hátha visszamennék a kaszárnyába? Mit gondolsz?

Egy szó sincs.

A korlát hasadékán át látom, mint tördeli feltörő dühében a katona a faágakat, s látom Rózsika lesütött fejét az égő, piros folttal az arcán.

— Menjen vissza, Gergely, ha hívják.

— Te mondd? — kérdi tompán.

— Én.

— Te mondd? — kiáltotta durván.

A Rózsika kegyetlen köhögése erre úgy hangzik föl, mintha valami válasz volna.

Látom, amint erre a katona szilajul átkarolja a leányt, felkapja a padról, magához szorítja és keresi a szájával a Rózsika ajakát.

Rózsika kifeszíti a derekát és viaskodva szabadulni igyekszik; mind a két kezét a katona arcza elejébe tartva. A katona lassan elereszti a leányka derekát s kedvetlenül elfordul.

— Nagyon hagymás a szád . . .

Hirtelen szakgatott hangon gyorsan felel:

— Utáljon is meg, Gergely. Eresszen is el. Azt akarom. Én nem magához való vagyok már. Én meg-

változtam. Azóta, hogy maga elment, sok idő telt el. Ha ott várják a kaszárnyában . . . menjen . . . itt nem marasztják. Én ugyanvalóst nem.

— A házunk? — folytatja siróba készülő, remegő hangon. — Amiket egymásnak ígértünk, én azokra nem akarok emlékezni. Én valami mást várok . . . Nem tudom mit . . . De nem magát.

— Felcseréltél valakivel?

— Ne kérdezze.

— De elébb átmegeyek a lelkén valakinek; annak, akiért felcseréltél . . .

— Mire? Azzal jobban lennének mi? Nem. Menjen vissza . . . Oh, unjon meg . . . Én meguntam már magát, Gergely . . . Oh, menjen, menjen vissza, mindjárt . . .

— Te semmi . . . te.

— Vessen meg. De menjen vissza, az Istenért, mindjárt. Oh . . .

És fuldokolva köhög fel ismét s tántorogva, a bokrokba kapaszkodva lépdelt odább a feldühödt katonától. A köhögése élesen szakadt föl a melléből s áttámolyogva botorkázik el a korláthoz, hozzádől s hozzászorítja a fejét, pihegve, fuldokolva.

A katona meredten áll egy helyben.

A leányka a semminek sugva rebegi el a maga hősiességét.

— *Hogy kössem az én nyavalyás életemet az övéhez.* Oh lelkem . . . lelkem. Bár utálna meg, felejtene el . . . hogy ő boldog legyen . . . Bár menne el mindjárt, hogy ne szakadjon meg a szívem . . .

És zokogva simul le a korlát mellett. Hallom, amint az érdes deszkát surolja beteges teste.

III.

A SZÉKELY.

— Nem szabad (beszéli a papunk) a székelyt megítélni, ha valami bolond dologba elegyedik. Azért belül csak olyan csendes, nyugodt ember. Ha iszkitelik: üt . . . azután csak olyan, mint a legényem, Gyuri, a rabviselt Gyuri. Halld csak a történetét:

S így kezdi:

„Nem ismertem jámborabb, türelmesebb fiút Gyurinál, a legényemnél, aki a kertemet őrizte két esztendőn át becsülettel“.

„A gyerekek kíváncsiak a baraczkokra“, mondta az ő lepeggő beszédmódján s a fa alá vetett ágyat éjjelre, hogy a szomszéd fiucskák „kiváncsát“ mérsékelje. „Czibálja meg a haszontalanokat“, intették. „Miért?“ felelte a vállát megrántva (nagyon kevés beszédü volt). „Másképpen is czélt ér az ember“. Inkább sétált a gyümölcsös fák alatt s nagyokat rikkantott, hogy észrevegyék ötöt a haszontalan gyerekek túl.

Egyszer így szólt:

— Adja ki a belévő ötven forintomat, uram egyszerre, mert szükségem van rá.

— Mire kell ennyi tenger pénz egyszerre, Gyuri?

— A törvényen kell a büntetést lefizetnem, ha nem akarom, hogy elvegyék a házunkat.

— Úgy? Így megbüntettek?

— Meg, uram. Esztendők óta húzom, halasztom a fizetést, de már muszáj.

— Ha muszáj, persze, Gyuri. De hát miért büntettek meg így, Gyuri?

— Nagy annak a sora, — mondta vonakodva s egyet nagyot rikoltott a szomszéd felé s tovább balagott, hogy ne kelljen felelnie.

Dél felé elékerült és ott folytatta a beszédet, ahol reggel elhagyta.

— A Sátoros Kis Jóska maradékai kapják a pénzt és semmilletképen se lehet halasztani már.

— Hát mit tettél Sátoros Kis Jóskával?

Lustán mondta:

— Megkosztoltam, uram.

— Megkosztoltad? Mit tesz a szó?

— Nem a szó tette. Meghalt.

— Ki?

— Sátoros Kis Jóska.

— Nem értem.

— Azért büntettek meg, mert megkosztoltam öt egy karóval.

— Agyonverted egy karóval?

— Megesett, uram.

— Te? Megöltél valakit?

— Nagyon gyenge volt a koponyája.

— De te megütötted?

— Muszáj volt, uram, mert mind rámentek az öcsémre.

— Mi baja volt velük?

Komorán maga elé nézett Gyuri s lefojtott, rekedtes hangon mondta:

— A tánczba voltak vasárnap délután az öcsém a legényekkel . . . Mi, uram, csak ketten élünk az anyánk házában az öcsémmel: Lászlóval. Én neveltem fel ötet . . . Már csak ketten vagyunk. Én akkor vasárnap

otthon ültem, a szakál szárítóban, a kapunk mellett. Akkor arra nyargal egy muzsikus cigány: Vigyorgó s azt mondja: „Fuss, Gyuri, mert ütik agyon az öcsédet“. „Azt-e, mondom, csak nem?“ „De azt, ide s tova, mert mind reámentek“. „Azt csak nem engedem“, mondom s arra nekiiramodom a tánczhely felé. Már hallom az ordítást, amint közeledem. „Üssed, hallom, amig szuszog“. „Azt csak nem“, mondom és körül nézek, hogy valamit ragadjak a markomba s ne menjek oda csóré kézzel. Hirtelenében kiragadok a kerítésből egy karót és odarontok. Hát László alól van és hárman is fojtogatják. Hej, a vér mind a fejembe tódult s azt ordítom: „Félre“. Arra kereken suhintok. Az ember nem lát olyankor. Megfognak a legények és Sátoros Kis Jóska megüt egy bottal, mert látta, hogy meg vagyok bolondulva. Arra csak egygyel ütöttem és arra mind megállottak . . .

— Sátoros Kis Jóska is?

— Nem, ő eldőlt. Én pedig hazavittem Lászlót.

— Oda se néztél, hogy mit tettél?

— Mit nézzek, uram? Eleget mondták aztán nekem a törvényen, hogy mit csináltam. S aztán vittek el Enyedre két esztendőre.

— Enyedre? Mit csináltál te Enyeden, Gyuri?

— Semmit se, uram . . . Bezártak.

— Te a tömlöczben ültél?

— Hát mit csináljon az ember, ha muszáj, uram. (Lassabban mondta:) Két esztendeig ültem.

— És onnan jöttél hozzám szolgálni, Gyuri? A tömlöczből? Nem mondtad . . .

— Azzal nem dicsekedik az ember, instálom. Aztán nem kérdezte senki . . .

— Nem, igazán . . .

Aztán elhallgatott komoran s egészen rekedt lett a hangja, mikor felüvöltött ismét, hogy figyelmeztesse a szomszédi rosszhajlamu gyerekeket, kik leleskednek a baraczkokra.

IV.

AZ IGÉZŐS.

A nyáron a mezőségen utaztam.

A kopasz, otromba hegyeken amint másztunk, szálltunk, egy délután a derült égboltra valahonnan egy maroknyi felhő kerekedett. A felhő gomolygott kevés ideig s aztán a dulakodó felhőkből lefröcscsent némi víz a tikkadt földre. Az áldott mezőségi szüzföld, amelyet nem mocskolt be soha kövel a tekintetes vármegye, nagyon elérékenyedett s hirtelen ellágyult. A rögök szétmálltak s az út siralmasan ragadós lett. A lovak rezoniroztak s öreg este lett, mire a legközelebbi faluig értünk. Ott kiimádkoztunk a kisbirótól egy vaczkot s hallgattuk egész éjjel, mint locsog az eső a vak éjben. Csak reggelre tisztúlt ki. Egy nagy pocsika volt az egész völgy. Délelőtt nem is gondolhattunk az elutazásra. Ritkán éreztem magamat kellemetlenebbül. Olyan szagunk volt, mint a juhász-kutyáé zápor után. Mert a kisbiró egész familiájával, a libákkal, egy halom lombos bundával s teméntelen csipőszagu sajttal együtt aludtunk az éjjel. A lyuk igen megviselt.

Reggel kiültünk a sárlóczára a ház elé. Nyolcz óra felé a csendet harangszó verte fel, mely átsirt a

vizes, ragyogó, vadvirágos oldalak felett. A tarhegyek füstöltek. Rozsok tövén kakuk ült s a föld nedves, penészes leheletével elegyedett össze a menták, a vadzsályák illatával. A harangszóra a dombra indultam a templom felé. Aranyosszálak fonták át az ösvény sarát. Derült volt minden.

Az ösvényen egy majdnem ismerős alak halad el mellettem. Durva ruhát viselt s nagy sárkolonczt huroczolt a csizmáján. Csak úgy homályosan emlékeztem az orcájára, mint a hogy az éjjel álomban látott arcra emlékezünk reggel. Hasonlított egy kedves tanuló pajtásomhoz, a mi becéztetett kedvenczünkhöz, de akit teljesen elvesztettem a szemem elől.

Visszafordultam. Reám nézett. Csakugyan ő volt, ez a félparaszt, keszeg, elhanyagolt ember. Zajosan köszöntetem. Tartózkodva fogadta.

— Mit keressz itt?

— Ide való vagyok.

Mint igen csinos jogász gyereket ismertem. Eszes, vakmerő, szép fiú volt. Szerette a kalandokat, az izgalmat. Egyszer megismerkedett egy akkor ünnepeelt színésznővel, aki nem volt sem igen fiatal, sem különösen szép, de csupa láng tetőtől talpig; csupa különöcség, csupa vér, csupa fog . . . s abba belebolondult.

Emlékezem micsoda örült botrányokat követtek el együtt a kis városban. Szinte nyilvánosan nyalakodtak, marakodtak, nem félve semmi botránytól, nem félve a jövőtől.

Egyszer aztán az én pajtásom letűnt a színről. Összement. Megkoldusodott testben, lélekben, vagyonban s elzárkózott az emberek elől.

Annyi esztendő után ott a domboldalon csatakosan, megrokknva, elkomorodva találkozni vele. Kissé megzavart.

— Ott élsz? kérdeztem egy tágas, nagy, úri házra mutatva, a szomszéd oldalra.

Igenlőleg intett a fejével, de nem felelt.

A multnak némi emlékeit czibáltam elé, amint az szokás, mikor egyéb beszélni valója nincs az embernek. Azt hiszem, nem is hallgatott reám. A templomba igyekvő parasztok a hegyekről mindenfelől ott puszogtak el a sárban mellettünk. A kis harang énekelt s a sívító orgonát gyötörte a mester. S a parasztok tágra nyitott, fekete szájüregeiken harsogtatták a zsoltárt. Mily buzgósággal énekeltek. Teremtő . . .! Persze a parasztnak nincs ideje az egész héten mindennap foglalkozni a Jézussal, hát vasárnap a hat nap alatt gyűjtött irgalmat s áhitatot egyszerre ereszi ki magából.

Beléptünk. A zsoltár végződött s a pap fellépett a szószékre. Hát megálltunk egy perczre az ajtóban, hogy ne zavarjuk. Akkor a hátunk mögött zaj támadt.

Hátra néztem (a pajtásomat nem érdekelte, ami történt.) Egy nyúlánk leányka lépett át a küszöbön. Sovány kis arczu, szűk vállu, éretlen személyke. Félig gyerek, félig leányka. Minden hitvány rajta; a ruhája maga a koldusság, de a szemei fényes, mély, nedves fekete szemek, villogva ki a sűrű szemöldök alól.

A leányka, amint belépett, tétován megállott a lépcsőn.

Akkor szaporán egy talpas nagy paraszt elébe állott s megfogta a leányka széles, nagy kalapjának a karimáját s abban igyekezett, hogy a leányka sovány orcájába pökjék.

— Ni, ni! — szóltam s közbe akartam lépni. Azonban meggondolva, hogy a faluban mindenki oda pökhetik, a hova kedve van, az én engedelmem nélkül s nem ismerve a helyi szokásokat, abbahagytam a dolgot.

A leányka makacskodott, félnyöszörgött; a paraszt ráeresztette tenyerét a vézna vállakra.

Mindez némi zajjal járt. A hátulsó padból még egy lompos ember kitalpult s azzal ketten fogtak hozzá ahhoz a művelethez, hogy egy gyereket kituszkoljanak az Isten-házából.

Egyiknek megfogtam a czondráját s így szóltam:

— He! — atyámfia! Mi a mennykő ütött kendhez, hogy azt a leánykát gyötri.

A paraszt bizalma ezt lehelte reám (ismét a juhász-kutya szag): „*Igézős*“.

A mennykőt! No ez komoly dolog.

— Hát atyám fia, csak nem fél egy ilyen gyerek szemétől?

— Hogy én ne féljek? De nem fél uram attól — világosított fel — az Isten nyila. Hiszen leszédül az ökör a tekintetétől. Hát én mit tegyek akkor?

Rövid lévén az ismeretségünk, nem tudtam felelni.

— Leszédül?

— Le az uram! Pokolbeli a szeme, de hogy mi bajt okoz az a falunak! Itt nőtt fel egy darabig, de elment a faluból. Azóta ki is nőtt s most tért vissza a falu veszedelmére. Hogy mit keres itt? Udvari cseléd volt az anyja.

Mondhatom igen szegényes volt. A pap azonban így szólott:

— A mai napra rendelt evangéliumot megírta szent Lukács.

A leánykát kituszkolták s a legtalpasabb atyafi a levegőbe pökött a leányka feje felett, mondván: „ne fogjon tekinteted te igéző, az igazokon“.

Ekkor az én pajtásom türelmetlenné tétetve a zaj által, megfordult, kedvetlen, kicsinylő unalmas tekin-

tettel. Ő persze utálja a zajt. Ő mindent utál, ő kiégett, csalódott ember.

Megfordult s megnézte a nagy munkában levő atyafiakat. Aztán visszalépett, a gyermekhez közeledett; tetőtől-talpig végig nézte a köpdösődő polgártársát s ennyit mondott röviden: „Barom“.

A leányka mellé állott; kezét (megjegyeztem, hogy a keze csak olyan finom fehér volt, mint régen) a vállára tette s így szólott.

— Te vagy az szegény féreg? Hallottam, hogy félnek tőled. Nő nézz reám Rebi, az anyám keresztleánya . . . Add a kezedet. Ne félj tőlem. Akarsz nálam lakni? Van ott helyed, ahol születted . . . a kulcsárházban . . .

És megfogta a gyermek kicsi, fekete kezét, indult be a templomba. A leányka alázatosan kezét akart csókolni s úgy láttam, hogy nagy, nedves fekete szeméből valami haszontalan nedv cseppent a pajtásom kézfejére.

— No . . . no . . . mondta mogorván.

Végig léptünk a padsorok között.

A barátom a patronus székbe ült, mellé a leányka s én. A parasztok alázatosan lesütötték a szemeket.

A pap szólott.

A pajtásom gyöngéden nézett végig a bús, elgyötört leányka orcáckájára s a mélységes, lobogó szemeken rajta felejtette a tekintetét.

Aztán délben elindultunk. Mocsok, gaz utak vannak arra felé.

A BÜNTETŐ.

GY ÉJJEL, a vár mellett a „surolt grádics“ ajtaján, majdnem a lábam elé dobtak ki egy részeg urat.

Az ipse a dulakodástól lihegve, a boros asztal mellett hajtott lelkes szavalamat bágyadtan folytatta a földön: „a barrikádokra magyarok! a barrikádokra . . . a becsület veszélyben van . . .“

Szép holdvilágos éj lévén, a borral tele batyut, valahogy kikerültem s odább akartam lépni, de a részeg rám kiáltott: „Hé!“

— Hé atyafi! Hova futsz? Én László László vagyok. Barát vagy-e? ellenség-e? Megállj!

Az ordítás botránnyától tartva, megállottam. A korcsmában csengő férfihang énekelt, hegedűszó mellett. A részeg a habozásomat felhasználva, megcsipte a kabátomat s bizalmasan hozzám hajolt, az ujját magasra felemelve.

— Figyeljünk! A gazficzkó odabenn szépen énekel! . . .

Lekuporodott a grádicsra s a kabátomat erősen tartotta:

— Gyönyörűen énekel. A feleségemmel jól összehangol a hangjuk. . . Figyeljünk! Nagyon kemény a gazember kezének a fogása. Érzem itt a karomon. Ő éneklí a kontrát, ha a feleségemmel énekelnek. . .

A csillagok ragyogtak a tiszta égbolton s a holdvilág oly fényesen rátűzött a László László arczára, hogy láttam a szája szélének keserű vonaglását, amint a feleségéről beszélt. Belém kapaszkodva, feltápászkodott s szilajul felfenyegetve kiáltotta:

— A barrikádra! Jól esik, hogy kidobott a ficzkó, pedig én táplálom őket s ruházom urasan. Mégis jól esett, hogy kidobott. . . Mindenki megkapja a magáét. Quidquid latet adparebit . . . barrikádra magyarok!

És a nyakamba borult egyszerre s sirni kezdett. A nóta harsányan dőlt ki a korcsmából. A részeg eltaszított magától a vállamnál fogva s merőn az arczomba nézett:

— Bocsánat . . . dadogta . . . bocsánat (a köny lefolyt az arczán.) Miért állsz ide atyámfia? Mit kémlelsz? Miért állsz szóba velem? — egy részeg, nagyon részeg emberrel, aki nem tudja mit beszél, valamit ki akarsz tudni tőlem? Eh . . . menj . . . menj . . . ez nem becsület. . . .

És hevesen eltaszított, megfordult gyorsan; fellépett az ajtóhoz, belépett.

Igen kellemetlenül zavart meg a találkozás. Az utcán egy idő óta nem szoktuk észrevenni László Lászlót. Ő is tudta s restelkedve kikerülte a régi ismerőst. A részegsége teljesen kiforgatta a kicsi eszéből.

Szivesen ledobtam volna a kabátomat, melyen a keze szennye, ahol megfogta, bizonyosan rajta maradt.

Mikor vagyonilag letört s kiliczitálta a zsidó az utolsó párnát a feje alól, így szóltunk: „Kár érte, de gyenge volt . . . természetes, hogy a zsidó lenyelte, mint a veréb a legyet“ . . . és mind nekiállottunk, hogy a városban valami csekély állást facsarjunk ki neki, amiből eltengjen.

De mikor a felesége botrányos szeretkezésével szemben alávalóan elnézőnek találtuk, elfordultunk tőle.

Mert mással is megesik az a szerencsétlenség, hogy egy vérmes, erős, bolond asszony egy léha fiatal ficzkóba beleveszekedik, elfelejti érte az urát, a becsületét, égi földi jussát. Hanem hogy László Laczi ebbe az elfelejtkezésbe belenyugodott, — az több volt, mint amit el lehet nézni. Ha tán ölne . . . sajnálnánk s megértettük volna.

De László egy kis szobát bérelt közel hozzájuk s mindenki tudtára, evés idején s esténként egy kis szórakozásra feljárt a feleségéhez, ki a szeretőjével együtt lakott.

Sőt a bolond, ő tartotta ki a czudar asszony háztartását, minthogy az asszonynak egyebe se volt, mint a gömbölyü, harminczesztendős teste s a lelke . . . nem, lelke nem volt! László feljárt hozzájuk s úgy látszott, nem is restelte ezt az állapotot, mert megindult velük fényes nappal az utczán . . .

Mindenki elfordult tőle, de László László is oly kimért s hideg lett mindenkivel, hogy a kimagyarázásra senkinek se támadt kedve.

Ekkor megkoppadt, de rongyait urasan viselte, fiatalkori gérokjait s pepita nadrágait gondosan kiva-salva, s a félkezyűjét sohasem felejtette el felhúzni.

A hivatalába pontosan feljárt, és szófukar, szinte gőgös lett ott. Alig biccentett a fejével, mikor belépett s mikor az írásaira ráhajtotta a fejét, nem is vett tudomást arról, hogy valaki lélegzik körülötte a szobában. Mohón, szinte dühösen dolgozott, úgy hogy ha valaki tán megszólította volna, idegenül, értelmetlenül riadt föl, mintha álomból verték volna fel . . . Izgatottnak csak akkor láttuk, ha egy-egy pillanatig kifogyott a munka a keze alól. Mindent maga akart elvégezni, mintha egyébre nem is akarna gondolni a világon a hivatalos dolgon kívül.

Oh! szegény jó kis fiu: László Laczi a kollégiumban! Szép fehérhajú édes anyja csengős, négy lóval jött utána egy szíjjon lógó batárban a vakációkra. Kézcsókra, mily bátran s örömmel mentünk elejébe. A jóizú, fonatos kalácsokat, ropogós cseresznyéket megköszönni mentünk, amiket évközben küldött nekünk, az osztálytársainak, hogy szeressük a kis fiát . . . Ilyenkor kivitt a szent ünnepekre, hogy jóbarátokat szerezzen a fiának . . . Még látom, mint futkosott verset velünk, hogy mindig kéznél legyen, ha a fia gyámolására szükség volna; s úgy, mint az őrangyal az imádságos könyvben, szorosán mellette járt, hogy ha a fia útjába tán rög került volna, azt eltakarítsa. — Ah! már hol van a szelidszemű, szép, tiszta, öreg néni? mert a fia rogyásig dolgozik a hivatalban, hogy jól eltartsa a feleségét s az ő szeretőjét . . .

Az emberek elszoktak Lászlótól. Meg se látták és ha szokásból valami régi ismerősét köszöntötte volna László, az egészen közel, csodálkozva nézett rá s aztán lassan elfordult tőle. Láttam, hogy László ilyenkor a foga között felszívta a levegőt, aztán felvetette a fejét s füttyörészve ment odább.

Nem a régi, alázatos szerény ember volt már. Valami kihívó mozdulattal nézett az emberekre. Tán oly örülten szeretett, hogy csakhogy el ne veszítse, mindent eltürt; s mindent kicsibe vett egyebet; vagy tán valamire készült, amivel meghazudtolja az emberek véleményét.

Elkerülték . . . ő is elkerült mindenkit.

Egyedül azzal a ficzkóval barátkozott. Esténként vele barangolt az utczákon, egy-egy városvégi kurta korcsmában huzódott meg vele s oly dühös mulatságokat rendezett, hogy csengett miattuk a hely. Reggel felé összeölelkezve dülöngtek hazafelé s a László szűk kis legényszobája ajtaja előtt csókolózva, érzékenyen búcsuztak el egymástól.

Ha pedig tán vagy egy esténként az asszonynál maradt volna, ilyenkor a bezárt táblák hasadékain nagy fényesség szűrődött ki az éjszakába. Ilyenkor cigánymuzsika csengett ki s mellette az asszony szenvedélyesen énekelt egy férfihang kíséretében, oly szépen, hogy az emberek megállottak útjukban, míg a pinczerek mindenféle drága italokkal s ételekkel megrakodva jártak be s ki.

Reggelenként László komoran ment a hivatalba s szótlánul csapta le magát az asztalhoz, róva a sorokat egy szó nélkül estig, az asszony lakása pedig zárva maradt az egész napon át.

A szomszédasszonyok beszállingóztak lassanként a László feleségéhez a jó életre s kíváncsiságból is. Másnap aztán jóllakottan így szóltak egymáshoz: „Milyen kár, hogy a vesszőzés kiment a divatból“, s holnap vigyorogva tértek vissza, hogy a barátságos úriasszony édességeit fogyasszák.

Általános feltűnést keltett az utczánkban az a kis

zárt kocsi, mely az asszonyság udvarából kigördült egy nap . . . Az útját csak a mezőnek vette, mintha restelte volna, hogy az emberek közé járjon, bárha minden része vadonat új, igen csinos vala. Az udvarbéliek oly keserűen meredtek rá mindenfelől, mintha a lószerszámot az ő bőrükből szabták volna ki.

Egy este az a baj is történt a kocsival, hogy a cigánysorban egy haszontalan purdén áthajtott a kocsis. Erre a szerencsétlenségre amennyi csufszáju cigányné lakik ott, mind kirohant az útra s körülfogva a csinos broomot, alacsony szókkal s sárral bemocskolták úgy, ahogy csak lehetett. Mikor a kocsis nagy kinnal kimekedhetett, a cigánynék nagy háborúval mind felrohantak a rendőrségre.

A László felesége sirva érkezett haza, bezárkózott, attól félve, hogy a megveszett némberek idáig üldözik. Remegve küldött el az ura után. Nem találták meg. Ő már behúzódott a „surolt grádicsba“ a széphangú ficzkóval.

Reggel tele volt a város a szerencsétlen eset hírével. A rendőrség vizsgálatot indított a kis purdéért, mikor behatoltak az udvarra, hogy kihallgassák az asszonyt, akkor dülöngve érkezett hazafelé László László a cimborájával.

Messziről meglátta az udvaron a városszolgákat, arra László eleresztette a fiatalember derekát s egy sikátorba befordulva, elsietett.

A hivatalba aznap nem is ment fel. Az feltűnt. Másnap is hiába várták, az este kerestették mindenfelé. Seholse volt s a hivatalban azon éjjel vizsgálatot indítottak.

Mindenki egyszerre megtudta, hogy a hivatalban nagy sikkasztás történt. Bélyegeket loptak el. Abból

telt a sok dinom-dánom, és az asszony és a szeretője mulatsága abból telt és abból a kocsi s abból minden, a jó bortól a cigánymuzsikáig. S mint mikor kinyitva a zsilipet az áradat, hullám hullám tetején rohan az alantabban fekvő mederbe, úgy még azon éjjel hir hir hátán átrohant a városon s elöntött minden házat.

Másnap reggel a László László főnöke magából kikelve rohant be az ő buzgó hivatalnoka lakására. Otthon volt László. Csinosan felöltözve találta. Az ablakon át a szomszéd házat ügyelte, mintha várt volna valamit. Egy cseppet sem volt megütődve, s azzal az előkelő nyugodt meghajtással köszöntötte a látogatóját, amit tán még úri, finom tiszta anyjától tanult kicsikorában. Sőt felemelve a fejét, szinte derülten közeledett.

— Szerencsétlen, — rebegte az öreg ember.

László László válasza készen felelt. Még a hangja se remegett:

— Miért? Szerencsétlenség történt? Szerencsétlenség lett volna, ha kicsikartam volna egy éhezőnek a szájából a falatot. Szerencsétlenség volna, ha bemocsoltam volna egy ártatlan gyermeket, vagy kést döftem volna egy szeretettel teli szívbe. Szerencsétlenség? Loptam. Csak én esem el. Baj ez valakinek? Kár-e ez valakinek? Én meg vagyok elégedve magammal . . .

Az udvar megtelt hamarosan kíváncsiakkal.

A László László szeme ragyogott. Gyermekkor óta se láttam oly nyugodtnak és bátorinak. Mintha valami nagy sikert, boldogságot ért volna meg. Időnkint az ablakon át a szomszéd házra tekintett, ahol a felesége a szeretőjével él.

Valaki kinn az udvaron hangosan kiáltotta:

— A bűntársait viszik a csendőrök. Az asszony-
ságot is, az úrfit is . . .

A szomszéd kapujából a László feleségét és a
szeretőjét hozták . . . László halkabban kérdezte :

— Ilyen hamar ?

A kiabáló szó kinn az udvaron, így folytatta :

— Hova vezette őket a gazember . . .

Az utolsó szóra László összerezzent. Az öregem-
berhez fordult :

— Az nem igaz, — mondta. — Én nem vagyok
gazember. Én a büntető sors vagyok. Nem tudtam
várni, hogy az Isten büntesse meg őket. Együtt gázol-
tak be a gyalázatba s a kétségbeesésbe. Együtt esünk
el. Én készítettem fel őket. Én tettem . . .

És mielőtt megakadályozhatták volna, egy fényes
kis fegyver villant meg a kezében és gyorsan elfordult.

AZ ASZTALOS KARÁCSONYA.

MLÉKEZEL-E Nina néném az asztalosra, aki a kert végén lakta az apa házikóját a rongyos gyermekeivel?

Ez a göthös, hitvány ember a rossz fizető volt aztán. A házbért nem adta meg. Sőt a mi kertünkől lopatta örökké a tűzifáját, és azt az alacsony, rossz vaczkort mindig hajnalban ő seperte össze a leánykáival a kutya elől, a mely szerette ezt a fojtós vad növevényt. Ez volt az (emlékezel-e?), aki kenyérhajakat pörköltetett s őrlötetett kávénak, hogy vele táplálja a csemetéit, minthogy ő német nemzetségű volt.

— Lelkem apa, — mondtad te, Nina! — mily rongyosak az asztalos gyermekei. Dideregni fognak... dideregni a télen.

— Édes apa, — prünnyögtünk mi utánad, — ők dideregni fognak a télen.

Apa megrántotta a vállát zordul: „Hát adjátok neki a gunyáitokat, ha sajnáljátok őket“ — mondta.

— Czipőik sincsenek nekik, — nyőszörögtünk.
— Mezitláb csicsonkázzanak?

Apa összeránczolta a homlokát s így mordult reánk:

— Adjátok oda a ti csizmáitokat, hogy csicsonkázzanak vele.

— De — szóltál te — a kapus elmondta nekünk, hogy ki fogják őket dobni a házból, valamint a gyermekeket, minthogy nem fizették meg a házbérüket.

Apa kegyetlenszívűleg ránk szólt:

— Sitz, piczusbanda a nyávogással! Ha nem fizet az asztalos, persze, repül. Ha netalán ti fizetnétek ki a házbért, azzal rendben lennénk . . .

— Akkor — emlékezel? — ily szelid télelő idő járt. A november csak fenyegetőzött, de hó alig hullott. Egyszer omlott csak le egy halom hó, nagy szélviharral, ami leszakgatta a faágakat. Ez még jó volt az asztalosnak, de mégis így nyőszörögtünk összebujva:

— Repül? Szegény, szegény asztalos . . . de apa ránk se ügyelt, hanem pipálva nézgelődött ki a ködös kertre.

Te ekkor lelkem! kicsaltál minket egy tekintettel a gyerekszobába s így szóltál:

— Minthogy apa pedig azt mondja, hogy az asztalos repül, ha nem fizet, — *fizessük ki mi az asztalos házbérét.*

Mi? Volt ugyan kinek-kinek némely garasa a perselyében, — amiket akkor kaptak, ha orvosságot kellett bevenni, — de hát abból veszünk? Abból? És elsavanyodtunk kissé.

— Jó — szóltál te, — jó, ide hallgassatok, ide. Kiki úgy reggel, valamint uzsonnára a kávéhoz három-három cukor jár minden pulyának, amiket Luiz tante néni mér ki. Sokszor mily kicsi darabokat mér ki! De

hát fizessük ki mi az asztalos házbérét, a sok cukorból. Ezentúl egy félcukor járjon ki mindenkinek, — kettőt és felet pedig seperjünk be egy ládába, hogy ha meggyül adja el a sok cukrot apa az asztalosért. Mi felmegyünk a padlásra egy ládáért és mindenki ideadja a két és fél cukrát. Meggyűjtjük. És mikor sok lesz, odaadjuk az apának, hogy adja el, és elég lesz az asztalosért. Jó? jó? jó? Valaki két és fél cukrot ad. Így lesz, — különben az asztalos repül . . . És ha repül . . . mi lesz a rongyos gyerekekkel? Na, mi?

Én így szóltam: „Én odaadom a cukromat.“ Ti így szóltatok: „Mi odaadjuk a cukrunkat.“ És ezért nagy zugással felrohantunk a padlásra azon bizonyos ládáért.

Kissé kesernyés volt bizony a kávé. Luiz tante néni leszámolta a cukrokat, mi így zugtunk: „nagyon kis darabok a cukrok.“ De te, Nina, (te voltál a legnagyobb), beseperted a cukrokat a kötényedbe s belezúdíttad a ládába.

A kicsi Erzsike már másnap nyügölődött kissé, de tudom, te Nina titokban a fél cukrodat is az ő kávéjába tetted és Jóskát megcsókoltad, mikor nagy bölcsen így szólt: „Én nem is szeretem az édes kávé; csuf gyerek, aki szereti az édes kávé.“

Jani (a barátista) pedig ekkor így okoskodott: „Vajh, ki tudná megmondani, hogy hányadik bűn a torkosság?“ és bús képpel nyelte le az italát.

Engemet, tudom, azért hordott le Luiz néni, mert leszóltam az arabiai növényt. „A tej az egyetlen, az igazi, az égi eledel a tej . . . A csecsemők kávéit esznek-e?“ S míg te beseperted a cukrokat, Luiz így szólt: „Tehát a cukor felesleges is tán; a tejhez nem szükséges.“ Kórusban búgtuk azonban méltatlankodva: „A cukor? Élet-e az élet édesség nélkül?“

Mind megcsendesedtünk. A mély titok összeszorított minket. Ha némely tán zugolódott volna, te így szóltál: „Akkor mindent megmondok apának és az asztalos majd repül“ — de erre a sansculotte banda beadta a derekát.

A tél elhatalmasodott. A színek fedelének a pere-mére csipkét varrt a tél jégcsapokból; a kerti fákra menyasszonyi ruhát adott zuzmarából; a kántor a rorátékon nem orgonált, de bömbölt a csikorgó időben... A cukros-láda telegetett, telegetett. Mindennap kiszaladtunk, hogy belenézzünk a ládába és meghallgattuk, mint koppant a cukor, amint a kötényedből belezúdult: „Mily sok cukor,“ — rebegett Erzsi, nyalogatva az ajakát és szopogatva az újjahegyét búsan.

Később már reggelenként kelletlenebbek lettek a viszonyok s uzsonnánként türelmetlenek lettünk mind. „Hát sohase lesz már elég a cukor apának?“ zugolódunk. „Én megmondom apának,“ — szólt Erzsike, a nyalánk. Te meglökted őtet haragosan: „Te béka, — kiáltottad, — neked nincsen szíved!“ „Nekem van szívem (azonban már bögött), de nincsen cukrom...“

Az ünnepeket nagyon vártuk, mert te azt mondtad, hogy karácsonyra elég cukrunk lesz. Elég? Elég lesz-e apának? Oh, mily zordonnak láttuk őt ez időben! Máskor ő mindent tudott körülöttünk, minden lépésünket látta, minden tökéletlenségünkért megregulázott, de az idét mintha észre se vett volna minket. Oh kivált a cukrosládát... Mert ha így véletlenül, valahogy, oh, ha meglátná, ha megtudná... ha... De ő morogva elfordult, ha pussogtunk; ő Luiz tante nénivel beszélgetett alattomosan és elfordult tőlünk.

Nem is izgatott úgy a karácsony angyaljárása, mint máskor. A cukor ügye töltötte el a fejünket.

Én tudom azonban, hogy egyszer láttam . . . láttam, most is, életemnek a delén, most is látom, hogy láttam, amint a nagy gótikus templom tornya iránt repült, szállt a fényes szárnyú angyal, komolyan, nagy méltósággal a ködös levegőn és csengetyű szólt. Az égből rázták tán.

Alkonyat karácsony-szombat volt. Ekkor Luiz tante néni — minthogy e napon adjuk át a cukrokat apának — felöltöztetett szépen minket. Elöl mentél te, Nina, mert te voltál a legnagyobb és Erzsike leghátul, de ugrálva persze. A cukrosládát a diák vitte és te így szóltál:

. . . Te . . . már nem tudom én, mit mondtál. Ha dadogtál is valamit, de azt se tudom, hogy apa mit mondott volna, de azt tudom, hogy te rámutattál a ládára és mi úgy féltünk, és apa felkaczagott és mindjárt leejtette a karjait és nézván minket, a ládát, a cukrokat . . . és megtörülte a szemeit. Én csak egy öklömnyi gyerek voltam, mikor édesanyánk el . . . elment . . . el, elvitték, de csak akkor sírt úgy még apa . . .

— Hát ti miféle szamárságot tettetek? — kérdezte, de recsegett a hangja és leült a diványra s mosolyogva csóválta a fejét.

Erre mind felültek a gyerkőczök az apa ölébe és ő előre nyújtotta a karjait, hogy tégedet is megöleljen . . .

— Az asztalost sajnáltátok?

— Hogy ők ne repüljenek — kottyant bele Erzsi és csókolgatta apát, de erre mi mind az ő nyakába kapaszkodtunk s nagyon elcsendesedtünk . . . De ekkor apa lerázott minket és így szólt:

— Hát ti megsajnáltátok a nyomorúlt embert? Ezt jól tettétek — és erre kinyitotta az ő híres szobája

ajtáját, ahova járnunk nem volt szabad. De kinyitotta és bemutatott, ahol egy aranyos fenyőfa állott és gertyák lobogtak rajta és alatta tarka-barka játékok mind gyönyörű szépségek . . .

— De — a diák így szólt — hát mi lesz a ládánkkal és a cukrokkal? Ezt te megveszed, apa, az asztalosért? — s bárha mind égtünk a vágytól, hogy berohanjunk, tétovázva ránéztünk apára.

— A láda? A ti cukrotok? Akarjátok, hogy megvegyem tőletek?

— Vegye meg, vegye meg, — riadtuk mind. Nagyon bátrak, begyesek lettünk.

Azonban csengetyű szólt az apa szobájában és mintha ama fényes angyalszárny suhogott volna. És berohantunk mind erre.

Emlékszel-e? Szétkapkodtunk mindeneket; a kicsiknek odaadtuk, és mind tapsoltunk és visongtunk. Már nem akarom tudni, mit hozott az angyal nekünk . . . de arra emlékezem, mint riadoztunk, amíg a havas kerten rohantunk át, hogy átmenjünk az asztaloshoz, minthogy apa kívánta. Apa is ott volt, hátul Luize tante néni, sőt a cselédek valami kosarakkal és a gyerekek s mind visongtunk: „Mennyből az angyal . . . Lejöttek hozzánk . . . Pász-torok, pász-torok . . .“ S amint átszálltunk, benyitottunk a kert végén vágott ajtón berohantunk az asztaloshoz.

Ott egy szegeletben gunnyasztottak a gyerekek a sötétben (de mily rossz-szag volt), az szatalos pedig egy szál fagyugyerta mellett fűrészelt egy deszkát.

Apa pedig így szólt:

— A gyermekeim gyűjtöttek valamit a maguk szívük szerint, magukat megkárosítva, a maga jóvoltáért *asztalos*, hogy jó karácsony napot szerezzenek maguk-

nak. Ők megfizették nekem a maga házbérét és gyönyörüséget okoztak nekem is.

Az asztalos-kölykök összebujtak, minthogy nagyon megijedtek; az asztalos pedig levévén a sapkáját, apa elé lépett: hogy köszönőszót mondjon.

— Maga pedig az asztalos fogja be a száját, vágott közbe apa. Te, Kati cselédem, gyujtsd meg a gyertyákat mind, amelyeket hoztál és te másik, rakj ki mindeneket a kosárból, amik e szegény ember gyermekeinek valók. Maga pedig asztalos! keresztet vetve, fújja hangos szóval a szent éneket az én édes apróságaimmal:

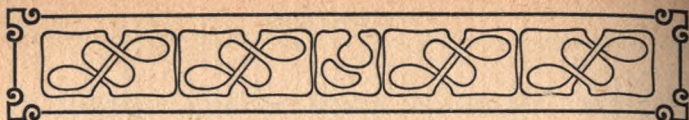
„Mennyből az angyal.
Lejöttek hozzánk . . .“

Igen . . . Emlékezel-e? A német is sirt . . . te is sirtál . . . és az asztalos porontyok is. Az ember nem is tudhatja: miért . . .

Az öreg harang megszólalt a toronyban.

A parasztcserépes kemencze hideg, sötét volt, de nekünk ma melegünk volt . . . Kalács is volt a gyalupadon és rongy-bubák és új csizmák . . . új csizmácskák . . . Az asztalos — a szamár — pedig a falnak fordult és a hátáról láttuk, hogy zokog.

KÁNIKULA.

Személyek :

Férj.

Feleség.

Egy légy.

(Urasan butorozott szoba. Hűvös félhomály, ebéd után. Az ebéd rossz volt. A szőnyeges díványon hever az úr. Előtte kis asztal, rajta virágtartó fehér liliomokkal. Bő füstfelleg, mely egy csibukból dühösen árad. Nyomott csend.)

Férj: De ezek a liliomok elkábitják az embert, kedvesem.

Feleség (himbálva magát, rövidesen): Ne szagolja.

Férj: De kedvesem tán jobb lenne, ha máshová elhelyezné.

Feleség (szórakozottan): Úgy-e?

Férj: Megfájul a fejem tőle. Az eféle virág szép a tövén. Mit csináljon az ember kellemetlenséget magának a lakóházában, ha nem kénytelen vele? Itt van.

Úgy érzem már, mintha a vakszememet nyomogatná valami paraszt-hüvelyk. De hát az istenért, nem kellemtelen magának?

Feleség: Nem, egyáltalán. Szeretem a lilomot.

Férj (kissé izgatottan): Én nem.

Feleség (kötekedve): Persze, minthogy én szeretem. Nem volna szives megparancsolni neki, hogy ne illatozzék? Hátha az is engedelmeskedne?

Férj: Az is? Hát még ki? Ugyan, kedvesem, úgy beszél, mintha valami zsarnok volnék, amiért kiálhatatlannak tartom a virágait. De miért nem teszi maga mellé, ha úgy imádja?

Feleség (odavetve): Mert ott van a legjobb helye.

Férj (befordulva): Hát jó. Nem ellenkezem. Legyen itt a helye. Szabadjon azonban két dolgot megjegyez-nem. Egyik ez: hogy nekem kellemtelen; másik az, hogy egy finom asszony ebből megértené, mi a teendője.

Feleség (megállítja a hintaszéket s csinos fejét figyelve fölemeli): Gorombáskodni akar? A teendőimet nem fogom magától tanulni. Egy finom asszony? Ah, egy ily finom úr csak tudja, mi az. Igazán kedves.

Férj (engesztelve): Ne idegeskedjék, édesem; nem akartam sérteni. Csak ennyit akartam mondani.

Feleség (közbevág): Én idegeskedem? Én? Miért nem mondja mindjárt, hogy bolond vagyok? Azt kívánna, hogy megköszönjem, amiért dúrvának nevezett?

Férj: Ugyan, édesem, maga tuloz, csak azt akartam kifejezni . . .

Feleség (kesernyésen): Nem vagyok kíváncsi a magyarázgatására. Kérem, tartsa meg magának . . .

Férj: (hanyatt fekszik és füstöl.)

Feleség: (hevesen hintáltatja a széket.)

(Föllép egy légy. Óvatosan körülröpködi a liliomokat és beszáll a legkövőbb helybe. Nagy, dali állat. Lábai megtelnek himporral. Rázogatja. Tünődik és jobb hely után néz. Egyszerre a férj orrára száll.)

Férj: (boszusan elkergeti.)

Légy: (kört ír a levegőben és visszaszáll.)

Férj: (utána kap és morog.)

Légy: (rálibben az asztalra és dudorászva mulatkozik. Azonban nem hagyja magát zavartatni és visszahelyezkedik ismét az úr orrára.)

Férj (hevesen felugrik s utána vág a csibukkal. Égő dohány hull ki. Férj rátapos. Közben meglöki az asztalt és a liliomos-pohár feldől): A mennykő üsse meg!

Feleség (felugrik): Ez czudarság. Az én jelenlétemben ily jelenetek, ily durvaság! Ez gyávaság, férfiatlanság egy hölgygyel szemben. Művelt ember így nem feledkezik meg magáról.

Férj (ingerülten): Hát mi bántja, kedvesem?

Feleség: Mi bánt? Még kérdezi? Itt előttem nevetlenül dul-ful, feldönti az asztalt, összetöri a virágtartót és azt meri kérdezi, hogy mi bánt? Engemet bolondnak nevez és nevetlennek, és azt kérdi, mi bánt? Mindezt miért? Hát vétettem én valamit? Ha itt valaki bolond, hát „én“ tudom, hogy ki az: ha itt valaki nevetlen, hát nem én vagyok az... Én nem tűröm, tudja, uram, nem tűröm az ily viseletet. Én tenni fogok ellene.

Férj (kezeit az ég felé emeli): De édesem, az irgalmas nagy Istenre, ne kábítson el, hanem hallgasson meg. Hát szóltam én egy szót? Mit akar?

Légy: (gondatlanul ingerkedve a férj homlokára száll.)

Férj: (odacsap és a röppenő dög után ugrik.)

Feleség (hátrál): Meg akar ütni? Hozzám akar nyulni? Kezet emel reám? Segítség. Érinteni merészel? Tudja meg, uram, hogy ez aljasság. Engem megverni... Hiszen tudhattam volna, mikor a felesége lettem, hogy mi vár reám. Mondták, de nem hittem. Most láthatom. Gyilkos, gyilkos...

Férj (mérgesen): De ne kiáltsa fel a házat, kérem. Az Isten pusztítsa el az ilyen dolgot. Hát volt is eszemben, hogy érintsem.

Légy: (dudorász és a férj kezefején mászkál.)

Férj: (feléje üt és a felesége felé közeledik.)

Feleség: Ne jöjjön ide, ide ne jöjjön, mert felszakítom az ablakot s rendőrért kiáltok. Elégedjék meg azzal, hogy megütött. Büszke lehet rá. Nagy diadal. Gyáva, gyáva. Ne közeledjék! Mit akar? Kiugorjak az ablakon? Oh, anyám, édes jó anyám... Vadállat kezett reám. Ezt kellett mégérnem. (Sír.)

Férj (szinéből kikelve az asszonyhoz ugrik és megfogja a két kezét, kiabálva): De hát megőrült? Hát bántottam én? Hát szoltam én egy szót?

Feleség (felsikolt): Ne bántsa a karomat!

Férj (harsog): hallgasson! Egy légy. Az egész egy légy. Mit akar? Egy légy a homlokomon. Most a szemhéjamra száll. Hát én vagyok? Mi?

Légy: (sétákat tesz a felhevült férj ábrázatán.)

Férj: (elereszti az asszonyt és hadonáz a feje felett.)

Feleség (ijedt szemekkel; suttogva): Szent Isten, megőrült... .

Férj: (hevesen kering maga körül.)

Feleség: (rémülten menekül a szegeletbe.)

Férj: Egy légy.

Feleség: Egy lé-é-gy?

Férj: (felugrik a diványra, aztán száguld a szobában, feldönti a székeket, nekicsap az ablaknak.)

Légy (felszáll a lámpa horgára és gunyosan levigyorog.)

Férj (fuj): No, hát ez az egész, édesem. Hát láthatja, egy légy az egész. Hiszen én nem szóltam egy szót se. Hát jól van, illatozzék, ha maga szereti. De mikor ideszáll az orromra. Elüzöm. Visszaszáll. Utána kapok. Visszaszáll. Hiszen nem akartam én bántani, édesem. Miféle gondolat? Én? No jöjjön, fölveszem szépen a virágot és ideteszem. Hova tegyem? Kivánja, hogy az orromra kössem? Kivánja?

Feleség (eltakarja az arcát): Irtózatos.

Légy: (jobbat gondol és a lámpahorogról az asszony ujjára röppen.)

Asszony: lerázza.

Légy: (a rózsaszín fülecskébe száll.)

Asszony: izgatottan elhessegeti.

Légy: (dudorász és a bezárt, gyengéd szemhéjakat kapargatja.)

Asszony: hadarász és ingerülten utána kap.

Férj: (segítségére siet. Négy tenyér emelkedik a levegőbe. Légy vékonyan sipol. Tenyerek lecsapódnak a diványra. Légy kisiklik s odább áll.)

Férj (átkarolja hirtelen a feleségét): No, látod, ügyetlen, hogy mi volt az egész? Egy, légy.

Feleség (kétkedve): Nem utánam kaptál?

Férj (ünnepélyesen): Becsületszavamra.

Feleség (engesztelődve): Mindent visszavonsz?

Férj (megadólag): Mindent, édes.

Feleség: Esküszöl?

Férj (megsókolja): Nyissuk ki az ablakot.

Légy: kirepül.

A PRÉDA.

É

LT a vidékünkön két kurtanemes ember, névszerint: Vajda Dani és Ördög Mózsi, akik időtöltött korukban nagy zakatát csináltak közöttünk.

Gazdálkodó, jómódú emberek voltak. Vajda éppen nálunk lakott magaépítette kőoszlopos házában a feleségével és leánykájával; — Ördög pedig a tőlünk szomszéd faluban élt agglegényül a nagyapja régi, kicsi házában.

Ők távolról atyafiak voltak, de nem éltek barátságban. Nem gyűlölködtek nyíltan, de nem is keresték egymást. Ifjúkorukban együtt katonáskodtak, de hogy Vajda megházasodott, kétfelé vált az útjuk. Ördög nem valami mulató ember volt. Himlőhelyes, nagy, horgas-orru, otromba, vastaghangú, szótalán vén legény volt, mikor megtelepedett nálunk. Vajda ellenben formás,

csinoskodó gavallér-féle ember volt az ő babos nyakra-
valóival, őzgombos, hátul pántos, szürke kabátaival,
kamásliival, s mátyástollas puhakalapjaival.

Amint letelepedtek, mind a ketten a Sugó patak
völgyére vetették magukat. Ez a völgy a két község
között feküdt és a régi pajtások a küzdőhelyük részére
ezt szemelték ki. Ami föld eladó volt itt, azt megvet-
ték akármilyen áron, sőt máshollevő birtokaikat is elado-
gatták és a Sugó völgyén fekvő földekre cserélték be.
Itt gazdálkodtak. Hajnaltól mind a ketten itt verejté-
keztek versenyt estig. Mintha csak ellenőrizték, lesték
volna egymást, mert ha összetalálkoztak, legfőlebb
egy-egy fejbicczenéssel köszöntötték egymást, mintha
nem is volnának ismerősök. Vajda néha kivitte a fele-
ségét — egy formás, szőke, eleven, gömbölyű fehér-
népet — a birtokra: aratáskor, szénatakaráskor, de
Ördög ilyenkor nagy lépéssel elhúzódtott a szemhatár-
ról. Láthatólag nem szenvedhette az asszonyfélét.

Sohase is látták, hogy odahaza, ha nagy kutya-
ütéseket rendezett — cigánybandával, napokig tartó
ivásokkal a vidéki birtokos társaival — fehérnépet
eresztett volna be a kapuján. Még cselédfélét se tudtak
nőneműt Katin kívül mást — aki a hatvanon jól túl
volt — az Ördög portáján.

Munkás, szerző, törekvő emberek léven, úgy meg-
gyarapodtak, hogy Vajdának — ki több örökséggel is
kezdte az életét — 300 hold felé becsülték a vagyonát;
viszont Ördög Mózsiét alig kétszázra taksálták, mert ő
legényéletet élt, ami drágább mulatság falun. Mind a
kettejüknek megvoltak az uri passzióik. Vajdának a
lovak voltak a gyengéi — valami hires, rakonczátlan
mént tartott, amelyik csak a gazdáját türte maga körül.
— Ördög viszont kemény vadász volt, aki csak golyós

puskával ment vadra, magához méltatlannak itélvén a sörétes fegyvert.

Ha itt-ott megyegyűlésen, követválasztáskor belélegyedtek a közéletbe, persze egymás ellenében állottak, s liczitáltak egymásra akár áldozatkészségben, akár pártállás tekintetében, úgy azonban, hogy nem is néztek egymásra, mintha nem is tudnának egymásról.

Deres fejjel egyszer Vajda szép, új, lakkos bőrösfedelű kocsiival ment be a székvárosba valami restaurációra a feleségével és egy csinos, csikszerű nyúlánk s elevenségű leánykával, aki akkortájt kapott hosszúköntöst. A restauráció végén a megyebál ajtajában összetalálkoztak mind és Vajda megszólította Ördögöt:

— Te is benn maradtál a bálra? Nem szokásod.

Ördög a Vajda leánykájára szegezte szurós szemét és kurtán így felelt:

— Új kocsid van, látom.

— Táncolni is fogsz a bálban? — kérdezte Vajda csufondárosan.

— Nagy a leányod, felelte.

A Vajda felesége közbeszólott:

— Az én leányom Rózi. Megismerte, Ördög? Reám hasonlít, — azt mondják — leánykoromból. Emlékszik még tán reám . . .

Ördög levonta a szeméit az ifjú leánykáról és az elhizott asszonyságon megjáratta, de egy igét se felelt. Nehéz lépéssel végig recsegett a termen, beült az étterembe, körülrakatta az asztalát buteliával s tompán döngetve a deszkát az öklével, komor tekintetét olykor végigjárta a publikumon, éjfélig ivott s akkor hajadon fejjel kiment az éjbe, felült a bricskájára és hazament, és úgy lefeküdt az ágyába, hogy vagy két hétig fel se kelt belőle.

A Sugó völgyén vették leghamarább észre az Ördög Mózsi hiányát. Vajda átküldte a béresét a határ-mesgyén, hogy megtudja a tul kaszáló paraszttól, mi történt a tekintetes urral, („de nehogy az én számmal tudakozz, hacsak valami nagy nyaklevesre nem eheztél“.)

— A gutta ütötte meg, tekintetes úr! — hozta a hirt a béres. — A nyelvét érte tán, mert alig vakog, azt mondják, s mióta bevette magát a hálószobába, ki se bujt . . .

— A nyelvét? — kérdezte odahaza begyesen a Vajda felesége. — Pedig nem váslott meg a használatban, mert még az én kérdésemre se felelt a bálban, a paraszt!

Természetes, ez a hir nem volt igaz, mert néhány nap mulva ismét egy gyűrött czédulát hoztak Vajdához, mely így szólott:

„Beszélni szeretnék veled, Vajda Dani, azért gyere hozzám, mert perelik a bőrömet“.

Se több, sem kevesebb az egész levél, de ebből is látható, hogy semmi baja se volt az Ördög nyelvének, mert beszélni akart.

Még azon este mindjárt átment Vajda. Nem volt ismerős a szobákkal és a gyér világosságú, pipafüstös oldalházba a vén Kati szakácsné vezette be a tekintetes urat.

— Vége van a gazdámnak, — mondta az avaszagú vén asszony, — mentében . . . eljött az órája . . . jaj nekünk, jaj neki, jaj mindenkinek . . .

Ördög kigombolt, durva hálóingben egy bőrkarosszékből görnyedezett a sötétes szobácska szegeletében.

— Bajod van, hallom.

— Pászt mondtak nekem felülről. Most jöjjön más. Ezért hivtalak.

Köhögött és húzott a melléből.

— No, nem kell megijedni.

— Én? Te! Nem szégyensz ilyes szót a szádra venni. De a birtokom gazdátlanul marad, ha elpatkolok, amiért annyit izzadtam.

— Eladod? Nincs ahhoz való pénzem.

— Nem is eladó. Nem kupecz beszél veled, nem zsidó, aki a lelkét is eladná. Ez a birtokom egy élő lélek, akiben éltem. Pász . . . esik ki alólam. Gondoskodni akarok róla.

Megsimogatta a homlokát és kinosan morgott.

— Nincs pénzem, — ismételte önkéntelenül Vajda.

— Nem is kívánom a pénzedet. Sohase szerettelek. Most se. De összeszorítja a gégémet az a gondolat, hogy utánam beleáll a barázdámba valami oláh vagy szász. Inkább te. Családos vagy. Inkább ti. A birtokunk határos. Atyámfia vagy . . . Ellenségem voltál. Egész életedben. Ne szólj. Megettél volna, ha tehetted volna. De én vagyok az erősebb. Legyőzöm magamat. Családos vagy. Feleséged van, leányod van. Magyar vagy, kell-e a birtokom?

Vajda kábultan ismételte:

— Nem értelek. Nincs pénzem reá való.

— Kell is nekem? Hová vigyem a pénzedet, ha levág a kaszás? Neked adom szinte ingyen. Adj írást, hogy amig élek, fizetsz rongyos ezer pengőt esztendőnként. Bolond beszéd, hogy egy esztendőről beszélek. Végem van. Én megyek. Egy hetem sincs. De nem akarom, hogy gyanuba vegyenek tégedet, ha tiszta ingyen adom neked. Azt fogják mondani, hogy Ördög azért adta ingyen, mert a Vajda feleségének a

szeretője volt leánykorában. Azt fogják mondani, hogy tán azután is a szeretője lehetett és azt fizeti meg a birtokával. Én nem adom ezért ingyen. Én életjáradékra adom. Kell? Ah!

Elhallgatott. Nagy kezét a fejére és az oldalára szorította. Nyögött.

Vajda nyugodtabb lett, mihelyt a kért összeget hallotta.

— Ezt meg kell gondolni, — mondta csendesen.

— Menj. Gondolkozzál. Mindjárt előlegképpen az első esztendei ángáriát követelem. A temetésemre kell a pénz . . . Én nem félek. Hát te félsz, hires?

Vajda tagolva ismételte:

— Ezt meg kell gondolni . . .

Ördög összevonta a homlokát elégedetlenül.

— Menj. Tudakozz. Kétszáz hold a birtokom. Tudod. Egyezert fizetsz érte, ha van szemed. Menj. Gyáva vagy . . . Tudakozz. Én elfáradtam. Menj. Nem szeretlek látni.

Amint elment Vajda, a vén Kati sopánkodva kísérte ki a sötét tornáczon.

— Nagyon odavan a gazdád . . . — próbálta Vajda.

— Sem étel, sem ital nem kell neki. Ah, lelkem, Istenem. Egy gyermek földhözvágatná . . . A városi doktor holnap jön ki hozzá. Csak megérhetné szegény gazdám a holnapi napot . . .

Csakugyan, másnap a városi doktor kocsija a Vajda kuriája előtt nyargalt el. Vajda a kezét tördelve járta a falu utcáját. Egészen megzavarta a nagy ajánlat. Miért gondolt rá Ördög? Igazat beszélt-e? De hiszen a doktort is kivitette. Ravasz kutya volt egész életében. Nem forral-e valami czudarságot furfangos

koponyájában? Meg fogja várni Vajda a doktort. Hadd vallassa ki ő.

A doktor ifjú ember volt. A Vajda felesége és a leánya kedvesen fogadták, s az ifjú ember minél tudósabb színbe szerette volna magát beajánlani.

— A ház barátja betegünk? — kérdezte gyönyörű, könnyed gesztussal, — kétszeres kötelességünk tehát, gyöngédtelen, riasztó véleménnyel ne szomorítsuk meg a hölgyeket. A beteg állapota kétségtelenül nem normális. Szívverése rendetlen, életereje lehanyatlott. A legrosszabbra is gondolhatunk, de nincsen kizárva a legjobb megoldás is, ha komplikációktól nem kellene félnünk. Véleményt mondani egy életről, mely lüktet, és mondhatnám, funkcionál. Az utolsó perczig a tudomány nem adja fel a reményt. Legyenek meggyőződve, nagyságos asszonyom és bájos kisasszony, hogy semmi sem mulik el, ami csak betegünk érdekében tehető lesz...

A kapuban szerette volna Vajda érthetően megkérdezni a csinos papagályt, hogy: meghal-e Ördög Mózsi, avagy nem? De ki áll jót arról, hogy holnap nem fogja-e elmondani Ördögnek, mi iránt vallatták ki. Átallta.

Estefelé ismét egy nagy szekér dübörgött végig a falun, mely az Ördög háza felé tartott. Az ismerős cselédek ültek rajta.

Egy nagy, nehéz koporsót vittek trappban.

Vajda megizzadt láttára. Éjjel nem aludt. Reggel megverte a cselédeit és kit se küldött át a szomszéd faluba, hanem maga ment el.

— Él-e még a barátom? — kérdezte remegve a vén Katitól. Egyszerre a koporsót látta meg a bolt-hajtásos portikusban és megkönnyebbülve sóhajtott föl. A koporsó üres volt.

A félfalu az udvarban tolongott. A rossz hír felzavarta a községet. A kántor nagy lépéssel méregette az utcát, mint a kutya, mely megérezte a nagy vadat a sűrűségben.

Vajda belépett az ebédlőbe. Dohos hidegséget érzett. Megborzadt. Nem is kopogtatott: benyitott egyenesen óvatosan a homályos betegszobába.

— Hát jobban vagy, látom, testvér, — dadogta s Ördög Mózsi felé ment.

A beteg szót se szólt. Csak lágyan intett. Halkan suttozta: „Végem van“.

— Dehogy van véged, — tette hozzá Vajda. — Jobban vagy. Az ügyünkbe jöttem. Meggondoltad-e? Igen sokat kívánsz, testvér. Ezer forint. Nagy úr az. Az ember vegye le a kalapját, ha kimondja. Meggondoltam.

Ördög nyögve rebegte:

— Ne beszéljünk róla. Én nem kívánom. Nem adom oda.

Vajda élénkebben folytatta:

— Hiszen magyar vagy, úr vagy. Egy kimondott szó: az kontraktus . . . Én se komiszkodom. Te se komiszkodj. A feleségemnek elmondtam a véleményedet. Szentírásnak mondja. Szépen beszél rólad. Ha én tönkremegyek is, egy régi kebelbarátom kívánsága törvény nekem. Ha akarod, a közjegyző délután itt lesz. Legalább nyugodtabb leszel. Én hozom ki. Nem mintha féltenelek. Sok jó napot élünk még, testvér. De engedj te is az összegből. Na, mit szólsz?

Ördög lemondóan legyintett és aztán kinyújtott karjával az ajtóra mutatott: Menj, menj, nyöszörögte . . . Siess, siess.

S így történt, hogy a közjegyzővel megkötötték a szerződést egy szál gyertya világa mellett, ami oly megnyugtató hatással volt az Ördög Mózes szomoru állapotára, hogy másnap reggel (szép nyári idő volt) kibotorkált a szegény, a kötornácra s a kávéját ott költötte el csendesen.

Verebek csiripeltek és Ördög morzsákat hajigált a falánk kis arczátlankodóknak s mosolygott, amint dula-kodtak a pimaszok. Persze, beteges mosoly volt az.

Aznap künn is maradt Mózsi a gangon és rá is gyujtván a pipájára, ez a mosoly mind természetesebb kezdett lenni. A koporsót pedig, mikor elvitette a granáriumba, éppen félhangon kaczagott a markába, amit azonban ki se hallott meg természetesen.

Mikor pedig Kati a gazdaságban folyó munkáról tett jelentést, egészen kedélyesen nyugtatta meg a vén hölgyet.

— Nekünk semmi dolgunk nincsen, Kati, csak hogy jól éljünk. A munka a Vajda Dani atyámfiáé. Kend, Kati, eszerint végezze a dolgát. Vajda izzad, mi pihe-nünk. Ne féljen kend a szükségtől. Holtig élünk. Vajda atyafi fizet.

Rövidesen neki is gömbölyödött az Ördög ábrázata. Kutyával, puskával bujta a havas belét s nem egyszer füttyörészve ért haza, amely művészetet ekkortájt tanulta meg.

A nyár perzselő volt. A búzamező magját megszáritotta és az aszály lesütötte a kukoriczát. Vajda, mint a ketreczbe zárt vad, dülva járta a Sugó völgyét. Néha átnézett az atyjafiához, átkozó kedvben. Azonban Ördög bezáratta előtte a portikus cserefa ajtaját s káromkodva kiáltott ki a kocsisra:

— Mit bocsájtsz be az udvaromra minden tekergőt, hogy rontsa a levegőt itt? . . .

Ő belőle is most hajtott ki a dühös gyűlölet az atyjafia iránt. Amióta jól megkárosíthatta, úgy mocskolta, mintha őtet teperte volna le. A Sugó völgye felé se nézett. „Kiharapom a bőrödből, te telhetetlen, — izente neki a jegyzővel, ha egy krajczárral elmaradsz a terminusról. Föld kell neked? Bújj alája három singgel, ha szereted“.

Tavasza végrehajtást vitt Vajda ellen az ángáriáért, abban az órában, amelylyel elmúlt a terminus. Maga is elment a foglalásra.

Ott minden fel volt fordulva. Az esztendő rosszul fizetett. Az igavonó barmok éhesen ödöngtek; a hires ménesnek hire se volt; a lakkos kocsiba pedig a tyukok jártak tojni. A végrehajtó — egy robusztus paraszt — teleszájjal gyötörte az adóst. Ördög a kurián kívül, a bricskája tetejéről nézett be vigyorogva a korlát felett.

Akkor valami nagy dolog történt benn. A végrehajtó elhallgatott, a majorság ijedten rebbent szét és minden épkézláb ember a kötornáczos ház utolsó szobája felé iparkodott.

— Mi történt? — kérdezte egymástól mindenki. — Mi? — kérdezte a Vajda felesége, rohanva át az udvaron. — Mi? — sikoltotta az ifjú leányka, — Mi? — kérdezte maga az egész udvar, amint egy percze siketen elnémult.

A végrehajtó czammogva lépett ki legelőbb a kapun és tátott szájjal, hang nélkül rálehel a bricskán álló Ördögre, ami mégis jól meghallatszott a nagy csendességben:

— Meghalt. Egy szót se szólt. Jól talált . . . egyetlen lövésre.

Ördög megkapta a gyepelöt és rávágott a jóvérű lovakra. Meg se mozdulhattak, mert görcsösen tartotta

a szijjukat s két hátulsó lábukra állottak, a levegőt csapkodva az első lábaikkal. Aztán Ördög villámgyorsan leugrott a szekérből és átvágott az udvaron.

Az asszony akkor lépett ki a hátulsó szobából. Kidagadt, könyben uszó szemmel. Megállott előtte. Azt se tudta, hogy beszél, de így szólt:

— Ezt én nem akartam, Rozi, az Isten úgy segíjen . . . Én utáltam, mert elvett tégedet tőlem. Majd megbolondultam utánad. Azért éltem, hogy megboszuljalak . . . de a gyilkosa lettem. Ezt nem akartam . . . az Isten úgy lásson meg. Vártam . . . Legyőztem . . . De engemet is letepert az Úr, ki mindenünk felett van.

Az asszony rá se nézett s elment. Ördög ama szoba ajtajának a félfájára dőlt, melynek padlóján Vajda átlőtt fejjel hevert.

UDVARI TÖRTÉNETEK.

I.

A KAKI ESETE.

AKIS BANTES-KAKAS igen helyre való ficzkó volt. Három nőcskével tartott s azokat megbecsülte, kényeztette. Erejének érzetében igen gyöngéd volt hozzájuk. Apró perpatvarokat rövidesen igazított el; haragja egy perczig tartott, udvariaskodása kifogyhatatlan. Egy megtalált szemért ujjongva kiáltott fel, hogy azt galántul felajánlhassa hölgyeinek; nem vette fel az ízes falatot, de kurjongatott, míg csak az asszonykák elé nem kerültek.

Ők négyen mindig együtt jártak. Akkorácskák voltak, hogy egy nagy káposzta-levél alatt jól elértek. Ha elől czékáltak a nőcskéék, bizonyos, hogy hátul ballagott a Kaki, ügyelvén jártukat félszemmel.

A Kaki igen elegánsul öltözködött. Fényes, tiszta fekete ruhát viselt és ezenképpen nőcskéi is (mintha csak bodzabogyó-lével kendőzték volna magukat).

Egy csomó rátartiság, gangosság, merészség, sőt gögösség volt a Kakiban, ami magatartásában nyilvánult; lépésében kényeskedés; hangjában parancsoló követelőzködés.

Míneutánna ők esztendőig egyetértésben, csendes boldogságban éltek, egyszer a sors, a nyugalomra irigy sors úgy végezte, hogy az udvarra egy csoport tarka, nagy, kopasznyaku tyukot vezessen.

Az új tyukok nem valami hódító külsőek, de húsosak, természetesek s furcsák voltak. Ők borzasok, tarka-barkák s viseletük kihívó. Ők dekolletáltak (a nyakuk mellig meztelen) házsártosak és falánkok. Ők szenvedélyesen kapargálnak nagy port verve s ha ők aztán tojtak (mert már ily koru is volt köztük) oly csatadiadalt karicsáltak, hogy tele volt vele az udvar.

A tetszelgő és hiu Kaki a jövevényeket ügyelte.

A bantes tyukocskák megáltak egy-egy borostyán bokor tövén s ott összebujva nézegették, mint kaparnak zajjal a kaczer teremtések s mint kaczerkodnak Kakival; megfigyelték az egész játékot, kissé rebegve, megbeszéltek csendesen a dolgot, s csak ekkor szóltak a Kakihoz: „furcsák, furcsák e dámák, de nézd mily veres a bőrük, mily bibircsósok, lásd mily rendetlen a ruhájuk. Szép nép ez?

A Kakit bántotta e kicsinyeskedés, lenézte őket, tudta, hogy a zöld szemű szörny ágaskodott az asszonykákban. Ekkor izgatottan kihúzta magát, fejét felemelte, harsányan kiáltott s szárnyaival megseperve a földet, negédesen, hetykén a jövevények felé közeledett, csak azért is, hogy bosszantsa feleségeit. A kis fekete asszonykák ezt látva, búsan lehajtották fejüket s belefurták magukat a borostyán sűrű ágai közé.

A kaczer teremtések kiszámított hűvösséggel fogad-

ták őt. Úgy tettek, mintha nem is ügyelték volna; bárha félszemmél mind őt lesték. A mellőztetés felsarkalta a Kaki hiúságát és ezzel meg volt a baj. A Kaki közéjük állt és lábacskaival, melyekkel animóval kapart szét egy halom falevelet a jövevények részére, a bűn ösvényére lépett.

És haj! a rózsaszín hajnal némaságát másnap ő érettük verte fel; őket vezette le reggel a szurok-szagu fenyők lombjai közül a szemétdomb legdúsabb ormaira; és délben a karfiol árnyéka alá vitte őket.

Az addig hü, derék, lovagias Kaki odalett. Mintha szemeit az Oberon király virágával csapkodta volna meg a pajzán Puck, ő elfeledte csinos, szerény feleségeit s ő ott ballag a dekolettált hölgyek nyomában és szolgálja őket.

A kis elfelejtett asszonykák, szégyenkezve bujkáltak tormák nagy levelei között; pipegetek egymás között, szomoruan lehajtották fejüket és búsultak. Az est nyugalma nem hozott enyhet keservükre és nem írt a vidám hajnal.

Ám egy reggel egyszer a korlát tetején harsány, erős rikkantással jelent meg a szomszédból egy nagy veres kakas s így szólt:

— Ti-ti ki népei vagytok?

A Kaki-ban felágaskodott a büszkeség s így felelt hetykén:

— Lengyel László jó királyé.

— Az is nekem ellenségem, trombitálta a veres kakas s azzal átrobbant a korlátról, rárohant a Kakira — s a következő perczen, ami történt, azt bús látni s bús feljegyezni.

Mert a veres rádübörgött a Kakira s egy ugrásban eltakarta őt csontos szárnyaival. Mint csapkodta őt,

mint kopogtatta kemény csőrével úgy, de úgy, mintha a Nemezis küldte volna.

A tarka nagy tyukok elfordultak tőle. Némelyek távolabb vonultak s egykedvűen kapartak, mások egykedvűen sétáltak, mintha mi sem történt volna.

A kis fekete asszonykák azonban remegve nézték a szörnyű harczot s összebujtak szorosán, mintha egymást erősítenék.

Ekkor új alak lép fel. Egy surczos darabant ez, — ki az ádáz csatatéren azért jelenik meg, hogy felszedje az összetört áldozatot.

Taraja bizony a Kakinak rongyokban fityeg, fél-szeme oda és mint Rachel kisededének vére a balladában, csorog, melyet, ha kiapad, „könnynek oczeánja ki nem pótolja“.

— Ez ugyan fel nem költi többé a napot reggelenként, — mormogta, surczába betakarta a Kakit és sajnálkozva vitte.

A tarkák ügyet se vetettek rá; a fekete asszonykák azonban alázatosan sündörgődtek a surczos samaritánus nyomában. Mentek s bepillantottak a nyitva maradt istálló ajtaján, hol láthatták Kakit, amint kevés szalmán fekszik megtépve, összetörve.

Nézték s ott szerényen, alázatosan, félénken összebujtak. Egy kukoricza szemre sem áhitva, harmatcsepp gyémántja után nem vágyva, ott kuporogtak az ajtó előtt, szegény uruk kórágán virrasztva.

Ugy bizony! a megvetett asszonykák kutyahüen álltak, vártak türelemmel; szivecskéikben hittél, makacs reménységgel a jobb jövőbe.

S ott pipegték csendesen s másnap s az azután való napokon is az ajtó előtt és vártak. Ha durva uruk elhessegtette őket, szétrebbentek, de összegyültek újból.

Igy történt, hogy egyszer, napok peregvén le az örökkévalóságba, egyszer az istálló ajtaja küszöbén egy alak jelenik meg. Kaki ez, borzas köntösben, megsoványodva, úgy, hogy vállperecei kilátszanak, a hajdan aczélfényes toll közül; félszemére vakon, sarkantuinak hijával.

Hangja fátyolozott, sőt rekedtes, inkább nyögés amint hozzájuk szól — de Kaki szól hozzájuk mégis...

Körülvették szépen, aztán ballagtak tovább ovatosan, gyöngéden vigasztalva őt. Úgy szerették az urukat, hogy boszuállás vágya nem fért a szivükbe.

A tarkák lopva arra néztek kárörömmel, részvétlenül.

A beszéd vége ez: ott láthatod Kakit egy meleg tavaszi napon, egy kis fekete családdal. A családfő köszönti a reggelt; kis feleségei sűrögnek, sőt ni: apró kis csirkék száguldnak nyomukban.

A beszéd morálja ez: az asszony szeretete, türelme, jósága mélyebb az Oczeánnál, mégha csak banten tyuk is az az asszony.

II.

TRAGÖDIA.

Az itt következő történet nem csupán két libáról szól, hanem egy aggleányról is, kinek felléptetéséből az avatatlan olvasó azt következtethetné, hogy itt valami kegyetlen eset lesz elbeszélve. Azonban ez tévedés; itt egy kegyes, irgalmas történet adatik elé.

Az aggleány ártatlan szivű hölgy; a libák majd-

nem pipék, gondtalanok, fiatalok. Csak a tavasz fakadáskor születtek. Tekenyőbe vetett gyenge fűvön, kukoricza; darán felnevelt libák szép fehér népek-borzasok mind a ketten, becézett kedvencei az udvarnak. Ők többedmagukkal pattantak ki a tojásból (valamint-hogy a régi görög istennő összes fegyvereivel készen a jupiter fejéből pattant ki), de egy viharos éjen görény garázdálkodott az ólban. Az volt elvégezve róluk, hogy ők ketten menekedjenek meg a szörnyű mészárlásból s magukra maradtak.

Nagyon kedvelték egymást. Az egyik gúnár volt, a másik tojó volt. (E sok „volt“-ból az olvasó nem érez-e elő valamely gyászos esetet?)

Egymás nélkül senki se látta őket. Amerre járt a gúnár, tudhattad, hogy mellette vagy a tojó. Ha a nő elmaradt csak egy perczig, hogy nyakát megvakargatja sárga lábával — az úr két lépés után bizonyosan megáll, hogy — így ügyelve — vissza nézzen társa után.

Itt nem jegyezhetek fel felőlök valamely különös erényeket. A gúnárt nem dícsérhetem galantságáért, lovagiasságáért, mint a hogy a kakas felajánl bár egyetlen talált kukoricza-szemet feleségének.

A gúnár megette ha talált, „Ki-ki magának“ így tartja ezt a „lex libarium“. Ő nem hőködik, mint a pulykakakas. Ő nem verekedő; ő fut, ha veszedelmet sejt. Ő higgadt, inkább melancholikus; mondhatnám inkább filozófus volt, sehogy szeleburdi vagy sangvinikus volna. Ők úgy tartják, hogy jó dolog minél többet és minél jobbat enni, minél többet lubiczkolni a tóban. S ha jól laktak, derülten sétáltak s ilyenkor halkan szinte pussogva, de teméntelent tereferéltek. Ha virtuskodnék valamelyike, ezt a luxust csak hitvány csirkékkel szemben engedték meg maguknak, sziszegve

s feléjük kapva. De a pézsma-récze elől például ész nélkül szaladtak meg. Ez a néma robustus állat vadul csap csőrével; ami nem tréfa.

Igy nőttek (mint már mondva volt) sok önzéssel, minden akadályokat kikerülve, de szépen megnőttek, erősen összeszokva; mindig egymással foglalkozva, megelégedetten, derülten, szép, habos, göndör selymes tollal léptek az életbe.

Az élet beh megviselte őket!

Volt ugyanis egy patak a kert fenekén, egy buján benőtt magas martú patak, melyen túl a szomszéd udvara látszik, melyen eleven élet volt, egész sokadalma nyüzsögvén ott a majorságnak.

Mi ütött egy szép napon a habos gúnárba? De áttekintve, ott egy nyáj libát meglátva, gondolt magában valamit. Erről senkinek se beszélt. Tán meglátva ott egy tojót s mint a halhatatlan britt írja (a szerelemre gyuladt ifjúról) hogy szemén tán egyszerre a szívébe nyilalt egy új édes érzemény; tán csak léha mulatozási vágy kelt keblébe, de elég az hozzá, a gúnár egy óvatlan pillanatban a szomszédba szökött, gyáván cserbenhagyva édes párját.

Nincs toll, mely méltóan ecsetelné azt a háborúságot, mely erre támadt az udvaron.

Egyszer csak hallható egy jajveszékelés, mely benyilalja az udvar minden részét. Mindenfelül összeszaladt a gyülekezet a szörnyü zajra. A szökevény cserbenhagyott párja riadt fel. Mindenki kérdi: „mi? mi?“ Az „uram“ sikoltá a tojó „az uram, az uram“. Úgy, hogy a komondor is megmozdult s belebőffent; de a tojó csak torkaszakattából élesen harsogott az udvarba: „uram, uram!“ s szakgatott lépéssel, mint egy tragika

az 5-ik felvonásban le s fel jár, kiabál szakadatlanul inkább pretendáló sikoltó hangon, mintsem sírva.

Kiterítve köpenyegét az alkony, majd leveté reggel gyászos mezét, a tojó rikoltá rettentően: „uram, uram..“

És amint Phaeton befogván tűzméneit s száguldva kezdé az égboltot járni, a tojó kisietett az olból és megmutatta az udvar minden részeit, megkutatta a színeket, a bokrok alját és rikoltá: „Uram, uram.“

A történet elején érintett aggleány ekkor kijött a nagy lármára az udvarra és így szólt:

— Mi lelte e párát? Észrevéven pedig a veszteséget, a szökevényt „bestiának“ nevezte és pogány szavakkal elegyedett belé a zajba, tudakozódva a szökevény felől. Senki se felelvén pedig, előbb a menydörgös menköre bizta az egész dolgot, de azután felkerekedett benne az irgalom, s gyöngéd szóval (miközben a tojó szüntelenül sikolt) így mondá:

— Oh te szegény! mi lesz belőled szegény tojó! Ez szörnyü hallgatni, amit végbevisz. A szívem megesis rajtad, szegény. Hiszen te, látom, nem is eszel, hanem lesoványkodsز csontig, úgy elereszted magadat.

Ekkor futtatta a cselédleányokat mindenfelé. Megjáratta a szomszédokat, s amint eredménytelenül csüggedten tértek meg, az aggleány (ki szakácsné is volt) így rebegett:

— Sári, egy kést, a vékonyt, az élest. E szegényt sajnálom igen, igen. Csak nem kinozhatom? Tőle sokat vártam, fajtájára rég vágytam. Oda van reményem. Szívem sir érte, hogy így epezti magát. Hoczczi a kést fiam Sári! szaporán és egy konyhatányért.

S forduljanak el e képtől itt. Hősnőnkre csak akkor tekintünk ismét reá, amint egy tál közepén fekszik, szép pirosra, ropogósra sülvé. Melle hosszú

keskeny szeletekben pihen, a drága halom tetején s mindenki kik hozzáfértek, így szóltak:

— E lény nem hiában élt. Ő szép is volt, jó is volt. S hogy másnap a hajnal ismét az ég peremét befestette gyenge rózsaszínre, zavartan tekintett körül az agyleány, így töprengve:

— Ni-ni alszom-e még? Még a szegény tojó hangját hallom-e? s ujja bütykével megkotorta füleit mind a két felén, hogy a hangokat jobban hallja.

A sikoltást csak hallá az udvarról szüntelenül s folyton még élesebben, élesebben . . .

Az aggleány magára ruhákat hányt hirtelen (nehogy megbotránkoztatna valakit, s szaporán sietett ki, hogy látná a látni valót.

És mit talál? Hát a gúnár, a tekergő gúnár került meg s lépkedett ott, mint egy tragikus az V.-ik felvonásban: keresvén kiabálva édes párját a színek alatt és a bokrok alján.

Ah! ki képes leírni mindazt, amit a gúnár édes kenyerestársa után elsikoltotta élesen követelve, vissza-követelve őt, a drágát, a hangtalan némaságtól.

S így történnén reggeltől estig: az emberi irgalmat viszont felkelté.

Az aggleány búsan lántolt elé s újjait lágyan huzva végig a vékony késpengén, így sóhajtá:

— Mit tegyek már az istenadtaival? A köveket is megindítaná a szegény kétségbeesése, a mint esdekel párja után. Vagy nézzem-e kinait? Nem. Sári! Elő! s ezzel a tragoédia így véget ért.

S hogy teljes legyen a keserv, a mint hőszünkkel ismét a tálban találkozunk, valaki így szólt kedvetlenül:

— Mindennap sülvé liba? Ez unalmas.

Igy szólott felette a gyászbeszéd.

A morál?

A morál: A szegény ember dolga csupa komédia. A hatalmasoknak még irgalmassága is kész veszedelem a gyengékre nézve.

III.

A GÓLYÁK.

A gólya (melyről itt beszédet mondok) nem igazi madár, hanem csak rajzolt kép, s az se valami különös.

A teremtője egy Faul nevű órás, egy vén csuf agglegény s egyáltalán nem festő. Ő valaha nyalka őrmester volt, aztán, hogy levetette a mundurt, itt e szomszédba nyitott egy kis órás-boltot, s ott gyógyítgatva a beteg zsebórákat, a rekedt kakukos konyhaórákat — szépen megvénült. Valamikor vig, lármás, házsárt, korhely ember volt, nagy máslikát viselt, s koczkás, feszes pantallókat, vezetve diadalmas csatákat a józan állapot ellen az úton tekergő iparosai élén, — de egyszer elkezdett hizni, teste megtespedt, a máslik lemaradtak nyakáról, a nadrágjai megkurtultak s mégis trottyosok lettek, — Faul morózus fáradt polgár lett, s így élt a szomszédban.

Egyszer egy nap az udvarán egy lepcsés, időses, erős falusi fehérnép jelent meg, kézen vezetve egy nagyocska barna, szűk, szőröshomloku leánykát s így szólt:

— Itt van a leányka: Flórika, tensúr! Nekem már elég volt belőle. Itt hagyom magánál.

De Faul nem csodálkozott a beszéden, nem is pattant fel rajta, botot, mit nem emlegetett, csak csendesen bólingatott s nem szabadkozott.

— Ezt itt ördögbordában szőtték. Jó erős, látja! Kutya nyakas. Jól ügyeljen reá. Birjon már vele tensúr. Erősen ügyeljen reá. Az élet nehéz, a kenyér drága, próbáljon vele a tensúr is isten nevében . . .

S ennyi volt az egész. A leány ott maradt.

A tensúr a legjobb szobájába tette, s uras köntöst hozatott neki.

— Flórikának hívnak?

— Hát ahogy akarja. Ennyit se tanult meg? S birtokába vette a házat. Másnap már is rendelkezett benne. „Tudsz-e imádkozni? kérdezte az érzékeny Faul — lát az Isten“. „Szép tőle ha látott, s hagyta, hogy kinozzanak engem. Tartsa meg magának.“ Ilyen vad volt a leányka. Ha megharagudott valamiért, rögtön kész volt, hogy megszökjék. A vén Faul szelidítgette, kényeztette, kérlelgette. Aztán félt is az anyjától, nem volt hová menjen, hát maradt s valamennyire hozzá szokott a vén emberhez.

Egészen belebolondult a kölyökbe. A boltot ott hagyta a fiura (egy nyurga, szőke, leányos arczu szelid szász kamaszra) s leste Flórikát naphosszant. Segített neki a szobák takarításában s buzgón szuszogott mellette az igyekezetben. Hát senkije se volt a világon. Régi pajtásai már mind a temetőkert kőrifái alatt alszanak; vig, zajos életének örömei, korcsmai vigaságai, lármás legyeskedések a fehérnépek körül, mind oda vannak. Egyedül maradt a világon. Valósággal éhes volt valamelyes szeretetre, valakire, akihez tartozék. A kedveért keféltetni kezdte ismét a kabátját, hogy jobban fessen a leányka mellett; forhanglit szerzett a szobákba, puczolta a butorokat, seperte az udvart, hogy csinos legyen minden a leányka körül. Flórika ezt látta és eltűrte, sőt beleelegyedett a „bácsi“ mulatságaiba.

Így szoktak össze a leánykával.

Ez olyan jól esett Faulnak, hogy ne hevert fél napokon át, sőt nem is pipált, nehogy bűdösnek találja őt, sőt meséket, szertelen históriákat mondott a leánykának, hogy mulasson.

— De nem vagyok én már olyan gyermek, hogy nekem meséket mondj bácsi; ha éppen akarsz, rajzolj nekem egy gólyát, aki hozza a gyermekeket, s lássam mit tudsz róla.

— Egy gólyát? Hogy jutott ez eszedbe? Kérdezte csodálkozva, de megtanult gólyát rajzolni, hogy játszék vele. Szenet vett, kivitte a leánykát s előtte pingálta a szinnek, az istálló oldalait tele a gólyákkal. A leányka ezeket szerette s kaczagott rajtok.

— Aztán ez hogy megy, — kérdezte kíváncsian, kissé csodálkozva a leányka. A gyermeket hogy hozza?

— Ez gólya; ez a nagy lába, ezzel lép a tóba; ezzel a hosszú csőrével megfogja a hóna alatt krikk... és biczeg. A csecsemő sir vau . . . au . . . S a gólya így lép: e-egy, ke-et-tő.

A leány tapsolt, amint hallgatta s kaczagott. Így mulattak, s a gólyák mind szaporodtak a szin oldalokon. Mily otromba barmok voltak. Valami vén karinthiai nótát is dudolt e mulatsághoz. Valaha hajh! az anyja dudolgatta neki odahaza a hegyek között:

„Drai schneeweise Täubal
Fluige üba main Do.“

Ő „azóta“ elfeledte e nótákat, de most ismét az emlékezetébe nyilaltak. És felébredtek a fejében ismét az odahaza való játékok: a tuskó vontatás Karinthiában, a kuglizások, a czimbalmos öreg német paraszt: „ping pang“ . . . s a fuvola nyögdelj mellette. Ismét így lett gyermek a vén órás.

Az esztendők pedig futottak így Flórika felett.

Így odaszokott az udvarhoz: megtanulta, hogy mirevaló a szalag a széles vállon, a csipke keztyű az erős kezen, a slájer, a bársonyos bőr a fényeskedő szemek felett. Mily csinos, kívánatos leány lett! félig bimbó, melynek szirmai pattannak a nap fénye elé.

De oly kedves lett, hogy a bácsi dolgai iránt mind jobban érdeklődött. Ő az órás mesterségbe bele-szeretett, a boltba járt, ott ült s babrált a fogókkal, a kerekkel naphosszant. Ki-ki dugta szép fejét a bolt ajtón, mosolygott az elmenőkre, aztán viszont a szelid szász legényhez fordult s kérdezősködött: „mire jó e kis kerék Franczi, mit akaszt e nagy kerék? melyik viszi a manust?“ Elvette a bácsi üvegét s szeméhez tartotta, a bácsi szeretettel hajolt feléje. Ha Franczi alázatosan felelt a kérdésre, akkor durván szólt hozzá.

— Ne tanítson engem, szívem, hiszen maga sem tud semmit kedves, hiszen maga kölyök... Ez tud az órához, ez a bácsi, ez aztán az órás! S míg a Faul kopasz fejét hizelkedve simogatta, mosolyogva nézett a gyenge legényre.

Az öreg Faul így szól este benn a szobában: „Szebben beszélj leányom Franczival. Ő segéd, jó mester. Itt hagy, ha nem becsülöd. Nem állhatod őt? Jó fiú pedig. Bánt téged?

— Engem bántson? Az kellene csak! De én nem szeretek senkit, csak téged.

Egy este meglepéssel látta az öreg órás (ki minden háboruságtól félt), hogy csendesen beszélgetett Franczival a leányka, s így gondolkozott... „megszokott engem a leányka egy szóra, lásd mily engedékeny lett Franczival. Így is kell. Itthon én vagyok tán az úr, vagy mi! ha én rendelek neki valamit! Há“.

Rá is szokhatott Faulra persze, mert az anyját ugyan csoda volt, ha láthattad. Esztendőnként egyszer ha odavetődött. Akkor is kellettlenkedett: „Ügyeljen a leányra tensúr, mondta . . . Én jól ismerem a czédát. Mikor legalázatosabb, akkor féljen tőle. Ismerem a fajtáját. Alattamos s rossz a vére. Hej ha engem is intett volna valaki, mikor leányka voltam! Szökős fajta voltam, zsandárral vittek engem is vissza. Ezt is így hozatja vissza a tensúr, ha nem ügyel reá. Az én vérem is olyan volt. Ha ügyeltek volna reám, most bezzeg nekem is volna házhejem, dolgos uram, sok gyermekem. Így élek most látja tensúr, mint az ujjam, bezzeg egyedül. Mikor nagy lettem, már nem kellett senkinek. Ügyeljen reá.

Szegény Flórika! Lám senki se szereti! a leánya félt tőle, roszakat beszélt róla . . . kicsi korában sokszor verhette . . .

Így volt.

Egy reggel azonban üresen találta a Flórika szobáját Faul. „Az udvaron járhat, gondolta megelégedéssel, jó gazdasszony a leányom . . . De a bolt ajtaját se nyitották ki. A pontos Franczi is elaludta a reggelt, nézd csak.“

De csak nem jöttek elé. Várt és morgott. Még se jöttek. Aztán nyughatatlan lett. Aztán háborgott és kiabált. Aztán futott, mind a bolond. De sehol se voltak. „Ügyeljen reá“ csengett vissza a fejébe az intés s megjárta a réteket, az erdőket: udvarról utcára járt s nem merte megkérdezni: „nem látták-e a leányomat? Nagy cseppeket izzadt s álom nélküli éjjelt töltött el. Reggel mégis a policziára ment. „A legényem szökött meg kapitány úr“, nyögte: „Lopott valamit?“ kérdezte a kapitány. „Ne-e-em“, dadogta zavartan. Hát bezárassam

a leányomat? fordult meg e kérdés a fejében. — „Örvendhet rajta Faul: ha nem lopta meg. És semmit se vitt?“

Hogy bánthassa a leányát? Hogy mondhatná meg, hogy a leánynyal szökött meg, s loptak? A küzdelemben úgy meggyúlt az arcza, hogy a kapitány részvétellel kérdezte meg: „Beteg tán Faul?“

— Mi, mi bajom lehetne? Akadozta és nehezeket nyelt. Ez az egész dolog bolond eset. Összszavarodott egészen. Nem is mert többet kérdezősködni.

Haza ment, bezárta a boltot s az udvaron ödöngött egyedül; várt valami fordulást.

Eltelt egy hét is. Ekkor vásáros asszonyok hoztak hirt felőlük. „A szomszéd városban látták a kisasszonyt“ mondták.

Faul meg se köszönte, hogy annál hamarabb indulhasson utánuk.

Felkereste s ott mindjárt az utcán találta meg Flóikát. Egészen bátran ment a leány vele szemben. Nagyon szép volt s derülten sietett Faul felé.

— Szép hogy felkeresett — mondta fesztelenül — mi már itt vagyunk.

— De te gyerek, mit csinálsz itt?

— Mit csinállok? Itt nincs órás. Azt csinálunk. Mi? Csak nem akarta, hogy vén leány legyek?

Aztán bizalmaskodva fordult hozzá (s akkor igen csúf lett) és félrefordulva, hamiskásan rá nézett s halkabban mondta:

— A maga gólyája bácsi! az mese. Az nem úgy van, amint maga mondta. Maga azt nem tudja. Maga menjen haza s aztán maga nem is parancsol nekünk. A gólya? — kaczagott fel csufondárosan. Oly utálatos lett az arcza, hogy az öreg ijedten nézett reá.

— Abból pedig nem csinál maga semmit, remény-
lem, hogy egyetmást elhoztunk ide. Hát miből élünk?
Ugyé na? Menjen haza nem felejttem el magát.

S másnap odahaza a vén órás búsán bandukolt
ki az udvara végébe (látom a korláton túl a szomszéd-
ban) egy vizes ronggyal a kezében. A délczeg gólyá-
kat törölgette le a szín oldaláról vele. Minden részét
gondosan letörölgeti, a hegyes orrokat, a hosszú lábakat.

— Már mire való neki a gólya! ismétli s búsán
legyint a kezével.

Aztán a vén órás leült a szín küszöbére, nagy
fejét tenyerébe fekteti és keservesen sirt. Csuklása ide
is hallszik, s kövér petyhütt teste meg-megrándul. A
sötétig ott gubbaszkodott, lógatja fejét s törölgeti
szemeit.

A szívem esik meg rajta.

AZ IDEGEN GYERMEK.

JÓZSEF-NAPJÁRA megébred az álmából a Cserényi-udvar. Szíjjan lógó batárok döcögnek fel a meredek dombon; rézveretes, szőrös lókészséggel felruházott tüzes lovak, bőr-echós zörgő szekerek fordulnak be a füves udvarra. A vén Józsi bácsi a tornáczon egy hársszékben ül — kampós bottal a kezében — s számon véve az érkezőket, így szól:

— Örvendek . . . Vártalak a nevemnapjára . . . Jól vagytok-e mind?

Ő máskor nem igen találkozik az ismerőseivel, de a nevenapjára várja a tisztelgőket s fogat fen arra, ki talán elfelejti ezt a napot. Egy sor szobáját csak e napra nyitattja ki, ha ugyan egynéhány madár-család nem jár belé a törött ablaküvegeken, s ott hosszú asztalokat terítenek néhány napra: a közeli, a távoli atyafiak, a keresztgyermek s tán néhány pap részére, akikkel kivált szeretett évődni az istentelen bácsi.

Máskor egy szegeletbástya-szobában lakik, pipálva az ablak közben, — mely oly mély, mint egy kis folyosó — ott várja reggeltől kezdve — az alkonyatot, mikor lefekszik az ember. Mi dolga sincsen; se várni-valója se felejténivalója. Oda is viszik a kis cselédek (mindig ily csinos kis paraszt leánykákat tart maga körül) a kerek, terített asztalkát; ott majszolja végig az ebédet, egy-egy szót ha vesztegetve a leánykákra. „És aludtál nyugton, te halvérű, az egész éjjel az ágyadban“ — kérdezi gonoszul és megcsipi a friss, kemény testet — „nem szégyenled magadat?“ De aztán akár félnapig egy szót se szólt, mert kevésbeszédű ember volt.

Ha pedig mégis rájött, hogy emberformát lásson, beparancsolta a tanítót a faluból — alázatos szőke ember volt — dominózni, vagy dohányt vágatni vele, avagy felrakatni a hitvány párát egy-egy pihent csikóra, hogy járassa meg az udvaron, — aminek rendszerint keserves következményei voltak — de ezt a luxust is ritkán engedte meg magának. Szombatonként pedig az ispánnal rendezte el a gazdasági dolgot egy hétre, ami abból állott, hogy a ragyás, hegyes-orru, ravasz parasztot lehordta elvből, kegyetlenül, s a kampós bottal megfenyegette. Többet aztán nem bajlódott a künnvaló munkával egy hétig ismét. „Mit szerztél magadnak a nyáron, te rabló?“ szólt néha így kedélyeskedve, — mit harácsolnál ismét? És haragudt rá s élhettelennek szidta, ha mi újat se szerzett.

Néha meg összeveszett a faluval időtöltésből, ha valami újmódi adót jelentett be a bíró. Arra feltiltotta a mezei utat, vagy a malmot, — hogy járjanak a hatodik határba a gabonájukkal — s leszídvá így a bíró személyében az egész modern világot, mindjárt

meg is békült, mert lenézte a nyughatatlan nyüzsgő új emberbandát. („Óh most annyi mindenféle ember van a világon, a régi büszke, úri tiszta faj helyett“), s pipálva, hallgatva ült tovább a bástyaszoba ablak-közében, resteskedve, szunyókálva magában nap-nap után, télen-nyáron, egyformán.

S amint beszélek róla, megelevenedik az emlékezetemben. Látom dohányszínű, zsinoros hosszú kabátját; csizmaszárba húzott, viseltes, fényes, koczkás nadrágját, sovány lábszárain lotyogva; kozáksipkáját, hosszú, gyér, fehérszakállas, keskeny fején; kék, pislogó szemeit . . . s még ama kesernyés szaggal elegyes savanykás szagot is érzem, mely körülengte őt az ablak-közben . . . „Az öcsém képe“, mondja, amint egy ezüsthényű, elmosódott daguerotypiára mutat, mely előtte a falon lóg.

Az öcscse . . . Akit elvesztett egy falusi oláh templom oltára mellett, és a Bese-erdőben találták meg megfagyva, holtan . . .

Az volt az egyetlen pajtása, amint öregedni kezdtek („nincs hozzánk való a környékben“, mondta gögösen), de az öcscse megbotlott, elvett egy bársonyos szemű, testes, paraszt oláh fehérnépet s arra bezárta az ősi ház ajtaját előtte. Valahol lakott az öcsém . . . „Az úr elvette“, mondta. Hirt se volt szabad mondani felőle . . . de a nagyságos Halál visszaadta őtet. „Megkerült a Bese-erdőben“, — mondta, amint hazahozták egyszer a sok százados tölgygyel beárnyékolt kriptába. Az erdőben fagyott meg . . . Úgy beszéltek. A heti vásárból tért hazafelé . . . boros volt . . . megfagyott . . . s arra előkerítette a régi daguerotypiát, felakasztotta a szeme elé és pillátlan veres szemhéjai könyben áztak. Oh, mindjárt senki sincs a Cserényiek közül . . . az

ösfoglaló Cserényiek közül, senki . . . A világ aztán éljen tovább, ahogy tud . . .

Csak így, József-napján hagyta ott a bácsi az ablakfülkét és vitette a hársszéket a kőtornácra, hogy nyájasnak lássák az érkezők. „Szépen összeválogattad a lovakat — mondta az egyiknek, — te nevelted őket, reménylem?“ . . . „Hallom a fiadnak a jó hírét az Univerzitáson, — kedveskedett a másiknak; maholnap kitur a főispánságból“ . . . „Csak nem nekem hoztad az aggancsot, — mosolygott a harmadikra . . . kedves vagy . . . te lőtted természetesen?“ . . . És amint egymásután fordultak be a vén batárok az ébredő gyepen a tornác elé, a vén bácsi ki sem fogyott a mosolyból, kézzszorításból. Fel sem kelt ülőhelyéből, de észrevett minden megdicsérni valót. Némelyik a házanépével érkezett; a leánykák egy szál virágot, egy kis kézimunkát hoztak neki. „Édesek vagytok“, — mondta, de elérékenyedés nélkül, mint természetes adót kegyesen fogadva. Az asszonyoknak bókokat mondott, a leánykákat homlokon csókolta, a fiataloknak odanyújtotta a kezét. A tornác hamar megtelt a bácsi körül, s a kikopott lejtős, pádimentumos meszelt szobákban verte fel a csendet a nyüzsgő, jókedvű nép.

A falú is begyült ilyenkor az udvarra, a kerítés mellett összeverődve, zsinatolva. Az istállóban dubognak a lovak s a kocsisok mindent kicsinyelve, dicsekedve a maguk jómódukkal, vásári lármát csapnak az udvar fenekén.

A tanító a falusiak közé elegyedett — egy cifra paraszt asszony mellett állott. — A bácsi feléje meresztette a kampós botját és odaintette: „Micsoda, domine, — ötet magázta egyedül — elvonja a tudományt — kérdezi malicziával — a tudásra szomjas úri nép elől?“

Alljon mellém . . .“ És a papra előre köszönve a sapkájával: „Csak az áldása hiányzik — mondja sunyonyogó alázattal — egyéb minden jó van itt, szent atya . . . .“

Igen derült az öreg bácsi. Jól emlékezem erre a József-napra, e szép, napsugaras tavaszi langyos időre; az ünneplő népre; a méltóságos s egyszerre nyájas öreg urra s hosszú, lengő fehérszakállas, szép szelid arczára és tünődöm: kire hasonlított is ugyan? Úgy tetszik nekem, az imádságos könyvből ismerem, amint a gomolygó felhők közül néz alá . . .

Egy percze odaintette a tanítót és halkán hozzá szólt:

— Ki az amott a korlát mellett, a nép között, domine, az az asszony? a lilaszinbársony réklíjével, sárgaselyem köntösével? Ismerősnek tetszik nekem?

A tanító zavartan habogott valamit, de vendégember került oda, s mintha nem is várta volna a választ többet a bácsi. Ámbár úgy tetszett nekem, mintha a szemét azon fehérnépen tartotta volna a bácsi. Egy szép kis fiucska is állott a lilabársonyos asszony mellett úrfiruhában, de hosszú hajjal, mely kilengett kalapjának széles karimája alól.

Az úri vendégek már kezdtek beszivárogni a szobákba, mert a napsugaras völgyön a tavaszi csaló szellő kezdett futkosni a lombtalan faágak között. A bácsi azonban nem mozdult a helyéből, szórakozottabban felelgetett a kérdezősködésekre; de mintha oda kötötte volna valami a helyére, s beküldött a pipája után.

— No gyerekek, hát nincsen-e labdátok? — kérdezte egy selyem fiutól maga mellett. — Nem Fejérvári-csemete vagy? Az orrodról ismerek reád. Hiszen

csak nem félsz egy kis büdütől, bárha arany óraláncz fityeg a kabátod zsebéből? Zoltánnak hívnak? Nem? Az első szülöttet így hívják örökké a te familiádban.

— De Zoltánnak, bácsi. Hogy én félek valamitől? — vetette oda hetykén. — Fiuk! — kiáltotta harsányan — kinek van labdája? Ki a magyar, gyepre! Lássuk.

A bácsi szemmelátható kedvteléssel nézett a gyerekre: „Vagytok-e elegen?” — kérdezte s arra valahonnan mindjárt előkerült egy széllabda s kisorakozott a vendégszobából vagy öt-hat legényke a téres udvarra. Az idegen gyermek, a lilaszinbársonyos asszony mellett állva a parasztok között, kissé kilépett a tömegeből s kimeresztett szemmel nézett a készülködőkre.

— Elegen vagytok-e már? — ismételte a kérdést a bácsi. — Senki se hiányzik-e?

Mintha valami olyan kedves gondolat motoszkált volna a fejében, hogy amaz idegen paraszt gyereket is be kellene fogadni a jétékba, mert mind arra nézett. De ilyet mégis nem mondott.

Hirtelen egy pár útban álló kocsit félrevonszoltak; a parasztok meghúzódtak a korlát mellé egy csomóban; a tornácra is kicsődült az úri nép, nagyhirtelen felvetettek egy ütő-botot, marok után markot rakva, nagy zajjal kezdtek osztakozni, hogy ki lesz benn, ki kinn.

A kis Zoltán kurjantva hajigálta fel a labdát próbából s nekigyúlva fogdosta ki. Hurrah! A labda szállt fel ismét s egyszer nagy magasból a parasztok közé hullott, a kis szőke fiúcskának a kalapját verve le. A gyermek idegenül, haragosan az anyja mellé húzódott s megbántva dunnyogott. Zoltán csengő kaczagással rohant a labda után s egy perczre megütődött mindjárt, a kellemetlenséget látva, melyet okozott.

Jónevelésű gyerek, szépen, nyájasan hozzáfordult: „Megütöttelek — mondta — ne haragudj, én nem akartam igazán. Nem jössz játszani? Akarsz?” — Az idegen fiú azonban duzzogva félreállott s hátat fordított neki.

A bácsi egy kissé fölemelkedett az ültéből, hogy jobban lássa, mi történt a parasztok között. Nagyon érdeklődött az idegen gyermek iránt.

Azonban hamar felállottak a labdázók s a kis Zoltán mindjárt elfelejtette az egész esetkét, beállott a kinnvalók láncza közé.

Mindjárt magasra verték fel a labdát. Zoltán mint a vihar száguldott utána, hangosan kurjantva. A szeme ragyogott s az arcza kigyult a futásban. A kalapját magasra felhajította s hirtelen ledobta a kabátját: „Ni csak . . . ni, vegye el valaki!” — kiáltotta, de senki sem ügyelt reá. Arra ráhajította a kabátját a léczes korlátra a parasztok háta mögé és tovább rohant a labda után egy ingujjban.

A vendégek mind kigyültek az eleven zajra a tornácra. A játék izgalma ráragadt a nézőkre s az öregek se sajnáltak egy-egy biztató hangot a gyerekektől. A bácsi is felállott, a botja kampóját megfogta az egyik kezével s a másikkal a tornác korlátjára támaszkodva, átnézett a játszóknak felett, a parasztok csapatjára meredve.

Hurrah! Ismét döngött a labda. A gyermeklábak pattogva rohantak a gyepen. Mindenki a labdára ügyelt . . . Oh . . . Józsi bácsi ajaka is kinyilt, úgy vigyázott . . . Ott tul . . . a lilabársonyos asszony mellől a kis fiú lassan, óvatosan hátrahúzódott és a kis Zoltánnak a korlátra hajított kabátkájával babrálni kezdett. Mit akar vajjon? A bácsi le nem vette róla a szemét.

Akkor éles fütty hasította át a levegőt. Egy percze mindenki megállott. Alant, a Maros völgyében pöfögve, dübörögve rohant át a vasút.

A bácsi leült s valami kesérü boszúság ült ki az arczára: „Undok . . . — morogta — fene undokság . . .“

Egy kis keresztleánykája melléje húzódott: „Mi bántja, bácsi?“ — kérdezte kedvesen.

Valaki így szólt: „Haragszik a bácsi az ujmódi vaskocsira. Azt utálja. Nem-e, Józsi bácsi?“

A bácsi lustán legyintett: „Hagyd el“ — mondta csendesen.

A vaskocsik egy percz alatt odábbsiklottak, eltűntek a domb mellett. Azonban a percnyi megzavartatás mián egy asszonyhang így szólt: „Megállj, Zoltán . . . meghúlsz. Mindjárt vedd fel a kabátodat“.

A tanító előreugrott szolgálatkészen, hogy felsegítse a kabátot a fiúcskára.

A parasztok is oszladozni kezdtek, mert a hosszúhaju fiúcska óvatosan a nagykapu felé húzódott és a czifra, paraszt oláh asszony követte messziről.

A bácsi észrevette: „Hova mennek?“ — kérdezte csendesen.

— Ki? — kérdezték mellette.

— Senki — felelte kedvetlenül.

— Hát ki következik — kiáltotta valaki — a labdadásban. Előre . . . nó.

Azonban nem kezdte el senki, mert Zoltánnak valami kellemetlen dolga keletkezett a tanítóval, mert hevesen forgatni kezdte a kabátját.

— Hol az órád? — kérdezte. S mindjárt hangsabbban kiáltotta: — Az órád . . . valaki ellopta az órámat.

A tanító kételkedve kérdezte: „Itt volt-e?“ de arra

mindjárt kibugygyant a köny a Zoltán szemén s vonagló ajakkal rebegette: „Hát hogylene, hogylene? Csak most itt volt . . .“

A tanító hirtelen felkiáltott: Ne mozduljon senki“.

A játék megállott. Mindenki odafigyelt.

A hosszuhajú fiúcska már majd a kapuhoz ért.

A tanító utána rohant és megfogta a gyereket.

A fiúcska kirántotta a karját.

— Mit akar velem?

— Senki se menjen ki. Egy aranyóra elveszett.

Megállj!

A bácsi ismét fölemelkedett megdöbbenve a helyéből. De egy szót se tudott mondani.

A gyermek sivalkodott.

— Ne nyuljon hozzám. Én Cserényi Jóska vagyok . . .

A bácsi tompán szólott. Némely szó, akármily csendesen mondják is ki, messzire hallszik el.

— Nem igaz, — mondta.

A cifra paraszt asszony hangosan így szólt:

— Igaz. Ő Cserényi Jóska . . . az én fiam.

A bácsi megtörülte homlokát és Zoltánhoz fordult:

— Ne szólj az órádért, gyermek. Szebbet kapsz tőlem, ha elveszett.

Aztán a tanítóhoz fordult:

— Eressze el, nem szabad bántani őt nálam . . .

A gyermek hazudott. Az nem Cserényi . . . Olyan Cserényi nincsen . . . Az ott egy oláh fiúcska . . . Eressze el.

De leroskadt.

És a szemehéja ismét úgy kiragyogott a belegyült nedvtől, mint mikor az öcscse hideg testét hazahozták volt a Bese-erdőből.

A KARDOS KIS FERENCZ HAGYATÉKA

JÓ ÖREG Kardos Kis Ferencz bácsi! Az ily szép, önfeláldozó jellemek már ritkák! El lehet mondani a sirdombja fölött, hogy a feleségéért, a jóízű, fiatal ragyogó Katáért élt és halt. — Kissé sokáig kászolódott, amíg el merte venni (mindig sokadozó volt a cselekedetében s lepegő a beszédében) s már fehér szálakat szőtt az idő a hajába, mikor hazavitte volt, de senki se mondhatja, hogy a boldogságán ne törekedett volna.

Előbb igaz, szürke, egyszerű munkás életet élt vele (szántva, vetve), de amint látta, hogy az asszony elégedetlen s búslakodik unalmában és világi örömökre áhitozik: kinyitotta a háza nagy, vasas kapuit a vidék színe-java előtt. Sőt később, mikor látta, hogy az asszony csak az ily életet szereti (mily szép, lármás, csapongó élet sarjadozott a vén házban), maga is beleállott a forgatagba s életének utolsó egy-két esztende-

jét valóságos dühös, féktelen örömök között élte le. Ime: így szolgálta a felesége kedvét.

Elérzékenyedve emlékezem reá a száraz, meggörbült, magostestű, álmoszemű, keskenyajaku, meggondolt cselekedetű, hosszukaru, nagylábu, egyszerű bácsira, amint látom őt kigyúlt arczczal, a drága borokkal megterhelt lakomázóasztal végén . . . vagy a feleségével egy fényes kocsibakkján, négy toporzékoló ló gyeplőjét fogva — s úgy tetszik nekem, mintha a szép Katáért kifordult volna tökéletesen a természetéből . . . Az asszonyért, ki így szerette ezt.

Az asszonyért . . . akiért egészen gyámoltalan lett, mert azért se haragudott meg, ha Kata leplezetlenül kimutatta, hogy Szeredai Pistát, a lokházi birtokos gavallér embert a szeretetre legmértőbbnek találja. Nem; — csak az asztal végén a két öklébe támasztja a fejét s valami kesernyés mosolylyal követi a szép asszonyt, mint csintalankodott Pistával . . . s egy csepp könny szökkent a szeme szélébe, de sohase támadt reájuk. Aztán látom, amint egyszerre csak felpattan a székeről, összeüti a bokáját, felkurjant s pattint a feje felett az ujjáival, (mintha kapszlikat sütné el) s a felesége mellé sündörög: „Boldog vagy *igy* Katám? — kérdezi.

Néha el-elviszi az asszonyt hazulról s a külföldet járja vele — de Szeredai csak megtalálja őket s együtt mulatkoznak tovább s Ferencz bácsi nem is háborog érte. — „Mi leli? Ferencz bácsit hogy türi?“ — kérdezzük álmélkodva és a tiszta, idős asszonyok csóválják a fejüket; a leányos anyák pedig, ha szóba kerül a Ferencz bácsi neve, úgy tesznek, mintha nem hallanák a szót.

Mi leli? — kérdezzük s kérdezzük akkor is, mikor

egy őszi napon (mintha ama nyirkos, ködös idő lelke borítaná el a kedvemet), a kertjében, a sok százados tölgyek aljában Ferencz bácsi egy golyót küldött az agyába — mi lelte őt? Hiszen erősen szeretett s mindene volt az életre, ami csak kellett (igy: szántó-földek, erdők, marhák, arany és ezüstje, nevének becsülete, stb.), mért ölte meg magát?

Egyszerre megbocsátottunk neki mindent, hogy csak akkor horkanjunk fel ismét, amint láttuk, hogy a bús eset után, néhány hét múlva, Szeredai Pista már minden czók-mókjával behajtott a Kardos Kis Ferencz bácsi portájára; beült a griffes nagy bőrös székbe, melyben még jóformán ki sem hült a Ferencz bácsi helye s andalog szerelmes feleségével tulajdon azon nagy kertben, ahol a százados tölgyek alatt az imént csordult ki a Ferencz bácsi vére . . .

Azonban Pista mindjárt kirukkolt a magyarázattal. Ő, a bajuszát pedergelve, a homlokbőrét felhuzva — ahogy érthetetlen dolgokat ad elé az ember — muto-gatott egy levelet, amit nekik hagyott az öreg s dévaj grimaszt vágva, mondja: „nagyon szeretett minket“.

A levél szép és törvényerejű írás volt. „Neked hagyom Szeredai Pista! fogadd el örökségbe a házamat, régi öröklött vagyonomat, minden vagyonomnál drágább feleségemet, ha inkább szeretitek egymást s nem tudtok boldogan élni, ha én is köztetek vagyok“. Így szólott és megparancsolta mind a kettőjüknek, hogy örvendezzenek egymásnak s urai legyenek mindeneknek, a pitvartól a hálóházig, amint hittel összekelnek — „ah, szeressétek egymást — írta — jó élnie annak, aki boldog . . .“

Hány szem nedvesedett meg, amint néztük a jó Ferencz bácsi kezevonását, ki ily gyöngéd és erős,

önfeláldozó, önzetlen tudott lenni ama rettenetes pillanatban, mikor azokért, kiket magánál jobban szeretett, gyilkos fegyvert emelt magára . . .

Mikor kikisértük örökös nyugvó helyére, Szeredai Pista erős kézzel megkezdte mindjárt a kormányzást. Ő nem lágyult el, mint mi. Ő nem gyászolónak látszott, hanem, mint egy diadalmas hadjárat győzője, ki — amellet, hogy izes és értékes hadisarczot szerzett — de jeles munkára rendeltetett ki. Sokkal zárkózottabb, méltóságosabb lett s kilovagolván, oly nyájas leereszkedéssel köszönt reánk az úton, hogy az embernek viszketett a tenyere a láttára.

A kertből, ahol andalogtak a vén fák alatt (Kati merengőbbnek látszott, de a fekete ruha igen illet gömbölyü testén), hamar kiléptek s egy hónap se telt el, vendégeket fogadtak: „A mi boldogult barátunk — mondta Pista magyarázólag a kérdező szemekre — végakarata értelmében teszünk így, ki eltiltotta nekünk a gyászt“ — így hamarosan összekeltek.

Pista teleszájjal beszélt a nagy terveiről. „A nagy vagyonnal nagy a kötelesség“ mondta s bebizonyította, hogy „boldogult barátunk“ ósdi, slendrián gazda volt s pompás ábrándjaival elkápráztatott, melyek szerint fogja reformálni társadalmi életünket . . .

-- Egy központja legyen a vidéknek; egy kiinduló pont legyen az ő háza, ahol a jó eszméket elvessek . . . s nem tagadom, Ferencz bácsiról szives galantériával beszélt, mintha csak veregetné a néhai vállát . . .

Kati gondtalanul — mint ahogy a falevél ring a mély víz színén — az urára támaszkodva, gondolkozóban, mint régebben, de derülten élt s mindenkinek feltűnt, mily vak ragaszkodással simult Pistához, mint csodálta, mintha mindenkitől tartva, az ő oltalmába

menekedne. Hiszen voltak sokan, akik szerették volna meglakoltatni őt — tán a szerencséjeért, mert Kata szegény házból való volt s sok az irigy ember a világon! — de ágáló, meggazdagodott, hódító urára nem volt szerencsés dolog görbén nézni.

Szépen folyt az élet nálunk s megcsendesedtek a kedélyek; minden fényes lett a Szeredai Pista háza körül — és mint ahogy a pillangók sűrögnek-forognak a tűz körül alkonyatban — már mindenki járni kezdett a boldog pár körül; — — ősz felé, mikor betakarítottuk már a mezőt — egy csúf esős napon, egy csomó hosszumagyarkás, vékony lábszáru városi úrféle érkezett meg a Szeredai Pista vaskapuja elé . . .

A sok odajáró úri emberek közül úgy kiváltak, hogy még a parasztok is azt mondták rájuk: „Azok nem igazi urak“ . . . Ezek besurrantak a kapun, vigyázva nézgelődtek a csűrös kertben, a házakban; kopogtatták a grádicsokat vékony pálczáikkal, mintha arról akartak volna meggyőződni: ha igazán kőből valók-e? Alássan süvegelték a szolgálkat s oly ostobán féltek a kutyáktól, ahogy úri ember nem szokott félni.

Ezek bementek a nagyságos úrhoz (ki se jött elibük) sokácskáig időztek benn, ki se kísérte őket s a kapus (mostanában szerezte Pista, aki szerette a parádét) így szólt: „rosszfajtájú csöcselék . . . nem hiszem, hogy az úr *hivta* volna őket.“

Nem . . . mert egy hét sem telt el, visszatértek hitvatlanul viszont, s oly bátrak lettek, mintha csak haza érkeztek volna. Egyik megütötte a kopót s rendelkezni kezdtek a cselédekkel . . . Nagy hóharmat volt az azelőtt való éjen s a falevelekkel, tele hárslevelekkel beterített úton nagy ropogással mentek fel a palotába. Az egyik benézett az istállókba s felírta a lovakat,

a csikókat meg a kocsikat, a másik elkérte a gabonás kulcsát s számba vett a magtárban mindent . . . Szeredai Pista nem kergette ki őket, hanem járt a nyomukban s úgy fujta a füstöt a szivarából, mintha egy kis gépet táplált volna. Egyúttal kimentek a határba s megjárták, bár nem volt valami sétára való alkalmas idő. Az egész helység ezekről az éhenkórászokról beszélt és senki se tudta elképzelni : mit keresnek a gazdag Szeredai Pistánál?

S mindenkinek jól esett, mikor ugyanazokat a czudar embereket néhány nap mulva megugrasztotta Pista. Ezek, ezúttal a cseres oldalában találták meg Pistát, ki vadászgatni ment ki. A szép Kata is vele volt, csinos, fényes lakk-czipőben tapiskálva a megernyedt erdei ösvényt. A hosszumagyarkás emberek bátran mentek az erdőpásztor oldalán és tiszteletlenül üdvözölték Pistát.

— Ki, — rikkantott Pista rájuk kigyult arcczal — ki innen rögtön . . . — és leemelte a fegyvert a válláról.

— A mennyországot emlegette nekik — beszélt az erdőpásztor este a parasztoknak — de nem dicsérte, amire futni kellett mindenkinek a látóhatárból.

Akkor dühében valami durvaságot kellett hogy mondjon a feleségének is, mert sirva lépdelt a felbőszült férfi után, oly megtörve, ahogy sohase láttuk a szép Katát . . .

Mi lelhetette ezeket a boldog, gazdaggá lett embereket? tűnődünk mind . . . A szegény Ferencz bácsi az életével váltotta meg őket e boldogságra; ime mégse tudják használni? hanem emésztődnek, mint akármilyen szükségben szenvedő emberek?

Kissé megvigasztalódva láttuk, hogy másnap a régi jó időbe zökkentek vissza. Éjjel havazott és —

emlékezem — a ködös hajnalban egy pár huszártiszt érkezett a városból s a Pista vidéki vadászpajtásai közül néhány úri ember lóháton, hogy aznap megzavarják egy pár nyugodalmas rókának az életét.

Kata még nem volt eléggé biztos a lóháton — csak a második urától tanult nyeregbe ülni — s ha az urak valami heves rohamot intéztek egy-egy ináló ravasz után, egy-egy árok mellett, Szeredai Pista visszatekintett a feleségére s kurtán rászólt: „Tartsa valamelyik urat maga mellett“ és azzal tovább vágatott . . . Mintha megelégette volna a szép Katát . . . Az ebédet, alkonyatkor mégis a nagyteremben szolgálták föl s Kati természetesen asztalfőn trónolt. Igen szép volt. A merengés — szinte azt mondanám: tünődés — igen illett neki. Sápadt volt s oly odaadással, szinte alázatos bocsánatkéréssel ügyelte az ura pillantásait, hogy azt mindenki észrevehette . . . Czigányokat hoztak a városból s oly igazi kutya nagy mulatságot csaptak, hogy még az asztal mellett voltak (a hó sűrűen hullott) reggel, mikor a hosszumagyarkás urak ismét szentelenkedtek a szép fehér udvarra.

Szeredai Pistának az arcza kiszederjesedett, amint besugta az inas fülébe, hogy: kik keresik őt, azonban Kata megfogta az ura kezét, azt susogta: „Tán én beszélnék velük, Pista?“

Pista kirántotta durván a kezét — a bor hevítette fel — s félhangon (de odafigyelve mindenki, a csendben minden szó hallatszott) így szólt:

— Helyes . . . úgyis a maga örökségéről van szó, kedvesem . . .

Kata kerekre nyitott szemmel rámeredt egy perczre, aztán lehajtotta szép fejét s csendesen felelte: „igaz“ s kiment az idegenek elé. Az urak pedig puncsoztak

zajosan tovább s a kinnvalókról egy szót se beszéltek többet.

— Hát egy perczig se lehetek nyugodtan? — kérdezte fojtott, keserű hangon Kata a hosszumagyarkás emberektől.

Azonban az egyik így felelt hangosan: (a cselédek tátott szájjal hallgatóztak.)

— Nem nagyságodat zaklatjuk . . . bocsánatot kérünk, a nagyságos úr adóssága hoz ide . . . bocsánatot kérünk.

Kati elfordult: „Lehetetlen, — rebegte . . . — Mi sokat örököltünk . . . valami tévedés lehet . . .

Hátul egy kerekhasú, rosszfogú csuf ember így szólt:

— Öröklés? . . . adósságot örökölt a nagyságos úr . . . ezt örökölte . . . bajt örökölt . . .

Hanem nem tudta tovább folytatni, mert a társa meglökte oldalba.

Kata bement, rátette a kezét az ura kigyult homlokára s mig merően, hosszasan megnézte, a szemén kibugygyant a könny: „Megcsipte a füst a szememet“, mondta és magukra hagyta az urakat.

Azon télen nem szolgálta Katát az egészsége . . . Meghúzódott a termete (mintha megnyult volna, ami körülmény leányos bájjal ékítette fel) elszíntelenedett s ezért visszavonultabban éltek. Maga Pista majd mindennap belovagolt a városba s később ott is maradt néha éjszakára is . . . Azért a régi cselédek egy részét el is bocsátották s Katát mind ritkábban láttuk lóháton, minthogy a lokházi lovakat visszavitték a Szeredai Pista régi istállójába, s a lovászlegényeket is eleresztették . . .

Karácsony este egészen váratlanul az iskolaterem-

ben fölgyújtott karácsonyfa köré gyűlt parasztok között megjelent a szépséges Kati is . . . Lesétált azon szent estén, minthogy félt egyedül otthon maradni a nagy, nagyúri házban. Egy kis szöske kölyöknek a fejét meg-simogatta az anyja karjában; az apja eleresztette a nagyságos asszony iránt való tiszteletből a felesége derekát.

— Maguké? — kérdezte vonagló ajakkal — ah beh boldogok és gazdagok, hogy gyermekük van . . . Aztán megfogta az anya karját és lesütött szemmel, halk szóval kérdezte: „boldogan élnek-e odahaza“ . . .

S mindjárt levont egy drága gyűrűt az ujjáról s a menyecskének adta: „szeressék egymást“ — mondta komolyan . . . A tanító ekkor intett s arra a gyermekek a karácsonyfa alatt egy verset énekeltek a három királyokról, de az álmélkodó kölykök mind a pompás, gazdag asszonyságra néztek, amiért csuf össze-visszaságban kántálták el a nótát.

A tavaszon azt beszélték nálunk, hogy a Szeredai Pista ősi kuriáját is lefoglalták, tulajdon azok a hosszumagyarkás, komisz emberek, a Kardos Kis Ferencz bácsi adóssága fejében, amit az örököseire hagyott. És elvettek Pistától is mindent . . . „Mehetnek, amerre látnak“ — mondták kárörömmel, — mert a szegény embereket nem szereti senki.

Ott Pistánál persze nem volt valami sok dolguk a hivatalos embereknek, mert az ő régi vagyonát már rég leélte a Pista valamelyik őse. S csak aféle tengés, lengés volt az életük, amiből — úgy tudtuk — a Kardos Kis Ferencz bácsi vagyona ránthatta volna ki őket . . . Hanem persze az életének utolsó két esztendejében keserű dühében elprédált mindent az öreg s az örököseinek meg annyi terüt is hagyott a nyakukba, hogy össze kellett roppanniok alatta . . .

... Még semmit se mozdítottak meg a helyéből, mikor a zsengülő rozsvetés szélén (a kék eget szántották a pacsirták, s kakuk vert boldogan valami homályos bokor árnyán) láttuk Pistát, a mindig csinos, feszes, ropogós járású szép férfiut, amint a kutyájával betért a nagy kertbe, s az ösvény végén, a vén tölgyfa alatt megállott, ahol a felesége egy padon ült csendes busongással.

Egészen hangosan szólt hozzá Pista, úgy, hogy a korláton kívül akárki meghallhatta:

— Hiszen igen jó helyt siratja azt a vén gazembert... Az ülőhelyétől csak néhány lépésnyire locsantotta szét furfangos agyát a vén tolvaj, aki koldussá tett engemet...

Az asszony fölállott és elfordult az urától:

— És engemet is, mert a maga szeretetétől is elrabolt, amint koldussá tett minket... Oh! rettenetes bosszuálló volt... Látom — jaj — a sirból kinyuló, fenyegető karját. Magát is veri Pista, — de engemet ver — jaj! Látja-e?

A TEGNAP, A MA ELLEN . . .

ZT ITT jól meg kell érteni, hogy a vasút-
építő vereshaju mérnök, bizonyosan, nem
szervedhette Harkó Pétert. — Miért? a
Jézus tudja! különben nem éhezett volna
éppen a Harkó Péter tagjára s nem péczázta volna ki
az útat azon a vonalon, ahol a régi nagy Harkók sok
százados tölgyfája törekszik az égre.

A berken tul is vihette volna; — a hegyen is
vihette volna, és akárhol vihette volna, ha akarta volna
(a világ elég nagy), de ő dúrván, midőn Péter bá' így
szólt: „nem eladó az a hely, tens úr!“ nagyot kiáltott:
„Nem adod barátom? midőn én pénzt adom sokat
neked érte . . .?“

Hiszen a pénz szép dolog, de a becsület több
annál. Azon az oldalon verejtékeztek a Harkók, mióta
a világ . . . abból éltek becsülettel, termőhelyének min-
den silinkáját ők szántották, kapálták; minden bokrát,

szálfáját ők ápolták, nyesték; kezük nyomáról beszél a vízfolyásos árok fűzfás martja; — dísz: a rengeteg tölgy sátora alatt hány ivadék pihent meg a takarás perzselő déli verőfényén s az aratás muzsikás kalákáján . . . „Nem, tekintetes úr! — mondotta a szolgabírónak is Harkó Péter — nem adhatom oda azt a tagot, hogy kettédarabolják, mert az, Isten ellen volna.“

Az ifjú szolgabíró úr megveregette a rezonezőzó öreg ember vállát, jóízűen mondván: „Eligazítjuk mi az Istennel a dolgot öreg! — de maga álljon csak félre onnan.“

— Nem én, uram (a Péter bá' szeme kilobbant), amíg egy szikra erő marad a karomban. Félreállok, ha tetszik s nem állok félre, ha nem tetszik — mert az a föld az enyém, uram!

A csendőrőrmester is beleszólt a vitába. „Majd megtanítjuk magukat, hogy mi a muszáj.“

Amire a Harkó Péter két veje (izmos vállu, hatalmas emberek) és a feleségeik és a komissziót csodáló egyéb falusiak, a csendőrök iránt való öröklött idegenkedésből, mindjárt a vén ember mellé álltak.

Mikor kiakarják parancsolni Harkó Pétert a saját tulajdonából, akkor jött igazában annak a tudtára, hogy az a tag igen drága neki. Sokszor ő maga ócsárolta, szidta termőerejét rossz esztendőekben; agyagos, helyenkint kavicsos, itt sáros, tul sziklás helyeit; de felszökkent az értéke, amint el akarják venni tőle. Miért? Nem az övé-e kétségtelenül? Ő se kívánja a másét. Az övét se kívánja el más.

— De nézze csak, bátyám, — mondta a szolgabíró úr enyhébben — ahajt már építik a vonalat, hát itt kell annak a folytatása legyen.

A rábeszélő hangra felfortyant Péter bá:

— De ne legyen a folytatása az én tagomon, tekintetes uram, ha az enyém, és indulatosan hátralépett a szolgabíró úrtól.

Hátralépett és kigyult szemmel mérte végig a tátogó falusiakat s daczosan felrántotta a vállait.

— Nem adom s punktum. Ma elveszik az enyémet, holnap elveszik a kentékét, mert ilyen időket élünk. Új szekér-út kell az uraknak s kirugnak minket abból, amiket mi jussoltunk becsülettel. Majd, ne félj! elvisznek innen mindent, az új szekerükön s mi dögnek vethetjük a lovainkat . . . Nem adom . . . Itt nem spacirozunk vele . . .

A bajuszának a bunkója indulatban mozgott s mohón leste a falusiakat, hogy: mint gondolkoznak a szavain. Ő mindegyikkel jó atyafiségben élt. Mig csak igen meg nem öregedett, bírószkodott közöttük s senkise mérkőzhetett vele vagyonban.

Az ő tagja! Ma itt akasztott hozzá egy darabot, holnap ott a tulsó felén. A félhatárt elzárhatta, ha megharagították, mert a dülő-út az övén vezetett át. Mennyit nyomorgott, mennyit veselkedett, izzadt, hogy egy-egy tenyérnyi helyet szerezzen hozzá. A domb tetejéről látta a napsütötte Marosvölgyét, hol a város felé visz az út; s a görgényi havasok élet, honnan a rossz idő jön. A jószága ott fehérlik a megzsundült erdő szélén s vesszőkerítésben fejk a gyapjas juhokat — és most itt jön egy veresszőrű sehonnai német s kettédarabolja, mintha a senkié volna.

Nyájas tavaszi délután volt. A búza puhán, mint a selyemcserge takarta a barázdát s oldalt az eke hasította az omlós földet. Szálló madár csiripelt a sугaras levegőn s az alantas helyek sárgultak az aranyszínű békavirágtól. A falusiak összebújtak egy csomóba, mint

a juhok, ha valami veszedelmet örrontanak meg. A Péter bá vejei komoran lehorgasztották a fejüket s a feleségeik házsártosan megtaszigálták az embereket, kérdeve: „Hát engedik-e kentek?“ A falusiak morogtak.

A mérnök mosolyogva közeledett az öreg emberhez: „Nézzed, barátom! én mondok neked egygyet.“

Péter felcsattant:

— Nekem ne mondjon egyet se . . . Én nem vagyok a maga barátja, hallja! Nekem minden familiám nemes ember volt s nem puszipajtáskodott minden emberrel . . .

A mérnök negédesen előrelépve, a kiveresedett öreg ember kezét meg akarta fogni s kaczagva csittította: „No, nézzed, barátom! . . . nézzed . . .“

A kiegyenesedett öreg székely úgy mellen lökte az idegent, hogy messze esett. A falusiak megmozdulnak, mintha erre a jelre vártak volna.

A szolgabíró hevesen rikoltott, a csendőrök pedig előreszöktek, hogy megfogják az elvakult embert.

A Harkó Péter két veje közbelépett, az egyik így szólt lenyomott hangon: „Nem lesz jó idenyulni csendőr úr!“

— Fogd meg! — kiáltotta valaki az urak közül. A csendőr keményen rászólt: „félre az útból.“ A két asszony eléjükbe szökött: „Soha se onnan“, sikoltották. A falusiak tömegében, senki se tudja honnan, egy csomó bunkósbot emelkedett fel s a feszült pillanatban egy lélekzetvételnyi ideig nehéz csendesség lett, úgy, hogy a szemelgető csordából egy tehén bús felbőgése hallszott.

Akkor a keményen összeverődött tömegből az öreg Harkó Péter előre lépett határozottan, egyenesen s félkarral elhárítva a gyermekeit, így szólt, ha reszkető ajakkal is:

— Félreálljatok . . . ez az én dolgom . . . Baja van-e valakinek velem ?

Egyszerre, mintha átformálódott volna: méltóságos, parancsra született úr lett: „Itt vagyok, mondta. A fegyvert vállra . . . Senkinek se legyen bántódása miattam.“ S levéve a kalapját (gyér, ezüstös, lágy haja át volt fésülve piros koponyáján) a szolgabíróhoz fordult: „Mit parancsol velem, tekintetes uram.“ A szolgabíró kedvetlenül intett. Egy szó se hallatszott. A csendörök az öreg ember után megindultak s utánuk hátul, rendetlenül szállingóztak a falusiak.

* * *

A tagot pedig persze ketté vágták.

Jó magas töltést emeltek a közepére s mellette kiásták a földet, ahol máskor a kukoriczacső szakállával enyelegni szokott a völgyön tekergő szél, — a vén cserefát pedig kidöntötték tőből. A szerbtövis, mintha tudta volna, hogy szabad a vásár neki: kiburjándzott a tarlón s az aranyka elterpeszkedett a luczernáson, — valamint azon idegennyelvű taliánok, kik furcsa talicskáikkal, másformájú ásóikkal, csáklyáikkal, rongyos, becsavart lábszárú fehérnepeikkel ellepték a falut, hogy megrontsák, kiegyék azt — s behozzák a vasútat.

Az öreg székely a tömleczet járta — mig idegenek a régi nagy Harkók birtokán garázdálkodtak . . .

Mindent felforgattak a faluban is.

Esténként harsányan énekeltek; elszerették a leányokat; megverték a legényeket; és apró kerekesszereikkel hozott tölgyfa-talpakat raktak végig a töltésen.

Harkó Péter tagján tehették . . . Tornáczos köháza, mintha álomba merült volna; jó szóért, tanácsért nem

volt kiért odajárni . . . Péter bá Isten tudja hova! elvegyült valahova a világba.

A tömlöczbe mégse tudták tartani az ellenségei, mert semmi hiba se sült reá . . . Csak a magáét védte . . .

De elvegyült . . . Mikor kieresztették a tömlöcz kapuján (az a kis idő meggörbítette Péter bát és ránczai az arcán mélyebbek lettek) egy kis hajlós veszőt tört le emlékül, a kapu sarka mellett, s elindult valamerre. Szégyelt hazamenni. A tekintélyét ott hagyta a kapun belül . . . a régi nagy Harkó . . .

Elindult . . . Egy fia szolgálatban volt a Küküllő völgyén — de oda se ment. Hogy kívánjon tiszteletet tőle, kit magát a tömlöczből eresztették ki? Harkó Péter leromlott. Mintha egy gödörbe esett volna le . . .

Mindenki ismerte a Maros mentén. Eggyel kereskedett, a mással barátkozott. A kalapját szemére vonta, ha ismeretes udvar nyitott kapuja előtt elment. Keserű harag mardosta. A járatlan ösvényeket kereste, nehogy megismerje valaki.

Mindenkire haragudott. Magára is. Erre az egész új világra, mely nem a régi tekintélyt becsülő tisztes. Itt már minden szabad! S falvak ellenében menve, amint a vasút gőzgépeivel találkozott, a gőgösen, pőfékelve rohanó vasállattal, az öklével megfenyegette. Az útját vajjon kitől lopták?

Valahol a kukoriczát kapálták a szászok között. Egy darabig nézte, nézte a munkát éhes is lévén, egy heverő kapát megfogott s ott maradt egy szó nélkül . . . a régi nagy Harkó . . . ki cselédjeinek szokott már csak parancsolni odahaza.

Mikor a búzafej pirosodni kezdett már a szászok kövér sikságán, egy éjjel, tulajdon ama hajlós veszőággal a kezében, melyet a tömlöcz kapuja mellett

tört le . . . a víz folyásával szemben szinte akarata nélkül is, hazafelé indult, mintha csak szökött volna.

A Harkók tagja felett huzódott meg a szálas bikkben hazaérve s lopva ügyelt le égő szemmel a völgybe. Restelt hazamenni egyszerre . . . ott lenn fiokoztak. A veje villázta a megfonnyadt füvet, amit a felesége gyűjtött a tag alján. Az ökrök kérőzve legyezték magukat a járom mellett. A nap égetett; a levegő rezgett a sűgárözönben. A töltés arczátlanúl ágaskodott a völgy közepén. Mellette, a kiégett, megrepedezett sárgaföld az árokban.

Tönkretették, szántszándékkal a régi birtokot amihez úgy ragaszkodott minden Harkó . . . kettévágták a derekán. Megölték! . . . A vén fát is, melyről írnak az eklézsia régi iratai, s árnyéka alatt játszadoztak századok óta a Harkó gyerekek . . . letarolták . . . A keserűség eltöltötte a vén embert, behunyta a szemét, hogy ne lásson. De látott és hallott, bárha süket némaság feküdt a tájon. Igen, de a titkos perczegések, az élő levelek alatt; mozgolódások a zabtábla vékony szára között, az álmos cseppenések a bükk lombos ágai között, izgatták a Harkó Péter fejét, úgy hogy fájt. Bántotta a fény, az élet. Nesztelenül fordult meg, betakarta a szemét a karjával. Ám a fényes vékony vasvonal, mint egy kés éle villogott, lezárt, táskás szembőre alatt, melyet a töltés tetején végig vontak. Tán lekiáltott volna a leányának, aki ott alól dolgozik, de mit mondjon? azt, hogy itt a tömlöczből kieresztett apád? gyere ide? . . . Ha sajnálná Pétert, tán megütné.

A keserűségtől, hőségtől, fáradságtól kábultan, amint ott hevert, egyszer oly mély korgás morajlott végig a völgyen, mintha a föld beteg beléből bugyborékkolt volna fel. A vasút jött messziről. — Harkó

felült . . . utálattal meredve arra felé, ahonnan böszülten rohant előre a vasállat, füstölve, fújva, sziszegve, éles füttyentések között . . .

Rohant előre, átdübörgött a Harkók tagja testén — és a föld nem nyílt meg alatta. Rohant . . . s mire jól megnézte volna, már csak azon helyen révedezett a szeme, ahol ama vadállat mián a csendőr a Harkó vállára tette a kezét. És eltűnt a szörnyeteg a berken túl, csak kéménye füstje emelkedve fel az igazságos ég felé . . . Péter bá' az öklével megfenyegette.

Mire felócsudna, a szénásszekér már elindult. Nehezen fölemelkedett s az erdőszélen lesunnyogott a tag szélén, a döröczkölő malomig, mely üres volt. A száraz kerék szárnyai közé egy durva sombunkót dugott valaki. A felháborodott öreg ember megmarkolta . . . Láttára a rontás vágya ágaskodott fel benne. Nem tudta kihúzni: Óh! mi se kellene egyéb, mint hogy a vastalp alá feszítse valaki ezt a szíjas bunkót — hogy menne izre-porra a gögös szörnyeteg.

Arra hirtelen elhatározás kelt benne s megindult a falúnak, hogy segítséget hozzon. Mi kell? Egynehány erős kar, lelkes szivek . . . s hajrá! Jaj az ellenségnek! . . .

A veje ökörszekere rég ott czammog a völgy torkán.

— Hé Mihály, Mihály . . . kiáltott rá . . . Hó, visszatérj . . .

Amint futva tértek vissza a gyermekei, egy kissé szorongott s rosszúl érezte magát.

— Látjátok, nem vesztem el! Ne csodálkozzatok . . . nem szeretem . . . itt vagyok, látjátok . . .

Félrehuzta a kezét a leánya csókjától. Hanem komor szemrehányással nézett a vejére, végig mutatott a töltésen:

— Miért engedted, hogy kettévágják a földemet, Mihály? Pocsékká tették . . . Hiszen jussod van benne, Mihály . . .

A kemény ember levette a kalapját, de felrántotta a vállát.

— Gyáva nép vagytok! . . . Semmik vagytok! . . . És te is, a nénéd is — mennyien vagytok — mégis hagyátok? . . . a szemetek előtt történt . . .

— Mindegy, — folytatta — gyere Mihály! Hoztál-e fejszét? Gyávák vagytok . . . Mindegy, siess . . . gyere . . . A dűröczkölő malom akasztóját, gyere, vedd ki nekem.

Mihály kételkedően nézett rá. Vajjon józan-e az apósa? a megöregedett, ragyogó szemű vén.

— Mi végre apám?

— Ki ellenében? — kérdezte Mihály.

— Még kérdezed? Hát nem látjátok-e? A vaszekér itt pöfög a szemetek előtt az apátok vagyonában . . . Mozdulj! Veszed a bunkót, te egyet, én egyet s végezzünk vele. Rontsuk le. Az Isten is velünk . . .

A férfi álmélkodva nézett az öreg emberre.

— Nem teszem meg — mondta lassan.

— Nem teszed meg? Te, kit a semmiből emberré tettelek . . . Nem teszed meg? Én dolgoztam, megtartottam, megnöveltem ezt a birtokot. Nem teszed meg? Megszenvedtem érte. A tömlecz fenekét jártam érte . . . És nem teszed meg? Gyáva, gyáva . . .

Hadonázott mind a két kezével és rikácsolt, mintha az eszét vesztette volna el.

Messziről a dübörgés hallatszott ismét. A vasló — homlokán messzefényes piros szemét felgyújtották — jött robogva, haza felé.

— Nem teszed meg? Hivd ki a nénéd urát, leá-

nyom! hívd a falut . . . Nem? . . . Nincs egy férfi az egész faluban?

A föld rengett, zúgott, száguldva jött a vasló a töltésen.

Az öreg ember rémülten meredt rá. Így közelből látva iszonyatos volt, amint jött, futott, rohant közelebb, közelebb . . .

Valamit rebegett, de a hangja a zajban elveszett.

Mind a két karját fölemelte és elvadultan felugrott a töltésre s nekirohant.

A leánya iszonyatában felsikoltott.

Az öreg ember fölemelte az öklét s szembe ment az ellenséggel.

Az alkonyat csendesen leszállt . . .

JOLÁNTA.

ALACZKORÁBAN vette a „czunit“ Máli néni a tavaszon. Tarka, mangalicza-fajta volt, nagyon jóétü, amin meglátszik a jó kura. Kényeztette; a falatját is megosztotta vele.

Egy almacsutkát, egy főtt murkot, egy sajthajat félretett a délebédről, hogy neki vigye. Ha megvakarta a hátát, mindjárt lefeküdt, hálásan pislogott fel és megelégedetten morgott. Az egész ház érdeklődésének központja volt a „czuni“. Apró történetek ki nem fogtak az elmésségéről, ragaszkodásáról. A néni eljárt tudakozódni a szomszédokba, hogy megtudja: mint esznek ott a hizók? mit esznek? mikor korpát, mikor darát? hogy az ő kedves állatjának mind többet és jobbat nyujtson. Szinte becsületbeli kérdést csinált abból, hogy az ő malacza a legkövérebb legyen az utczában.

Esténként, mikor Máli néni összeült öreg testvéreivel egy kis máriásra, tereferére, a beszélgetés első,

legfontosabb tárgya a „czuni“ volt. — Máli néni kihívta a kártyáját, ragyogó szemmel merengve elnéz s így szól: „A négy kupa kukoriczából egy szemet se hagyott meg ma délre.“ A két néni megleégedett vigyorgással bólingatott a kedves hírre . . . Mári néni, a malicziózus, ezt kotyogja közbe: „Klasszinak, a szabónak, volt egyszer egy fekete kanja, mely borsókás volt . . .“ Erre megdöbbenve elhallgattak, mereven fentartva a kártyákat s nagy későn a harmadik néni, Biri néni így szól: „Borsókás? Mily szerencsétlenség! Aztán mit tett vele Klasszi?“ „Szappant főztek belőle . . .“ „Szappant? Istentelenség!“ De miért mondd ezeket?“ kérdezte komoran Máli néni. „Mert kolontos, — mondta megrovólag Biri néni — kolontos volt Mári egész életében.“ De erre Mári néni, hogy elterelje a beszédet a kedvetlen tárgyról, úgy tesz, mintha nem is hallaná a nénje szidását, közbevág hirtelen: „Ki tesz a királyra? Ki hívta ki?“ „Hát nem játszunk?“

Mári néni a legkisebb volt a hármuk között, azért minden kicsiségért úgy korholták, mint hajdanában. Ő magázta a nénjeit s kezet csókolott nekik a régi, tekintélyt becsülő időből való módon. Nem is bíztak meg a szavában és „könnyelműnek“ nevezték, ha tréfálkozott. A nénjei mind gazdagon maradtak hátra. Máli néni versengett egész életén át Biri nénivel a vagyon-szerzésben. Örökké dolgoztak, verejtékeztek s fanyarok, kedvetlenek, egymásra bosszusak voltak. — Mári néni a tücsök volt közöttük: hegedülvén czinczogva; a téli időre keveset gyűjtve be, de vígan, tréfás kedvvel. A nénjei örökké igen ifjú eszűnek tartották is őket. Pedig — oh! mily nagyon — vének voltak mind a hárman. Akkora síma hely sincs az orczáikon, mint az újjam és összetöpörödtek.

Öregségükre azonban roppantul összebarátkoztak. A kenyérszerző időkben vetekedtek, dulakodtak, de amint a velő fogyott a csontjaikból; — mire idegen, új világ sarjadt fel körülöttük: összeszorultak s el se tudtak lenni egymás nélkül.

Amint alkonyodott, már nyughatatlanul keresték egymást s a város három részéből összegyűlve egyik-nél vagy a másiknál, hogy egy ócska, piszkos játékkártyával a kezükben — Mári csalt — elbeszélgessék az időt kilencz óráig: „Emlékezel erre? emlékezel arra?” és ki se fogytak az apró kis történetekből, ártatlan csalafintaságok emlegetéséből, összetört reményeikről, kisdéd örömeikről, veszteségeikről. A napfényes élet elriasztotta őket, az alkonyat összekerítette. Nagyon összeszeretkeztek . . . összebújtak, mint valami kis gyerekek a sötétben és ha régebben szídták egymást, öregségükre védték egymást, akár az utolsó csepp vérig . . .

Már minden megváltozott . . . oh, minden megromlott a világon. Egyszerűség nincsen, jóság a szívekben nincsen. Most minden úgy fel van puffadva . . . „Nézd meg: slájerban, mily gangosan, a csípőjüket riszálva, erre-arra tekintgetve mennek az istenházába.“ „A mi időnkben lesütött szemmel, szótlánul járultak Ő elejébe.“ „Igaz, — mondja Mári néni — kivált Almási Kata, a nagyorru, aki restelt nappal járni. Arra ráütnek a kártyával a Mári néni kezére: „Oh be bolond vagy: soha se volt egy csepp eszed se . . .“

A két nagyobbik néninek szép családja van: leányaik férjnél, fiaik megházasodva, és gyermekeik. Mind fáin, nagymódu úri emberek, kik kissé félvállról beszélnek a nénikkel, ha tanácsokkal akarják ellátni őket. Mit kinlódtak velük, mig nevelték és kenyérbe juttatták őket; mennyi önmegtagadással, sanyargással kupor-

gatták össze a vagyont az ő részükre. A vagyon jó . . . jó . . . de az aféle czéltalan szóbeszédre nagy embernek nincs szüksége. Kissé restelték az öreg asszonyok koppadt bársony kabátait, necczben tartott gyér, lengeteg hajait, csontszélü okuláréit, fogatlan szájuk okoskodó beszédét. Mári néninek nem adott gyereket az Isten. „Jól imádkoztál“ mondják neki a nénjei, a gyermekeik rátartiságán elsavanyodva. De Mári néni így szól: „Rosszul imádkoztam; hát kiért éljek én, mondják, néném? Azért az egypár macskáért, kutyácskáért, ami körülöttem él?“ Mind a hárman magukra élnek, kised munkáikon babrálva: harisnyát kötögetve, tollat fosztva; szegelettől szegeletig ödöngve unottan.

Az estéli összejöveteleket rendszerint panaszszal kezdik. Egyik se aludt az éjjel. „Be se hunytam a szememet virradtig.“ „Az órák ütését hallgattam, elolvasgattam. A kutyák mind vonitottak egész éjjel.“ „Hogy birják ki friss egészséggel — kérdi Mári néni — ezt a szüntelen álmatlanságot?“ „Nem hiszed?“ riadtak rá mind a ketten. „Hát hazudtunk mi?“ fortyannak fel. „Dehogy, néném! tán csak megterhelték a gyomrukat és attól álmodták azt, hogy nem aludtak“, mondja Mári néni engesztelődésül. „Mi? — kiáltanak hevesen — mi terheltük meg a gyomrunkat, te kolontos, mi? Hát tudunk mi enni . . . enni egyáltalában?“ — Mert egyik se tud enni . . . Az ételek íze is megromlott. Hol vannak azok a koszt-abonák; azok a gyöngyöshurkák borssal meg kásával töltve; azok a ropogós mézes magyarók? „Meg se tudnók már rágni“ mondja meglapúlva Mári néni.

Az igaz. Fogak tekintetében elszegényedtek. Hoszsu a történetük azoknak. Mily későn jött az egyik, mint veszték el a többiek kinos éjszakák után . . .

annyi a beszélni való felőlük. — Az első szó mindig a Máli nénié, mert ő a legidősebb közöttük; a többi lesi az alkalmas perczet, mikor mondhatja el az ő esetét. „Tudom . . . tudom . . .“ szóltak közbe, ha Mári néni belekezd valamibe. „Hát mi a csudát ne tudnának maguk? — vágja vissza sértődötten Mári néni — hát van is már új dolog a világon?“

Nincsen, bizonyosan.

Amint nagyon lehajlik az este — úgy nyolcz óra felé — álmosak, türelmetlenek lesznek és megunják a kártyát. Valamelyik felszólal: „Mári! csalsz!“ „Nem játszom, mondja a másik és odavágja a kártyát. Arra duzzogva elhallgatnak és bogos, ránczos kezüket az ölükbe ejtik. A mult emléke átsuhan a fejük felett. Vontatva bélekezd valamelyik: „mint meghidegedett az idő . . .“ „Havazott az éjjel . . .“ „Havazott . . .“ Máli néni maga elé néz és így szól:

— Ilyen, szakasztott ilyen este volt, mikor a beteg fiamat hazahozta az uram Pestről . . . Hány esztendeje annak . . .? 30? 31? . . . nem, 29 esztendeje éppen . . .

— Szép szál fiú volt . . . Az Isten nyugtassa meg — mondja halkan Biri néni.

— Lelkem, Mári néni, — így szólt hozzám a szép fiú és megölelt kétszer is . . . Nem is volt beteg még akkor . . .

— Ti nem láttátok, de nekem a szivemet szinte kitépte, mikor a köhögését hallottam. „Adjon egy csepp vizet, anyám, — azt mondta — mert mindjárt megfulladok.“ A könyvek ölték meg . . . a bibliotékák . . . az Isten süllyesse el az aféléket . . .

— Mert roppant tanulófiú volt; bujta azokat az istentelen nagy könyveket. Egyszer nálam azt mondja . . .

— És micsoda széptekintetű fiú volt, — szolt közbe Mári néni — az asszonyok bolondultak utána.

— Mert kellett is annak, ha egy könyvet láthattott; mit tudsz te abból?

— Már azt ne mondja nekem, néném! Hát Jolánta, a szegény özvegy . . . csak itt nálunk; hát még idegen városokban — ki tudja?

Arra elhallgattak.

— Jolánta, — az özvegy. A Szent-György-utczában lakott. Az ura halála után oda vitte azokat a nagy virágú, magas hátú karosszékeket; azokat a sokfiókos, polituros kaszteneket . . . Emlékezel reá . . . Mindig virág volt az asztalán . . .

— A fiam vitte neki — rebegi Máli néni — minden reggel vitt virágot neki.

— Este felé is vitt, — ha jól tudom, néném lelkem — mondja Mári néni.

— Szép, leányos, sugár, karcsú menyecske volt Jolánta — mondja álmódzva Biri néni — azóta se láttam olyan könybe feredő szemeket. És a kezére emlékeztek-e? Nagyon fehér volt; igen fehér volt a keze. Nem dolgos kezek voltak azok . . .

— Nem is arra volt az teremve, hanem hogy szerelmesen simogassák aztat . . .

Máli néni elkomorult:

— A sors rá is sujtott. Nem szerettem. Mit kapaszkodott a fiamba. Inkább dolgozott volna. Olyan fiú kellett neki? „Maradj velem, Pista“ azt mondom neki este. „Nem, nem, — sürgött-forgott, s azt mondja — halaszthatatlan dolgom van.“ Utána lopózom a falak mellett, — hát hova megy? Rohant, mint egy bolond . . . *Hozzá ment.* Ez az ő halaszthatatlan dolga . . . Nem

szerettem ötét. Én nem tagadom, én nem szeretem most se.

— Rég volt . . . nagyon rég volt.

— Rég volt nektek. Az édesanyának csak úgy fáj, mintha tegnap sebeztek volna meg.

És bólingatnak, bólingatnak csendesen. A szép, karcsú özvegy felidézett emléke belevész a sötét semmisségbe. Csendesen ingatják a fejüket. Bang . . . bang . . .

— Kilencz az óra — drága a gyertya. — Mári néni összesepri a kártyákat; felgyújtja a gömbölyű üvegü, lapos utcza lámpást; felöltözteti Biri nénit, bepólyálja a nyakánál: „Meghidegedett az idő erősen“, mondja és egy tekintettel búcsúztatnak el egymástól. Az ajtónál Biri így szól: „Nagyon meghidegedett az idő“.

— Tudom, — felel Máli néni — tudom, a czuni miatt mondod. Alig mozog. Úgy szuszog, hogy az ember szíve megesik rajta. Nagyon megnehezedett.

— Fogadok, — mondja Mári — fogadok ötven kupa zsirra . . .

— Hiszem, mondják mind a ketten — hiszem . . . Ötven kupára becsülöd?

— Még többre, — mondja lelkesen Mári — még többre.

— Na ne mondd, Mári — feddi az ujjával fenyegetve, de mosolyogva, mert jól esik neki a hizelgő taksálás. — Várjuk a végét . . .

Másnap pedig napközben is összeülnek a nénik. Az idő kitisztult szépen. A fák mintha kivirágoztak volna a zuzmarától; a hó csikorog a lábak alatt. Annyi mindent kell összeszerkeszteni egy ilyen napon: szegfüt, koriandert, sót, salétromot; zuzni a fűszereket; fényesíteni a pléh konyhaszereket. Mind a hárman nagy gazdasszonyok és mégis, mégis Mári ily kolontos

volt egész életében — miért, miért nem, fényes délután előveszi a keszkenyőjét s hova, hova nem, ellesz a Máli néni házából. „Dolgom van“, mondja magyarázólag és mig kimegy megvakarja előbb a czuni szép fehér nagy fülét s elmegy a város vége felé valamerre. „Hova megy az esztelen ebben a hidegben?“ mondja Máli néni. „Örökké ilyen fuzsitos volt. Szökik a dolog elől“, mondja Biri. „Ne mondd, — védi Máli néni — csak nehogy megfázzék. Pogány hideg ereszkedett le“.

Azon este nagy nyughatatlanságban korán oszolnak szét. Odahaza ülnek, mert jókor kell felkelniök. „Én tudom, mondja Biri — be sem hunyom a szememet“. „Én se“. „Én ugyanvalóst sem“, mondják s reggel mégis elkésnek, mert — oh Istenem, Istenem — a vén Máli néni már két rettenetes sonkával czibeg fel az udvarról, mikor megérkeznek. Alig bírja. „Nem is látatok ilyet . . . soha, soha . . . az Isten remekbe teremtette . . . tisztán remekbe . . .“

A víz forr a konyhában és sűrög minden teremtett lélek odakünn. Az öregek csak a szalonnát vágják már apró koczkákra benn a szobában, magukra.

— Mári így szól csendesen:

— Hogy hol jártam a tegnap délután? Hol? ki se találják. Nem, sohase találják ki.

— Mondjad, Mári — de föl se néznek a munkából.

— A város végén jártam, Máli néni . . . ezen a város végén, a fűrészek mellett.

— Mi volt a dolgod ott?

— Tudják? . . . Jolántánál voltam; éppen nála jártam . . .

A dolgos kezek megállanak és összenéznek egyszerre mind a hárman.

— Jolántánál? Mi dolgod volt vele?

— Nagyon megöregedett. Ugy, mint mi. Még jobban, mint mi, mert a nyomoruság összesugorgatta . . . Nagy szegénységben van . . . Tegnap reggel a szomszéd-asszonyom beszélt nekem róla. Azért mentem el hozzá . . .

Máli néninek rebeg az ajaka: „Oda mentél?”

— Tudom, hogy maga, néném, nem szereti ötet. Ne haragudjék reám, de irigy rá, hogy a fia szerette . . . Azért nem szóltam arról, hogy hova megyek . . . de nagy nyomoruságban van.

— Azt mondod, Mári, nagy nyomoruságban?

— Semmije sincsen. Oh Istenem, semmije sincs. Egy-egy darab fáért bejár a városba, hogy ne fagyjon meg. Elmentem . . . azt gondoltam . . .

A kések megállanak. Egy szó sincs sehol, csak künn a konyhán csattognak a husvágó bárdok.

Máli néni lehajtja a fejét s úgy elgondolkozik.

— Mondott valamit? — kérdi Biri néni.

— Mit mondjon? Egy tapasztott lyukban kuczorog az ágyon. Mi lett a szép formájából!

Máli néni még egy szót se szól, csak mind mélyebben hajtja le a fejét és egy csepp rácsöppen a szeméből a szalonnahalomra és halkan, remegőn fölsóhajt.

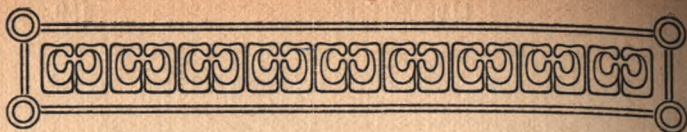
Aztán megkerüli az asztalt lassan és ránczos orcáját (az nem zsiros) hozzá érinti a Mári nénihez. „Jószívű voltál, Mári, egész életedben, az Isten fizesse meg azt neked . . . Szegény . . .”

Egy kisség leülnek mind a hárman. Az érzés előnti a szívüket.

— Halkan rebegi: „Mit küldjünk neki?”

S mindenki mond egyet-egyét s úgy megsírnak az öregek — a czuni teteme felett . . .

ANNUS LEVELE.

EM tudok írni Clárám, a benyomásaimról. Ez oly nagyszerű. Mikor a roppant tengert megláttam a hegyekről: sírtam. Iszonyú gyönyörű. Ezenfelül a tengervízben sziklaormon áll egy Mária-szobor. Köve már fekete. Két összetett keze imára kulcsolva, szeme égre függesztve: isteni szép. A habok tajtéka lágyan omlik le a lábáról. Mit mondjak még a kereskedelmi hajókról? és stb. stb., de mind e fenséges képek összefolynak a fejemben, mert minden érzésemet a szomszédunk foglalja el, kedvesem. Nagyon meg vagyok hatva. Bár itt volnál, Clárám. Még busúlni se lehet magunkban, kedvesem. Öröm, köny kettős lesz, ha kedves barátnékkal oszt-hatjuk meg. Megfelezzük és mégis nő. Ilyen az élet!

Igen. Egy fiatal leány érkezett ide hozzánk a múlt héten az édes anyjával. Csónakban hozták (világos battiszt, halvány lilában volt, sötétebb nyakfodorral;

roppant izletes) és a lábán ment fel a balkonos emeleti szobába, de azóta nem láttuk itt kinn. Az anyja fényes úri dáma, magas, előkelő, de fáradtnak látszott. A leány is színtelen volt, csak éppen az arcza csontja égett pirban és a szeme (nagyon szép szeme volt), az ajaka azonban keskeny és halvány. A lakásukat a mi hotelünkben rendelték meg táviratilag és igen finom útiládáik voltak.

Erdélyből valók (így tudja a felszolgáló asszonyunk), tehát jó távolról jöttek és a leány azonnal lepihent s kinyitották a tengerre nyíló ablakokat; azon nap elhíva a doktort, egy fiatal, csinos (aranyos, szőke hely a szakálla; elegáns, sötétkék, szűk ruhát hord, lakkcipőt, ezüstgombos botot, aranykeretű szemüveget) embert. Ismerősünk (mareschal Niel-rózsával udvariaskodott nekem a minap), és amikor lejött a fővényre, mosolyogva referált a betegről: „Semmi komoly baj (ilyenkor simogatja a bajusza selymét), egy kis gyomorromlás és nagy ijedtség. Egyéb semmi. Hamarosan kigyógyítjuk.“ És csinosan bókoltt nekünk.

Aznap nagy zene volt a kioszkban, mindenféle trombitákkal, kinn volt a sétán az egész közönség, de a beteg leány ablakait betették. A doktor az estét náluk töltötte. A felszolgáló asszony élénken rajzolta le az általa látott képet: „A beteg — Máriának hívják — felkönyökölt az ágyból s merően nézte a doktort. Félénken, zavartan („remegő ajakkal“, a hirthozó asszony szerint) kérte, hogy fogadjon el egy csésze teát az anyjától. És szüntelen ügyelte, nézte, csodálta a doktort és hallgatta a fecsegését. Egy izben az anyjához fordult váratlanul és így szólt: „Nem úgy találod-e, mama? Mily csodálatosan hasonlít . . . ezen úr mozgulata. A mint a csészét megfogta; a kést amint tartja;

a haját amint simogatja, nem emlékeztet tégedet valakire, mama? De kivált a szája mozgása . . . kivált . . . óh mama!“ És erre könnyel telt meg a szeme és az édes anyja szeme is kifényesedett a könyben. Minden indok nélkül persze.“ A kiszolgáló asszony beszédén igen csodálkoztunk. Nem lehetett megérteni, tudod kedvesem.

Másnap sokat beszélgettünk az esetről, mert az idő megromlott s a szemelgető eső bezárt mindnyájunkat a verandára. A doktort alig láttuk: „Semmi komoly baj, — mondta csinosan mosolyogva. — Aggódás valóban indokolatlan lenne.“ A felszolgáló asszony beszédesebb volt, mint a doktor: „A méltóságos asszony, — beszélte — nem feküdt le az éjjel se. Egy karosszékekben üldögélt; nézte a leányát és szólt hozzá nyájasan, édesen, ha vagy egy igét hallhatna. A leány inkább ingerült szótagokat ejt ki; izgatott: a világitásra, a sötétségre, az emberi zajra, a csikorgó ajtóra. És — tette hozzá — a kisasszonyt ébren tartja a láz, — de az anyja dől el, mert halálos fáradtság okán alig áll.“

Alig ettek valamit. A doktor náluk reggelizett ismét. Virágot vitt neki — így, tavasz elején fenségesen szép La France virágzik itt és kivált a Nifeto, csodálatos hófehér parfümös flaconja.

A délutánt is velük töltötte — s a felszolgáló asszony azt mondta nekünk: „A beteg a doktort ügyeli s mosolyog is rá. Ma rózsaszín szalagot kötött a nyakára — mily sovány nyaka van — és a kezecsuklójára. A haját frou-frou-ra fésülte s estére fel akart kelni. Azonban visszaesett és az anyjára nézett“.

— Látod, mama, — így szólt hozzá — én meg fogok halni. Látod! ezt tudom, mama, én érzem, akár-

hova viszel gyógyulni, mikor a szívem haldoklik. Most mit csinálsz velem, te szegény mama? Itt hagysz engemet az idegenben? Mikor nekem otthon volna a helyem, ahol nekem kedves a nagy kert s a kis temető, ahova *ötet* kikisértük. Oda viszel? Ne tedd, mama, az igen sok költségbe kerülne neked.

Így szólt. A felszolgáló asszony hallotta és én úgy szerettem volna sírni, de hogy tehetem, mikor a doktor azt mondta ma is: „semmi komoly baj . . . nagy ijedtség . . . semmi más . . .“ és csinosan simogatta meg a bajuszát.

„Tuloz a cseléd“ — mondtam magammak, de az egész éjjel rosszul aludtam, kedvesem. Oly meleg volt az ágy, s reggel amint a nagy fehér sirályok keringöztek a tengervíz felett, hessegettem őket messziről, mert hallottam — igazán — a szárnyuk suhogását, ami bántott. Egy szegény beteg senyved oda tul. Nem is ismerem. Az is izgat, hogy nem ismerem. De látom a rózsaszínű szalagját, fonnyadt ajaka mosolyát, mellyel a doktort nézi, minthogy emlékezne valakire . . .

Nem tudom elmondani mindazt, amit érzek, Cláram! Nagyon izgatott vagyok.

Nem is tudom, mint teltek el ezek a most futó napok. Mert két nap „csusszant be az örökkévalóságba“ („Verseim“, 24. lap) és a felszolgáló asszony sápítózása zaklatta a sziveinket, amint jajongta egy nap százszor is, hogy: „Istenem, a szegény méltósága dől el, higyjék el nekem. Már alig áll. Ágyba nem feküdt, mióta itt vannak. Nem is sir, csak nézi nézi, meredt, kétségbeesett tekintettel a leányát; szolgálja a szava parancsát és a tekintete kívánságát. Ő végez körülötte mindent. A lelkemmel szeretnék segíteni neki, de visszautasít mindent. Ő tesz mindent, oh Istenem, a cso-

dálatos, szerető édes anya, amihez nincs fogható a világon . . .“

S míg eféle együgyű beszédeket hallunk, édes Cláram, addig az este . . . az este, tegnap este . . . Istenem . . .

Tegnap délután így szólt Mária:

— Oh te édes anyám, hivasd ide a papot . . . Én akarom, hogy ide hivd. El akarom mondani neki a bűneimet, hogy a szivemet könnyítsem meg, s ő oldozzon fel . . .

Aztán ismét hozzá fordult:

— Látod, — mondta — (a felszolgáló asszony az alkovban állott remegve) — néha bántottalak, anyám! Engedetlen, nyersszavu voltam, önfejű és nyakas. Bocsássa meg a te szived nekem, szegény leányodnak, és csak arra emlékezzél, ha szeretetemben kedvedre lehettem. Most küldj a papért, te pedig, szegény, fáradt lelkem, anyám, jöjj ide, feküdj mellém az én beteg ágyamba . . . mellém és ölelj meg, oly forrón, szilajon, amint csak tudsz és csókold meg az ajakamat, oly melegen és édesen, ahogy csak ő ölelhetett s csókolhatott volna meg. A lelked legyen az ajakodon . . . oh kérlek, szorosán ölelj a szivedhez, lelkem, egyetlen, drága jó anyám.

A felszolgáló asszony pedig elment akkor sírva a pap után, a halálosan fáradt szegény édes anya pedig leroskadt drága, egyetlen leánya mellé, szívéhez zárta, az ajakát csókba fűrésztötte és . . . oh lelkem! az ő testi és szivbeli bágyadtságában odaadván magát egészen, feje alatt puha párnát érezve, eltelve feneketlen keserűséggel, szemét lehunyta, mit se tudva már magáról . . . elaludt.

Oh édes Cláram . . . el tudom-e modani már a

végét. A köny szorongatja a torkomat s alig látom a betűket, melyeket leírok.

Mert a pap eljött, kezében a szent ostyát záró kehelylyel és hozzájárult a haldokló Máriához.

— Pszt . . . — intette csendesen a beteg. — Az édes anyám elaludt itt mellettem. Halkan. Fel ne zavarja ötet . . . Fáradt a szegény miattam. Engemet ápolt és az álom elkerülte szemét hetek óta. De én meghalok.

És óva intett a tisztelendőre. És száraz szemmel, száraz ajakkal, suttogva, félkarjával ölelve az édes anyját . . . mindenkit csendre intve bevette az Úr szent testét. Mosolygott. Hátraejtette a fejét. És halk sikoltás szaladt ki az ajakán és meghalt.

A felszolgáló asszony zokogott a szegeletben. A pap imádkozott térden az ágy előtt . . . Aztán felkelt és megérintette az anya karját:

— Ébredjen fel, szent asszony . . . A leánya elaludt. Az Úr örömébe ment . . . Már meghidegedett. Sirassa meg őt.

Többet nem tudok írni Clárám.

ANNUS.

AMÁLI NÉNI.

ALI JÓKEDVŰ kanczellista volt Miklós az itélőtáblán. Hatalmas, nagy éneklő hangja a nagypénteki kóruson, mikor mint Péter megszólalt (Péter, ki megtagadta a gecsemáni kertben az Urat) megfáztak, összerázkodtak az áhítatoskodók. És viszont, ha farsangos időben valamely borozó helyen azokat az érzelmes énekeket fujta a szelid szemekről, a furulyázó pásztorokról, az utca tulsó felén járók ijedten állottak meg, mert Miklós hangjától megrezdült a levegő.

Hire menvén pedig e hangnak, a színjászó direktorok szemet vetettek reá s mikor Czapári érzékeny történetét eléabrázolták, sok noszogatásra Miklós egy pogányhitű basa szerepében fellépett a teatrumban. Nem lehetett elférni az Apolló-teremben akkor. Oh, mint dörgött Miklós! Mintha koczogtatta volna a hangja az ablaküvegeket,

Kitavaszdván pedig, a direktor elcsalta magával Miklóst s egy szép nap az Amáli néni kis özvegyi háza-koronája ilyen lehullott.

Lehullott.

Minden egyéb ékességei már előbb porba omlottak. A dolgos jó gazda, ki tenyerén hordta Amálit s úgy tartotta a háztáját a boltjából, hogy soha semmi hiányosság nem volt. A szép leánya virágkorában, kit a brájné tört le. Csak az Isten maradt és Miklós. A kis bolt csupa nyüg. A világ rosszabb lett, az emberek kapzsibbak, a kereset mind szűkebb. És Miklós elment.

Amáli néni búsult. Elment a reggeli misékre, a Mária-vecsernyékre s a bolt homályos belső szegelyében, pergetve az olvasót, szemeit el-el borította a köny. Sirván, hogy megerősítse magát, félhangon felszólt: „Adtad Uram, elvetted Uram! dicsértessék a te szent neved“ s letörülvén a könnyeit, egyébire igyekezett gondolni. De erőtelen asszony, Istenem! hogy birjon le egy ilyen veszteséget.

Fényes nappal be-bezárta a boltocskát s elbújt az emberek elől s árvaságát úgy a szívére vette, hogy egy kissé elboldogtalanodott. Mindjárt el-elfelejtett mindent, egykedvűen vett, akár jót, akár rosszat hoztak a futó napok.

Őszön, hazafelé tartva egy szombat délutánján, nagy gyülekezés állította meg Amáli nénit épen a kapuja előtt. Egy sovány kengyelfutó legényke meg-megbotolva egy kőben elvágódott, leesett s úgy megvágta a fejét, hogy elalélt. Minden rangu népek sereglettek körülötte s egy cifraruhás leányzó, keservesen jajgatott az elesett felett.

— Oh drágám, drágám — lelkendezett és a kengyelfutóra ráhajolt, gyöngéden szólongatva őt: — Meg-

ütötted magadat, drágám? — Az emberek mind segíteni szerettek volna s kiabáltak, mire nagykésőre a kengyelfutó fölvetette a szemeit s feltámolygott szédelegve. Amáli néni, a ki mellettük állt, így szólt:

— Hozzátok be a szegény komédiást hozzám — s az ajtóra mutatott.

Mert az Isten tudja, Miklós is hol vetődik most. Az ő mesterségével nem volt egészen tisztában a néni. Elalélva ki tudja hol fentereg fáradtan Miklós is, tán ágyszalmát kinosan nyögve. „Hozzátok be a szegényt“ és kinyitotta a tiszta szobáját. Egy szál piszkos trikóban volt a kengyelfutó s mindenszinű rongyok libegtek az ágyékán, az idő pedig ekkor hidegre fordult már.

A vén cseléd bort melegített neki, Amáli néni pedig lefektette őt a hótiszta lyukasan stikkelt párnára.

— Ez a futás a mestersége? — kérdezte.

— A kenyerét ezzel keresi, magyarázta a cifra leány.

— Keserű kenyér, édes fiam. És nehezen felsóhajtva, később bizonytalanul hozzátette: — Egy édes fiam tart a komédiásokkal . . . Maga tán, édes leányom, ennek az embernek a felesége?

A cifra leány vonakodva felelte:

— A testvére vagyok és lopva a legénykére nézett. Látszott, hogy nem igazat mondott. A néni meg csak ennyit mondott:

— Nem hasonlítanak egymásra, édes leányom. De a fiam csak magára van a komédiásokkal . . . egyedül van, se a testvére vele, se az anyja . . . Miklósnak hívják őt, Sebes Miklósnak . . . Nem ismeri őt, hugom?

A leány lehajolt, némi közönbös kicsinyléssel mondá;

— Hogyne ismerném. Mi mind ismerjük egymást. Amáli néni egyszerre megelevenedett: „Ismeri őt? ismeri őt? Egy szép, szálas gyönyörű ember. Ő kancczellista volt. Ismeri őtet? Hát hogyne is ismerné őt, lelkem? Ő az én fiam. Olyan jó szíve van, mint egy falat kenyér. De a komédiásokkal elment. Látta őt lelkem valahol?”

Minden kedvességgel sürgölődött körülöttük mindjárt. A leányt megölelgette. Saját keszkenyőjével takarta be a pihenő fiút. „Az Isten vezérelte a lépéseimet, hogy megtaláltam magukat, édes leányom. A fiam Kolozsvár felé ment. Nagyon hűvösek már az éjszakák pedig, édes fiam!

Többet a boltba nem is ment azon a napon. Apróra kikérdezte őket, az apjukról, anyjukról. Hallani se akart arról, hogy kimoszdujlanak a házából. „A fiam ott aludt abban az ágyban, mondta a kengyelfutónak. Ott elfér éjszakára. A leányom a benyilóban aludt kiskorában. De már senkim sincs” — rebegette és megtelt a szeme. Vacsorát főzött nekik és Miklós brünell ünnepi kabátját akasztotta a fiura, hogy ne fázzék . . . Egészen megfrissült a gyöngédkezésben.

A leány a tüzhely mellé kuporgott. Száraz, vén kis feje volt, csepüszerű sárga hajjal, apró pislogó szemmel, keskeny ajakkal, melyen egy-egy kicsinylő, kesernyés mosoly simult végig. Mindent kutatva ügyelt meg a szobában (mint a veréb az akkor rabolt fecskéfészekben) s Amáli néninek kedvetlenül felelgetett. A fiú is az asztal mellé ült (ő bizalmasabban nézett a nénire) s a leány mindjárt az ölébe telepedett. Onnan kissé hetykébben vetette oda:

— Mi hogyne ismernők a fiát! Miklósnek hívják, tudjuk. Ugye-e? Mi mind ismerjük egymást. Az asz-

szonyság fia nem rég ment el. Na, úgy-e? De nekünk koberes szekerünk van, amivel holnap reggel tovább megyünk.

Amáli néni sováran nézett reá. Ők elmennek a koberes szekérrel s látni fogják Miklóst, mert ők mind ismerik egymást. Vajjon mint fogják találni az ő drága szép fiát? Kinek a tüze mellett fűtőzik vajjon? Egy szives szóval vajjon ki vidítja? Hátha elesett a fia is a keresztje alatt? Ki emeli fel? ki ápolja? ki takar-gatja és kinek az asztala mellett ül?

Minden, amit látott maga körül, kétszeresen emlé-keztette. Tiszta ágyneműt ki mos reá? ételt ki főz neki? Ők látni fogják Miklóst. Az ő erős, szép kezét érinteni fogják. A leány mellé húzódott Amáli néni; messze, messze az ismeretlen távolságba nézett üres tekintettel és szép szeliden megsimogatta a rongyos leány makranczos sárga haját.

— Óh, mint szeretném látni őt.

— Kit?

— A fiamat, tudja, Miklóst.

Féléjszakán míg forgolódott kis fekvőhelyén kimelegedve, rebegve, őt látta az idegenben. Hirt se vett felőle, mióta elcsalták. És a napi nyüzsgés, dulakodás elzsibbasztották benne a sovárgást a fia után; de a kóborló két szegény nyomorult láttára egyszerre meg-növekedett benne a vágy utána.

Mi lenne, ha velük menne a fia után?

És egyszerre felült az ágyban. Többet nem tudta letenni a fejét. Gyertyát gyújtott s fölkel. Ha elmenne velük! Ezek tudják, hol van Miklós. Tán beteg. Csak titkolják előtte. Mi bajt se okozna a koberes sze-keren. Csak egy kicsire húzná össze magát. Hozzá menne s elérne egy szegeletben ott is. Elkészítené

a kedves ételeit, tisztát vasalna neki, ahogy ő szereti és a hatsinges nyakraalóját gyöngéden ő facsarná fel. Ah!

Odalopózott a vendégeihez, hogy fölkelte őket s elmondja nekik a tervét. Tizszer hozzákezdett, tizszer bártortalanul visszatért az ágyához s a szélére ült. Mi lesz a boltból? Mi? Hát bezárják. Hát a ház? Itt a vén Zsuzsa, ő várna reájuk, mikor Miklóssal megjárnének. Elvinné a néni a zsenilliás táskában a márvásokat, tallérokat, ami csak van a kasztenfókban, hogy kiváltsa rajta a komédiások közül. És erre boldogan kiragyogott a szeme, vigan. Elmegy . . . Az isten ujja, hogy hozzárendelte a két szegény komédiást, kik a Miklós dolgát tudják. Egészen felöltözött s összepakolta csekély gezemuzáját. Minden féltett arany-, ezüstneműt sokszor megfogogatta. A köves gombokat, az ezüst poharakat, amiket sátoros cigányoktól vettek; a facsart colliert a kék emállal, mely úgy fest, mintha ékkő volna; és ezüst kanalaikat, késeit, mind drága emlék. Beh nehezen szerezték, kereszteléskor, újesztendőkön s a gyűrűt az esküvőjén.

Berakta a zsenilliás táskába és mikor a virradat az ablakon derengett, Amáli néni, kezei az ölében, nesztelenül ült, nehezen hallgatva az óra verését, mely lomhán szólt.

És amint jól kivilágosodott, Amáli néni a koberes szekér mélyén összehúzódott, (a szive mint dobogott!) hogy minél kisebb helyet foglaljon el. A fiú a bakon kedvetlenül ostorozta a gebét, amint az országúton döcögtek és a leány a fiú mellé kuporgott, összeszorítva boszusan keskeny ajakát.

A lombok az út mellett mindenütt megveresedve, s a dértől fehér füvek a víz martján feszesen, mint

egy sirkoszorú csinált papírvirágai. Alig egy-egy fászekér koczogott a hideg hajnalban.

Az első faluban a toronyban harang szólott. Amáli néni félve megérintette a leány vállát:

— Reggeli misére harangoznak.

A leány megrántotta a vállát.

Óh, mint szeretett volna a néni imádkozni s az Úr nevével kezdeni ezt a drága napot. Szelid kéréssel állította meg a szekeret, mikor a templom ajtaja elé értek. Az öreg, falusi asszonyok szállingóztak a templom felé a reggeli méltóságos csendben.

Amáli néni alázatosan keresztet vetett és szótalanul, roskadozva lépett az Isten házába. Az orgona felrecsegett. A néni leborult a szentelt víztartó mellett s a térdeplőre szorította a homlokát.

Mit se tudott a körülvalókról. Felolvadt az Urban. Kegyelme alatt megroskadt a szíve az Úr trónusánál, háladatossággal eltelve iránta, ki a fiához vezető utat megmutatta neki.

A szentség felmutatásakor a tömjén szállongott az Amáli néni fehér haja körül és a falusiak már nagy kopogással döcögtek ki a mise végén, mikor Amáli néni felnézett, összeszedelődött, hogy utánuk menjen.

A falú utcája néptelen volt. Amáli néni körül nézett. A kóberes szekér eltűnt. Tétován nézett körül. Nyoma sem volt. Előbb az egyik utcán nézett végig, aztán tovább szaporázott, hogy a hegynek vivő utcába nézzen be. A szekér sehol. Később futni kezdett. Megrémült. Az utca végén egy-egy kis bolt volt nyitva.

— Itt voltak, akit keresni tetszik — mondta egy veresszakállú, sovány, szeplős ember szolgálatkészen — itt ment el egy szekér, akit keresni tetszik, de akik már messze vannak. Ők azt izenik az asszonyságnak,

(nem komédiások voltak?) hogy csak tessék megvárni őket, mert nekik nagyon sietős útjuk van. Azok úgy siettek, hogy a ló alig bírta. Egy úr tartotta a gyeplőt s egy hölgy verte az ostorral a lovat, úgy mentek.

— Elmentek?

A boltos levette a sapkáját, leszállt a lépcsőről s bízalmasabban közeledett a remegő öreg asszonyhoz.

— Elvittek valamit?

— Elmentek? — rebegette.

— De azt izenték, hogy ők odamennek, ahova az asszonyság parancsolta, ők visszahozzák azt az uraságot, akit parancsolni tetszett. Csak tessék nyugton lenni, mert ők hozzák s azért sietnek, hogy el ne késsenek.

Aztán elfordult s félhangon tréfásan ismételte:

— Azt tessék várni csak!

— Visszajönnék?

— Mondták asszonyság . . . . azt mondták, tetszik tudni . . . .

De minthogy igen gyengének találta az öreg hölgyet, szívesen hozzátette sietve:

— Tessék, asszonyság . . . . az ajtón . . . . tessék bejönni, édes asszonyság . . . Ne tessék félni, itt vagyunk . . . itt vagyunk mi . . .

Amáli néni ekkor végigesett arczczal a bolt lépcsőjére egy hang nélkül, mint ahogy a kasza élére eldőlt a fűszál.

A boltos ijedten emelte fel. Az ölében (óh nem igen kellett megerőltetnie magát) vitte be a szobába. Egy csomó megrémült inges gyerek bújt össze az ajtó mellett.

Csak délfelé nézett fel Amáli néni, de akkor egészen világos, nyugodt tekintettel. Körüljáratta szelid szemeit s halkán, de biztosan mondta:

— Nem; semmi bajom, már semmi bajom. Csak aludtam, mert Szent Antal jelent meg nekem . . . Tudom, hogy az utczáról hoztak be. Oh, én mindent tudok, de igen könnyűnek érzem magamat. A szent megjelent nekem fényes koszorúval a fején és megjelentette nekem, hogy az Úr örökibe emel engemet, szegény szolgáját.

Aztán behunyta a szemét is. A boltos megzavarodva surolta a kezét. A néni szüntelenül, de értelmesen folytatta:

— Én nem alszom, de más világosságon nyugtatom a szemeimet. Nem tudom (s a hangja bánatosan rezgett) nem lehet megvárnom, amíg idehozzák a fiamat, akik utána mentek. Többet nem láthatom a fiamat. A dicsőséges szent megjelentette nekem az Úr parancsát. Én elmegyek. Még kétszer lehalad a nap és aztán az ő szárnyának oltalma alatt járulok az ő fényes trónusa elé.

Megadással, minden sietség nélkül, sőt néha egy derűs vonással az ajaka mellett, beszélt. A szemét könnyen lehunyta s egyformán, nyugton pihegett.

A nap, amint lehaladt, kissé megemelte a fejét.

— Izennem kell a fiamnak, kit már nem lehet látnom itt alant . . . Még egyszer süt a nap fénye reám, aztán többet sohasem. Azért pennát vegyen s én mondani fogom, amit az édes fiamnak izenek, aki messze elment.

Az ujjával megintette a boltost oly ünnepies komolysággal, hogy az ember zavartan sietett engedelmeskedni. Aztán igen csendesesen, meg-megszakgatva a szókat értelmesen diktálta, mondván:

„ . . . Az én édes fiamnak, Sebes Miklósnek, adassék e levelem . . . “

„Az Úr már magához parancsol, dicsőség legyen az ő szent nevének. Szent Antal, kihez imádkoztam és a bőjtjét megtartottam, megjelentette nekem, hogy el kell mennem. De azért nem búsulok, hogy kimozdultam hazulról, mert utánad indultam; az Isten pedig mindenütt jelenvaló . . . Minekutána pedig te hazatérsz, öreg Zsuzsától, kit te tudsz, elveszed a kulcsokat . . . A strazza a kaszten felső fiókjában van, hol az adósok fel vannak jegyezve. A szegényeket pedig, kik adósok, ne zaklasd; kinek pedig magad tartozást látsz, megadd. Mert első a becsület . . . A fehérnemüdet pedig a második fiókban találod meg; a kamuka pedig a diófapolituros sifonban áll, amit saját kezemmel szőttem, mind a 24 személyre valót . . . A ruháimat pedig a szegényeknek add, de a menyasszonyi koszorúmat a fájdalmas Szűz lábához tedd. A smukkjaimból, amit a kezedbe fognak adni, akik utánad mentek, azoknak te adjál belőlük, amit ők szeretnek, mert ők megérdemlik; a tallérokot pedig add a papoknak, hogy miséket mondjanak a lelkemért. Te pedig térj haza és ne kísértsd az Úrat, ki minden jót megjutalmaz. Mindent pedig elvehetsz bátran, mert egy poltura sincs, amin átok lenne, hanem mind Isten-áldás . . . Zsuzsát pedig soha se bánts, bárha már oktalan sokszor és télen ne sajnáld a fát tőle, mert ő nagyon fázékony . . . Én már elmegyek . . . és őrizni foglak tégedet az igazak házából és látni foglak, hogy jóra menj . . . és kérni fogom az Úrat, kit színről-szinre fogok látni, hogy tartson tégedet szent kegyelmében . . .“

. . . Mig pedig diktálta volna, az éjszaka csendesen leszállt . . .

A LÁTHATATLAN KÉZ.

MENYASSZONYI ruháját selyemből vágatná Netti; csipkével borítaná s finom fátyla a sarkát verdesné. Az orgona zúgna s az emberek (álmélkodó sóhaj kíséretében) így szólnának egymáshoz: „Ime, Németi Netti mégis csak az oltár elé megy és mily derék férfi karján! Természetes! Mert im mily gyönyörű leány Netti; mily hajlós a dereka, mily ragyogó a szempárja.“

Mily elégtétel lenne az után a szégyen után, mikor (két esztendő előtt) Sötért, a vőlegényét az agyagdomb gödrében találta meg az erdőpásztor átlőtt fejjel! Az egész világ rázúdult akkor Nettire; barátnői, ismerősei elfordultak tőle.

Szép, diadalmas szeretne lenni még egyszer.

Azonban még csak egy becsületes divatos, ruhávalója se volt. Az édesanyja reggeltől estig kötötte a rekliket, csipkéket a kert fenekén nagy titokban, ő

maga zárt ajtó mellett minden cselédi dolgot elvégezett dugva, mégis a nyomoruság ott vonszolódott a sarkuk nyomában, mióta az apja örökös útjára ment. Hogy piperézheti fel hát magát kedve szerint egyszer! Éjjel a selyem suhogását hallotta s arra ébredt, hogy ujjai finom csipkében turkálnak . . . Ah! pedig a sors elégtétellel tartozik neki.

Egy szép, igazi gyöngyös zafiros fülbevalója volt a fiókja mélyén, aminek az árán kiöltözhetne igaziban, de ahhoz nem nyulhatott, mert az, halott jegyesének utolsó ajándéka volt. Babonás rebegéssel százszor vette ki, százszor rejtette el, mert mégis kegyetlenség lenne, hogy halott jegyesének a segítségével keritgesse az új szeretőjét. A föld alól nem nyújtja-e ki csontujjait Sötér, hogy letépje a selymet ronggyá?

Egy kaczagó tavaszi reggelen azonban, új kedvesével sétálva a virágzó hársak alatt, lágy, illatos levegőjével, ezer színével, elkábítva őket; egy vérgyulasztó kézszorítás után, egy vágytól fátyolozott könyes tekintet után, mely mindent kér is mindent ígér, mikor Netti a választott férfi mellén felejtette piruló arczát, e séta után a kis Németi Netti a féltett drágaságot a kebelébe rejtette s elszaladt vele az aranyműveshez, hogy eladja.

— Az apjától örökölte e függőt? — kérdezte az aranyműves.

— Adjon érte amit akar — rebegte izgatottan Netti és szeretett volna mindjárt elszaladni.

Halott jegyese életének utolsó előtt való napján vitte Nettinek. Az igen élhetetlen, szelid fiú (ellenőr volt az árvaszéknél) az ő szegényes jövedelméből nem szerezhette. Azonban Netti bolondult az eféle csecsebecséért s akkor megszerezte a szegény ember azt a mennyei gyönyörűséget magának, hogy hallhatta egy-

szer Nettit, az ékszer láttára mint sikoltott fel gyönyörűségében. Az ellenőr magánkívül volt boldogságában, oly vad szenvedélylyel csókolta meg Nettit, mintha meg akarta volna harapni. Másnap nem is mutatta magát s harmadnap találta meg az erdőpásztor a hivatvány embert az agyagdombon. Csak akkora helyen vérezte be a földet, mint egy tallér.

— Adjon érte annyit, amennyit akar — rebegte Netti s csaknem futva vitte haza az árat.

Az új ruha . . . az új ruha . . . de nem tudott örülni a pénznek, hanem gyávának s erőtelennek érezte magát. Valami reszketés fogta el a lábát, szorongás a mellét és mikor félhangon ezt mondta a bátorítása mián, hogy „bolondság“, körülnézett, mert azt hitte, hogy idegen ember beszél a szobában. Nem tudván helyben maradni, kiszaladt az anyjához s megölelgette az öregasszony fejét, de szégyelte elmondani, hogy mi bántja.

— Lelt valami? — kérdezte csodálkozva az anyja, minthogy nem volt szokva az ilyen gyöngélkedéshez.

Amíg az ékszer a fiókban hevert, nem is igen gondolt reá Netti, de amint kivette az állóhelyéből, egész csomó emlék kelt fel a szívében. Halott jegyesének a hangját hallotta s ártatlan szemének a nézését látta valahonnan. A ravasz vereshaju ékszerész vizsgálódva kérdezte: „Az apjától örökölte?“ Mintha azt kérdezte volna: „nem lopott portéka?“ . . . Nagyon mohón végezte az üzletet s igen óvatosan, mintha tiltott dolgot végezett volna.

A szerencsétlenség után hire járt annak, hogy Sötér (így hívták az ellenőrt) lopott az árvaszéknél s azért lőtte főbe magát. Ok nélkül senki sem pusztítja el magát. Vőlegény volt, fiatal volt; a kezét senki sem emeli maga ellen, hacsak a szégyen elől nem mene-

kedik . . . De az eféle hirnek a végére nem lehet járni. A gondos közigazgatás el tudja tussolni az ilyen veszteséget, hogy nyugtalanság ne támadjon a közönségben. Lopott . . . s ha lopott, a szeretőjének hordta bizonyosan . . . Csak várni kell; majd kipattan egyszer az ilyen csunya történet. Akkoriban a kis Netti, ha egy új kalapban ment ki: görbén nézték meg. Ha ugyanazon ruhát többször látták rajta, így szóltak: „Ravaszbéka! jól elrejtí, amit csipett Sötértől“. Mert neki lopott; — kinek lopjon másnak? Házasságszerző öreg nénik így szóltak a házasuló fiatalemberhez: „Nézzen körül, öcsém, a Németi Netti házatájéka körül. Formás a leány, ügyes a leány, aki szerzett kalácsot, amit a tejbe aprítson . . . már ha nem válogatós, öcsém, a falatokban“.

— Örökölte? — kérdezte az ékszerész. A régi gyanu, mely már-már elaludni készült, fel fog kelni ismét: A függőt kiteszik a kirakatba, mindenki megáll előtte s így szólnak: „ez a lopott holmik közül való . . .“ Sötér csipte . . . férfiember sorsa az asszony.

A nyugtalanság áthatotta Nettit. Mindent ismét elevenen látott. Sötér a feleségét egy szük kis házba akarta vinni. Netti kelleetlenül szólt rá: „Mit gondol, hogy én ebbe az oduba temetkezem el?“ Valami hitvány butorokkal rakta meg: „De most nem telik diszesebb“, szégyenkezett szeliden Sötér. „Ne is erőltesse meg magát“, gunyolódott Netti és kinevette. Sötér lesújtva töprengett: „Mit tegyen? Mit tegyen?“ A Netti anyja vette az oltalmába Sötért, minthogy nagyon szerette a fiatalembert és Nettit pirongatta meg. Akkor Netti egy hétig rá se nézett Sötérre. Nehéz napok voltak ezek. Egy ilyen keserves nap után hozta az ékszert engesztelődésül.

Akkor nem gondolt rá. De most, hogy eladta az ékszert, világosan látja, hogy lopta Sötér. A gyanuszkodó tekintetekből kiérezhette régebben, hogy a Sötér czinkostársának tartották őt — most ujjal fognak rá mutatni. Az a függő az elárulója lesz és sohasem veszi le róla a szégyent senki. A kedvese megtagadja őt és eltaszítja. Holnap rendőr fog benyitni óvatosan az ajtón s a Nettike vállára teszi nehéz tenyerét. „A törvény nevében“ — így fog szólani és Netti meghal mindjárt. Siri ágyából mintha Sötér kinyújtotta volna csontujjait s megragadta volna Nettit. A sötétből mintha egy nagy fekete száj nyilna fel s ezt lehelné: „czinkos“.

Egészen kimerülve kelt fel. Ilyenkor, ragyogó reggel szoktak sétára menni máskor az anyjával, hogy az erdőaljban forrásvizet igyanak. Igaziban ilyenkor az első fordulónál várnak Nettire ezer édes szóval; vad virágokat szedtek s a bokrok mélyén éneklő madarak szavát hallgatták. Vége . . . vége . . . A dali fiú elfordul tőle: „egy tolvaj czinkosa“ . . . A szeme körül barna karika támadt az álmatlanságtól s az arcszíné fakó lett az éjjeli tusakodásban. Bizonyosan mindenki kitalálná, hogy Nettit szégyen érte ismét.

Szótlanul gunnyasztott s majd elesett, mikor még jó reggel óvatosan lopózott be a kapun az aranyműves, akinek eladta a függőjét tegnap.

Egy pillanat alatt átvillant az eszén, hogy mindennek vége van. Az aranyműves följelentette a lopást; a rendőrség bizonyosan már körülfogta a házat. A városszolgák megragadják Nettit és hurczolják végig az utczákon. Most szállingóznak a templomba az öregasszonyok; a boltosok az ajtójukban állanak; a kofák utána fognak kiáltani: tolvaj, tolvaj . . . A polgármester a kutyáival, méltóságosan végigméri a nyomorult leányzót . . .

— Egy bizodalmas ügy, kedves kisasszony — mondta az aranyműves hizelgő hangon, a veres, szeplős, kis ember.

Ha szól egy szót, Netti sikoltani fog.

— Egy bizalmas ügy, inkább kérés, — folytatta óvatosan, — ha meg nem sérteném az ily kedves, szép kisasszonyt, mert a világ minden kincseért meg nem bántanék egy ily drága hölgyet, akinek még az édesapját (oh, mily fáin, becsületes ember volt) szerencsém volt ismerni . . .

Netti meredten nézett rá . . .

— Nem, a gyermekeim életére mondom, inkább veszszek el ebben a helyben, ha kárát kívánjam egy ily szép kisasszonynak. Csak egy szót mondok, kisasszony. Én tudom, hogy nem helyes, ha sokáig itt szemetezek. Csak egy szót mondok . . . az se rossz, életemre mondom. Csak ennyit, kedves kisasszony: hogy ha van még a kisasszonynak eféle drágasága, akár gyűrű, vagy kösöntyű, vagy fülbevaló, vagy bross . . . ne vigye máshoz a kisasszony. Mi megegyezünk, becsületemre, az árban. Én olyan ember vagyok, hogy hallgatok, mint a sir, mint a sir. Ha el akar adni efélét, más megcsalná, nekem ne mondjon egy szót se. Én a gyermekeim életére mondom, én egy garassal kevesebbet se mondok érte, mint ahogy illik . . .

A köny kibuggyant a Netti szeméből. Mintha fojtogatták volna. Ez a gazember a prédára jött, mint a dögmadar a hullára. Amit suttognak két esztendő óta, ez a tolvaj kimondja egyszerre; világosan a maga egész ocsmányságában. Amit loptak, osszuk . . . Zokogása feltört a melléből, leroskadtt a székre.

— Ki . . . ki — rebegette és az ajtóra mutatott.

A kis ember mosolyogva, hajlongva hátrált, nyá-

jasan visszatekintve, mintha azt mondta volna, „jó, jó kisasszony, én senkit se sértek meg, én olyan ember vagyok, mint a sir, bennem meg lehet bizni“.

A levegő fojtotta Nettit, mikor a kis ember a kapun kisompolygott, leborult az asztalra, oly keservesen zokogva, hogy az egész teste remegett belé.

A tárcza, amiben az ékszer ára volt, az asztal szegeletén hevert. Keserű dühvel nézett rá s viszont fáradtan hajtotta le a fejét. Kábultságán, kétségbeesésén át az a keserű gondolat villant át, hogy ezt a pénzt odacsapja a Sötér sirdombjához. A szégyen tőle való. Onnan a mélységből is őt üldözi. Hozzácsapja örökös ágyához ezt a pénzt. Ő is megtagadja őt. Gyűlölettel gondolt rá. És keserves jajszó kelt az ajakán.

Úgy, amint volt, a tárczát a kezébe ragadta és kiindult a szobából, tele kétségbeeséssel, hogy megtorolja magát a halotton.

— Kimégysz hazulról? — kérdezte egy csendes hang.

Az anyja volt.

— Kalap nélkül indulsz ki?

Aztán közelebb ért és a Netti kezére nézett.

— Valamit vásárolsz, hogy a tárczát viszed?

— Adósságot fizetek vele . . .

— Kinek vagy adósa? . . .

— Sötérnek, az én holt vőlegényemnek.

Az öregasszony remegő hangon kérdezte:

— Mi lelt?

Arra Netti az anyja nyakába borult és fuldokolva mondta:

— Meghalok a szégyentől.

— Mi van a kezedben?

— Annak az ékszernek az ára, amit Sötér adott.

— Eladtad?

— Az árát viszem neki vissza a sírjához.

— Eladtad?

— Oh bár sohase láttam volna.

— Eladtad?

— Te hoztad ide Sötért, te szeretted őtet!

— Eladtad az *én* fülbevalómat?

Netti egyszerre kiegyenesedett.

— A tied volt? Amit Sötér hozott?

— Eladtad egyetlen, utolsó emlékemet?

— A tied volt? A kezét az anyja vállára tette s a szemébe nézett erősen.

— Az anyámtól való egyetlen emlékem az a függő. Úgy őriztem, mint a szememet a nehéz napokra. És te eladtad?

— Sötértől kaptam.

— Én adtam neki, hogy örömet szerezzen neked vele. Mikor kinoztad őt a szegénységeért, így szóltam hozzá: „Vigye Nettinek ezt a függőt. Mondja neki, hogy maga vette neki; örvendeni fog rajta.”

— És nem lopta az árvaszéktől?

— Óh féld az Istent, Netti! . . . Semmivel se elégedtél meg, amit ő vett neked . . . lenéztél mindent. Akkor kétségbeesett, mert örülten szeretett tégedet . . .

Netti alázatosan lehajtotta fejét.

— Megszenvedtem érte . . .

— Ő meghalt érted. Ő tudta, hogy szerencsétlen lennél mellette, mert igen szeretted a fényüzést. Neki egyebe se volt, csak a szive . . . És olyan erős volt, hogy inkább meghalt, semhogy tégedet szerencsétlennek tudjon . . .

— Ő megbüntetett engem.

Az ajaka remegett s szorosan az anyjához simult.

— Azt mondták, hogy szégyenében pusztította el magát, mert én érettem sikkasztott.

— Ha elhitted, rászolgáltál te is a szenvedésre . . .

Az utca kinn megelevenedett már. A nap melegen áradt szét, fényes sugaraival bearanyozva a kis udvart.

Az öregasszony olyan halkán, hogy alig lehetett megérteni, rebegte :

— Hanem ha az anyám ékszerének az árán koszorut viszel annak a szegény fiúnak a sirjára, aki úgy szeretett téged, azt megérzi, hidd el, ott alatt . . .

Netti megértette és csendesen könyezett.

A SZÉP KATICZA.

SIFÓ ELPERELVÉN jó köházat s egyéb javait, a sánczoldalon húzódott meg Katiczával, a feleségével egy sárfalú-fészekben.

Semmije se maradt.

Gazdag haragosának (Koronkainak) a vizsláját lőtte volt agyon s a nagyságos úr megtánczoltatta Csifót. Az ország minden szegletéből tanuként felhivott előkelő vadásztársaival a törvény előtt bebizonyította, hogy a néhai kutya nevezetes familiából való s hiresen pallérozott állat vala; — Csifó konokul állotta a tüzet — és persze leégett.

Le, az utolsóig.

— Csak azt várom, hogy te is Koronkai felé fordulj az egész falúval, elnyomatottságomban — mondta komoran a feleségének.

Az asszony, a nyugodt, hűvös, szép, fiatal nő végignézett Csifón s elfordult szótlanúl. Csifó mindjárt dühre

fortyant e tekintetre s szenvedélyesen rázva az öklét, így szájaskodott: „Jaj annak, ki lenéz azért, mert kimélyeztettek a gazok. Csak a bugyellárisom gyengébb, de az öklöm a régi.“

S majdnem tajtékozott dühében. Egész életében ilyen gyilkos, szenvedélyes természetű ember volt.

Ott a sánczoldalon valahogyan berendezkedett mindenféle ócska maradék-bútorokkal. Falun azonban alig veszi észre az ember, ha semmije sincs. Csifó komor volt s a feleségét is kerülte bukásának szegyenében. Napestig bujta a házikójukon felül kezdődő csere-erdőt; amikor idő múlva pedig ismét kezesebb kezdett lenni — a paraszttal barátkozott, amit annakelőtte sohase tett. Benézett a falusi portákra, asszonyok dolga, gyermekek egészsége iránt kezdett érdeklődni.

— Ez az igazi derék ember, — mondták a parasztasszonyok. — Ez tudja, mi bántja a szegény embert.

A felesége városi fehérnép volt. Annak nincsen szíve a nyomoruság iránt; bárha ő se volt valami úri rendből. Azonban mindenki kényeztette, leány korában szépelgett körülötte (maga Koronkai is), de a kezét csak Csifó kérte meg. Az ilyen hölgy nem kedves a nagytalpú, nagyszájú parasztasszonyokkal.

Tavaszi felé már nagyon összebarátkozott Csifó a paraszttal s egy tömegbe összebújtak (mint a pré-dára készülő farkasok), ha beszélt valamely kőasztal mellett Csifó, mikor munka után a szegényes vacsorát megették.

— Keed, túr egy silinka köves oldalt, hogy egy falat kenyere legyen. A négy gyermeke azt a silinkát is négyfelé szakítja ha keed behunyja a szemét s marad azon a helyen négy koldus. Üsse kee őket agyon,

hogy ne nyomorogjanak. De Koronkait ne féltse keed, az ott fúlاد meg a zsírjában.

Ezt megérți természetesen mindenki, ha egy csepp esze van.

— Miért? Koronkait különb agyagból gyurta az Isten? -s keedet alábbvalóból? MÉR juttattak hát az emberek keednek minden nyomoruságot s neki minden jót?

A törökbuzakapáláskor Csifó kibujt az erdéből, leült egy-egy nagy kőre a dülőút szélén. Mindenfelől mellé gyűltek a szántó földekről, mert igen szépen tanította őket. Mert testvérek! az ökör erejét megveszi pézen az úr; jó! Éljen vele! Mert barom. Dehogy az Isten képeré teremtett ember erejét is megvegye gaz, piszkos pénzzel, — hát nem méltatlanság ez, testvérek?

Nyár derekán, a haragos-zöld csererdő hűse alatt a félfalu maga kereste fel Csifót s a gazdatisztnek így szóltak a falusiak: „Ha majd megérik a gabonátok, arassa le a gazdád, de minket dologba ne hívj. Az én erőm nem eladó, mint a marhádé. Hiszen a Krisztus tán érettünk is halt meg a kereszten . . Ha élni akar a gazdád dolgozzék, izzadjon.“

Effélet felénk nem hallott senki, mióta az Isten megteremtette a földet. Roszkedvűek, mogorvák lettek. Még egymással se sziveskedtek úgy, mint annakelőtte. Az úton csak egy fejbiccentéssel köszöntötték egymást s amint sárgulni kezdett a búza, mindinkább földre-szegett fejjel jártak s esténként a zsidó ivója gyúrva volt éjfélíg, egy szó nélkül elülve a mocskos asztalok mellett.

— Ezt a Csifót a szegénység tette becsületes emberré — mondták egymásnak, amint látták, hogy az ivóban, a mezőn, velük van minden dolgukban. A gazdagság bűne kevélységet, szívtelenséget kölykezik. Nézd

Koronkait, milyen gögös, pedig rajtunk él, mint a kosz a testen. — A sánczoldali sárházban, a feleségénél is ritkán ült Csifó. Néha egy-egy nyulat ha bedobott a pitvarba, vagy ha néhány vadréczt sörétezett le. Egyszer egy zsák lisztet küldött haza a molnártól, de annak odaadta érte a pecsételő gyűrűjét. Azonban került a feleségét, mintha félné, vagy utálná. Egyik se igaz pedig. Csifó már nem félt semmit, se eget, se földet. Az asszonyt pedig vadul szerette, mikor elvette.

És amint a Csifó történetét írom, ime, megakad a toll hegye a kezemben, ha rágondolok a fehér, szép Katiczára, a városi irnok sűgár, hüvös, tiszta leányára, aki megbabonázott minden fiatalembert, akármilyen rendből való volt is. Látom valósággal tiszta, nagy homlokát; kék, komoly tekintetű szemét; húsos, puha, piros ajakát; haját, (simára fésülve viselte) melynek valami élettéljes fénye volt . . . Látom, amint nagy, de hajlékony teste végiglibben a szemetes, széles utczákon, — ah! mintha valami csendes, öreges táncz-zenére lépne. Tűnődöm, mint fejezzem ki, a mit gondolok? — Mintha Katicza éppen abban a pillanatban lett volna készen teljesen, amikor láttuk. Mintha egészen frissen, érintetlenül kelt volna ki a tűzből, vagy kristályvíz mélyéből . . . Katicza, kin nem fog a sár, vagy a szeplő, mint a sugáron . . . Ah, illatot érzek és ime, nem tudok nem beszélni Katiczáról, pedig a Csifó szerencsétlenségéről kell beszédet mondanom . . .

Mily elhagyatottan élt ott, a sánczoldali sárházban, de azért a Szép, az ő édesanyja, ott se hagyta őt el . . . Minden kecses és ragyogó volt körülötte. Virágokat nevelt az udvarán; azok a rozoga, ócska egyet-mások a szobában mind (egy maradék csipkétől egy szál virágtól, egy szalagdarabkától) csinosak, kecsesek lettek,

A nyáron, mikor kiértek a kalászok a mezőn (mintha olvasztott arany folyna a Marosvölgyön, ha szellő bolygatta a tömött, gazdag búzavetést), úgy alkonyat felé esetleg hazatérvén Csifó, a szemét megszurta egy hússzínű rózsa, mely a Katicza szőke hajkoronájára simult.

— Ritka szép virága van (vetette oda komoran). Maga termeli?

— Nem, egy parasztlányka hozta. — Aztán sietőség nélkül kihúzta a virágot s lassan odanyújtotta Csifónak.

— Ha kedveli, — fogja . . .

Csifó elfordult. Valami keserűség gyűlt meg a szájában. Azon délután nagy dolgot végeztek el a faluban. Ki volt gyúlva Csifó. A gazdatiszt nagy istenkáromkodások között elment a szomszédfaluba, hogy idegen aratókat hozzon. „Éhen dögöltök meg a télen, ha nem dolgoztok most“, fenyegette őket. „Megerszük éhségünkben a te húsod s megszopogatjuk a gazdád gyenge csontját“, vágta oda Csifó. A nép mind melléje állott és úgy morogtak, mintha száz medve egy mély barlangból beszélne ki. Csifó meg volt elégedve magával.

Mégis ez a szál rózsa igen megzavarta . . .

A puskáját a pitvar ajtaja mellé dobta s maga a vesszőkerítés mellett álló padra leült. Egy parasztlányka hozta azt a rózsát? Honnan? Kinek? Küldték-e? Azt akarta hallani, amint alant a falú nyüzsgölődött. Nagy eseményekre várt, amit ő készített elő veszett dühvel — koldusságának első órájától kezdve.

Egy rózsa? . . . Csak annyi-e? De ha semmi egyebet se mertek volna adni Katiczának — hogy mert csak egy rózsát küldeni is neki valaki? Hirtelen (és

most tán nem legelőször, de soha se ilyen világosan), az a kérdés csapódott az agyába: hátha valaki kitarja Katiczát? Mit tesz az az asszony egész nap? Mit eszik? És a ruha árát, melyet hord, ki fizette? És a virág, a kövel szegett rabatokban az udvaron, honnan kerültek? vagy akár a kapa, melylyel felporhanyították a köveket, honnan valók? Egy rózsza? Hevesen felugrott és az arcza lángolni kezdett. Azonban lekényszerítette magát. Egy rózsza? Őt kétségtelenül megrabolják. Minden vérecseppje felágaskodott. Világos . . . Koronkai ki se mozdúl a házából . . . Máskor a városba tekergett, amint az ősz rácsapott a falúra. Elment-e a múlt télen? Nem. Otthon ül. Világos. A falú dolgát kizavarta égő fejéből egy szál rózsza.

Az első csillag felült, oly éles fényvel, hogy Csifó behunyta a szemeit előle. Az oldalak egymásután felvették barna köpenyegüket, a mélységek feketék lettek, mint a bűn. Az oldalban a csorgó locsogott. Úgy bántotta a zaja Csifót, hogy nem tudta túrni. Most mikor tele a szíve a diadal mámorával, e nyomorult asszony gázsága összebolondítja a fejét . . . Az öklével döngette a fejét dühében . . . Fölkelt s bement. Megfogta a puskáját. Benézett a szobába. Az asszony a nyitott ablak előtt tán azon csillag fényében gyönyörködött, melynek sугara túrhetetlen volt Csifónak. Mit adna, ha a kasztenek fiókjait felránthathá és minden szegeletet feltúrhatna, hogy lásson, lásson, lásson.

Azonban mert egy percze az asszony sugártiszta gyönyörű testén megpihent a szeme, kilépett viszont a küszöbön s letette a puskát a földre s az ajtó elé lefeküdt . . .

Ki akarta verni az asszonyt a fejéből . . . Oh! neki most egyéb dolga van mint egy tisztátlan asszonyi állat...

Az éjszaka nagyon beszédes lett. Tücsök szólt valahol, izegtek-mozogtak a sánczalján a bokrokban a madarak. Némelyik úgy csippent fel, mintha tút szurna a Csifó fülébe. Egy horihorgas nyirfa nyavalyásan rezgett, ha szellő se lebbent. A csorgó, mintha csúfolkodni, nyávogni meg ne szünne egy pillanatig se . . . Az asszony . . . az asszony . . . Nem lehet kiverni a fejéből.

A görgényi havas fölött felderengő első lilaszínű sávra felemelkedett. Nagyon nyomorultnak érezte magát. Amint a fénycsik rózsaszínre vált, egy rettenetes nagy rózsára emlékeztette, mely a Katicza szőke hajában pompázik . . . egy kis parasztleány hozta valahonnan? . . .

Káromkodva kelt fel. A marhák elnyújtva bögtek fel alant. Rebegve elevenedett meg a levegő s mindjárt huss! gyors szárnyzuhogással nyilalt át két kis madár, (valami puha fészek melegét akkor hagyta ott) a Csifó feje felett.

A katolikus templom tornyából komoly hangon szólt a szunyadókhoz a harangszó s végigáradt erdőkön, mélységeken, ormokon, mint egy másvilágból való szó. Szelid, nyájas gyermekarcz nem ártatlanabb, mint e reggel. Anélkül, hogy zsongás hallatszott volna, érzett, hogy az élet megkezdődött.

Még ragyogott a mező a harmattól, mikor valahonnan messziről egy-egy hangosabb emberszó töredékei zavarták meg a reggel ünnepies csöndjét. Csifó megemelkedett; a szeme ragyogni kezdett. A zaj lassan erősödött a faluban és mind nagyobb területre terjedt. Csifó nyughatatlanul topogott, mint egy lánczravert komondor.

Az idegen falusi aratók érkeznek . . . Ó, hogyne

tudná! Az izgatottsága vadúl nőtt. A puskája csövét meg-megragadta.

Mégse rohant le a hegyről a falusiak közé. Csordultig volt gyűlölettel, de ha a világ összeomolna — előbb látni akarta a felesége fiókjait, feltorni a házat, kutatni, látni . . .

Hirtelen alakoskodni kezdett. Mintha lerogyni készülné; megtámaszkodott az ajtófélhez s recsegő, mély morgó hangon mondta Katiczának:

— Valami történik alant a faluban . . . Hallja-e? Gyengülés fogott el; lássa! szédülök (és megtörülte a homlokát) menjen le, lelkem, a falu útjára. Nézze meg, mi történik ott lenn?

De amint Katicza a kapun kilépett, egyszerre rácsapott a prédára leső vadhoz hasonlóan a szobára. A szeme majd kiugrott az üregéből. Látni akart. A rozoga kaszten fiókját egy rántással tépte föl.

Oh! És felordított.

Legfelül egy ezüstkeretű tükör feküdt csipkés fehérneműek tetején.

Nagy lélekzetet vett. A szája tátva maradt . . .

— Tehát megcsalták . . . Tehát pénzzen megvették . . . Ki? ki? Tudja Csifó szóról-szóra! mintha ott lett volna mikor Korakai hintáztatta a térdén a Katicza fehér meleg testét . . .

— Betaszította a fiókot. Halálsápadt lett. Körülnézett. Megszorította egyik kezét a másikkal s mindjárt kiment a kis kapu elé (kissé még tántorgott, de összerázkódott), az ajakát összeszorította s a kapuzábé mellé leroskadtt a hitvány padra.

Katicza sietve közeledett vissza az ösvényen.

— Az Isten tudja mi lesz. Minden teremtett lélek az utcán van . . .

— Maga kifáradt, Katicza, dadogta rekedten.

— A gazdatiszt vezeti az idegen embereket, de útjukat állották a falu végén.

— Maga reszket . . . Tán maga is fél?

— Öregek és gyerek mind. A férfiak bottal, kapával ordítva rohannak.

Csifó merően a Katicza arczába kapcsolta a szemét. Egy percnyi hallgatás után a kezeivel legyintett, hogy elhallgattassa a beszélőt.

A zugás nőtt alant. Egy-egy rekedt hang, aztán valami fájdalmas üvöltés nyilalt a hangzavarba.

Csifó félig megemelkedett, de le nem vette a szemét Katiczáról.

— Rettenetestől félj . . .

— Maga tudja, hogy mi fog történni?

— Nem állhattam ellenükbe . . . Ha valaha féltetted valami jó ismerősödnek az életét, féltsd a *Koronkaiét* most.

Katicza megtántorodott, mintha megütötte volna valaki.

— „Mit mond?”

A Csifó torkából rövid nyögés szakadt fel. Azonban abban a pillanatban ismét még tompábban folytatta.

— Mert kedvelted Koronkait, úgy-e egyszer? Már nem is akarsz emlékezni rá? A finom, mosolygó Koronkaira? A fain, szép gavallér iránt, aki bukétákat küldött neked lánykorodban, már nem is érdeklődöl? Oh, én édes *hű* hitvesem . . . meg is tagadod régi barátaidat értem. Mint szeretlek érte. De *halál* fenyegeti őt.

— A halál?

— Rettenetes halál. Úgy határozták el az este, hogy felperzselik Koronkait, mint a disznót. Őt okolják minden szerencsétlenségükért. Meg fog fulladni a füst-

ben, sima, gyenge teste kihólyagosodik a lángtól. Mig az idegen munkásokat hozzák be, feldobják a veres-kakast a fedelére. Oh ne félj, ügyelnek reá, nehogy kiessék kinjában az ablakon vagy az ajtón; őrizni fogják, jól fogják őrizni.

A Katicza ajakán halk nyöszörgés rebegett ki.

Alulról (alattomos dörgéshez hasonlóan, mely a földalól kerülőnek tetszik) a mély morgás erősödött, hogy a levegő rebegni látszott.

Csifó szorosán Katicza mellé lépett.

— Reszketsz? — Aztán vontatva folytatta: — Akarod, hogy megmentünk Koronkaid?

És ráeresztette a kezét a vállára. De mindjárt gyengén le lengette a karját.

— Akarod, hogy megmentünk? A régi jó idők emlékeért. Mert ő szeretett tégedet? és te is szivelted őt... Koronkaid... Úgy-e, úgy-e? Mindenki drága nekem, aki szeretett tégedet.

— Megmenti őtet? — rebegte.

— Ah! megjött a szód? Menjünk le Koronkaid után s hozzuk *ide hozzám*? *Nálam* nem keresi őtet senki. Itt jó helyen lesz, ne féljen. Beláthatja, hogy nálam nem keresik őket. A sánczoldalon leereszkedünk, átszökünk az éren az iskola mellett és a malomösvényen a Koronkaid kertjében vagyunk. Ily közel vagyunk hozzá. Szinte szomszédok vagyunk... Te nem is ismered, tudom az ilyen buvó ösvényeket. Az ilyen buvó ösvényeket nem is ismeri az én tiszta hit—vesem. Az... én...

És rettenetesen felordított egyszerre, mint egy állat:

— Hiszen itt jön Koronkaid, — kiáltotta. — A *szeretőd*, a *szeretőd*... a *szeretőd*... Arra számított az úrfi, hogy én a faluval tartok. De *itthon* vagyok. És ő ismeri a buvó ösvényt. Erre tart az ösvényen,

látod! fajtalan! Ide menekszik, vagy szerelmeskedni akar veled . . .

A sánczoldal alján a bokrok közt valaki mozgott.

Csifó diadalordítással emelte fel mindakét karját.

— Jön . . . jön, — üdvöltötte — a körmeim közé jön . . . Nem kell idecsalnom ; jön . . . magától . . . ide, ide. Megöllek, ha kiáltani mersz . . . Hadd jöjjön ide . . . ide . . .

A harangot félreverték a toronyban. Az üvöltő hangok mind erősebbek lettek alant s a malom mellett emberfejek tűntek fel. Fegyver dörgött valahol.

Csifó kifehéredve, magánkívül dadogott:

— Mindakettő, egyszerre, mindakettő és egy üvöltéssel magához tépte Katiczát. — Jön, jön — ordította elváltozott hangon. Minden ér kidagadt a homlokán.

— Te is jössz elejébe . . . elébe . . . e—lé . . . — s belevágta a körmét, hogy kényszerítse Katiczát a szeretője elé menni . . .

Egy nagy lépést tett.

És arra megtántorodott, és arczczal lefelé, a gödör alja felé (hol ellensége igyekezett föl az ösvényen) — levágódott, mint egy elhajtott nehéz kő.

Hörgött, de egy percz mulva mozdulatlanul maradt.

Csendőrök szuronya villant meg a napfényben a gödör alján.

A SZEMFEDÉL.

EGY VAROSVÉGI nyári tánczteremnek az aytájában, egy veres szakállu, aprószemű otromba nagy embert ily kedveskedő szóval állította meg egy viseltes fehérnép:

— Jól ég a szivara, Joachim úr?

Rápillantva vontatottan odadobta:

— Ég? Miért?

— Nem ismer meg? Én Mári vagyok, a gyermekágyas beteg a kórházi kis teremből. Már elfelejtett?

A párás tánczteremből muzsika, kurjantás, láb-dübörgés zaja dőlt ki a félig nyitott ajtón:

— Mári? a halott gyermek anyja? — kérdezte unva az alkalmatlankodót; félrecsapta kissé a kalapját s beindult a terembe.

— Ugyanaz, Joachim úr . . . a kicsike meghalt . . . igaz (a hangja rebegett). A táncz igen szép idebenn . . . Bemenjek én is, Joachim úr?

Látszott, hogy erővel szóba akar állani a férfival, ki kitárta teljesen az ajtót. „Szabad a bemenet” — mondta elutasítóan és belépett.

A fehérnép utánanyomult és megállott mellette: „Iszik meg velem egy üveg sört, Joachim úr?” — kérdezte nyájasan.

Nagyon dulakodtak, verejtékeztek inasok, mesterlegények a muzsikaszóra benn.

— Van itten édeskés ízű fekete külországi sör is . . . és városi sárga löre is . . . melyet inna Mária? — Barát-ságosabban fordult a fehérnéphez.

— Ha nem tánczol Joachim úr, ott van egy üres asztal, ahová leülhetnénk.

— Jó — mondta kezesebben — a kedvéért leülök Mária . . . de nem akar egyet fordulni tán? s rávigyorgott.

— Én jó szívvvel tánczoló, Joachim úr, de ha maga nem akarna, inkább nézzük a tánczot egy kicsit . . . jó?

Áttörtek a veszettül forgó párok között az emelvényen álló veres abroszszal letakart asztalhoz.

— Én most falun lakom — mondta és leültek — a saját házámban, Joachim úr, amit a bátyámtól örököltem. Ott meg is látogathatna Joachim úr, mert igen közel fekszik a házam a városhoz és magamra lakom, de tudom, hogy kevés ideje van.

A férfi lármásan csengetett a pinczérre:

— Minden második vasárnap az enyém most is, Mária és a szerda délután másnap reggelig — és föl-emelve a fekete lével tele poharat, átnézett a világosság felé: — Jeles ital! — mondta élvezettel.

— Saját házam van, Joachim úr, most; nem úgy, mint amikor a kórházban szigorogtam. Örököltem, Joachim úr, amint kikerültem a kórházból — ellakhatik

benne akárki . . . és istállóm van, nagy szilvákert mellette, egészen le a Marosig — igen szép hely az utczasorban. Egy nagy kereszt áll a kapum előtt. Rám találhat onnanfogvást akárki.

Joachim ivott, csettintett a nyelvével és apró szemével végigmustrálta az előtte ülő fehérnépet. Mily formátlan volt! a szeme is keresztben áll, az arczbőre olyan színű, mint a hetüs zsemlye — de háza van az utczasorban . . . egy kereszt előtte, ahonnan megtalálhatja akárki. Éhes ez a férfiura. Mint ajánlgatja magát . . . mint spendiroz a legényekre!

Por szállongott a rebegő nehéz levegőn és egy rossz klarinet visító hangja. Udvariasan odaszólt: „Kereszt van a kapuja előtt?” — de nem nézett rá, mert csúf volt, bár ő fizeti a sört . . . „és onnan fogvást akárki megtalálhatja“.

A fehérnép elveresedett:

— Csak az találhat meg, a keresztnél fogvást Joachim úr, aki tetszik nekem. Mert Joachim úr, amiért megtörtént velem az a szerencsétlenség, azért én szemérmes leány voltam egész életemben, tessék elhinni nekem. Nekem még a kezemet sem fogta meg addig senki . . . Nekem dolgom volt egész életemben és az eszemet többet járattam a templomon, mint a táncmulatságon. Hanem ha egyszer jön egy gonosz csaló férfi . . . jól van és elcsavarja a fejünket s aztán ott hagyja a szegény leányt, (mindenki a Teremtő kezében vagy) azért maradhat az ember jóra való, szemérmes leánynak . . . asszonynak a világon. Azt hittem, meg is halok szégyenemben, mikor észrevettem a szerencsétlenségemet . . . és sirtam éjjel-nappal, jajgattam kétségbeesetten. De az Isten sok mindenhez ad erőt az embernek, Joachim úr.

Betakarta bogos ujjával szégyenében összenéző zöldes szemeit. A polka mind veszettebb lett a teremben s a por mind nehezebb.

— Nem kóstolja meg Mária e jeles italt?

— Szeretem látni, ha maga jóízűen issza, mert én mindig kedveltem magát, Joachim úr.

A veresképü ember megelégedetten hunyorgatott e jómodu fehérnépre, bárha elesett egyszer . . . Hiszen felkelt. — Megitta fénékig a korsóját, kaczkiasan végignézte Márit, új sört rendelt s bizalmasan szembe könyökölt vele.

— Sokat sírtam, a szégyenemért is Joachim úr és a szegénységemért is. Mert akkor nagy nyomoruságban éltem, azért szolgáltam is. A rossz sorsomért mentem be Joachim úr a kórházba a terümmel, pedig úgy féltem attól a nagy háztól . . . Hanem mindent elfelejtettem egyebet, mikor a szívemhez szoríthattam a betegágyon a gyermekemet, oh Istenem . . . Istenem . . .

A hangja egészen megcsendesedett. A féktelen zajban egy szava sem hallatszott, nem is nézett a veres emberre, de kivirágoztak az emlékei az ajakán:

— Szőke haja . . . látott-e valaki akkora haját, olyan semmi kis leánykán? És mily ránczos volt a nyaka a kövérségtől és az ujjai, ah parányi . . . kis ujjacskáim . . . és nem csillámlott-e a szeme mint a csillag?

Megtörülte a homlokát; az ajaka vonaglott; elhallgatott és elfordult.

Valaki, alant, földhözvágta a tánczosnőjét s arra lármás dulakodás támadt a pár körül. Joachim föl-emelkedett (kissé ingott.) „Bolondok“ mondta és föl-emelte a korsóját. A zene abba maradt, amire ordítottak a legények és dőngették a padlatot.

— Magára él Mári — kérdezte kiáltva — a házában? Mért nem megy férjhez? Szépen elévette magát már Mári. Akárki elvinné, ha akarná. A kórházban gazul lepusztult volt, mikor a kis gyermek meghalt. Élhetetlen volt a kis poronty, jól emlékszem . . . de most szépen elévette magát Mári, mondhatom szépen.

Ismét lehuzódtak egymás mellé: „Nem bánja Mári, ha még sört hozatok?” — kérdezte vigyorogva.

— Maga jól bánt velem akkor, Joachim úr, az Isten áldja meg . . . mikor elvitték a gyermeket tőlem. Nem is felejttem el. Azt mondták, hogy én nyomtam meg álmomban a szegénykét . . . ami nem igaz, nem igaz. Én nem tehettem.

— Ne is beszéljen róla, Mári, mert nem jó megbolondulni, Mári. Én fogtam meg akkor magát, mikor kezet emelt magára, mikor . . . né ízé . . . Isten teremtette . . . Ne nézzen olyan vadul Mári kisasszony, mert oly szemet tetszik csinálni, mint amelyet *akkor* . . . csinált volt.

A fehérnép rácsapott a Joachim kezére és szenvedélyesen megszorította és hevesen mondta:

— Ki érti meg azt? Senki. Azt hitték akkor, hogy megbolondultam. Igen de . . . igen de én egy nyomoru kinlódó leány voltam egész életemben. Szegény voltam, csúf voltam, azt mondta mindenki. Soha én reám nem nézett férfiu . . . vajjon az anyám megcsókolt-e? azt se tudom, mert csúf voltam . . . És akkor születik egy kis leányom, aki az enyém . . . Ezt érti? érti ezt valaki? Az enyém. Az enyém tökéletesen. Mi ketten vagyunk . . . egy kis leány és én . . . Mily gyönyörű volt, mily puha, édes . . . akkor . . . elpusztul. Mit gondol? Elviszik tőlem. Nem jó dolog ilyet tenni az emberrel. Örökké vágytam a gyerekre.

Elvitték . . . Most is vágyakozom rá. Óh mint vágyakozom rá.

Egészen kigyúlt az arcza; a szeme félelmes lángban lobogott (egy megháborodott nyőstény az elveszett kölykére éhezve) az ajaka szélén hab tolakodott ki.

A betegápoló megütődve emelkedett fel és megszorította keményen a fehérnép karját: „Elment az esze, Mári?” a muzsika abban a pillanatban hallgatott el. A zshivaj tompább lett. Egy-egy rekedt hang ordított: „Ucczu . . . hogy volt!”

. . . Mári felocsudott; lélekzetet vett, mosolyogni próbált: „Persze . . . igaz . . . ne beszéljünk róla . . . a gyermekről. Igaz . . . azonban jöjjön velem, Joachim úr . . . Valami dolgom van magával . . . Nem vagyok én bolond. Örökké kerestem, hogy beszéljek magával. Kerestem az utcán . . . a kórház aijtájában lestem hosszú idő óta, hogy beszéljek magával. Valamit mondani akarok“ . . .

A hangja suttogó lett s bizalmasan a férfira dőlt.

— Ne tartson tőlem. Most a gyermekemről beszélünk. Éppen róla akartam beszélni magával, de itt nem beszélhetek ebben a vásárban róla. Jöjjön velem, legalább odáig a terem végébe, ahol senki sincs. Csak valamit mondok — az Isten áldja meg, hallgasson meg . . . Nézze, itt mindenki reánk néz . . . pedig valamit mondanom kell. Még azt hiszik, hogy részeg vagyok.

Megfogta kissé a részeg ember karját. Némelyek észrevették alulról a készülődésüket és csufolkodva kiáltottak: — „Visznek galamb“? „Varju az“ — tette hozzá röhögve valaki. Joachim ki akarta rántani a karját. Mindenki rájuk ügyelt. A félhomály szeliden betakarta őket, amint fennebb érték a roszzsul világitott teremben a teritetlen asztalok előtt.

— Látja . . . el kell már mondanom. Rég készülök rá . . . Nagy baj történt . . . akkor . . . tudja . . . mikor a kis leányomat elvitték volt. Sokszor látom ötöt . . . minden éjjel . . . Tudom, hogy szemfedő nélkül temették el a kis lányomat. Én tudom, úgy-e szemfedő nélkül? Nincsen nyugtom érte . . . Én látom, hogy így fektették be szemfedő nélkül. Csak azt szeretném, Joachim úr, hogy tegye meg, ha Istent ismer . . . vigyen el, a leányomnak egy szemfedőt . . . a szegénynek.

— Én, én vigyem el? Hová? Mári?

Álltak mind a ketten. Alul zajongott a tánczban megdühödött népség.

— Azt hiszi, hogy bolond vagyok, Joachim úr? Nem — szép, csipkés, finom selyem szemfedőt vettem a leányomnak. Most jó módban vagyok, Joachim úr . . . Annyi kis leányka hal meg a kórházban . . . oh küldjék el valamelyikkel az én kis leányomnak, ha meghal egy kis leány ismét . . . egy idegen kis leány . . . mikor kiteritik, oh, tegye reá az én szegény kis leánykám szemfedőjét. Hogy ő, az én szegény kis leánykám, tudja meg, hogy én ezt neki szántam, de akkor nem volt módom rá. Megteszi-e, Joachim úr? Megteszi-e a kérésemet? Ráteszi-e, egy idegen kis halottra?

A veres ember fellélezett: „Csak ennyi? Hát miért ne? De hát jó valamitől az, Mári?”

— Én nyugodtabb leszek, Joachim úr és neki, az idegen gyermeknek is jól fog esni és beszélni fog az én kis gyermekemnek a másvilágon rólam.

A cigány ismét táncznótába kezdett, a legények viszont dübörögni s kurjantani kezdtek.

Előbb megfogózkodott Joachim az asztalokban, aztán karon ragadta Márit, mikor a világosságra értek. Az asztalon friss korsó állott. Mári az elkeseredés

mohóságával fenekéig itta ki a sörét. Joachim felkurjantott. Aztán lekönyököltek s elhallgattak.

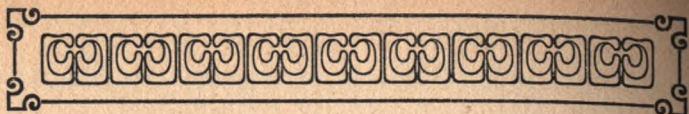
Későre így szólt bizalmasan: „Szerdán látogassam meg?”

— Szabad ideje van akkor?

— Egészen csütörtök reggelig . . .

OSZK

NYOMORUSÁG.

NEHÁNY lépcsőn lement a fiatal ember, hogy a szobába lépjen. Az ajtó nem volt bezárva. A házmesterné az udvarról utána kiáltott: „Kit keres ifjú úr?” A nyers hang bántotta, benyitott és betette az ajtót: „Keres valakit?” kérdezte az utána siető fehérnép.

Vonakodva felelt: „Az anyámat keresem.”

— Az anyját? Itt Tódorfi, az ügynök lakik.

— Az apám.

Míg a lámpával bibelődött az asszony, így szólt: „Az anyja? Azt a múlt hét végén földelték el. Nem a temetésére jött, ifjú úr?”

A szoba hideg, nyomoruságos, rendetlen volt, s a levegőn savanykás, dohos szag lengett. A kaszten félig kihuzott fiókján összegyűrt virágos szoknya hevert s az ócska bútor tetején (ahová a házmesterné a füstölő lámpát állította fel) a metszett poharak között egy

félrenyomott sarkú női báli czipő hevert. A fiatal ember lehajtotta a fejét és a világosságtól elfordult: „A múlt hét végén?” rebegte.

— Régebben is meghalhatott volna a szegény asszony, de azt mondják, hogy valakire várt. Nem magára, ifjú úr?

Aztán utána tette: „Ha megvárja az apját: égve hagyom a lámpát. Ilyenkor szoktak hazatérni ő is, a szépséges gyermekei is.”

A kaszten felett a lámpa-világosság a gombostűvel falra akasztott szomorujelentésre fénylett, mely körül gyűrött fekete csipkeránczba szedve díszlett: „Az önfeláldozó anya“, „a család csillaga“ 44 esztendeig élt. A fiatal ember a penészes falhoz szorította a homlokát s a szótalán keserűség rázta a testét. Mikor a házmesterné kilépett az ajtón, lehúllott egy székre s hangosan zokogott.

Kissé megfázott. A széles, törpe ablak alsó üvegeit fehér virágokkal telerajzolta a tél; a felsőn mégis látszott az utcán járók térdei és gyermekek feje . . . 44 esztendőt élt . . . mennyit szenvedett! Az esze végigszáguldott az emlékein. Amott a sötét szegeletben lehelte ki a lelkét az ágyon . . . szőke, könnyen síró, húsos ajakú, sугár, szép asszony volt . . . most a lila-virágos kalapjára emlékezett; csipkés, kaczer nyári ruháira: „Óh lelkem, lelkem“ rebegte és végig méregette a szobát: „Lelkem, szép édes anyám“, s megcsókolta a szomorujelentést a falon. A gyengén megerősített papiros bántó nyiszogással suhant le, s amíg bajoskodott volna vele, benyitott az apja.

— Eltették őtet, — rebegte, amint meglátta az apját.

— El, Zoltán, a te segítséged nélkül — felelte, de nem közeledett a fiához.

Sovány, kiálló pofacsontos, kurtára vágott őszbeforduló, hegyes szakállú, veres arcú ember volt.

— Elkéstem a temetéséről (az ajaka körül valami keserű vonás látszott, amint beszélt), ettől is, mint mindentől, amivel a segítségünkre lehattél volna. Elment... Pedig várt reád, az utolsó napokon sokat emlegetett tégedet... Sokat emlegetett... Az anyák ilyenek, tudod... de nem várhatott meg, amíg neked idő akad, hogy meglátogasd őt.

A fiú tekintete kerülte az apja szemét: „És az öcsém? És a húgom?”

— Hogy jutottak az eszedbe? ... Számon kéredek tőlem őket? Vagy testvéri érdeklődés ez? Nem látom a szemedet, hogy lássalak... Nagy úr lettél... Hivatalnok lettél... Az anyád bizony elment. Így pusztul el minden a világon...

Keserű hangon át valami erőltetett, csinált durvaság érzett.

— Az igaz, nincs valami nagy jussunk hozzád, úrfi. Csak neveltünk, ápolgattunk, ruháztunk kicsikorodban. Nagyon nyavalyás poronty voltál... Igenis... Hanem mikor felcseperedtél: nem a mi erszényünken tanultál, de a jó stipendiumon, az állam pügylárisán, hát természetes, hogy kutyába se veszel minket. Azért bátorkodom csodálkozni azon, miért tudakozódsz a húgod után és az öcséd után? Az öcséd óh! derék kenyérkereső ficzkó, aki a pénzét megosztja az édesapjával... punctum — velem. Csak annyit akarok mondani, hogy jobb lett volna, ha anyád követ hozott volna a világra helyetted. Ő helyt van már, jó helyt van már a földben.

Nyersen beszélt, mint aki szándékosan durváskodni akar. A fiú fel nem emelte a fejét.

— A leveledet későn kaptam, apám.

— Küldöttséget kellett volna küldeni utánad — kiáltotta pátoszszal. — Telegrammot; harmincz krajczárt érted kidobni; egy garas is sok érted, úrfi! Mit adsz te nekünk; te szégyelsz minket. Az apád csakliz, balekokat főz le, hogy lyukas ne legyen a czipője. Te szégyelsz minket, úrfi! Csal az apád, hogy ne éhezzenek. Menj, hogy ne lássalak!

A két karját magasra emelte fel a feje felett s az ajaka keserűségében rebegett; mikor az ajtó előtt való lépcsőn zaj, apró láb kopogása hallatszott.

Az ajtót egy csinos sugár leányka csapta ki s futott be a homályos szobába. Egy sugár, fehér, igen csinos leányka. Vad bőr a nyaka körül, testhez simuló fekete posztóruha takarta formás mellét s drága prémes kalap ült szőke haján.

— Megszöktél, vén fiú, — kiáltotta vidáman az apjára s akkor észrevette az idegen fiatal urat.

Megállott, megnézte és megütődött, a szó megakadt a torkán s a kezét leejtette. Ijedt szemével azt kérdezte az apjától: „Most érkezett a bátyám?”

— A hugod megijedt tőled.

— Tőlem? Miért? — s feléje nyujtotta a kezét. A leány zavartan rá emelte a szemét s köny csillant meg a pilláján.

— A mennyköbe! — kiáltotta az ajtó előtt egy nyers férfihang. — Hová lett az a gyilkos fruska?

S mindjárt a nyitott ajtóban két ficzkó termett, kalappal a fején, kigyúlt arczczal. Berontottak s az ajtót becsapta valamelyik.

— Ni, ni, — mondta az egyik, — te vagy, Zoltán bátyám, az úrfi! . . . Hát mi hozott haza.

A másik ficzkó szorosán a leány mellé állott s a dereka felé nyúlt, hogy átölelje.

— Te Zoltán bátyám! hiszen ez fene nagy öröm, hogy lealáztad magad közénk; ez az úr — folytatta magyarázólag az idegen fiatal emberhez fordulva — ez a mi tisztelt testvérünk, a Zoltán bátyánk. Egy tudós ember; egy értékes úr, egy hivatalnok, ez pedig Csáti Lőrincz a mi barátunk.

A kopaszodó, zöldszínű, sovány, fiatal ember megbiczczentette a fejét s a leányhoz dőlt: „Nélkülöztük Nelli, ha egy pillanatig is elhagyott minket.“ Az ölelésből kisiklott gyerek a bátyjához simult.

— S ti, csattant fel Zoltán — ilyenkor este s feltett kalappal rontok be a mi házukba — s megfogta a húga kezét.

A megütődés pillanatát az apa szakította meg: „Az én lakásom ez! Te rendelkezél itt, ha én megengedek valamit?“

— Igaz, és te, apám, megengeded?

— Tőled kérjek engedelmet hozzá? Adsz te nekünk valamit? Ruházol minket? Táplálsz minket? Fizeted a lakást? Ide gyere hozzám, Nelli, ne félj senkitől.

— Hogyan, te a régi bolond vagy, Zoltán bátyám? a kötekedő Zoltán? De lelkem! — vigyorogva közeledett a bátyjához — de lelkem, megjöhetett már az eszed. Hiszen mi itt mind jó barátok vagyunk, Csáti a mi barátunk. Mi mind jó barátok vagyunk. — A kigyult arcú, tántorgó fiatal ember ravaszkodó vigyorzással kérdezte: „A kalapomat irigylik a fejemen? barátom uram. Kívánja? Odaadom.“ Aztán a leánykához fordult: „Mégis, Nelli, a cukros mandulát nem felejtettem el; nézze, itt van; kóstolja meg, s lecsapta a csomagot és felült az asztal szegeletére. A cukros

mandulák végiggurultak az asztalon. A durva jelenettől elmúlt a leányka ellágyulása, féltekintettel nézte meg a bátyját; önkéntelen mozdulattal egy mandula-szemhez nyúlt, az ajakához vitte s félénken az apjához fordult: „Hideg van itt apa?”

— Hideg? A pezsgő kimelegít a vacsorán, amit megrendeltünk, Nelli. Befűt az neked. Jössz apa? érted jöttünk. Hát te medve Zoltán, nem tartasz velünk? Aki velünk jön, velünk lessz, aki nem jön, itt marad!

— Óh, Cicero — dadogta a részeg — új Cicero, szónokok gyöngye, óh Cicero! hadd halljam a fuvola-hangodat — s mind a két tenyerével befogta a ficzkó arcját.

A czukros mandulát mégis letette csendesen a leányka s meleg tekintetet vetett félrehuzódó bátyjára s rebegve kérdezte: „Zoltán, mikor foglak látni?”

A fiatal ember reszketve, szenvedélyesen rákiáltott:

— Ne szólíts meg. Azt hittem, a régi édes kis hugomat találom idehaza és találok egy . . . egy.

— Ne merd befejezni Zoltán a mondatot, én megtiltom, az apád. Itt én parancsolok. Ott az ajtó, azon túl patvarkodhatsz, de itt benn nem.

A fiatal ember egészen kikelve magából, az asztalra csapott.

— Ez ocsmányság, dögleletesség, ami itt van, — lihegte — s te megtiltsz nekem valamit? Még halottszagu a levegő s te megtiltod nekem, hogy a hugomat kihúzzam a fertőből.

Az öreg ember fenyegetően emelte fel a karját s a fia elé szökött. A részeg ember vigyorogva előretolta a nyakát a feldühödöttek közé.

— Még egy Cicero, — dadogta, — hiszen ez szavall szépen, mint valami komédiás az utolsó felvo-

násban . . . Ez pénzt ér, ordítson, üvöltsön barátom! neki magyar, a mindenét!

A leány a verekedéstől félve, kézenfogta a részeg embert s remegve az ajtó felé vonszolta.

Amint ismét ketten maradtak a szobában, a fiatal ember lerogyott a székre, mintha az ereje elhagyta volna. A homloka odaütődött, amint az asztalra borult, hogy az apja ne lássa. A lépések zaja hamar elmúlt az ajtó előtt. Valahol egy zongora szólott az emeletből. Kocsikerekek kattogtak az utcán; messze, egy toronyban valahol Szent Antal csengetyűjét húzták. Az asztalra borult fiatal ember teste vonaglott, néha mély, zokogó hanggal szakítva meg a nehéz csendet. Az apja közelebb lépett a fiához; arczáról az erőltetett harag lemaradt, s rátette a kezét a fia vállára. Később a kemence elejébe huzódott s lassan-lassan babrálva tüzet gyújtott, hogy az idő teljen. Vissza-vissza nézett a fiára, lekapva mindjárt a szemét s szégyennel vegyes bánat ült ki az arczára. A tűz fellobogott. Halkan így szólt: „Így van . . . így, Zoltán, no hát mindent láttál. Inkább talán éhen haltunk volna meg Zoltán? jó . . . Tán jobb is lett volna; de hogy nézzen a halállal szembe egy kis leány, akit csábit az élet öröme? mikor drága pénzt ajánlanak a szépségeért . . . Zoltán. Oh menj el innen, Zoltán.“

— És csak most — (szinte csukló hangon mondta, mintha valami mélyből szólana fel) — csak most temették el az anyámat s már is . . . már is.

— Nem Zoltán. Ő tartotta fenn a betegségében az anyádat, a betegségben, a nyomorúságban. Nagy úr a szegénység, Zoltán . . . ne ítélj te el minket, Zoltán . . . Oh menj el innen! . . . Ő temette is el . . . és mit tegyek én már? . . . mit tegyek már fiam? . . .

Gazság élni ennyi szégyen között. A húga eladva . . . Az öcscse kitarzott, — az anya a sirban . . . az apja, az apja . . . Még ki se hült a haló ágy párnája, melyen az édesanya vergődött, és a torát pezsgős vacsorán lakják . . . egy festett leány; egy kitarzott ficzkó; egy részeg tékozló; és egy szerencsétlen öreg ember. A bűzös ár elborít mindent. Az édes gyermekkor emlékeit, az álmokat és a jövőt . . . mindent. Mindenki be van mocskolva, a bőrön át a csontig. Ha széttépnék izekre és széthánynák, egy egész világot megfertőzhetne. Ez egy igazi fekete halál. Jaj, aki hozzá ér.

Kibeszélhetetlen irtózat ült az arczára.

A bolthajtásos nagyszobát megtöltötte a lámpa füstje és senyvedt a kemenczében a kőszén; kotlós tojás szagu gőzzel betöltve azt. A fiatal ember fel-fel emelkedett az asztal mellől, a kezébe temette égő fejét, aztán ismét leborult az asztal szegletére.

A cukros-mandula piros szemei mintha a képébe vigyorognának s a rettenetes sötétségbe alig tudott be-be nyilalni a messze csillámpoló lámpa.

Nem . . . kimenni ismét a világba ebből a szobából és szembe állani ismét becsületes igazi emberekkel ezzel a folttal, melyet a homlokán kapott idehaza Zoltán . . . és tudni tovább kétségtelenül, hogy odahaza a büzlő mocsok fortyog szüntelenül, melyben hever testvére ifjú teste; az öcscse és fehéredő apja. Oh, felhörgött, mint egy meglőtt vad. Irtózott magától. Amint az egyik keze a másikhoz ért véletlenül, elhuzta az ujját a mezitelen bőrtől. A gyomra fel volt háborodva és az izzadság kiverte minduntalan a homlokát.

A kézi táskájának zárját amint felnyitotta (hogy írószert keressen ki belőle) a zajt elviselhetetlennek

találta. Mégis papírt vett ki. Valakinek írni akart valamit. Zavart volt.

„Mikorra e sorok a szemed elé érnek, édes szép leánykám . . .“ — így kezdte a levelet.

Nem. Széttépte.

Főnöke mennyi jóval segítette, mennyi jószággal gyámolította :

„Oh ne ítéljen el, méltóságos uram“ — így kezdte a másikat.

Nem. Képtelen volt az írásra.

Az óra kinn előbb egyet ütött a toronyban, aztán kettőt.

Megérezte, mikor a kapun jöttek be az apja és az öccse. Vajjon a huga is? Zoltán úgy, ahogy volt, rádobta magát az ágyra, melyen az anyja kilehelte a lelkét . . . csak az imént . . . Istenem.

Nagy zajjal érkeztek haza. Az öccse teljesen részeg volt. Az apja támogatta be. A leányka (ah! ő is megjött) élesen kaczagott. A kalapját magasra hajította.

— De mi bűdösség s melegség van idebenn? — dadogta a részeg ficzkó s ledobta magát az ágyra ruhástól. Az öreg ember fáradtan lekönyökölt az asztalra. A leányka ravaszkodva sugta :

— Elaludt a bácsi . . . a Zolti s a bátyjára mutatott. — Nézd csak, mily medve lett ez a kedves fiú! Na . . . úgy-e?

Magasra rugta parányi czipőjét s kaczagott féktelen kedvvel. Aztán zsarnokoskodva az apjára ripakodott, megfenyegetve kesztyüs öklével: „Rögtön lefeküdj api, én nem tudok lefeküdni, ha te itt reám meredsz, amig levetkőzöm. Rögtön ágyba, ágyba api, mert kissé émelygek api, . . . egy, kettő mindjárt az ágyba.“

Az ujjával megérintette Zoltánt mosolyogva s rátette

a fejét egy perczig a bátyja, szakállas képére: „Szép fiú“, sugta az apjának, aztán lefeküdt. A kisebbik bátyja már horkolt nehezen. A leányka sokáig forgolódott, nyögött és egy-egy dévaj szócskát mondott félálmban.

Az első kakas megszólalt valahol, mikor csendesen Zoltán fölkel, végigtámolygott a fal mellett a kemencze ajtajáig.

Hallgatódzott.

Senki sem mozdult.

Bátrabban bemerítette a vaskanalat a kőszéntartó ládába s egymás után meggyúrta szénnel a vörösen izzó zsarátnokot. Kinyitotta a kemencze alsó szelelőjét, aztán leült a földre és várt. Kékes lángok nyalakodtak fel a kőszén tetején. Zoltán belefujt az izzó halomba.

Az arcza egészen el volt változva.

Aztán mikor lángolt a szén, óvatosan fölemelkedett s lerántotta a kemencze pléhcsövét.

A rettenetes csendességben valaki halkán így rebegett:

— Én láttalak . . . fiam . . . Zoltán.

Az apja volt.

Fekete irtózatosszerű füstöt okádott ki a kemencze. Zoltán az apja felé ugrott.

— Menekülj, — rebegte — ez a halál, apám . . .
a halál.

Egy-két perc alatt rettenetes erővel dőlt ki a fojtó fekete füst. A szoba szegletében valaki köhögött, s az öcscse torkából egy-egy csukló hang szakadt ki. A lámpa kialudt a kasztenen.

Zoltán önkéntelen mozdulattal az ablak felé fordult.

Valami vad ösztön ébredt meg benne, hogy beverje az ablakot s még egyszer . . . oh, csak egyetlen egyszer . . . még egyszer tiszta . . . Isten-adta levegőt szívjon.

A székben megbotlott, s elvágódott végig a földön.

OSZK

Országos Széchenyi Könyvtár

CRESCENDO — DECRESCENDO.

OVÁCS KÁLMÁN, a boltos, a második feleségét a hegyek közül hozta. Szelid, félénk leánykát kapott, egy papnak az árváját, aki kívülről hasonlított az elsőre. Belülről: nem.

Mert alig lehetett szavát venni, mikor megkérte az anyjától; csak pirult, remegett. „Semmit se készítgesse, asszonynéni — mondta — a leányát, mert én teli házba viszem. Az első feleségem stafirungja azon módon új, én vettem minden darabját; azt mondhatnám, érintetlen portéka mind. A szegény lelkem, csak egy eszten-deig használhatta. Találni fog rá minden holmija: mellbe, sluzba, csípőbe“. „De kedves fiam, — szakította félbe az édesanya — miféle testrészeket sorolgat eléje? Nézze, hogy elpirult a szegényke. Nincs szokva az ily bátor szavakhoz“. „De viseli a rávaló darabokat, — felelte zavarodottan — nem szégyen az, asszonynéni . . .“ — és megelégedéssel telt el a szíve.

Édes, aranyos kedvű volt a megboldogult, de egy kissé világi kedvű. Masamodleány volt; bátor, szapora beszédű, hamis, tréfás baba, aki körül úgy dongott az ifjúság, mint a legyek a mézescsupor körül.

A pap-árvát a boltos: az alig mosolyogni, csak pirulni tudó félénk leányt — a boldogultért feligyekvő könyeket elnyomó — nyugodt örömmel nézte. Ez a neki való, igazi társ: dolgos, igénytelen, szerény s hálára képes azokért a jókért, melyek rá várnak. Nyughatatlanul sürgette az anyósát: „Nincs sok időm a sátorozásra, asszonynéni, — magyarázta — a bolt nem nélkülözhet engemet s a ház ugyanvalóst nem az asszonyt. Mindennap kár. Semmit se adjon, — mondta dicsekedve — mindenünk van: a kalaptól a czipőig . . . az ágytól a bölcsőig . . .“ „Ismét a bölcső . . . — szakította félbe feddőleg az anya — vigye, de ne beszéljen“ és hirtelen el is eresztette vele: az idegen, erős, szőrös-képű, jóhirű emberrel. Az Isten szeme legyen rajtuk.

Rajtuk is volt. Nagyon szépen összefértek, boldog egyetértéssel éldegéltek. Az asszony kijárt a pudli mellé, ha elvégezte benn a dolgát s mindent megtanult hamarosan: mi, hol, melyik fiókban áll? A vevők szívesen elegyedtek szóba a szelid szavu menyecskével; a gyerekek nagyon szerették; a bolt környékén lakó ifjú népek: diákok, kishivatalnokok valósággal becézgették, amint a merész tekintetükre el-elpirult a csecsés kis portéka a pudli mellett. A boltos az ilyen széptevésre olyan lett, mint a vadkan, de különben tetszett neki az egész dolog. „Jó órában léptél be az üzletbe, — mondta — kétszer annyian járnak a boltot“. Reggel beálltak a munkába; este jókedvvel számolták össze a kasszái és jól elterefértek az asztal mellett, ha idejük volt rá. Ha aztán ily elégedettek voltak, azt is észre-

vette a boltos, hogy a kis Klárinak a szemei szépek, kékek; a szája parányi s szép bársonyos az arczbőre . . .

Tavaszi idő járván, — mikor minden szebb lesz a földön — egy vasárnap így szólt hozzá: „Jöjj kis Klári, nézegessük meg sorban, mi van a kasztenekben, mivelhogy ilyenkor időnk is van a bolondságokra“.

A megboldogult, jókedvű, piperés fehérnép lévén, sok csinos egyetmásai voltak. (Soha se volt beteg; a gyermekágyban kötött belé a halál.) Halála után a pontos boltos összepakolta szépen vastag papirba, nemei és fajtái szerint a fehérnemüket, jól átkötözve keményen spárgával. Ilyképpen: külön osztályozva a használati, a fényüzési cikkeket; a háztartási és utczára való tárgyakat — mind felirattal megjegyezve és ekkor élvezettel bontogatta ki a pakkokat, hogy elbájolja és elkápráztassa a tudatlan, falusi ártatlan asszonykát.

Mily finom egyetmások voltak! Izgató parfüm szállingott ki belőlük. A boltos egyenként, kényesen emelte ki az ujjai között s kedvtelve rázogatta meg a menyecske szemei előtt, némelykor jóízűen csettintve a szájával. „Próbáld fel ezt, próbáld fel azt“. Minden illett rá. A ruhája egy csipetnyit rövid tán az új módi szerint; de a czipője annál jobban látszott ki: egy máslis, aranyporszinű, fejedelmi czipő. „Bájos kis kutya vagy“ — dadogta, megölelte s arra mind a ketten jókedvűek lettek. Felöltöztette teljesen. Bekapcsolta, befűzte s amint egy kék, fehércsikos nyári ruhát elrendezett rajta, — a nyakánál kissé ki volt vágva — átölelte Klárit s így kiáltott fel: „Szegény király bácsi! ha neki volna ilyen szépséges menyecskéje!“ Mert Kovács Kálmán igaz, királyhü, derék ember volt.

Az asszonyka is meg volt elégedve a dologgal. Kissé bizsergett a vére, amint a kaczer holmit felöltötte

és minthogy ünnep is volt, a feldicsért köntösben az urával neki is indult a városnak, hogy kiszellőztesse kissé a kincseit. Sokan jártak a piaczon. Gyönyörű idő járt. Az ifjú emberek utána néztek; az idősek megálltak egy perczre, hogy jobban lássák; az asszonyok pedig irigyen végignézték. Valósággal üde, ennivaló; egészséget lehelő, mégis gyenge; félszegségében csak gyerekes, tartásában mégis hivalgó személyke volt. Kovács Kálmán egy darabig dühösen fujt, de mert Klári lesütötte hosszú szempilláit, szerencsésen hazatértek. Klárika egészen ki volt gyúlva és otthon kérés nélkül átölelte az ura nyakát a pudlin át.

Másnap már nyughatlankodott Klárika a hűvös boltban; szórakozottan árulgatott. A boltos így szólt ekkor: „Nincs-e kedved arra, hogy kimenj ismét az utcára? Az egészségedre jót tesz“. Mert mégis a hiúságát bizgatta az, hogy oly csinos felesége legyen.

Az asszony felpiperézte magát ismét s ekkor, amint a templom előtt elhaladt, a járókelők közül egy idegen, szőke fiatal ember jól megnézte Klárikát és így szólt hozzá:

— Hova siet kisasszony?

Klári hirtelen félig a fiatal emberre pillantott és önkéntelenül odadobta:

— Én nem vagyok kisasszony ... én asszony vagyok.

A fiatal ember mindjárt az asszonyka mellé sorakozott:

— Igazán? Egy ily aranyos babáról nem is hinné el az ember, hogy asszony lenne már. Olyan, mintha a bimbójából csak most kifakadni készülő virág volna.

— Miért mondja ezt? — kérdezte lesütött szemmel Klári, de oly izgatott volt, hogy fájt.

— Mert öröm mondani ezt. — S mindjárt hozzátette udvariasan: „Megengedi, hogy mellette menjek?”

Klári végig vonta a szemeit, minthogy a czifra ruhában volt — a maga régi, falusi köntösében eszébe se jutott volna — és könnyen megrántotta vállát: „Miért ne, — mondta — az utcán járni mindenkinek szabad”.

Annyira egyszerűen mondta, mint egy kitanult kaczer, de meggyorsította a lépését mégis önkéntelenül. Egy összeverődött tömegen át az ifjú átdulakodott, hogy helyet csináljon az asszonykának s ekkor így szólt: „Én Seper Gusztáv vagyok, a járásbiróságtól” és meghajtotta magát.

Klári egészen bátran kérdezte már: „Idevaló ember?”

— Nem. Most neveztek ki ide.

És amint tovább mentek, apránként összeismerkedtek, úgy, hogy amint a külvárosi utca felé közeledtek (ahol az ura boltja volt), úgy hallgatta a fiatal ember szavát, mintha örökké ismerte volna. Be se állott a szája; nagyon kedves fiú volt ez.

Klárinak valami ekkor az eszébe jutott — a czifra ruha sugta tán — és halkabban mondta: „Ügyeljen, — mondta titkolózva — az uram boltja ott van (s ujjával a kis, igénytelen üzlet felé mutatott) s ő félt engemet az idegen emberektől”.

Az ura a boltajtóban állott és mereven ránézett az asszonykára. Klárika úgy megijedt, mintha egy puska-cső meredt volna rá. Reszketett az egész testében. A bolt tán üres volt és Kovács kemény lépéssel eléjükbe lépett s szigorú szemmel nézett rájuk.

Az asszonyka ajaka rebegett. Majd elájult ijedtében. A vér kitakarodott a testéből mind s megijedve, zavartan felelt a kérdező tekintetre:

— Az unokatestvérem . . . ez . . . a . . . szomszéd faluból — és rámutatott a fiatal emberre.

Azt se tudta, mit mond.

— Úgy? — kérdezte a boltos — úgy? — és dologtól veres erős kezével pogányul megrázta az ifjú emberét. — Úgy? mily szerencse! — és előre mutatott, az ajtón zajosan betessékelve a vonakodó fiatal urat.

* * *

A boltos bekísérte őket. A megboldogult piperés, tollas, máslis, csipkés szobája volt ez: kirakva szerte-szét a cifra holmik a bespárgált pakkokból. „Unokatestvér? Apáról-e? anyáról-e“ — kérdezte, de akkor valaki belépett a boltba s Kovács kifutott, hogy kiszolgálja a vevőt.

Az asszonyka remegve a felindulástól, a fiatal ember zavartan, szótlanul állottak szemben egymással.

— Nézze, rebegte Klárika — hibát tettem. Most maga mit gondol rólam? . . . Nem tudtam, mit tettem. Hazudtam . . . mert féltem . . . Most maga valami csufat gondol rólam. . . Csak elvesztettem a fejemet.

A fiatal ember felvonta a vállát: „No hát semmi baj! Semmi rosszat se gondolok . . . aztán jók leszünk . . . Klárinak hívják? . . . szeretem a nevét . . . a személyét egészen; — kedves . . .“

Az asszonyka elfordult. A sirás feltört a kebléből: „Ne beszéljen így . . . oh, ne beszéljen — rebegte.

— Mit tesz? — kérdezte a fiatal ember és melléje állott, hogy megfogja a kezét. — Ne sirjon . . . nézze . . . Miért? én nem bántom.

Klárika kétségbeesve zokogott és elrántotta a kezét. „Oh, mert szégyenlem magamat . . . Az anyám megtudja . . . és az uram megtudja . . . Elvesztettem a feje-

met . . . Ez az utálatos ruha csinálta . . . ez az utálatos . . . Hogy álljak a szemük elé — és maga mit gondol rólam? Oh, — és hirtelen feléje fordult — oh menjen el mindjárt innen. Az Isten fizesse meg! Én elvesztem, lássa, ha most nem könyörül meg rajtam“.

A kezét könyörögve fogta össze: „Oh menjen el innen — és könyben uszó szemeit ráemelte. — Az uram elkerget, az anyám eltagad, ha megtudja . . . Mit tettem . . . oh!“

— Semmi, — kissé lenyomott, meghatott hangon mondta a fiatal ember — semmi baj . . . De azt nem is kívánhatja, hogy itthagyjam? Mit mondana az ura? De nekem is fájna, ha itthagynám.

— Óh felejtsem el mindjárt. Mintha csak egy haszontalan, szemét került volna a lába elé s kikerülne . . . Óh menjen el. Hiszen maga jó ember . . . úgy-e? Megsajnál egy szegény, semmi asszonyt . . . Menjen el, menjen el. És kerüljön el . . . Az Isten megáldja, meglátja . . . Úgy szégyenlem magamat . . .

A boltban sürgött Kovács nagy igyekezéssel. Az asszony képéből kikelve, ijedten ügyelt rá. „Már jön! — rebegte — mindjárt jön be az uram . . . Jaj! hát nem könyörül meg rajtam?“

Az ajtó megnyilt s Kovács nagy zajjal lépett be: „Micsoda? — kiáltotta — még így álltok egy helyben? Így fogadod az unokatestvéreidet, Klári? Nagyon restellem . . . Rögtön . . . ide üljön le, ott foglaljon helyet . . .“

— Nem, bocsánat, — mondta az idegen — nem. Csak véletlenül botoltam Klárikába. Az utcán véletlenül találtam meg Klárikát . . . de már mennem kell . . . Én elutazóban vagyok . . . Csak véletlenül találtam meg Klárikát . . . Én elutazóban vagyok . . . Bocsánat . . .

— S elvinné az álmunkat? — kérdezte kedvetlenül — itt hagyna minket? még csak vacsorára se maradna nálunk?

Az asszonyka kerekre nyílt szemmel nézte.

— Nem, — mondta az idegen zavartan — fájdalom, én elutazóban vagyok... Ez véletlen öröm nekem... Jöjjön Klárika, hogy öleljem meg szépen... bucsúzóra... Megengedi uram?

* * *

Elment. Az ajtó bezáródott, szépen, lágyan.

Klárika felnézett, megállott és fölsóhajtott. Nagyon könnyűnek érezte magát. Hirtelen visszafordult, megölelte az ura nyakát. „Szép idő van“ — mondta, mintha ujjongott volna. — „Nagyon fellelkesedtél“ — felelte az ura, de mintha visszaútasítana valamit.

Elment... Végignézett az utcán. Elment.

Könnyű lépéssel bement Klárika a cifra szobába. Könnyű idegenkedés borzongatta meg. Valahogy nem szép ez a sok csecse-becse szerteszét. Nem tartozik Klárikához. Más asszony díszei voltak. A maga ruháján is végignézett, óh, mintha egy más ember dörzsölődött volna hozzá. Ezt a kékc sikos köntöst másra szabták... bizsergett a bőre, mintha hangyák mászkálnának rajta.

Elment... Vajjon nem jön-e vissza? Erre némi nyughatatlanság borzongatta meg. Ha visszajön! Önkéntelenül elmosolyodott, de a szemhéja rebegett. Ha visszajön... az atyafia... De megfogja tudni az ura. Erre sétálni kezdett le s fel a szobában és apránként majdnem futásig fokozódott a járása. Az izgatottsága növekedett. Hirtelen kilángolt a névtelen ijedelem belőle és félhangon megszólalt: „Ah, te utálatos, — mondta

a ruhácskájának — te utálatos, te okoztad ezt, te kerítettél össze egy idegen emberrel . . . Utállak te!“ és összegyűrte a ruha csücskét, mely a kezébe került. Aranyporszínű czipője mintha rávigyorogna Klárikára . . . „Pi-há! — szólt rá — kerítő! Utállak . . . utállak . . .“ A szobában szertesztét mind undok dolgok ezek: máslik, tollak, csipkék és kezdte összeszedni őket, halomba hajigálta be a szekrénybe. Ebbe a munkába egészen belefáradt.

Estére egészen elernyedt. Rosszkedvű, szótalán lett. „Tán az unokatestvéred után búsulsz?“ — boszantotta az ura. Az asszony felrántotta a vállát kicsinylőleg: „Bánom is én“ — mondta. De éjjel mégis csak vele foglalkozott. Nem aludt, és reggelfelé valósággal rémületté fokozódott az ijedelmé: „Óh, visszajön . . . visszajön . . . — rebegette, amíg porolt, takarított a szobában — visszajön . . . És akkor kisül, hogy hazudtam, csaltam.“ A rémképek mind sokasodtak a fejében . . . Az ura meg fogja vetni: „Rosszvérű vagy, — fogja mondani — czéda vagy . . .“

És az anyja? . . .

Óh az anyja! Nem is jutott addig az eszébe. A tiszta, szigorú, lesimított fehérhajú papiasszony az ő édesanyja. Aki utálja az álságot, a hazugságot. Mind izgatottabb lett. Kipirult és kisápadt utána. Megfogta a homlokát a két kezével: „Óh megzavarodom!“ — nyögte fel. S az udvar fenekén futkosott le s fel. Az egész napot nyughatatlanságban töltötte: „Eljön-e — tudakolta a Sorstól — eljön-e ismét?“ Este szótalánul vonult meg egy sötét szegeletbe. „Én kezdek haragudni az unokatestvéredre“ — mondta ingerülten az ura. Klárika élesen kiált fel: „Óh ne is említsd soha . . . soha . . . ha szeretsz egy kissé.“ „Miért? — kérdezi

összeszorított ököllel — megbántott tán? — „Engemet? — cseppent fel — mit beszélsz? Hogy bánthatna meg? —

Másnap mégis bepakkolt mindent, ami csak szerzetesét állott. „Sohasem veszem fel“ — mondta és bekötötte a kemény spárgával. Aztán tulzott gyöngédséggel környékezte az urát. Kísérte minden lépését, mint egy hű kutyácska. Ok nélkül megszorította az ura kezét és hízelgő tekintettel simogatta. Ha esetleg kitekint az utcára, Klárika elkapja a fejét mindjárt. A félelme tér vissza ilyenkor. Néha így szól az ura: „Menjen ki ismét az utcára, jót tesz az magának.“ Hevesen félbeszakítja: „Nem; soha, soha. Én csak itt érzem jól magamat... Óh be jól érzem magamat itt... csak itt... itt.“ És hozzá dörgölőzik az urához.

Hogy elfelejtse a félelmét, a hízelgésbe öli magát és esténként gyermekkorának, apró semmiskedéseinek a történetecskéit fecsegi az urának. A boltos nem fejteget okokat és nem elemezget, hanem tetszik neki és gyönyörűséggel átöleli a feleségét: „Te ki vagy cserélve, lelkem, — mondja — én igen szeretlek...“

Néhány hét mulva igen megsápad az asszonyka. Az izgalom sajtolja tán ki az erejét. Amint a félelme enged egy kissé, gondolkozóbbá, álmodozóbbá lesz. El-el néz messze, bágyadtan, révedezve, a libegő nyári levegőre s visszásan felelget, ha felzavarja valaki valami kérdéssel.

Néha már megjelenik üres szemei előtt a sугár, gyöngéd, szőke fiatal ember képe, ott, a templomtér előtt: „Olyan, mintha egy bimbóból kifakadt virág volna...“ így szólt egyszer Klárikához... Bucsúölelésének az emlékére megmelegsik és a szeme megnevyesedik.

Falusi, formátlan ruháin végignézve, titokban fel-

nyitja a szekrényt és megsimogatja gyöngéden a kékstráfos kaczer köntöskét, melyben szépnek találta őtet az idegen.

S ez az „idegen“ mind nő, nő a távolban. Hallani véli hizelgő hangját, szeme s sugarának a melegét érzi... oh vágyik rá; mint vágyakozik rá.

— Ha jönne, — rebegi — ha jönne... — és mosolyog s összeborzong, mintha tavaszi meleg szellő simogatná.

De nem jön. Óh, soha, sohasem.

Az őszön pedig, mikor befűtik az oszlopos, nagy, zöld kemenczét és a sárga lángnyelvek nyalakodnak fel a szürke levegőbe, amint Klárka álmódzva egy kis gyermekfőkötőn babrál egy horgolótűvel — el-el-felejtkezik magáról, néz, néz messze el... halkán dudol, anélkül, hogy tudná: mit tesz?

FALUSI IDILL.

ÚJBÚZA ZSENGÉJÉRE úrvacsorát hirdetett
Vitéz, a pap, a jövő vasárnapra.
Az Isten szeme kaczagott a mezőn
száradó kalangyákra; halk neszszel pergett
ki az aczélos búzaszem; fonnyadó luczerna savanykás
illata terjengett, s a völgy koszoruján a tölgyfalombok
bágyadtan dőltek egymásra a rekkenőkben.

Amint kitódultak a templomból, a czinteremben a
pap tréfás durvasággal így szólt Adorjánhoz, a presbi-
terhez, megveregetve az öreg ember vállát: „Bűn-
bánati hetet tartson vén gonosz; istentelen cselekedetek
hijján, káronkodás nélkül. Szálljon magába bátya!”

— Abba, — tóditotta az új tanító, egy kikent
urficska, ki csak egy esztendeje került Kövesdre —
pazarul rátér kentekre.

A vén paraszt végignézett az úrfi koczkás plund-
ráján, rámorgott, megtörülte a homlokát, elfordult s

arról beszélt a pappal: hogy honnan szerzi be az új kenyeret, bort a jövő ünnepre, aztán vontatva, fanyarúl vetette oda a tanítónak: Ne dugja az orrát, öcsémuram a nagy emberek beszédébe.

— Kend az a nagy ember, Adorján presbiter? — pattant föl.

Az öreg kicsinylőleg egy velevivásu üstökös vén paraszthoz fordult: „Mely idéntlenül pityeg a csirke.“

— Hajtsa ki kend az udvaráról, ha alkalmatlan — felelte nyugalmasan a megszólított és felrántotta a vállát.

A pap felesége — egy karcsu, formás, szőke, strucztoallas kalapos hölgyike, felpattant: „Miért parasztkodnak a tanító úrral?“

— Mi-e? — kérdezte Adorján tagolva, elnyújtva, de a pap békítőleg közbelépett. A templomból az utolsó vén asszonyok is kitopogtak a hűvöst lehellő ajtón, a torony körül elterülő gyümölcsfaiskola szikadt útján elszéledve. A levegő szinte rezgett a nagy hőségben, utczahoszszant egy teremtett lélek se lézengett künn.

— Ne elegyedjete a falusiak beszédébe, lelkem — mondta mosolyogva a pap a feleségéhez, karonfogva tovább lépve vele. A tanítót nem szeretik a faluban . . .

A menyecske fellobogva, kirántotta kezét az uráéból: „Miért? — Inkább: miért tűri maga a parasztságaikat?“

Vitéz kedvetlenül végigmérte az asszonykát, egy szót se szólt, de ismét megkereste a kezét. A tanító hátul követte őket, boszusan, kihez se csatlakozva. A vén emberek elköszöntek a paptól, de az úrfira rá se néztek.

Amint beléptek a pap udvarára, egy begyes kakas vészkiáltására Vitéz a felhőtelen égboltra pillantva berothant a házba, hogy fegyvert kapjon le a falról. Egy

héja keringett a jegenyefák felett s az aprómajorság karicsálva, ijedten menekült a nyitott színekbe.

— Gyönyörű vagy, — suttogta a tanító az asszonynak.

— Ügyeljen . . .

— Ah, ha megölelhetném most ringó derekadat . . .

— Nézzen fel a magasság felé maga is . . . félek, nehogy ide ügyeljen valaki.

— Senki se néz ránk. Most a héja a legelső személy itt, mely a csirkékre vadászik.

— Menjen, gonosz . . . Hát nem les maga idegen jószágra ?

— Oh jóizü, édes falatom, — suttogta s az asszony mellé simult.

Vitéz óvatosan lapult meg a fal mellett a puskával a kezében. A jegenyefa tövig lopózva, féltekintettel a feleségére pillantott a ficzkó közelében. A puska meg-rándult a kezében s félkarjára ejtette, de mindjárt megmarkolta a csövet s feltartotta az égboltnak. A gyilkoszemű rabló ott fenn gyors iramlásra határozta el magát valamiért s a felhők közé, hogy mindjárt akkora lett, mint egy csunya, összeszorított ököl. A pap kedvetlenül elhajította messze a puskát.

— Elmenekedett. Puskavégre kerülsz még, — fenyegetett fel. — Hé, — kiáltott a kocsisra — vidd be a fegyvert. Az efajta buta, zshivány nem tanul és nem felejt. Vissza fogsz térni és én is eszemben tartlak.

Olyan komoran, fenyegetően mondta, hogy a papné önkéntelen mozdulattal huzódott el a ficzkótól, s ahogy az a hitvány ülő nem is érdemelte meg.

Mosolyogva közeledett Vitéz felé: „Minden nem sikerülhet magának se“, — mondta érthetetlenül kigyulva. — A tanító urat magunkhoz hívtam ebédre. Jól tettem-e ?“

— Rossz vadász vagyok úgy-e, — fordult a tanító felé. Nem baj . . . Maguk, fiam egy szaladó nyúlra lőnek, egy bujkáló, remegő fogolyra . . . Nem, (a hangja kissé remegett) ha éhen vesznék se küldenék halált élő vérbe, hanem ami megtámad, karmol, harap, rabol, ártatlant megkerít, annak nekimennék. Jön be? Az asszony meghívta, hallá-e? ebédre, ha megelékszük velünk.

— Igen . . . oh . . .

— Ne szóljon hazugságot, fiam! udvariasságból. Mi nem vagyunk már valami mulatságos emberek. Én deresedem ma, holnap . . . az asszony se fiatalodik. Én indulatos ember vagyok, Klári már nem kaczag úgy, mint tíz esztendő előtt a jegyességünk alatt. Akkor úgy szólott, mint az ezüstcsengettyü.

Az asszony tréfás duzzogással kérdezte: „Mi leli magát? Nincs már megelégedve velem?“

Vitéz felsóhajtott: „Oh mennyire . . . istentelen módon“ — mondta és az ujjai láthatólag remegtek, amint megfogta az asszony kezét.

A délutáni isteni tiszteletre egyedül ment el a pap. Az idő elkomorodott. Az égboltra a nagy, zöldbe játszó, sötétszürke firhangot terített ki egy roppant kéz odafenn, melynek az alját mind lejjebb ringatta úgy, hogy mikor a recsegő orgona megszólalt, sötét lett benn, mint a rossz lelkiismeret. Vitéz szórakozottan olvasta az imákat s az ének alatt a tenyerébe temetve az orcáját, lekönyökölve hallgatott. Az eső megeredt s mélyen morgott a dörgés messziről. A cziinteremben a vén presbiter így szólt: „Igyekezzenek haza, tiszteletes úr, mert megijednek az otthonvalók. Nehéz idő készül.“

„Megijednek“, kik? A pap felkapta a fejét. Éles

villámlás szakította meg a gomolygó felhők áradatát s ropogva csattant utána a dörgés. A zápor megeredt nagy cseppekben. „Megijednek?“ Ez a kevésbeszédű paraszt ok nélkül semmit se mond. Mintha valami bántót mondott volna, mikor azt mondta: „megijednek“. Az Adorján társa, az üstökös vén paraszt lepegve tette hozzá: „De csak nincs *egyedül* odahaza a tiszteletes asszony? . . .“ „Mi bajuk vele?“ — vetette oda komoran a pap. „Mi?“ — kérdezte lomhán az öreg paraszt.

Vitéz kilépett a templomajtón. Ezek gyanakodnak, avagy tudnak valamit. Mit? Vajjon nemcsak a tanítót utálják-e? Ném is vett tudomást a záporról, mely dőlt, csapkodva a lombokat, kopogtatva a zsindefedeleket. A parasztok összebujtak a czinteremben, mint a juhok. Vitéz egyedül, nagy lépéssel haladt a záporban hazafelé. A parasztok valami szégyent szimatolnak s beszélnek bizonyosan. Az égi háboru csattogott, minden kártyu egyszerre megtelt szennyes vízzel. A szél belécsapta a vizet a Vitéz arczába. „Mit tudnak-e vajjon?“ Olyan felháborodás dult benne is, mint idekinn. Egyenesen lépett be a bolthajtásos szobába, nagy vizpocsétákat csinálva a talpával.

Szinte sötét volt benn. „Ilyen időben? Te vagy-e az?“ — hallatszott az asszony rebegő hangja.

— Egyedül van? — Egészen tompa volt szava.

— Az kellene csak (az asszony felelt valahonnan és Vitéz elejébe ment) a Jenő maradt velem, a tanító, hiszen tudja.

— Hiszen te remegsz?

— Az időtől.

— Tudom . . . A-zért, a-zért siettem haza.

De minden ok nélkül élesebben, szinte kiáltotta: „Hát hol a tanító úr?“

— Itt . . . itt . . . én és ott a sötétben mozgott valaki.

A pap feléje lépett. A nehéz csendben a dörgés zúgott odakinn. Az asszony Vitéz mellé simult: „Már nem félek, hogy itthon van“, — mondta s az ura vállára tette a kezét.

A pap lerázta a fehér ujjakat, mintha valami férget zavarna le. A villám belobogott a firhangokon.

— Ne remegj, — mondta komolyan, — a jó lelkiismeretnek nincs félnivalója. És felnyitotta az ablakot, mert fulladozott a rekkenőben s arczát kitarította az esőcseppeknek. A vihar mintha elvette volna a hangukat. Vitéz ledobta a kalapját és bement a másik szobába, hogy ruhát váltson. Nagyon sokáig babrált odabenn, de nyugodtnak látszott, mikor visszatért.

— A tanító úr hol van?

— Kinézett.

— Ki? Adósa vagyok a köszönettel, mert rólad gondoskodott.

És utána ment a tornácra és keményen a szemébe nézett, de kezét nyújtott neki. A zápor szünt, már csak szitált a víz a tócsákba. De remegett a keze, amint a tanítót érintette.

Igen figyelmes lett és beszédes Vitéz. Nem eresztette el hamar a tanítót. Üde, édes illat terjengett az eső után a kertben; kísértált velük s aztán bort hozott fel a pinczéből. Ifjú korából beszélt gonoszkodó históriákat a vacsora alatt. Valami zavar látszott a szemében; nem nézett arra, akihez szólott, de lassanként már kezesebb s szinte fecsegő lett. Este, mikor magára maradt a feleségével, szilajon átkarolta, de abban a perczen eltaszította a bágyadtan hozzádülő asszonyt s mindjárt

bement a dolgozószobájába, bezárta s úgy ruhástól lefeküdt a divánjára az egész éjszakára.

Másnap se fogyott ki Vitéz a figyelmességéből. Reggel tudakozódott az asszony álmai után s mikor a templomba elment, sajnálkozott, hogy magára hagyja: „Mi már csak az egész világ vagyunk egymásnak — mondta — senkink sincs egymáson kívül — úgy-e?“ Dícsérte a csinoságát: „kívánatos vagy, jóízű, friss vagy, szép virág vagy, — mondta hizelegve, mosolyogva rá. — Én már elborzosodtam, mint a műveletlen föld, de te most virágoztál ki.“ Délután puskával ment ki a mezőre s csak estére érkezett haza; szidta a sorsát, mely kizavarja a felesége mellől. Elmentében bekiáltott a tanító ablakán: „Jöjjön át öcsém, estére hozzám. Megunja az én társaságomat Klári.“ „A vén presbiter hallván ezt, így szólt: „Igaz a, igaz a“, s cizfrán morgott.

Másnap is mind dolgot kapott magának a mezőn. A sarjuredek közt ödöngve rugta az illatos fűvet, félhangosan beszélt, aztán rakatta a búzát a szekerekre s noszogatta a heteseket.

— Magadban voltál? — kérdezte az asszonyt.

— Kivel legyek? — vetette oda az asszony.

— Ki is legyen? Igaz, — mondta gunyosan.

„Hazudik“ — gondolta keserűen. Rálesett a domboldalról a papházra s keserű nyál gyűlt meg a szájában s az ökle összeszorult.

Pénteken tanácsgyűlésre el kellett utaznia a városba. Az egész héten át búzgón kereste a dolgot a házon kívül . . . Sokkal derültebbnek, beszédesebbnek látszott s a figyelme sohase lankadt. Egy szál virág, egy falat izes gyümölcs nélkül haza nem került. Mindennel meg volt elégedve, mindent megdicsért s mindent meg-

köszönt. Néha végiglengette a kezét az asszony gömbölyü testén, kedvtelten: „Mintha megtaláltalak volna ismét“ — mondta: „Elvesztettél valaha?“ — kérdezte kaczerán és az ölébe ült. Néha egy perczig így szólt magához: „Mi leli az uramat?“ De a szüntelen kényeztetés kedvére való volt s elnyomta magában a feltóduló aggodalmas kérdést: „Mi leli az uramat?“ Benézett a tükörbe s könnyen így magyarázta meg magának: „Másodszor virágzik Vitéz, mint az akáczia“ . . . Ez kedvére való volt.

— Nem tudlak nélkülözni, Klári, — így szólt Vitéz az asszonyhoz. — Jöjj velem a városba a tanácsülés idejére. Néhány napot töltünk ott. Ugy fogunk élni, amint esküvőnk után, mikor még nem volt háztűzünk, Klári! Fogadóban fogunk lakni csak ketten . . . csupán ketten. Dicsekedni akarok veled.

— Bemenjek?

— A tanítót megkérjük, hogy helyettesítsen engemet addig. Elvégzi jól — s itt marad. Jöjj, akarsz?

Az asszony egyszerre gondolkozó lett:

— Nem, — mondta. — El megyünk máskor. Nincs ruhám.

Vitéz úgy megmarkolta az asztalt, hogy megrecscent a marka alatt. Egy szót se tudott szólani. Az asszony hízelegve közeledett felé:

— Oly nagyon akarsz?

— Fárasztana . . .

— Az ilyen kirándulásra készülni kell.

— Jó.

Mikorra Vitéz elkészült az útra, a tanító ott állott már az ámbituson: Vasárnap se jön haza a tiszteletes úr? Hát az úrvacsora?

Alig hallotta. Mindent jól eligazított. A vén presbitert maga mellé ültette a szekérre s vele indult el.

— Jól el fog végezni mindent idehaza a tanító úr — mondta elborulva.

— El . . . dörmögte Adorján. El . . . mindent el — de egyebet nem szólott.

* * *

Másnap éjjel érkezett vissza a pap Adorjással. A szekérét a vén presbiternél hagyta, kirántott egy dorongot a kerítésből s végigbaktatott vele a vak sötétben a falu utcáján. A dolgozószobájának az ablakát kirántotta egy fogással és ott lépett be.

A vén Adorján utána lopózott Vitéznek és nesztelenül húzódott meg az ablak alatt.

Egy ajtó nyikorgott meg a szobában benn, s mint egy macskanyávogás vinnyadt ki az illatos nehéz éjszakába. Aztán egy másik sarok nyikordult meg s ekkor egy férfihang hallzott: „Jaj . . . jaj . . .“ és elcsendesedett minden. A vén paraszt halálos aggodalommal került az ambitusnak s megdöngötte az ajtót. Száját a kulcslyukra tapasztotta s így szólt mély, recsegő hangján:

— A könyörülő nagy Isten nevében . . . dolgom van benn, tiszteletes úr. Eresszen be . . .

Benn halk nesz támadt.

— Én Adorján, a pesbiter vagyok. A nagy Úristen nevében, tiszteletes uram . . . nyisson ajtót . . .

Akkor csúf, rekedt kaczagás hallzott ki s a következő perczen végig csapódott ki az ambitus ajtaja.

— Kend az, öreg, jó emberem, Adorján? Hát forduljon be. A ház szegeletébe ne nézzen. Kend jó,

szemérmes fajta székely, aki nem szereti a meztelenségeket, de ime a kezem alatt egy nyű büzlik, vonaglik az ágyban. Tudtam, hogy ott van. Tudtam . . . kend is kitalálta az úton, hogy tudom. Tudtam. A sötétben tettem rá a kezemet. Tudtam, hogy hol kell, hogy legyen a torka: a szegeletben, ahol én pihentem eddig . . . oh. Nézze a lelkem! Csak két szót jajgatott. Aztán elájult. Elájult, mint egy nyavalyás fehérnép.

Félreállott.

— Gyujtson kend világot. Elájult, még meg se fogtam jól. Nézzen oda, az asszony kimászott már az ágyból.

— Ne nézze tiszteletes úr. A szekeret hozom. Nem fogtam ki. Menjünk innen, ne eméssze magát a gazokért.

— Be van fogva. Ugy-e? Várjon még jó emberem. Elmenjek? Miért? Oh. Nem. Kihordjuk őket innen. Kidobjuk innen. Miért hagyjam itt őket? Ők kellene egymásnak. Nekem egyik se kell. Kihordjuk a határba őket. Adja csak elő azt a szekeret, vén ember. Hazamenet szóljon be az üstökös Kercsó Mózeshez. Fogja be ő is az ökreit. Most, ebben a perczen. És a kend ökreit is be kell fogni. Álljanak csak meg itt a parokia ajtaja előtt. Addig én állok itt az ajtó előtt. Jaj, jaj annak, aki megmozdul. Az asszony az ágy megett kuporogjon. Fogjon meg előbb Adorján engemet, mert a dűh borít el s akkor szakgatni fogok . . .

— Menjen, nem; zárja be a dolgozószobám ajtaját. E paráznák még be se zárták, a gyalázatosak. Adja ide a kulcsot. Én bezárom az ambitus ajtaját s mind a kettőt őrzöm magam, itt az éjben, míg kend jön. Verje fel a falut. Hadd jöjjenek ide mind. Mind aki szuszog. Példát adok a gyengéknek . . . Induljon, men-

jen kend . . . hát menjen már, futva. Óh nem. Előbb hadd csókoljam meg a kend két orcáját. Kell, hogy szeressek valakit. Édes, jó, öreg, hú, igaz ember. Köszönöm, hogy: nem gyilkoltam . . .

Még az éjfél is alig kongatta el az óra, már ott állottak a szekerek az ajtó előtt.

A pap egyenesen állott a küszöbön.

— Vigyétek a kasztent. Az övé. A töltött székeket. Az övé. Ne mozduljon meg ott valaki az ágy mellett . . . Lövök . . . Ne nyüzsgölödjék senki az ágyban. Lövök . . . Fogja meg a könyhaedényeket . . . Le egymás után a szegekről. A képeket a falakról. Az övé. Semmi se maradjon, ami emlékeztessen rá. Köteleket hozzatok . . . Megkötni jól mindent a szekeren. Messze útra megy. A cifra asztalt hányd oda a tetejére. Tépd le a függönyöket. Rongy. Minden mocskot ki innen. Csend az ágy megett. Jaj, aki moccan.

Tizen is sürgölődtek künn. A keleti égen rózsaszínnel festette meg a hajnal az ég peremét, aztán gyenge lilahab vonult melléje.

— Az ég szeme nyilik. Ne nézzetek oda az ágy mellé, irgalomból. Mi van még odabenn? Bontsd az ágyat. Ganajra vele. A fáját fejsze alá. Vágd Kercsó! Óh ez jól esik. Forgácsra vagdosd. Hányjatok valamit ama rimára. Egy rongyot irgalomból.

A hajnali harangot megkondította valaki. Vitéz felzudult.

— Bolond!

Aztán ordítani kezdett: „Hallgass vele, a haranggal hallgass. Az Isten nyelve hallgasson ma. Itt Vitéz Nagy Ábrahám üvölt, az állat, akibe tört dőftek.“

Hajnalra a félfalú kigyúlt az útra. Vitéz szüntelenül beszélt:

— Tegyétek a szekér tetejére azt a fehérnépet, aki az enyém volt. Gyöngén . . . Harmat a teste. Szépen bánj vele. Valaha trónon ült. Szerelmes szív királynője volt.

— Indulj — szólt. — Hajtsd a *másikat* alól; ne nevezd névvel . . .

A paraszt suhanczok utczahanttal meghajigálták, piszkos porral és piszkos szókkal az összegörnyedt ficzkót, ki igazán, mint egy nyű, összegomborodva hevert, kezeivel védőleg takarva el az ábrázatát.

Vitéz pedig belépett ekkor az üres szobába. A küszöbről előre esett. Az ereje akkor hagyta el.

GÁT A LEJTŐN.

MINT CECIL a városi nagynénjéhez beköltözött, hamarosan szép szerencse érte. Egy uriember alkonyatkor megszólította az utcán s „szép leánykának“ nevezte, bárha Cecil nem valami diszesen volt öltözve.

Cecil erre kigyúlt és remegett, pedig odahaza falun előre kiálmodta ezt a jelenetet. Ők czudar szegénységben tengtek sokadmagukkal egy kis falusi korcsmában, miközben Cecil selyem viganóról, tollas kalapokról, aranylánczokról ábrándozott, amilyeneket viselt egy tőlük elszármazott leány, ki meglátogatta a falusi familiáját. Mégis majdnem siróba fakadt, amint az idegen úri férfiú szép szóval hívogatta Cecilt, hogy a nagy öreg ház czifra kapuján belépjen, mely előtt állottak.

Cecil elrántotta a kezét, betakarta az arczát s megiramodott. De csak a szegeletig futott s megállott.

Az idegen úr nevetve utánament s erre Cecil igazán elszaladt, meg se állva a nénje lakásáig.

Hallgatag, töprengő lett azon este s nem aludt. Másnap azonban mégis amaz öreg házig visszasüdüngdött s a czifra kapuja előtt vigyázva nézgelődött szét, mintha tájékoztatni akarta volna magát, bárha jól tudta, hol volt.

Ekkor egy nyolcz-tizesztendős rongyos leánykába botolt, ki mohón keresgélt valamit a földön.

— Mit keressz?

— Egy pénzt, rebegette. A szeme könnyel volt tele

— Egy pénzt? Elveszítetted?

A gyermek sírva intett; s lekuporodva, kétségbeesve vájkálta a flaszter köveit az elgurult pénz után. Az ijedelme s a fájdalma mind nőtt a sikertelenségre s hangosabban kezdett jajgatni.

A pénz nagyon elbujt valahol s a leányka a kapuhoz dőlt zokogva. Erre a vaskosaras ablak megnyílt és valaki kinézett. Cecil megrezzent. Ő volt, az idegen úr.

Cecil a leánykához lépett, hogy zavarát elrejtse.

A rongyos gyermek fuldokolva dadogott.

— Mi történik — kérdezte az úr?

Cecil bátrabban, egyenesen az idegen úr felé fordúlt.

— Elvesztette a gyermek a pénzét, amivel az anyjának ételt akart venni.

— Hol az anyja?

A gyermek sírva rebegette:

— A kórházban van.

Az úr kilépett a kapun. Az utcza ekkor elég eleven volt. Szekerek jártak le s fel s az emberek megállottak a gyermek körül. Az úr pénzt adott a siró leánykának s a kíváncsiak dolgukra mentek ... Mielőtt azonban

az úr visszatért volna a házba, merően végignézte lassan Cecilt. Ez üde, kívánatos leány kipirúlt a tekintetre s megállt remegve, mint a galamb a kigyó igézetére.

Messzibbről viszont járókelők közeledvén, az idegen úr sietve Cecilhez sugott.

— . . . Alkonyatkor itt várom, gyönyörű kis leányom, ma, olyankor, mint a tegnap láttam. Jó? Egy perczig lássam csak drágám . . . Valamit mutatni akarok. Nem bánja meg.

Az idegen úr sietve becsapta a kaput maga után. Cecil tétován megállott egy perczig, aztán sietve, mintha üznék, elsietett, bárha nem is tudta, hová fog menni. Sietve, valósággal félszenderben, a város végén, a Maros vizével körülölelt, nagy fákkal dús sétateren találta magát.

Mosolygott. Ami vele történt, az mind tetszett neki . . . Mindjárt elkomolyodott . . . Valamitől ok nélkül remegett. Nem okoskodott. Nem is tudott. De az érzései úgy hullámoztak, mint a tengervíz, hol felszökkenve, hol alásüllyedve.

Odahaza, a falusi korcsmában a szegénység, a sok gyermek, a piszkos, verekedő gyermekek, az ordináre parasztok a korcsmán és az örökké mérges apja . . . Mily szépen szólt hozzá itt az idegen úr! „Drágámnak“ és „gyönyörűnek“ mondta. A szomszédjukban odahaza, a kis Mari, a barátnéja, az esküvője után mindjárt (jó reggel tartották, mert dologidőben minden óra drága) kapálni ment a mezőre. Mégis aratáskor megverte az ura a csürben, egy táncz után. Mari csak keszkenyőt viselt (Cecil mindig kalapot viselt) és a szóbájuk padlója agyagos, amit fel kell sikárolni minden szombat. Ennek a Marinak ma-holnap gyermeke lesz, pedig még nem is mulatott igazában, mióta a világon

van. Köszönöm szépen . . . Arra ráér később az ember, hogy gyermeke legyen. Az irigységtől meghalna Mari, ha tudná, mily úr nyájaskodik Cecillel . . . Mert ő mindig irigy volt . . .

A Maros mozdulatlanul álló tűkre visszaadta a Cecil gömbölyü testecskejét. Kissé megbillegette fiatal derekát . . . Domboru mellére selyem csipke borul, csipőjétől kezdve pedig egy pompás slajfen lebegne. Mindig vágyott egy széles, jó széles slajfenre. Kezeit a víz felé tartotta. Erre keztyüt vonna, de kurtanyelűt, hogy gömbölyü fehér karja kilátszódjék. És előrehajolt mosolyogva, hogy lássa magát. Ah! felcsippent, mintha megcsipte volna valami. Oly édes érzés borította el, hogy szinte fájt. E mián porondot rugott be a vízbe, hogy összezavarja a csábító képet.

El . . . el . . . este elmegy Cecil, hogy meghallgassa azt az egypár szót, amit az idegen mondani fog. És megnézi mindazt, amit mutatni fog az úriember s erre ismét elszorúlt a Cecil melle s ujjait tördelve, rebegve kérdezte magától: Elmege-e alkönyatkor? elmege-e? Kiszáradt ajakát megnedvesítette és felkaczagott. Teljesen összezevarodott.

A sétatér kijáró kapujánál egy vén, vén popiumfa görcsös tövén kuporogva, a rongyos kis leány ismét a Cecil szeme elé került.

Bizalmasan nézett fel Cecilre.

— Láttam, hogy maga erre felé jött s azért jöttem, hogy ismét lássam magát.

— Hát nincs neked dolgod, (igen nyájas volt a rongyoshoz) hogy te úgy csak le, fel csavarogsz?

A gyermek felrántotta a vállát:

— Mi dolgom legyen nekem? Én csak délben megyek az anyámhoz a kórházba, hogy ennem adjon.

— Ő beteg?

— Ne-e-em, ő nem beteg, hanem csak köhög és oly sovány; azért keveset is eszik s a többit nekem adja dugva. Úgy köhög, hogy meg se fésülködött ma, mert mind kopogtatta a fésűvel a fejét, amíg fésülködött . . . Maga is kaczagna, ha látná beh borzas.

Cecil maga se tudta miért, halkabban kérdezte:

— Olyan borzas?

— Olyan borzas . . . Pedig csak látná, milyen szép hosszú a haja. Még hosszabb, mint a magáé, de az övé fekete, tiszta fekete. És látná, hogy czibálja, mert nagyon mérges az anyám, mikor pálinkát nem viszek neki titokban reggel a köntösem alatt. Nagyon megvert volna ma reggel is, ha nem vittem volna.

— Megverne?

— Azelőtt nem vert (csevegte bizalmasan), mikor a grádicsos szép házban laktunk. Tudja! egy szép grádicsos házban laktunk. Akkor mindenünk volt, ami csak kellett és mily gyönyörű selyemköntöse volt az anyámnak és nekem is mennyi sok szalagom volt. Akkor nem haragudott rám s nem vert meg.

— Selyem ruhája is volt az anyádnak?

— Bizony Isten, selyem köntöse s mily gyönyörű tollas kalapjai! A szép urak odajöttek este hozzánk s úgy hivaták az anyámat, „drágám“ s megölelték, úgy szerették és muzsikáltak is ott s énekeltek s mennyi sok édesség volt! Reggel mindig is adott belőle az anyám. De egyszer mind elmentek az urak és az anyám, mivel köhögött is, mindent elvittek s aztán odamentünk a kórházba . . .

Cecil a popiumfa törzséhez támaszkodott s kerekre nyitott, ijedt szemmel nézett a gyermekre. Remegve mondta:

— S az apád?

— Az apám? Melyik apám? (és elgondolkozott egy perczig.) Ezt nem tudom. Csak az anyám van . . . Nekem volt egyszer apám . . . de az öreg volt . . . a falun. Mert mi ott laktunk, tudja . . . Ott volt nekem egy nyulam és egy galambom, aminek piros szalag volt a nyakán . . . De az rég volt s mi eljöttünk onnan az anyámmal és itt vagyunk, tudja . . . Akkor még sokat kaczagtunk s az apám az ölébe vett és megcsókolt itt . . . itt . . . én tudom, pedig akkor kicsi voltam. De aztán nem csókolt meg senki és többet nem kaczagtunk.

Cecil lehajtotta a fejét. Az egész teste remegett.

— Nem kaczagtatok többet?

— Nem . . . Az anyám sirt sokat . . . Én nem is tudom: miért? pedig annyi sok szép holmija volt neki, úgy sirt és most úgy köhög. Hát mikor kaczagjon az ember? mondja.

A várbeli templomban megkondult a harang.

A gyermek felszökött:

— Dél van, hallja! Ott már ebédelnek . . . Az anyám vár . . . Az Isten áldja . . . az Isten áldja.

És szaporán elfutott . . .

A VÉGRENDELET.

ELÉG, HA CSAK TE, méltóságos unokám, (gondolom Szilárdnak hívják) meg a nénéd, Adelaid, a reménységbeli báróné és a hugod (nem Melaniának hívjátok-e? mert az ily fene czifra úri neveket nehezen tartja az eszében egy ilyen vén paraszt) jöttek be. Elegen lesztek hárman ahhoz, amit mondani akarok. Ti nem adjátok odább — bizonyosan tudom.

... De el akarom mondani, amit mondanom kell, mert ide s tova már nem birtok magatokkal. Belefulladtok az uraságba. S ha már megvagytok, nem értem, miért ne éljetez tovább. Úgy-e?

— Lepegve beszélek? Nehéz megérteni a szómat? Ez onnan van, mert kihullottak a fogaim, mind elhullottak, méltóságos unokám ... és a nyavalya nagyon legyűrt. Vége felé járok, — meguntátok? — legyetek nyugodtak, én is megelégettem már. Egy-két napom

ha van is. De jól fogtok figyelni a szómra, tudom, mihelyt elkezdem a történetemet, mert érdekes lesz, ha nem is valami tekergő mágnás mondja is el, csak a ti csúf, vén nagyapátok, kit „kancsi kutyának“ neveztek, ha jó kedvetek van . . . a hátam megett.

Látom, Melania felhuzogatja az orrocskáját. Nehéz a levegő itt benn nálam, a bolthajtásos szobában? Primo: miért nem adtok egy nagyobb szobát nekem? miért e legkisebb odut ebben a nagy mennykő kastélyban az öreg Márton bácsinak, aki pedig szerezte nektek az egészet . . . Secundo: a macskáim kissé bűdösek itt mellettem . . . de ezeket szeretem . . . az én házanépem ők . . . egy tálból eszünk . . . (titeket ritkán látlak), ragaszkodnak hozzám. Már ne húzogasd, Melania, az orrocskádát, egy kicsinyég ideig. Mindjárt mehettek a teátrumba, a bálba . . . bánja a csoda, akármerre . . .

De ezzel a kicsi történetkével még tartozom nektek — búcsuzóra. Szilárd úr, ugyan nézz ki az előszobába: nincs-e ott vagy egy hallgatózó inas? Ez a családi beszélgetés. Úgy. Zárd be a külső ajtót kulccsal . . . Mindez csak nektek való . . .

Nagyon ingadoztok. Nem birtok magatokkal. Legyűrítetek, lenézítetek a vén Márczi bácsit. Nem jó. Nézd! Azon vagyok, hogy megszelidítselek titeket. Piszike! Kuporodj ide a mellemre szép macskám . . . te ravasz Milus a lábamra . . . így.

Tehát. Már ez jó rég volt. Nem mese. Elhíhetitek. Én akkor szolgalegény voltam a pátereknél Gyergyóban a havasok lábánál. (Be van-e zárva az ajtó kinn?) Szolgalegény . . . ti nagyon szégyenlitek ezt az egész históriát, de nem vagyok hibás benne. Ne haragudjatok érte. Én akár a császár fia is lehettem volna miattam, de mit se tehettem abban, hogy az apám csak

csordapásztor volt a Ragyáson, de ezt születésem előtt cselekedte . . . szép fenyves az. Úri vadászatok esnek arrafelé . . .

Nem is tudom, hogy kezdjem a történetemet ily finom hallgatóság előtt . . . De szolgálégény voltam, de jó szolgálégény . . . irni-olvasni tudó fiú, — mert ott nőttem fel a páterek kosztján — aki akár fráter is lehettem volna (mert igen szép vastag hangon énekeltem a kórusban), ha nem lettem volna olyan csúf kancsi . . . Már ne haragudjatok érte. Azonban ennek daczára igen szerettek a fráterek és én igen szerettem őket . . .

Akkor hát, egy vastag ködös, esős őszi estén valaki keményen megdöngötte a tölgykaput . . . A páterek abbahagyták a berbécshúsvágást a refektoriumban s én a kulcscsal rohantam végig az ámbituson, hogy kinézzek. Hilárius, a gvardián így szólt hozzám: „Előbb győződj meg, Lakatos Márton, mely szándékkal jövő dörömből ily szokatlan időben“.

— Halálos veszedelem — mondták kívülről. Hilárius kinézett az ajtó szemén, összecsapta a kezét s így szólt: „Deo omnipotens; hiszen egy vérző rongy hever odakinn a kapu előtt“.

Minden szóra emlékszem. „Nem — mondták a dörömbölők — egy vadászférfiú ez, kit az elhibázott lövés után a medve marczangolt meg. Segítsetek emberek“.

Arra lejött Ambrus páter, a veres, aki a gyógyító fűvekhez értett s mindjárt bevitték a fenyőfa-kordén a vérző embert a dormitoriumba, hogy megvizsgálják.

— Vége vagyon — sugta Ambrus a gvardiánnak. Ki a beteg? — kérdezte a betolakodó vadászoktól.

— Györgybiró Mózes, a nábob ez — mondták, — a medveölő vén legény, túl a Közrezeről s letették a kordét. „Mindenki menjen ki a teremből“, mondta

Ambrus, a veres — a vén vadász elalélt a vérveszteségtől, hadd ügyeljem meg jól a sebeit, csak csend legyen addig odakinn.

És amint összeverődtek a kongó folyosón, a kísérő babonás, remegő vadászok így beszéltek: „A hetedik medve ez most az őszön, aki a puskacsöve elé került“ . . . „Ki siratja?“ kérdezték a tanácstalan páterek. „Senkije sincsen a világon, bárha teméntelen a vagyona . . . se atyjafia, se senkije“, mondták a vadászok. „Hogy lehet az?“ — kérdezték.

Azonban ekkor már kilépett Ambrus, a veres, s így szólt: „Csendesen legyetek“. A megcsúfolt férfiú magához tért immár. A fejét mocskolta meg a bestia. A fejbőrébe akasztotta a körmét. Bekötöttem az egész fejét . . . Csak a kancsi szeme látszik ki a kötés alól, de azt kinyitotta mind a kettőt . . . Csendesen legyetek.

Aztán így szólt: „Ismerem Györgybiró Mózest, gazdagságát, emberkerülő természetét, de istenhivő szívéét. Az ő vidékéről való vagyok“ . . .

— Vajjon istenhivő volna? — kételkedett egy vadász . . .

— De én ismerem őtet . . . mondta kenetesen.

. . . Nem unjátok-e a történetemet, te Adelaid? Ezt a Györgybiró nevet már jól ismered. Így hívják azt a szegény fiut, akit én, „a kancsi“ hajsoltam fel az ország másik végéről . . . én fogadtam fel és neveltem fel, de akit te, Adelaid, csufosan elkergettél, mikor az én biztatásomra megkérte a kezedet . . . De légy nyugodt, ez nem ama Györgybiró ivadéka, aki a Ragyás alatt való barátklasztromban haldoklott, akkor rég . . . egyszer . . . Az meghalt örökös nélkül. Jól meghalt, illedelmesen, férfias harcban elesve, egy rosszul megölt medvétől legyürve . . . Ez, akit elkergettél, valami

távoli vére a halottnak. A nevét szerettem ; azért fogadtam fel s neveltetem. A lelkiismeretem vitt rá . . . Majd megérted : miért?

Hát, hogy folytassam, azon éjjel nem hunytuk le a szemünket a zárdában.

A veres Ambrus járt ki s be a dormitoriumba. A vadászok összedugva a fejüket, az asztalra könyökölve ültek komoran hallgatva ; én a szegeletben, a kályhapadkán gunnyasztva álmosan. Nem volt hová lefektetni őket. A dormitoriumban egy vonagló férfiú viaskodik az életeért a halállal.

Így mondták.

Az ámbituson a páterek felzaklatva jártak le s fel. Amint kinéztem egyszer-egyszer, hallottam, mint tanakodtak valamin. A veres Ambrus vitte a szót : A gvardián így szólt : „Nem, ezerszer sem, — mondta valamire — ez Isten ellen való hazugság és csalás volna“ . . . „Miért? — heveskedett Ambrus, a veres — ki ellen való vétek?“ . . . „Menj el, — mondta durván Hilárius, — gonosz a te lelked“ . . .

Később a keserűen beszélő Ambrust hallottam : „Nem, — szólt, — nem szolgálod te szived szerint a rend érdekét . . . Ha bűn van, hát verjen meg engemet a bűnöm . . . De te, Hilárius, elfordultál, mert nem szolgálod az ő érdekét minden móddal.

Az alamizsnához járultam — azt mondták rólam, hogy úgy járok zaj nélkül, mint egy macska — s megérintettem a kámzsáját : „Min tűnődnek az atyák? — kérdeztem. A gvardián hevesen elém toppant. „Menj el innen, — szólt, — a bűn, mely itt fakad, megfertőztető“.

Mind összebujtak, hallgattak, és ismét, ismét kitört a szenvedélyes suttogás . . .

Már hajnal felé járt az idő; a nap vereslett fel az oláhországi havasok ormán, amikor durva kéz rázott fel szunnyadásomból, a cserepes padkájáról. Ambrus, a veres volt, és így szólt: „Jöjj, kancsi, szükségem van rád. A rend javáért tégedet eszközül szemel ki a Kegyelem, tégedet, Lakatos Márton, kész vagy-e cselekedni érte?”

Felszöktem: „Hogyne, én?” — dadogtam kábultan.

— Utolsó csepp véredig?

— A véremig is . . .

És itt, a kézcsuklómat megragadva, hurczolt a veres a dormitoriumba. De Hilárius, az igaz, nem volt már ott, sem az öreg istenes férfiak . . . Csak néhány komoran álló ifjú noviczius állott összebújva egy szegeletben. Az ajtót bezárta és suttogva mondta:

— Meghalt Györgybiró . . . és rámutatott az ágyra, hol a medvétől megmarczangolt férfi mozdulatlanul feküdt, — kiszenvedett . . . Ime senkije sincsen. Vagyona istentelen kezekbe kerül s az ördög szolgálatára fecsértetik el . . . Nézd meg. A szemed olyan, Marcsi, amilyen az öreg Györgybiróé volt. Akarod-e szolgálni a rendet? Eszköz akarsz-e lenni abban, hogy javakat szerezzünk, amivel áldást fakaszszunk a Kegyelem nevében?

Meggörbültem a sulyos szavak alatt: „Mindent, amit akarsz, Ambrus atya”, — dadogtam.

— Akkor amaz ágyba fekszel le. Orczádat bekötöm úgy, mint a halotté amott. Eljön a dullo, eljön a törvénybiró és testamentumot diktálsz, mintha a Györgybiró szava volnál, és a Györgybiró vagyonát mind a rend javára testálod . . . Mi imádkozni fogunk érte. Az elhunyt szemeit látni fogják az ő vadászpajtásai a te szemeidben. Tégedet kiválasztott e végre, ki te, — tégedet a Kegyelem. Kész vagy-e rá?

Zavartan babogtam: „Boldog vagyok, ha szolgálhatok neked, Ambrus atya“ . . .

És aztán kivittük mi ketten a megmarczangolt tetemet s az Ambrus atya czellájába vittük fel a szűk folyosón. Rettenetes nehéz volt. Ó . . . te, ti . . . méltás unokáim . . . most, annyi idő után is . . . tudod . . . mily nehéz volt! A hideg végigfut a testemen most is. Nagyon nehéz volt.

Aztán Ambrus atya visszavonszolt a kézcsuklómnál fogvást s bekötötte az egész testem pólyákkal. Bekötötte a fejemet; s mi se maradt szabadon, csak a szemem, az én gonosz, csúf szemem, és hogy gonoszságot beszéljek: a szám is egy kissé . . .

S ime kivilágosodott valahogyan már; a savanyú, vérszagú ágyban dideregtem, reszkettem. A dormitorium ablakait elsötétítették . . . s akkor bejöttek a vadászok s a dullo (jól ismertem a nagyszakállas iszákos vént) a törvénybíró meg mások. Rég volt . . .

És így szóltak hozzám:

— Fájdalma vagy-e nagyságodnak?

Így nyöszörögtem: „Kinsanyargatja a csontjaimat“ . . . Nem hazudtam. Kinom volt azon ágyban.

— Rendelkezni akar? — kérdezte Ambrus, a csalárd.

— Végrendeletet mondok . . . sóhajtottam.

— Tiszta észszel?

A vadászok körülállottak: „Az ő szemei“, mondták vizsgálódva, látva a kancsi szememet.

— Szóljon tehát, — mondá a dullo.

Akkor belenyillalt az agyvelőmbe egy gondolat. Mit tegyek? Miért csaljak itt gazul? — bünt miért fakaszszak? amit lám, útálattal elítél a gvardián és a bölcs vének . . . Elkárhozom tán . . .

Avagy szóljak-e felfedve a csalfaságot?

Mi fog történni? Szégyenbe, romlásba döntöm a rendet, mely pedig engemet, szegényt ápolta és nevelt... A szent rendet... melyet szerettem...

Ha beszélek: bűn... ha hallgatok: bűn. Mit tegyek? Ó világosíts fel, Kegyelem!... sóhajtottam fel.

És akkor megvilágosodtam.

És így szóltam:

... „Mindenemet pedig, összes világi vagyonomat, akárhol található javaimat, tiszta észszel, örökös tulajdonul hagyom... Lakatos Mártonnak, a Lakatos Minya, a Közrezen lakó csordapásztor fiának...”

Senki se mert szólani. A dullo megírta szépen... Ambrus páter is aláírta; a vadászok is mind...

Harmadnapra pedig eltemették Györgybírókat. Azt hiszem, nagy díszszel... mert engemet kidobtak — de gazdagul...

* * *

Ime, méltóság unokáim, Szilárd, Adelaid és Melania — innen való a vagyontok.

Tán rosszul tettem.

Azonban még sem kell rugódozni.

A PEHELY A SZÉL ELLEN.

MINDENÉT a hazának adta. Aranyát, ezüstjét, minden vagyonát. Ruházta, dédelgette a „fiai“ s aki megsebesedett közülök, azt úgy ápolta, mintha a vére volt volna.

Mindene elveszett.

Az ura is, ki a piskihidről dőlt be holtan a szennyes vízbe. A német csalárdul fehér lobogóval jött velünk szembe a hídon s a mieink tárt karral siettek feléjük. Akkor sortűz dördült el s Vidos hadnagy már nem hallhatta meg, mint ordítottak, mégis diadalmamorukban az árulásra felbőszült győző magyarok.

Katalin asszony, a Vidos hadnagy özvegye keserű dühvel a szívében, vonult meg a vihar után félig felperzselt házában. Gyülölte a németet, kiért elvesztette az urát s miatta mindenét. Gyülölte az oktalanságig; azt is, aki engedelmeskedett nekik, aki elfogadott tőlük

valamit. A nagy romlásból egy kis leánya maradt: azt is, hogy ne zavarja egyetlen érzését, odaadta öreg, áhitatos anyjának a városba; maga pedig mindenkit elkerülve, férfimódra hajnalonként puskát vetett a vállára s nekiment az erdőnek, sötét éjszakáig bújkálva, azt a kegyetlen vadat hajszolva. Tűrhetetlen, nyers lett mindenkivel szemben s a gyermekek befutottak előle, ha végigment a falú utcáján. Még az a paraszt-asszony is, akit berendelt magához, hogy napokra előre ételt főzzön neki, vonakodva, félve engedelmeskedett, amihez pedig nincsen jussa egy közrendű fehérnépnek, mikor a földesasszonya parancsol.

A földesasszonya! De Katalin asszonynak alig maradt valamije. A német mián. És elborult szemmel, rekedt, gyűlölettel terhes hangon úgy beszélt róluk, hogy az emberek általában bolondnak tartották s a pap csak egyszer bátorkodott előtte papolni a szeretetről s a megbocsátásról, mert Katalin asszony puskát emelt a szent férfiúra. A zsandár kétszer meggondolta magát, míg a Vidos portájára betette volna a lábát, s a koldus inkább éhen tovább ment, sem hogy egy darab kenyérért besunnyogott volna. A szép, rendes asszony elvadult kívül és belül s az az egyetlen gondolat éltette, hogy visszafizessen mindent a németnek, minden kárért, szenvedésért, amit neki okozott.

Egy napon azonban, sok esztendő múltán, hazahozták a Katalin asszony leányát: Sárrikát, egy szelid, kékszemű, gyenge leányt (mert a nevelőanyja örök álomra hajtotta a fejét a városban) s ez kizavarta a tétlen emésztődésből a Vidos özvegyét, hogy tegyen valamit a gyűlöleteért. Kétszeres oka lett. Mert a leánynyal egy csinos, pirosképű legény is jött, egy lengyel bugyogóba öltözött, szélesgalléru, selyemfűrtü,

egy idegennyelvű mosolygó fiú; óh! mint bámultuk, szerettük, mert a Bem apó népéből való volt.

— Miért hoztad ide? — kérdezte Katalin asszony a leányától. — Semmim sincs! Látod! A német meg-evett mindent. A pincze gádorja is beomlott, a hámbárokból az egerek is kiköltöztek. Miért hoztad ide? Egy öltő ruhám sincs. A német elpusztított mindent. El tudsz venni valamit a némettől, hogy megélhessünk belőle? Vidd vissza . . .“

Sárika pirulva sugta: „Hova vigyem? Ő menekült . . .“

Menekült? A városban pöfögött a rosszfogú, sovány német; a katonák szerteszét taposták a vetéseket, idegen szóval riasztva az énekes madarakat a mezőkön. Mit tehessen érte?

Menekült? Ha kicsikarhatná azt a némettől, amit elvett, tejbe-vajba füröszténé e csinos fiút. De így? Miből tartsa fenn őket?

— Szereted is tán? A fajtáját szeretem. Noked való, de van-e lelked, hogy ebben az időben szeretkezni mersz? Szereted? Meg tudnál-e ölelni valakit, mielőtt nem ütöttél egyet azért, amit velünk tettek?

Ekkor gondolkozóbb lett Katalin asszony és valamiben főni kezdett a feje, mert az elvadult kertet rendbe kezdte hozatni és a bátrabb embereket be kezdte eresztetni a Vidos-udvarba, hogy a falakat, ajtókat, ablakokat igazítgassák. Egyszer pedig kis parasztszekerre ült és elment hazulról valamerre, amire addig képtelen lett volna.

— Még mind itt vagytok? — kérdezte keserű csúfsággal, mikor visszatért. — Valamit vissza kell vennem a némettől, hogy egyáltalán megélhessünk. Nem fogod-e megbánni, ha én onnan veszem a módot

hozzá, ahonnan lehet, hogy titeket eltartsalak . . . Bolondok vagytok . . . Jó. Lelketek legyen rajta!

És nemsokára mindenféle ismeretlen idegen embereket csődített be a Vidos udvarába . . . Honnan szedte őket? senkise tudta. Egyikről azt mondta, hogy Mátyás-húszár volt Szeben alatt; a másik a reverendáját Mikházán dobta sutba, hogy kardot fogjon . . . Isten tudja! Mind a Katalin asszony bizalmasai voltak s a parancsai után igazodtak, el-elutazva s beszámolni visszavisszatérve időnként.

Amint a Vidos-ház lakályosabb lett, ezek az idegen emberek odaragadtak a régi nemes kuriához s felverték a csendjét éjjelenként. Lármás, kellemetlen külsejű, de víg czimborák voltak, akik ittak, énekeltek s egy szál gyertya mellett a kert fenekén egy kis asztal mellett (óh, hányszor láttuk a víz tulsó partján a bokrok között!) verték a kártyát éjfélig . . . A lengyel szívesen barátkozott velük, s mikor azt énekelte szép tenorján, hogy „sír a lengyel a hazán, mert Poniatovszki nincsen a csatán“, a bajuszát befogta a fogai közé s elmerengve rágta. Sáríka valahol közel megindulva, könyezve hallgatta . . .

A Katalin asszony háza lassanként megváltozott teljesen. A kocsi színe s az istálló megteltek, s fényes, új bútorokat hoztak a városi szekerek. A pinczegádort, úgy látszott, megigazították, mert finom borokban úszott a kőasztal a kert végében, s megújult a vén ház ajtaja, ablaka. A falúban azt beszéltek, hogy a kisaszony hozta meg a Katalin asszony életkedvét; azt a hírt is onnan hallottuk, hogy Katalin asszony a szőlőhegyből, egy nagy diófa tövéből kiásatta azokat a kincseket, amiket a szűk napokra elástak volt a forradalom előtt . . . Ez tán igaz lehetett; mert az exbarát

olyan hangosan beszélte a templom kapuja előtt álló padon a pajtásainak, hogy azt mind meg kellett hallgatnunk. A pajtásai egyetértőleg mosolyogtak: a lengyel pedig másnap hajnalban, féldélelőtt mind ott ögyelgett a szőlőhegyen, megállva a diófák előtt, figyelmesen nézgelődve.

Katalin asszonynak a dolgai természetesen ekkor megsokasodtak. Ő csak olyan szótalan, szinte mogorva maradt, de férfias szokásairól letett. Az erdőt nem bújta, hanem fodros főkötőjében, gyászfekete ruhájában, dolgában a szíjon lógó nagy batárban el-elúta, s ha az országúton összetalálkozott valamelyik régi ismerősével, átült a kocsijába egy kis beszélgetésre. Még mindegy a régit beszélte: „Kárt kell tenni a németnek, összetartani... visszafizetni... neki mindent...” Az emberek csendesen mosolyogtak, mert a rosszfogú német úr a városon keményen ült s a hatalom az ő kezében volt... Katalin asszony kigyult ilyenkor: „Gyávák lettek a férfiak, — mondta keserűen. — Magam ütök, ha nincs más férfit e hazában...” Oly határozottan s fennem beszélt, hogy kételkedőbben néztek rá. E kemény asszony valamiben törte a fejét... Ez mond valamit. A szeme ragyog ilyenkor s megnő és megszépül... Ez valami nagyot akar s tán olyan híreket hall valahonnan, amit nem ismer mindenki.

A marosmenti nemes úrak csendesen kezdtek bebeszállingózni a Vidos-házba. Annak a kapúja tárva állott. A reménynyel úgy tele voltunk akkor; minden kis szellő megrebegtetett minket a vágytól, hogy lerázzuk a nyakunkról a németet. Könnyen lelkesedtünk és tele voltunk merész álmokkal. Semmi se lehetetlen. A Vidos özvegyének titokzatos járása-keleése nem ok nélkül való. Mindenki sutogott valamit rejtelmes meg-

gazdagodásáról. Ő tud valamit. Bizonyos tartózkodó tisztelettel kezdtek Katalin asszonyról beszélni. Nem is zaklatták kérdéssel, hanem egy-egy beszédes tenkin-tettel mondták: „mi is veled vagyunk“. Mert Katalin asszony csak a régít fujta és a terveiből nem árult el semmit. Tenni, akárkiért mohón tett . . . Dűledező nemes házak emelkedtek fel ismét az ő segítségével s paraszt, szegény lányok kezét ő tette a szeretőjének a kezébe. A pénzt telemarokkal szórta a szükségben szenvedőnek: „A német adja — mondta magyarázatul — ő szegényedik azáltal, amit nektek adok.“ Nagy dolgok készültek a Vidos-házban . . . s a lengyel vidáman mulatva, verset írt a látnok hangján, előre megjósolva, mit szól majd a história „e nemesházról.“ A befalazott relikviákat, egy-egy zászlórongyot, egy Kossuth-bankót, egy kokárdát, egy megsárgult kiáltványt elé-szedték óvatosan, s nagy titokban elvitték a Vidos-házba, rejtelmesen sugva Katalin asszonynak: „mi is itt vagyunk öcsémasszony . . . csak szóljon. Mit is akar velünk?“

Katalin asszony nyersen mondta:

— Semmit . . . éppen semmit. Én visszafizetem a németnek, amivel adósa vagyok. Szegényítem őt. Elvette mindenemet, visszaszerzem. Szegénynyé tett. . . . Károsítom, hogy gyengüljön . . . . Egyebet semmit se csinállok . . . .

Arra azt suttogták egymásnak: „Valami titka van, amit nem szabad elárulnia . . . . Várjunk . . . . Jófajta asszony . . . ügyeljünk reá.“ — Ügyeltek . . . azonban ekkor egyszerre egy éjszakán (emlékszem, hogy a barátok tornyában már napokkal annakelőtte a kuvik kiállhatatlanul huhogott) egy csillagtalán szeles, csúf őszi éjszakában egy szakasz katona lopózott be a

falunkba, a hozzánk vezető minden ösvényt elállva, belebb nyomulva, óvatosan a rombadőlt klastrom udvarán álltak föl s onnan nagy elszántással, mintha száz sárkány ellen mennének — a Vidos-házra mentek, egyszerre elállva a tornácot, ajtót, ablakot.

A nagy hősök, a jól megtöltött puskákkal azonban egyebet se találtak mást, mint Katalin asszonyt, egyesegyedül, kit az ágyából vertek föl. Jeles taktikai mozdulatokkal huzódtak be mind többen-többen s igen óvatosan, sípjelekkel kutatták ki a házat a pinczétől a padlásig, minden zúgban összeesküvőket keresve. A tartalék kinn erős haptákban egy csomóban harc-készen várt s egy nagybajuszú német tiszt fojtott, rekedt hangon komandirozott.

A lengyel serényen szökött ki az ablakból (a mogyoróbokrok közt bújt meg a kertben, míg a patália tartott) Katalin asszonyt pedig nagy diadallal hozták éles bajonettek között a faluutczára. A barát s a Mátyás-húszár valahol a pinczében rejtőzködtek el.

Katalin asszony mély lenézéssel kérdezte a katonától: „Csak ennyien vagytok?” és emelt fejjel ment közöttük. A katonák felturták a házat fenekéig s az éjszakában is láttuk, mint czipeltek nagy diadallal egy vasalkotmányt, igen óvatosan letéve az ismeretlen portékát a kőkapú előtt tanácstalanul.

Katalin asszony keserűn mosolyogva szólt hozzájuk:

— Ne remegjetez tőle... gyávák. Az nem lő meg titeket. Az csak bankóprés. Ti elraboltatok mindent tőlem, amim csak volt. Én ezen szerezek mindent vissza a bőrtökön. Jó bankót ad. Ne féljetez tőle.

És aztán nyolcz hosszú esztendő telt el ismét, míg a Vidos-portára újra betehette a lábát Katalin asszony.

Akkor eresztették vissza a tömlöczből a hatalmaskodó asszonyt, ki maga egyedül nekiment az új világrendnek.

Nagyon csendes asszonykát csináltak belőle. Az öreg parasztok kísérték be az ismét elvadult udvarra s az asszonyok szemüket törülgetve kullogtak utána. Az egész falú szótalán, levert volt akkor. Gyenge kis ajándékokat hoztak: kerti terményeket, háziállatokat félve ajánlva fel.

— Szeretném, ha magamra hagynátok, — útasította szeliden vissza s abba a kis oldalszobába vonult, ahol a kis Sáríka lakott volt. Még ott állott az ablak előtt a hársfa karosszék, amelyből a gyenge kis leány sóvárogva ügyelte a görgényi havasra vezető útát, amelyen a lengyel elment örökre. A szégyenbeesett asszony szegény leányához mi köze se volt. És a többiek is mind elmentek; a barátok, a csodálkozók, a lelkesedők... Katalin asszony leült arra a székre és sírva hajtotta le a fejét.

A küszöbön, a lépcső közepén a kiváslott gödröcskében az esővíz poshadt.

— Attól lett gödrös a fa, — mondták — mert a kisasszony azon a helyen állott reggeltől estig, amíg csak élt, várva, várva valakit, arra tekintve, ahol a nap lemegy...

Katalin asszony a leányát látta, amióta hazatért, aki nem volt immár. Amíg a világ új rendjével szembeszállt, boszúérzésében nem volt érkezése anyának lenni. Mikor semmije se maradt már igazán, akkor találta meg magában az anyát — s a könyeit.

Vidosné kis igénnyel éldegélt. A kertje táplálta és nagyon megelégedett vele, ő, ki a rossz sorssal mert harczba állani. Összefonnyadt; s jól látom kis bús arczát, feketeruhás kis semmi testét. Alig hinné el, aki nem tudja, hogy ő volt az, aki elszegényíteni indult a gyülölt németet.

A régi Vidosnéből egy kis guny buborékol fel azonban néha, mikor fát ültet a kertjében úgy, hogy a fát a gyökerével az ég felé, koronájával a földbe állítja be.

— Mit tesz vele tekintetes asszony? — kérdezik az elmenők.

— Ültetek, láthatod! Tudni akarom: megered-e? ha így ültetem . . . Mert a világ is úgy van elültetve, mégis megered, láthatjátok. Fenn van minden, aminek alól kellene lennie . . . mégis megered, láthatjátok . . .

LEÁNYHARAG.

ILYÉS GÁBOR, a húszárhadnagy aznap költözött az öreg Mátyus vén házába, s este későcskén érkezett haza.

A lépcsőház fordulóján szokatlan lobogó nagy világosságot látván, hirtelen fölszaladt a kikopott fölépcsőn.

Ott a kerekasztal tetején egy csomó újságpapir égett nagy lobogással s mellette egy vén, bőrszéken a vén Mátyus bóbiskált. Az Ilyés futása okán a láng az öreg ember fejére csapódott s megperzselte gyöngé, fehér szakállát. Ilyés hirtelen átfogta keztyűs kezével a fölriadt ember fejét, annál fogva fölrántotta, félredobván, szétverte a kardjával a papirokat s rádöntötte az asztal lapját, hogy elfojtsa. A zajra egy fiatal leány rohant le az emeletről.

— Félre a szoknyával! kiáltott Ilyés.

A leány rá se hallva, a megrémült öreg ember felé tört.

— Hát félre a szoknyával, ha mondom, kiáltotta Ilyés s a karját a leány felé szegte.

A leány eltaszította a kart erővel s átölelte a vén Mátyust.

Keserű füst töltötte be a fordulót. Ilyés hevesen taposta a papirt s egyszerre vaksötét lett.

Egy fehér bajuszú szolga világgal jött, Ilyés idegenül nézte meg a világ mellett a leányt s az erőtelen ember derekát átfogta, hogy fölsegítse a lépcsőn. Így átfogva, a leányhoz ért. A leány végig mérte Ilyést s röviden szólt hozzá mély hangján:

— Mit akar itt?

— Hisz nem birja el.

A leány daczosan fölvetette a fejét s magához szorította a vén embert. Úgy vitte az összecsukló lábu öreget, mint egy gyermeket.

A felső lépcsőn mégis visszanézett Ilyésre, (tán, mert igen nehéz volt a terű) de egy szót se szólott. Ilyés a Mátyus hóna alá nyult: bevezették egy homályos terembe.

— Ez szép . . . ez szép . . . dadogta az öreg.

Ilyésnek a tekintete rátapadt a vén emberre hajló leányra. Sugár, de vállas, ruganyos és erős volt. Fekete, szinte keménynek látszó haja; benfekvő, égő, barátságatlan szeme; kissé nagy, puha ajkú szája érettebbnek mutatta a hamvasbőrű fiatal arcot. Addig nem is látta.

Látván, kissé feszélyezettnek érezte magát s így szólt:

— Lehetek-e még szolgálatára valamiben?

A leány fel se nézett.

Ilyés meghajolt s kiindult. Az öreg Mátyus kissé megemberelte magát.

— Hát a kezedet se adnád ide, öcsém? Aztán öreg ember szokása szerint ellágyulva rebegette: Mi lett volna velem . . . ha nem jössz?

A leány fölemelkedett s félreállott. Egy pillanatig tekintett a fiatal, karcsu tisztre, de lustán lecsukta szemtakaróit, mintha valami kellemetlent látott volna, egy másik szoba ajtajáig visszavonult.

Az öreg megfogta a tiszt kezét. Remegett.

— Nélküled, milyen nyomoru lennék már. Vanda ideadta egy perczig (csak egy percz mult) nem? a kis Mozartot . . . igen a kis Mozartot . . . nem? De a gyertya, hogy dőlt le? hiszen nem is aludtam el . . . nem? Hogy volt Vanda? hogy? hol vagy?

A leány félútra visszatért.

— El kell már felejteni, nagyapó. Megesett, elmúlt, ne beszéljünk róla.

Úgy hangzott a beszéde, mintha harangot ütne meg valaki. Ilyés ráfelejtette a szemét.

— Ismerd meg őt, öcsém (folytatta biztosabban az öreg) Vandát, bárha ő kerül mindenkit, de Vanda szeretni fog téged, mert te mentettél meg.

A leány összevonta a szemöldökeit s szinte komoran biccentette meg szépformájú kis fejét köszönetül. Aztán kiment.

Ilyés lassan ment le a lépcsőn a földszinten bérelt szobájába. Alig találta meg a kilincset. Fel volt zaklatva. Amint lehajigálta a ruháit, fejcsóválva egy szögletbe meredt és elégedetlenül, félhangon így szólt: „De micsoda szempár, teringette . . .” és betakarta fejét az ágyban. Alkalmasint azért, hogy ne lássa azt a szempárt.

Az öreg Mátyust alaposan megviselte az ijedtség, mert másnap délfelé, mikor Ilyés felnézett, még ágy-

ban találta. Vandát csak egy pillanatig látta. Mikor belépett, akkor ment ki a leány és az üveges ajtón át látta, amint hullámos lassu lépéssel odább lépdel.

— Ő ilyen gyermekkorától fogva, mondta az öreg.

— Ne vedd föl őt. Milyen áldott, csak én tudom azt; de elfelejtették megtanítani mosolyogni.

Aztán melegen beszélgetett a fiatalemberrel, hogy elfelejtesse Ilyéssel a leány idegenkedését.

— Azért ne und meg ezt a rosszkedvű házat, fiú! ha annyi jó kedvet nem találsz, amennyi hozzád illene. De az apádat látom megújulva benned, aki ilyen karcsú, víg fiú volt mikor együtt szolgáltunk. Az elmúlt boldog időt juttatod az eszembe, hát senki sincs kedvesebb nekem, mint te.

— Magára ne szabadítson bátyám, mondta derülten. Az ilyen magára élő ember többször fog járni a nyakára, mintsem szeretné.

S hogy igazolja, amit mondott, esténként mindig fölbaktatott a sötét lépcsőn... Beh szép öreg ház volt az (már egy kaczér, rózsaszínű, könnyű tornyos ház kaczag ki helyette az utcára,) nagyíves, vastag-falu ganggal körülvéve. Sárgarézrel kivert törpe tölgyfa-ajtait, széles, törpe ablakait; bolthajtásos emeleti, kissé sötétes, hangtalan szobáit, oh! látom... még látom... És látom a nagy arczképeket a falon, irásos szalaggal a szájuk előtt, buzogánnyal a kezükben; finom dámák, magasra puffos hajjal koronázottan, előttük a kávé s ibrikkel megrakott kis asztallal... Látom a sárgatoku, keskeny, hosszú klavirt, gyöngyház as billentyűkkel és fölöttük a falon látom a karabélyokat (még kovás, keskenyagyú, hosszú puska is függött), kardok, keresztbe rakva és mennyi sok dágerrotip-kép keskeny tölgyfakeretekben. Ah! még a szo-

bák illatát is érzem, azt a virágillattal elegyes, kissé dohos, savanykás szagot is . . . Kedves vén, jóságos katona bácsi! hát valósággal soha se fogom hallani már a hangját? s kék, fiatalos szemével nem néz reánk soha?

— Azért mégis meg fogom szelidíteni Vandát, mondta derülten az öreghez. Láttam én már elég ilyen vadat, aki kezes bárány lett . . . ne féltsen engemet, bátyám . . . .

Akkor a vén Mátyusnak a szemei elborultak.

— Mi lelt tégedet? Még alig láttad Vandát, alig szóltál hozzá . . . Mi ütött hozzád. A hetykeség illik a te korodhoz, de (s ekkor suttogóra vált a hangja) Vandának a lelkén egy leemelhetetlen terű van. Ne bántsd . . . Erőtelen arra emberfia.

Ilyés megpödörte a bajuszát.

— Legyek én az az ember, bátyám.

— Meg ne bánd, mondta komolyan.

Mondhatom, a veszély igen távol látszott lenni, mert Vandát nem lehetett megtalálni, ha Ilyés csörtetett fel a kölépcsőn. Valósággal el lett, mint az a könnyűlábú őz, aminek közellétét tudja a vadász, de a nyomát se képes fölfedezni.

Egy jókor reggel Ilyés, amint a gyakorlatra készült volna, a szín eresze szélén egy pávafarkú galambot látott meg, amelyik a farkával gangosan söpörte a zsendelyt, míg a társai ijedten huzódtak be a bűgba. Messziről a kék égbolt alatt egy kis fekete gomoly széles karikákat írt le a fedél felett. Ilyés gyorsan lekasztotta a puskáját. Az ölyv fenn, mind kisebb körökben keringve, egy perczig majdnem mozdulatlanul libegett a galamb fölött, aztán lecsapott, mint a villám. Ilyés lőtt.

— Úgy . . . másodszor menti meg, ami kedves nekem, hallszott mindjárt. Nem fél így beleelegyedni az én életembe?

Vanda szólt le a kertből, szürke, testhezálló ruhában, simára fésült hajjal, kissé szintelenül az izgalom miatt. Ilyés gyönyörűséggel nézett rá s felé indult, könnyedén mondvá:

— A kezét azonban eldugja látom, most, másodszor is előlem . . . Jó reggelt.

A leány felpirult a homlokáig. Odább tette az ülüt s egy lombos ággal betakarta lassan, meggondoltan rendezve el a madár szemfedelét, hogy ne lássa a fiatal embert. Igen derült, szinte nevető reggel volt. A galamb burukkolva sürgölődött a lakás körül. A merész körmös véresen vonaglott. Csak ez az egyetlen folt volt e szép napon, Vandát azonban, mintha csak ez az egy érdekelné.

Aztán gyorsan felugrott s nyájasan intett Ilyés felé, egy perczig köszönetet rebegett és mosolygott és felszaladt a tornácra. Az öreg bácsi fejét hevesen megölelte, aztán elfutott, mintha üldözné valaki.

Este sugva, hunyorítva mondta Mátyus Ilyésnek:

— Zongorázott ma — s hüvelykével hátra (Vanda szobája felé) mutatott rejtelmesen — a Mozart Rondót, azt a gyerekes, mosolygó Rondót. Ő, tudod . . . Vanda . . . érted-e? Aztán a haját hullámossá tette, hullámossá.

S nevetve (igen hasonlítva a köhögéshez) úgy legyintett, mintha incselkedő legyeket hajtana el. Aztán minden átmenet és magyarázat nélkül magához húzta a tiszt fejét s megcsókolta a homlokán és a köny kihullott a szeméből.

Későn (már jól az éjszakába haladt az idő) egy

perczig kinyílt a Vanda szobájának az ajtaja. Az öreg mindjárt észrevette.

— Bimbó! Senki sincs itt . . . . Csak magunkban vagyunk . . . .

A leány kilépett. Úgy tetszett, mintha ingadozott volna, amíg az asztalig ért. Árnýékba ült.

Ilyés fenhangon elegyedett beszédbe a vén emberrel, alig véve észre Vandát, nehogy elriassza.

Az öreg nagyon ügyelt a beszédre, de egyszer váratlanul Vandához fordult:

— Nagyon szép vagy ma, Bimbó. Sugározol . . .

— A leány elfordult. Ilyés egy korty bort ivott, hogy ne hallja a bácsit, azonban igen nehezen nyelt s szemeit Vandán felejtette. A leány vontatva (mély hangja rebegett) így szólt Ilyéshez:

— Köszönöm . . .

— Mit?

— A galambomat.

És a kezét nyújtotta; azonban remegett és a szeme úgy elfátyolozódott, mintha sirni készült volna.

Ilyés meghajtotta a fejét.

Aztán azon egész éjjel, mind a lány gyöngéje újjaiknak az érintését érezte. A jobbkezét a takarón kívül tartotta és mosolyogva aludt el.

Azonban egy hétig se látta azután, pedig mohón kereste.

— Nem riasztottad el egy rossz szóval, egy rossz tekintettel? kérdezte az öreg ember egy este. — Néha sírt Vanda ezekben a napokban. Nem tudod miért? Ha megbántottad valamivel, a büntető Istennel számolj. Őt olyan iskolába nevelték, ahol azt tanították, hogy gyűlölni, félni kell a férfit, mert hitszegő és gaz mind. Te nem juttathattad az eszébe, Ilyés Gábor? De miért sír?

Ilyés bátran ránézett.

— És ez az ő rettenetes terhe, bácsi? Azt hiszi, nem tudom-e, amire Vandát tanították?

— Tudod te is?

— Mindenki.

— És mégis, nem zavartad meg őt?

— Hát tudom-e én? Mondja azt, hogy megzavartam őt . . . jó . . . azt hiszem, akkor valami bolondot fogok elkövetni örömben . . . Azt tudja, hogy komizságot nem tehettem. De mért? Még az apámtól hallottam, hogy történt: a hontalan, bújdosó lengyelről, aki bepanaszolta, behizelegte magát a bátyám házába, s akit lelkesen ölelgettek, kényeztettek. Az apám is kedvelte őt s tanuja volt a kápolnában, mikor a forradalmi barát zaj nélkül eskette meg a Vanda anyjával.

Az öreg komoran vágott közbe:

— És mikor megtudtuk, hogy mily csaló és gaz volt! aki síró feleséget hagyott odahaza és gyermekeket, elszédítve itt az én leányomat. . . . és akkor, amint az én lovamon ment el arczátlanul, hogy ne lásson „nyávogó asszonyt“. Óh — mi volt nálam akkor . . . És így nem tanította meg Vandát az anyja a mosolygásra . . . és akkor jössz te.

— És én tanítom meg őt reá, bátyám! Mikor beköltöztem a városba, az apám azt mondta: „hozz hírt nekem a Mátyus unokájáról, akit férfigyűlöletben nevelnek, ha megengedik neked.“ Azért kerestem itt szállást, és nem a végzet-e ez? Előbb izgatott a Vanda idegenkedése. A visszaútasítása lángbaborított. És már megbolondulok, ha nem látom őt.

— No hát . . . no hát dadogta zavartan az öreg katona és ellágyult az ajaka . . .

Egy alkonyatkor, amint hazaért Ilyés, a szobája ablakának a párkányán azonban egy szál rezedát talált. Igen fölhevült a láttára, mélyen fellélekzett, mintha valami gyöngéd, édes izenetet kapott volna benne, pedig teménytelen illatozik a kerti ágyásban. Másnap este azon a helyen pihent ismét egy szál virág. Ilyés mosolygott s az emeletre merész tervekkel osont föl, tolvaj módon azonban nesztelenül surranva be az öreg nyugalmas nagy szobájába.

Benn Vandánál a gyöngyházás zongora szólott. A vén Mátyus hang nélkül köszöntötte a fiatal embert. Ilyés óvatosan lopózott be Vandához. A virágszál neki szól . . . Erősen érezve bement és behajtotta az ajtót maga után. Izgatott volt mégis.

Vanda visszafordította a fejét a zajra, s a zongora egy ütemig elhallgatott. De aztán, bizonytalanul bár, folyt az újjai alól a csöndes dal. Ilyés a sötétben egy székre ereszkedett le a leány háta mögé.

A bánatos Mozart Andante borus gondolatai szárnyaltak, átsóhajtva a sötéten. Nem mély búról szólt, amely gyógyíthatatlan, de mint az éj árnyéka, mely besimult az alkonyatba. Soha a könnyü s epekedő sóhajtást szóra szebben nem keltette poéta.

Néha, mintha a szürkeszínü folyó futása egy-egy perczig meg-meg állana; aztán omlik tovább árnyas partjai között. Ilyés zavartan, ellágyulva hallgatta. A mersze, mely felüzte, az áhitott leány mellett elillant. Igen meg volt indulva. Mintha a zenével telt levegőbe beleolvadt volna maga az édes leány . . . őt lélekzelte. A vér fel-fel tódult a fejébe, önkéntelenül simogatta a levegőt. Körülötte mindennek a körvonalai bizonytalanok lettek, bemosva a sötétbe, szertelen nagyok lettek. Akárcsak mintha álmodott volna. Mindenütt siket csönd,

csak a melankólikus ének zeng, mely egy áhitott más világból jön.

És fölemelkedett önkéntelenül s megszorította erősen a homlokát, hogy megbizonyosodjék: ébren van-e?

Aztán suttogva a leány felé hajolt:

— Édes . . .

Vanda lehajtotta a fejét s összezavarodtak a hangok az újjai alatt, s a keze aztán lecsúszott a billentyűkről.

Ilyés Vandához simult és félig zavartan átfogta a leány derekát s szilajul magához szorította.

Vanda felháborodva szakította ki magát a férfi karjából és eltaszította.

Ilyés féktelenül közeledett felé. Minden vére az arczára tódult. Áhitozása a leány után vad erővel tört ki belőle. Az eltaszítása az erejét hívta ki. Átkarolta a leányt ismét féktelenül s félvakon kereste az ajakával az ajakát.

Vanda kétségbeesve feszítette ki a derekát és szíszegett s fellángolásában megsokasodott erejével tépte a merész embert. Minden gyűlölete a gaz, álnok nem iránt, amely annyi keserőséget okozott az anyjának, feltámadt benne.

És azzal a simasággal, mint a vadmacska s éppen olyan erőszakosan, kitépte magát, a falhoz ugrott s az első fegyvert, mely a falon függött leszakította.

Ilyés a küzdelemben lihegve, s álmélkodva állott vele szemben.

Abban a perczben rettenetesen dördült a fegyver a leány kezében.

* * *

Mikor az öreg Mátyus belépett, Vanda ájultan feküdt a padlón.

Ilyés letérdelt a lány mellé.

— Menj el onnan.

Ilyés alig hallotta.

— Alávaló vagy. Menj el onnan.

És maga térdelt az ő édes unokája mellé és visszaútasíthatatlan mozdulattal űzte el.

Ilyés fölemelkedett és a szoba sötét szögletében huzódott meg, mint egy farkas, mely a verembe esett.

A nehéz csöndben később halkán rebegte Vanda :

— Mi történt?

Az öreg gyöngéden rebegte :

— Én vagyok itt . . .

— Hát Gábor?

— Miért?

— Ah, meghalok . . . ha meghalt . . .

— Te szereted őt . . .

A leány ismét lehunyta a szemét s köny bugygyant ki szemhéja alól.

A MÁSODIK KÖTET TARTALMA.

	Lap száma
Éjjel a malomban	1
Apró képek :	
I. Az asztalos kölcsönt ad	9
II. Az öreg gazdák beszélgetnek	12
A Boros Samu háza	17 •
Napsugár a télben	28
Az élheterlen	36
Márton bácsi	44
Igazmondás	53
Apró történetek :	
I. A legnagyobb úr	62
II. A hős	64
III. A székely	67
IV. Az igézős	70 •
A büntető	75
Az asztalos karácsonya	83
Kánikula	90
A préda	95
Udvari történetek :	
I. A Kaki esete	106
II. Tragödia	110
III. A gólyák	115
Az idegen gyermek	122
A Kardos Kis Ferencz hagyatéka	131
<i>Petelei István : Elbeszélések II.</i>	18

	Lap száma
A tegnap, a ma ellen	141
Jolánta	151
Annus levele	160
Amáli néni	166
A láthatatlan kéz	176
A szép Katicza	185
A szemfedél	196
Nyomoruság	204
Crescendo – Decrescendo	215
Falusi idill	226
Gát a lejtőn	238
A végrendelet	244
A pehely a szél ellen	252
Leányharag	261

OSZK

KOLOZSVÁR

AJTAI K. ALBERT KÖNYVNYOMDÁJA

1912.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

